

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE MÛSİKÎ PROGRAMINI UYGULAYAN
PROJE ANADOLU İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ DİNÎ
MÛSİKÎ DERSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aybüke Hatice KOCA

TÜRK DİN MÛSİKÎSİ ANABİLİM DALI

ANKARA, 2025

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE MÛSİKÎ PROGRAMINI UYGULAYAN
PROJE ANADOLU İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ DİNÎ
MÛSİKÎ DERSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aybüke Hatice KOCA

TÜRK DİN MÛSİKÎSİ ANABİLİM DALI

DOÇ. DR. Burcu AVCI AKBEL
DANIŞMAN

ANKARA, 2025

ONAY SAYFASI

Aybüke Hatice Koca tarafından hazırlanan “Türkiye’de Mûsikî Programını Uygulayan Proje Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Dinî Mûsikî Dersinin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Mûsikîsi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kabul / Red	Kurumu	İmza
Doç. Dr. Burcu Avcı Akbel	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Doç. Dr. İlknur Özal Göncü	Kabul	Gazi Üniversitesi	
Doç. Dr. Sadettin Volkan Kopar	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 29. 11. 2024

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Mûsikîsi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Muhammet Enes KALA
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü V.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

(29/11/2024)

İmza

Aybüke Hatice KOCA

TEŞEKKÜR

Tez sürecinin her aşamasında yanımda olan ve her türlü desteği sağlayan, akademik bakış açısı kazandırarak olaylar karşısındaki tutumumu farklılaştıran, pozitif yaklaşımıyla beni ileri seviyeye taşıyan, anlayışı, sevgisi ve samimiyetiyle bu süreyi değerli kılan kıymetli hocam Doç. Dr. Burcu Avcı Akbel'e en içten duygularımla daimî teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmam içerisinde yer alan İstanbul, Ankara, Amasya, Çorum, Konya, Kayseri, Şanlıurfa, İzmir, Kocaeli, Diyarbakır, Batman ve Bursa'daki imam hatip liselerinde yöneticilik ve öğreticilik yapan hocalarıma, çalışmama katılan 2022-2023 eğitim öğretim yılı içerisinde eğitim gören mûsikî programı öğrencilerine şükranlarımı iletiyorum. Bilhassa okullardaki öğreticilere çalışma öncesinde, çalışma sırasında ve sonrasında gösterdikleri ilgi, yardım ve nezaketlerinden dolayı teşekkürlerimi iletiyorum. Okullarla iletişim sürecinde ve okullara dair bilgi alışverişinde her türlü yardımı ve desteği sağlayan sayın Emre Sazak'a gönülden teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışma sürecimde yanımda olarak desteklerini esirgemeyen değerli annem Hanife Aydın'a ve babam Cemal Aydın'a şükranlarımı sunuyorum. Tez çalışması boyunca beni destekleyen değerli arkadaşım Merve Özşahin başta olmak üzere, kıymetli arkadaşım Edanur Camkıran ve tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi iletiyorum. Ayrıca mûsikî yolculuğumda ve tez sürecimdeki en büyük destekçim olan kıymetli eşim Fatih Koca'ya saygı, sevgi ve minnettarlığımı sunuyorum.

ÖZET

Bu araştırmada, Türkiye’de mûsikî programını uygulayan Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri’ndeki dinî mûsikî dersinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda dinî mûsikî ders içerikleri, işleniş biçimi, dersin işlenişinde kullanılan yöntemler, kaynak ve materyaller, hedef davranışlar, dinî mûsikî dersiyle ilgili karşılaşılan problemler ve çözüm önerileri incelenmiştir.

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışma için elde edilen veriler görüşme, odak grup görüşme ve gözlem yöntemleri vasıtasıyla elde edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim-öğretim yılı içerisinde mûsikî programını uygulayan tüm Anadolu imam hatip liselerindeki on dört yönetici, on altı öğretici ve seksen bir öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmalar sonucunda ulaşılan veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Bu araştırma ile dinî mûsikî derslerinin öğrencilerin bu alandaki kişisel gelişimlerini destekleyerek, gelecekteki meslek seçimlerine alt yapı hazırlayacak mahiyette olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada mûsikî programının program çeşitliliği kapsamında imam hatip lisesi öğrencilerinin dinî mûsikîyi bilen ve o ruha sahip olabilen, dinî mûsikî formlarını icra edebilen, enstrüman çalabilen, Kur’ân-ı Kerîm üzerinde makamları uygulayabilen bir öğrenci profili oluşturmayı amaçladığı hedef davranışlar arasında tespit edilmiştir. Dinî mûsikî dersinde yaşanan problemlerin dersin işleniş sırasında değil, dersin işlenmesi için gerekli olan öğretim programı, müfredat, materyal ve kaynak, repertuvar, fizikî mekân, öğretici eksikliği gibi durumlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu araştırma ile detaylandırılmış, öğrenci seviyelerine uygun ve sistemli olarak düzenlenmiş bir programa ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşanan sorunların çözümüne dair fizikî mekân, kaynak, materyal vs. unsurlarında var olan sorunların giderilmesi, her okulun imkanlarının eşit seviyeye ulaştırılması, programın bireysel bir hale dönüştürülmesi ve alt yapının sağlanarak mûsikî programlarının açılması gerektiği gibi önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dinî Mûsikî Dersi, Dinî Mûsikî Eğitimi, Mûsikî Programı, Mûsikî Proje AİHL, Türk Din Mûsikîsi.

ABSTRACT

This study aims to comprehensively investigate religious music courses in Project Anatolian Imam Hatip High Schools implementing the “Mûsikî” Music Program in Turkey. Within this scope, the content of the religious “mûsikî” music course, its instructional methods, resources and materials, targeted behaviours, challenges encountered, and proposed solutions are analysed in detail.

A case study design, one of the qualitative research methods, was employed in this study. Data were collected through interviews, focus group discussions, and observation techniques. The study group includes administrators, instructors, and students from all Anatolian Imam Hatip High Schools implementing the “Mûsikî” Music Program during the 2022-2023 academic year. The obtained data were analysed using content analysis.

The findings demonstrated that religious “mûsikî” music courses significantly contribute to students’ personal development within the field while establishing a robust foundation for future career choices. The findings highlight that the Music Program, with its comprehensive and diverse curricular framework, seeks to develop students who possess a deep understanding and appreciation of religious music, are proficient in performing various religious music forms, capable of playing musical instruments, and skilled in applying maqams in Quranic recitation. Challenges identified in the course are not related to the instructional process itself but stem from issues such as the curriculum, teaching program, materials and resources, repertoire, physical infrastructure, and a shortage of qualified instructors. The study concludes that there is a need for a detailed, systematically structured program tailored to students’ levels. Recommendations have been proposed to address existing issues related to physical spaces, resources, and materials, ensure equal opportunities across all schools, transform the program into an individualised format, and establish the necessary infrastructure for implementing music programs.

Key Words: Music Program, Music Project AIHL, Religious Music Lessons, Religious Music Education, Turkish Religious Music.

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY SAYFASI	i
BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
İlgili Literatür	8
Amaç ve Beklenen Yararlar	17
Problem	17
1. MATERYAL VE YÖNTEM	18
1.1. Araştırmanın Deseni	18
1.2. Çalışma Grubu	18
1.3. Veri Toplama Araçları	22
1.4. Verilerin Analizi	24
1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar	24
2. BULGULAR	26
2.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	26
2.1.1. Dinî Mûsikî Dersi Öğretim Programı ve İçeriği	26
2.1.2. Dersin Öğretim Programı İçerisindeki Süresi	29
2.1.3. Öğreticilerin Öğretim Programı ile İlgili Görüşleri	31
2.1.4. Öğreticilerin Dersin Öğretim Programı ve Süresi ile İlgili Görüşleri	33
2.1.5. Öğrencilerin Dinî Mûsikî Dersi ile İlgili Görüşleri	37
2.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	39
2.2.1. Dinî Mûsikî Dersinde Kullanılan Repertuvarlar ve Belirlenme Kriterleri	40

2.2.2. Dinî Mûsikî Dersinde Konuların İşleniş Sırası	43
2.2.3. Öğreticilerin Derste Kullandıkları Yöntemler.....	45
2.2.4. Öğrencilerin Dinî Mûsikî Dersine Hazırlıklı Gelme Durumları	49
2.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	51
2.3.1. Dinî Mûsikî Dersinde Kullanılan Kaynak ve Materyaller	51
2.3.2. Öğrencilerin Derste Kullanılan Repertuvar ile İlgili Görüşleri.....	56
2.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	59
2.4.1. MP'nın Kazandırmayı Amaçladığı Hedef Davranışlar	60
2.4.2. Dinî Mûsikî Dersinin Kazandırmayı Amaçladığı Hedef Davranışlar	61
2.4.3. Yöneticilerin Mezun Öğrencilerin Meslekî Tercihlerine Yönelik Görüşleri	63
2.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	65
2.5.1. Yöneticilerin MP'nın Açılma Amacı ile İlgili Görüşleri	65
2.5.2. Yöneticilerin Dinî Mûsikî Dersi ile İlgili Görüşleri.....	66
2.5.3. Yöneticilerin Yetenek Sınavını Yapan Kişiler ile İlgili Görüşleri	68
2.5.4. Yöneticilerin Öğrenci Kriterleri ile İlgili Görüşleri	70
2.5.5. Yöneticilerin Öğretici Kriterleri ile İlgili Görüşleri	73
2.5.6. Yöneticilerin PAİHL Arasındaki İş Birliği Durumuna Dair Görüşleri	75
2.5.7. Yöneticilerin Dinî Mûsikî Derslerine Kız Öğrencilerin Katılım Durumu ile İlgili Görüşleri.....	77
2.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	80
2.6.1. Öğreticilerin Dinî Mûsikî Dersinin Amacı ile İlgili Görüşleri.....	80
2.6.2. Öğreticilerin Dinî Mûsikî Dersinin MP'ndaki Yeri ve Önemi ile İlgili Görüşleri	82
2.6.3. Öğreticilerin Öğrenci Kriterleri ile İlgili Görüşleri.....	84
2.6.4. Öğreticilerin Dinî Mûsikî Derslerine Kız Öğrencilerin Katılım Durumu ile İlgili Görüşleri.....	87
2.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	89

2.7.1. Öğrencilerin Mûsikî ve MP ile İlgili Görüşleri	89
2.7.2. Öğrencilerin Yetenek Sınavı Hakkındaki Düşünceleri	96
2.7.3. Öğrencilerin MP'nın Yararları ile İlgili Görüşleri	98
2.7.4. Öğrencilerin Dinî Mûsikî Alanına Yönelik Gelecek Planları	103
2.7.5. Öğrencilerin Fizikî Mekân ile İlgili Görüşleri	107
2.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	113
2.8.1. Yöneticilerin Dinî Mûsikî Dersiyle İlgili Karşılaştığı Problemler	113
2.8.2. Öğreticilerin Dinî Mûsikî Dersiyle İlgili Karşılaştığı Problemler	118
2.8.3. Öğrencilerin Dinî Mûsikî Dersiyle İlgili Karşılaştığı Problemler	123
2.8.4. Yönetici Çözüm Önerileri	128
2.8.5. Öğretici Çözüm Önerileri	131
2.8.6. Öğrenci Çözüm Önerileri	133
3. SONUÇ VE ÖNERİLER	138
3.1. Öneriler	142
4. KAYNAKÇA	146
5. EKLER	150
EK-1. Etik Kurul Proje Onay Belgesi	150
EK-2. DOGM Araştırma İzin Belgesi	151
EK-3. Yöneticilerle İlgili Görüşme Formu	152
EK-4. Öğreticilerle İlgili Görüşme Formu	154
EK-5. Öğrencilerle İlgili Görüşme Formu	156
EK-6. Gözlem Formu	158
EK-7. Katılımcılar İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu	159
EK-8. Veliler İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu	160

KISALTMALAR DİZİNİ

AIHL	: Anadolu İmam Hatip Liseleri
DOGM	: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
FSBP	: Fen Sosyal Bilimler Projesi
GSL	: Güzel Sanatlar Liseleri
İHL	: İmam Hatip Liseleri
LGS	: Liselere Giriş Sınavı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MP	: Mûsikî Programı
MÜSDAV	: Uluslararası Müslüman Topluluklarla Dayanışma Vakfı
PAİHL	: Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TYT	: Temel Yeterlilik Testi
TRT	: Türk Radyo Televizyon Kurumu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Çalışma grubunda yer alan yöneticilerin demografik bilgileri.....	19
Tablo 1 (devam). Çalışma grubunda yer alan yöneticilerin demografik bilgileri.....	20
Tablo 2. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin demografik bilgileri.....	20
Tablo 3. Çalışma grubunda yer alan 9. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri.....	20
Tablo 3 (devam). Çalışma grubunda yer alan 9. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri.....	21
Tablo 4. Çalışma grubunda yer alan 10. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri.....	21
Tablo 4 (devam). Çalışma grubunda yer alan 10. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri.....	22
Tablo 5. Çalışma grubunda yer alan 11. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri.....	22
Tablo 6. Çalışma grubunda yer alan 12. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri.....	22

GİRİŞ

İnsanların hayal gücüyle ürettiği ve geniş bir sahayı teşkil eden sanat; resim, tezhip, minyatür, mûsikî gibi birbirinden farklı birçok alana ayrılmıştır. Bu alanlardan biri olan mûsikî, insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Mûsikînin tarihsel süreç içerisindeki işleyişi göz önüne alındığında, günlük hayatta dinî, sosyal ve kültürel alanlarda kullanılmasına ek olarak toplumsal örf ve gelenekler, düğün, cenaze, doğum töreni, mevlit, nişan, sünnet ve asker uğurlamaları gibi uygulamalar da bu durumun bir kanıtı niteliğindedir. Bu uygulamalara bakıldığında özellikle dinî ritüellerin ön planda olduğu ve bu törenler icra edilirken ağırlıklı olarak dinî mûsikî formlarının kullanıldığı bilinmektedir. Bu da bizleri dinî mûsikînin toplumları dinî, sosyal, ekonomik, kültürel olarak pek çok yönden etkilediği sonucuna ulaştırmaktadır. Mûsikînin bilinen en eski tarihlerine bakıldığında özellikle dinden beslendiği bilinmektedir (Özcan & Çetinkaya, 2020, ss. 257-261).

Türklerde mûsikînin ilk örnekleri şamanlar aracılığıyla şekillenmiş (H. Güngör, 2010, s. 325), sonraki dönemlerde de dinî gereksinimler etrafında gelişmiştir. Diğer dinlerde olduğu gibi Türklerde de dinî mûsikî hayatın pek çok sahasında kendini göstermiştir. Türklerin İslâmiyet’le tanışmasından sonra, özellikle Selçuklu döneminde Türk müzik kültürünün Fars ve Arap müzik kültürüyle etkileşiminin arttığı bilinmektedir. Mûsikî, Selçuklulardan başlayarak; halk kitlelerinde *halk müziği*, devlet ve orduda *nevbet-mehter müziği*, saray, yönetici ve tanınmış ailelerin hanelerinde *sanat/klasik müziği* olarak yapılanmaya başlayarak temellerini oluşturmuştur (Budak, 2000, ss. 50-51). Selçuklular döneminde, meşk yönteminin kullanıldığı mûsikî eğitiminin camilerde, Kur’ân kurslarında, tekkelerde, meyhanelerde, evlerde vs. yapıldığı bilinmektedir (Uslu, 2015, s. 95). Osmanlı döneminde ise dinî mûsikî öğretimine dair bireysel bir kuruluş bulunmamakla birlikte dârülkurrâ, medreseler, tekkeler, Enderûn-ı Humâyûn, cami, mescid, külliye, mûsikî cemiyetleri ve meşhur mûsikîşinasların evleri dinî mûsikî eğitiminin alınabileceği yerler arasında idi (Tıraşçı, 2024, s. 101). Ayrıca eğitim faaliyeti gösteren kurumlar arasında Mevlevîhâneler ve sıbyan mekteplerinin de yer aldığı, Enderûn bünyesinde yer alan meşkhâneler içerisinde klasik ve dinî mûsikî eğitimin verildiği bilinmektedir (Sevinç, 2017, s. 155).

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde, İslâmî tebliğin iyi bir şekilde yapılabilmesi amacıyla 1912 yılında Medresetü’l-Vâizin, yeterli sayıda, bilgili imam ve hatip yetiştirmek

amacıyla 1913 yılında ise Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutâbâ açılmıştır. Medresetü'l-Vâizin ve Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutabâ'dan beklenen sonuç alınamayınca 1919 yılında bu iki kurum birleştirilerek Medresetü'l-İrşâd adıyla faaliyetlerine devam etmiştir. Medresetü'l-İrşâd, medreselerin kapatılış tarihi olan 1924 yılına kadar varlığını sürdürmüştür (Öcal, 2013, ss. 12-14).

İmam hatip okullarının, İslâm eğitim geleneğinin devlet himayesindeki Nizamiye medreseleriyle başlayan Selçuklu-Osmanlı-Türkiye tecrübesi çizgisinde geline noktaı temsil eden Türkiye'nin kendine özgü geliştirdiği İslâm eğitim modeli olduğu belirtilmiştir. Bu okulların İslam eğitim tarihindeki medrese geleneğinin devamı olarak Osmanlı'nın son döneminden itibaren başlayan eğitimde modernleşme çabalarının günün koşullarına göre kendilerini yenilemiş eğitim kurumları olduğu ifade edilmiştir (Aşlamacı, 2014, s. 266).

31.01.1923 tarihinde Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir'deki bir konuşmasında “*Dinî öğreneceğimiz yer mekteptir*” diyerek dinîmizin akla, fenne, ilme ve mantığa uygun olduğunu, herkesin eşit derecede din duygusunu ve imanını öğrenmesi gerektiğini bunun yerinin de okullar olduğunu vurguladığı ifade edilmiştir. Böylece yeni kurulan devletin eğitim ve öğretim metodunun önceden belirlenerek dinî eğitimin ehil kişiler ve kurumlar tarafından yapılacağı anlaşılmıştır (Uyanık, 2017, s. 161).

İmam hatip okullarının Cumhuriyet döneminde eğitim sistemindeki hukuki dayanağı Tevhîd-i Tedrisat Kanunudur. 1924 yılında medreselerin kapatılması sonucu yüksek din uzmanları yetiştirmek ve toplumun dinî ihtiyaçlarını karşılamak üzere İstanbul Dârülfünûnu'nda İlahiyat Fakóltesi açılmış, ancak öğrenci sayısının düşmesi üzerine 1933 yılında kapatılmıştır. Bu fakólte yerine aynı yıl İslâm İncelemeleri Enstitüsü kurularak İmam hatiplik görevini yapacak memurlar yetiştirmek için İmam Hatip Okulları açılmıştır (Demirtaş, 2016, s. 194). İstanbul İlahiyat Fakóltesi ve 29 ilde açılan İmam Hatip Okulları yıldan yıla öğrenci sayısının azalması neticesinde 1930 yılında kapatılma girişiminde bulunulmuş, ancak iki öğretim yılı daha ortaokullara bağlı olarak öğretim yapsa da 1933 yılında tamamen kapatılmıştır (Demirtaş, 2016, s. 207).

İmam Hatip Okullarının kapatıldığı 1930'lardan 1940'lara kadar dinî eğitim ve öğretim Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı mekteplerde okutulmamış, bu eğitim Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an kursları tarafından sürdürölmüştür (Arıç, 2017, s. 38). İmam hatip liselerinin, 1940 yılında kurulan köy enstitülerinden sonra halkın yoğun istekleri ve

siyasi baskılar sonucu 13 Ekim 1951 tarihinde açılmasına karar verilmiş, 17 Ekim 1951 tarihinde ise fiilen açılan eğitim ve öğretim kurumları olmuştur (Öcal, 1994, s. 15).

İmam Hatip Okullarının açılmasında dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri milli eğitim ile ilgili müzakerelerde şu açıklamayı yapmıştır: “*İmam hatip okullarının açılması zaruretine kaniyiz. Çünkü Türk Milletine hitap edecek olgun, kültürlü hatip ve imamların yetişmesini arzu ediyoruz.*” Bu açıklama sonunda gerekli çalışmalar yapılarak 13 Ekim 1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararına göre açılacak okulun adı “İmam Hatip Okulu” olarak belirlenmiştir (Öcal, 2013, s. 108). Bu okulların kuruluş amacı Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri’nin ifade ettiği amaç ile kurulmuş, daha sonra 22.06.1965 tarih ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki kanunun 22. maddesi hükümlerine göre: “*Özellikle imamlık ve hatiplik, Kur’ân kursu öğreticiliği, gerektiğinde müftülük, vaizlik ve benzeri görevleri yapmak üzere öğrenim görmüş din görevlilerini yetiştirmektir*” ifadeleri ile daha da genişletilmiştir (Öcal, 2013, s. 111).

1973’te yürürlüğe giren 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 32. maddesinde ise “*İmam Hatip Liseleri*” başlığı altında yeni bir hukukî temel oluşturulmuştur. Bu maddeye göre: “*İmam hatip liseleri imamlık, hatiplik ve Kur’ân kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere Millî Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe hem yüksek öğrenime/yüksek öğretime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.*” ibaresi ile bu okulların misyonu daha da güçlendirilmiştir. 1982 anayasasının 24 ve 42. maddeleri de İmam hatip liseleri için oluşturulmuştur. 24. maddedeki din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin okullarda mecburi olarak okutulacağından bahsedilmesinden sonra şu ifadeler yer almaktadır: “*Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcilerinin talebine bağlıdır.*” 42. maddede ise: “*Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir*” denilmektedir. Bu maddeler imam hatip liselerinin hukukî dayanağı olarak belirtilmiştir (Öcal, 2013, s. 112).

1924-1933 dönemi İmam Hatip Okullarının haftalık ders programı incelendiğinde toplamda 24 dersin yer aldığı görülmektedir. Derslerin dağılımı 15’i kültür dersi (Türkçe, Türk edebiyatı, yazı, rûhiyat, tarih, coğrafya, hayvanat, nebatat, tabakat, fizik, kimya, hıfzı’s-sıhha, hesap ve hendese, beden eğitimi), 9 tanesi ise meslek dersi adı verilen (Kur’ân-ı Kerîm, tefsir, hadis, ilm-i tevhid, din dersleri, hitabet ve inşâ Arabî, ğına, müzik ve ahlak)

derslerden oluşmaktaydı. İlkokul öğretimine dayalı ve dört senelik bir eğitim sürecini oluşturan bu okulların birinci sınıfta 28 saatten oluşan ders programının 10 saatini meslek dersleri, 18 saatini kültür dersleri; ikinci sınıfta 30 saatten oluşan ders programının 14 saatinin meslek derslerine, 16 saatinin kültür derslerine; üçüncü sınıfta 30 saatten oluşan ders programının 17 saatinin meslek derslerine, 13 saatinin kültür derslerine; dördüncü sınıfta 30 saatten oluşan ders programının 17 saatinin meslek derslerine, 13 saatinin ise kültür derslerine ayrıldığı görülmektedir (Çınar, 2013, s. 187). 1924 yılında açılan imam hatip mekteplerinde ğınânın (mûsikî derslerinin) okutulduğu görülmekte (Özşahin, 2024, s. 5), dinî mûsikî derslerine yer verilmediği anlaşılmaktadır.

17 Ekim 1951 tarihinde İmam hatip okullarının yeniden açılma süreci başlatılmış, müfredat için gerekli olan çalışmalar yürütülüp yeni bir müfredat hazırlanarak okullardaki eğitim ve öğretim süreci başlamıştır. Bu okulların orta kısımlarında toplamda okutulan 27 farklı dersin 16'sının kültür dersleri (Türkçe, el yazısı, psikoloji ve din psikolojisi, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, kanun bilgisi, matematik, fizik, kimya, tabiat bilgisi, sağlık bilgisi, yabancı dil -İngilizce, Almanca, Fransızca- beden eğitimi, resim-iş ve müzik), 11'inin meslek dersleri (Kur'ân-ı Kerîm, Arapça, akâid, din dersi, siyer ve İslâm ahlâkı, tefsir ve usûlü, hadis ve usûlü, fıkıh ve usûlü, kelâm, Türk-İslâm sanatları ve hitabet) şeklinde düzenlendiği görülmektedir. Birinci sınıfta haftalık 32 saatlik ders programının 13 saatinin meslek derslerine, 19 saatinin kültür derslerine; ikinci sınıfta 32 saatlik ders programının 12 saatinin meslek derslerine, 20 saatinin kültür derslerine; üçüncü sınıfta 32 saatlik ders programının 14 saati meslek derslerine, 18 saatinin kültür derslerine; dördüncü sınıfta 32 saatlik ders programının 17 saatinin meslek derslerine, 15 saatinin ise kültür derslerine ayrıldığı görülmektedir (Koyuncu, 2023, s. 12). Sevinç (2017), 1951 yılında açılan İmam Hatip Okullarında müzik dersleri dinî mûsikî dersi içeriği olarak işlenmediğini, diğer okullarda okutulan müzik dersi içeriği ile verildiğini belirtmiştir.

İmam Hatip Okullarının 1954 yılında açılan lise kısmının müfredatında 26 farklı dersin bulunduğu bilinmektedir. Bu derslerden 16 tanesinin (edebiyat, kompozisyon, felsefe grubu dersleri, psikoloji, din psikolojisi, tarih, coğrafya, matematik, astronomi, fizik, kimya biyoloji, sağlık bilgisi, yabancı dil -İngilizce, Almanca, Fransızca- beden eğitimi ve Millî savunma) kültür dersleri grubunda yer aldığı, 10 dersin ise meslek dersleri olarak adlandırılan (Kur'ân-ı Kerîm, Arapça, Farsça, tefsir ve usûlü, hadis, fıkıh ve usûlü, kelâm, İslâm tarihi, dinler tarihi ve Türk-İslâm sanatları tarihi) dinî içerikli dersler olduğu görülmektedir. Lise kısmında haftalık ders saati eğitim gören her sınıf için toplam 32 saat

olarak uygulanmıştır. Birinci sınıfta haftalık 32 saatlik ders programının 12 saatinin meslek dersleri, 20 saatinin kültür dersleri; ikinci sınıfta 14 saatin meslek derslerine, 18 saatin kültür derslerine; üçüncü sınıfta 14 saatin meslek derslerine, 18 saatin kültür derslerine ayrıldığı görülmektedir. Ders dağılımlarına bakıldığında kültür derslerinin, meslek derslerinden daha yoğun olduğu anlaşılmaktadır. 1951-1971 yılları arasında 3 yıllık lise kısmında ise müzik dersi bulunmamaktadır (Öcal, 2013, ss. 115-118). Öcal (2013), 1972 yılında lise kısmında müzik derslerinin 4 yılın ilk üç sınıfında haftalık 1 saat olmak üzere yeniden planlandığını belirtmiş, 1974-1975 öğretim yılında bu okulların ortaöğretim programına müzik dersi haftalık 1 saat olmak üzere yeniden eklendiğini, lise kısmından ise çıkarıldığını ifade etmiştir. 15 Nisan 1978 yılında Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 32. maddesine istinaden imam hatip okullarının adı İmam Hatip Lisesine dönüştürülmüştür. 1978 yılındaki ders programında ortaokul ve lise kademelerinde dinî mûsikî dersi yer almamakta, müzik derslerinin yer aldığı görülmektedir. 1978 yılından sonraki zamanlarda derslerde ufak çaplı değişimlerin olduğu ancak dinî mûsikî dersinin programa dahil edilmediği anlaşılmaktadır. 1985 yılına kadar bu dersler dinî mûsikî içeriği olmaksızın devam ettirilmiştir. 1985 yılında İmam hatip liselerinin ders programına ilk defa seçmeli olarak dinî mûsikî dersleri konulmuştur. 1985 yılında, Talim Terbiye Kurulu'nun 30.09.1985 tarihli ve 196 sayılı kararı ile kabul edilmiş, 4.11.1985 tarihli ve 2198 sayılı Tebliğler Dergisi'nde "*İmam-Hatip Liseleri Mesleğe Yönelik Seçmeli Dersler Dinî Mûsikî Dersi Programı*" adı altında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Sevinç, 2017, ss. 159-160).

1985 tarihli dinî mûsikî öğretiminin genel amaçları şu şekilde ifade edilmiştir; "*İmam-hatip liselerinde öğrenciye, Türk millî eğitiminin genel amaç ve ilkelerine uygun olarak, dinî mûsikînin insan hayatındaki önemi, zengin kültür mirasımız içinde mevcut cami, tasavvuf vb. mûsikî çeşitlerinin korunması ve yaşatılmasının şuurunda olarak; ezan, kâmet, Kur'ân-ı Kerîm tilaveti vb. gibi cami hizmetlerinde özellik arz eden konularda öğrencileri bilgili kılmak, onların bu hususlardaki kabiliyetlerini geliştirmek.*" Dinî mûsikî dersinin içeriğinde ise; "*müziğin insan ruhundaki yeri, Türk mûsikîsinin ve dinî mûsikînin özellikleri ve çeşitleri, notalar, makamlar, müzik aletleri, usûller ile Türk din mûsikîsinin geçirdiği dönemler*" yer almaktadır. Dinî mûsikî dersinin öğretimi yapılırken, nazarî bilginin temel alınması, öğrenciye görelilik ilkesi temel alınarak öğretilecek ilahilerin kolay eserlerden seçilmesi, cami mûsikîsi eğitiminde gösterip yaptırma yöntemi kullanılarak ilerlenmesi, öğrenci seviyeleri üzerine konu seçiminin yapılması, alana hizmet etmiş önemli sanatkarların besteleri, hayatları ve eserleriyle beraber tanıtılması, öğrencilerin kulak, ses

terbiyesi ve mûsikîye dair yeteneklerinin geliştirilmesi için teyp gibi yardımcı aletlerden yararlanmasının gerektiği şeklindeki hususlara dikkat edilerek eğitim-öğretim faaliyetlerinin düzenlendiği anlaşılmaktadır (“Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi”, 1985, s. 452).

İlk defa 1985 yılında hazırlanarak uygulamaya konulan ve yaklaşık 28 yıl yürürlükte kalan dinî mûsikî öğretim programı, değişen eğitim felsefesinin bir tezahürü olarak 2014 yılında yenilenmiştir. Yeni program Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (DOGM) tarafından hazırlanmış ve Talim Terbiye Kurulunun 07.05.2014 tarihli ve 37 sayılı kararı ile kabul edilip, 2682 sayılı Temmuz 2014 tebliğler dergisinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu programa göre temel bilgiler ve bu dersin okutulmasının önemine dair bilgiler verilerek ölçme ve değerlendirmeler ile kazanımlara yer verildiği ifade edilmiştir (Sevinç, 2017, s. 168).

2014 öğretim programının genel amaçları; öğrencilerin mûsikînin tanımı, önemi, gerekliliği, tarihi süreci ve İslâm’daki yerinin kavranması, mûsikînin Kur’ân okumadaki önemini ve gerekliliğini özümseyerek makamları ayırt ederek uygulama yapmayı öğrenmesi, dinî mûsikî formlarına dair bilgi sahibi olunması, makamlara göre ilahi ve kâmet icrasına dair bilgi edinmesi, Türk mûsikîsinin temelini oluşturan enstrümanları tanıyarak icra hususunda istekli olunması, ritim sazların tanınması, İslâm dünyasındaki mûsikîşinaslar ve bestekârların besteleri, güftekârların güfte ve eserlerine dair bilgi sahibi olunması şeklinde belirlenmiştir (DOGM, 2014, s. 3).

Dinî mûsikî dersi öğretim programının, öğreticilerin ders içeriğindeki konuları öğrencilere sevdirecek, alana dair öğrenme, dinleme, icra etme, çalma gibi uygulamalar noktasındaki etkinlikleri yaptırarak tüm kısımlara eşit şekilde vakit ayrılması ve önem verilmesi, öğretim sırasında yetenek ve ilgilerinde farklılık bulunan öğrencilerin olduğu dersliklerdeki programa dair tatbiklerde öğrencinin seviyesine göre düzenlenecek çeşitlendirmelerle kapasiteleri doğrultusunda gelişim göstermelerinin sağlanması ve öğretim süreci gerçekleşirken, çevrenin niteliği, öğrencilerin bu yöndeki gereksinimleri, beklentileri, önceki öğrenmelerinin göz önüne alınarak ilkelerinin belirlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca ünitelerde yer alan makamların icrası, sazların tanıtımı, besteci ve icracıların hayatlarına dair bilgilerin incelenmesi noktasında gerekenleri yapılması ve ders içeriğinde uygulama gerektiren kısımlarda imkanlar dahilinde alanında uzman kişilerin derslere katılımının sağlanması dersin açıklamalarında yer almaktadır. Bunlara ek olarak Kur’ân- Kerîm gibi

ilişkili derslerde o dersin öğreticisiyle koordineli olarak gerek okul saatleri içinde gerek dışında etkinlikler düzenlenmesi bunların dışında konser ve yarışmalarda öğrencilerin aktif olarak rol almalarının teşviki ilkelere dahil edilmiştir (DOGM, 2014, s. 3).

Ortaokul ve lise kademeleri ile imam hatip okulları üniversitelerin her bölümüne öğrenci yetiştiren bir kurumdur. 21.yy. becerileri bağlamında bu okullarda okuyan öğrencilerin yukarıda bahsedilen karar ile ilgi, kabiliyet ve kariyer hedeflerine göre eğitim alabilecekleri program çeşitliliği sunulmuştur. Öğrenciler bu okullarda temel İslâm bilimleri ile birlikte, fen ve sosyal bilimler, uluslararası, yabancı diller, konumuz olan mûsikî, spor, geleneksel ve çağdaş görsel sanatlar, hâfızlık, teknoloji, proje ve programlarından yararlanmaya başlamışlardır. Böylece madde ve manâya yönelik bir varlık ve bilgi anlayışına sahip bu okulların verdiği eğitim ile geçmişini ve kültürel mirasını iyi bilip yaşadığı zamanın ruhunun farkına varılması, bilgi ve hikmet ışığında erdemli bir duruşa sahip olup ihya ve inşada sorumluluk bilincinde yeni nesillerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Komisyon, t.y., s. 1). 2014 yılından itibaren Anadolu İmam Hatip Liselerinde (AİHL) yeni bir model olarak uygulamaya konulan program çeşitliliği ve 2016 yılından itibaren proje okul uygulamasıyla (Karaman, 2021a, ss. 11-38) mûsikî imam hatip proje okulları da alana katkı sağlamaya başlamışlardır. Bu süreç öncelikle AİHL’nde de öğrencilerin tercih ettikleri bir alanda kendilerini geliştirmelerine imkân sağlanması için 2014 yılında program çeşitliliği uygulaması ile başlatılmıştır. Daha sonra 01.09.2016 tarih ve 29818 sayılı Resmî Gazetede Yayınlanan Millî Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği ile AİHL’i içerisinde proje okulu olma şartlarını taşıyanlar proje okulu olarak belirlenmiş ve seçilen okullarda proje okul uygulamasına geçilmiştir. MEB’in hazırladığı *2023 Vizyon Belgesi* kapsamında da desteklenen program çeşitliliği gelişerek devam etmektedir (Karaman, 2021a, s. 14).

Eğitim öğretim faaliyetine 2014-2015 yıllarında normal AİHL olarak başlayan Hakkı Demir Anadolu İmam Hatip Lisesi gerek fizikî şartları, gerekse konumunun uygun ve elverişli olması hasebiyle 2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren MEB tarafından ilk *Klasik Sanatlar ve Mûsikî sahasında Proje Uygulama Okulu* olarak ilan edildiği beyan edilmiştir (Öncel, 2017, s. 463).

Bu araştırmada Türkiye’de program çeşitliliği kapsamında yer alan ve Mûsikî Programını (MP) uygulayan Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini (PAİHL), on iki imam hatip lisesindeki dinî mûsikî dersi öğretim programı, ders içerisindeki repertuvar, derslerin

işleniş sırası, öğrencilerin konuları pekiştirmeleri için kullanılan yöntemler, kaynak ve materyaller, fiziki mekân vs. açılarından incelenmiş ve detaylı bir durum tespiti yapılmıştır.

İlgili Literatür

Literatürde imam hatip liseleri ile ilgili farklı alanlarda yapılan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda imam hatip liselerinde verilen eğitim çok çeşitli açılardan ele alınmıştır. Tezde işlenecek konu gereği müzik ve dinî mûsikî alanıyla ilişkili olarak yapılan çalışmalar tespit edilmiştir. Bu alanlara ek olarak son dönemde uygulamaya başladığı programlarla kendini gösteren ve konunun kapsamında yer alan proje Anadolu imam hatip liselerine ilişkin yapılan çalışmalar kısaca özetlenecektir.

Şerife Ceylan (2022), tarafından hazırlanan “*Proje İmam Hatip Liselerine Farklı Ortaokuldan Gelen Öğrencilerin Arapça Dersine İlgileri*” adlı yüksek lisans çalışması, Afyon Karahisar proje imam hatip lisesinde 2021-2022 yılları arasında öğrenim gören (9,10,11 ve 12. sınıf) 390 öğrenci ile yapılmıştır. Diğer ortaokullardan gelen öğrencilerin Arapça üzerindeki ilgi ve tutumları yapılan anketle belirlenmiş, öğrenci ve öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilerin Arap diline yönelik ilgilerini artırmak için dersin uygulama ağırlıklı yapılması gerektiği, öğretmenlerin derse yönelik ihtiyaç duyulan yöntem ve teknik donanımlara sahip olması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Yapılan çalışmada dil ağırlıklı öğrenim gören öğrencilerin yurtdışı eğitimler ile desteklenebileceği, derslerde uygulamaya yönelik aktiviteler kullanılabileceği, teknolojik imkanlarla öğretim sürecinin desteklenebileceği önerilerinde bulunulmuştur.

Gamal Mohamed Youssef (2022) tarafından hazırlanan “*Proje İmam-Hatip Liselerinde Arapça Öğretimi Beyoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği*” isimli yüksek lisans çalışması, Beyoğlu Anadolu imam hatip lisesi özelinde gerçekleştirilmiştir. Arapça öğretiminin artıları ve eksilerine ilişkin yapılan durum tespitinin ve anketin ardından alana dair iyileştirilmeye yönelik çalışmalarda bulunulmuştur. Ulaşılan verilere ilişkin sonuçlar sıralanmış, eldeki bilgiler doğrultusunda öneriler sunulmuştur. Buna göre çalışmada programın düzenli olarak güncellenmesi gerektiği, Arapça eğitime yönelik kaynakların kısıtlı olduğu, öğretim yöntemlerinin çeşitlendirilmesi gerektiği, sınıf mevcudunun dil eğitimi için fazla olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmanın öneriler bölümünde ise sınıf mevcudunun azaltılabileceği, derslerde uygulamaya ağırlık verilebileceği, sınavların dil becerilerini her açıdan ölçecek şekilde hazırlanabileceği belirtilmiştir.

Ümit Kalkan (2022) tarafından hazırlanan “*Öğretmen Görüşlerine Göre Proje İmam Hatip Liselerinde Yönetici ve Öğretmen Nitelikleri: Konya Örneği*” adlı makalede proje imam hatip okulları hakkında öğretmen görüşleri yanı sıra öğretmen ve yöneticilerin taşıması gereken özelliklerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması desenine göre tasarlanan çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışmaya 5 okul yöneticisi ve 12 öğretmen katılmıştır. Araştırmada proje imam hatip liselerinin uygulanabilir programlar olduğu ve eğitim sistemine katkı sağladıkları, öğretmenlerin ilgili okulların sürdürülebilirliği konusunda kaygılı oldukları, müfredatın geliştirilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada yöneticilerin ve öğretmenlerin ihtiyaç duydukları alanlarda ilgili hizmet içi eğitim programları ile desteklenebilecekleri önerisinde bulunulmuştur.

Hümeysra Tarhan ve Tuncay Karateke (2021) tarafından hazırlanan “*Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*” isimli makalede, program çeşitliliği kapsamında açılan proje imam hatip liselerinin öğrencilerin görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın yapıldığı okul Elâzığ Şehit Eyüp Oğuz Fen ve Sosyal Bilimler Proje İmam Hatip Lisesidir ve çalışılan öğrenci sayısı ise 23’tür. 2019-2020 eğitim öğretim yılı içerisinde yapılan elde edilen bulgularla varılan sonuçlar doğrultusunda birtakım önerilerde bulunulmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin proje imam hatip liseleriyle ilgili olumlu kanaatte oldukları görülmüş buna ek olarak akademik başarıyı yapı taşı olarak gördükleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin ilgili okulları seçme nedenleri olarak din dersi verilmesi, sınav puanı, öğretmen kadrosu ve eğitim kalitesi gibi unsurların öne çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin yöneticiler, meslek dersleri ve öğretmenlerle ilgili olumlu görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Araştırmada öğretmen seçimlerine özen gösterilebileceği, okulların tanıtımının daha fazla yapılabileceği önerilerinde bulunulmuştur.

Davut Karaman (2021a) tarafından “*İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları*” adlı doktora tezinde, öğrenci, öğretmen ve yönetici görüşlerine göre proje okul uygulamasının incelenmesi ve proje Anadolu İmam Hatip Liselerindeki program çeşitliliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışma betimsel tarama modeli ve durum çalışması deseni ile tasarlanmıştır. Veri toplama araçları olarak anket ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen verilere göre proje okullarının program çeşitliliğinin eğitim-öğretim sürecine olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada okulların ihtiyaç duyulduğu şekilde yapılması,

farklı programlar içeren proje okulların yaygınlaştırılabileceği, okulların teknolojik imkanlar açısından geliştirilebileceği önerileri sunulmuştur.

Davut Karaman (2021b) tarafından hazırlanan “*Yöneticilerine Göre Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamasının Değerlendirilmesi*” isimli makalede ilgili okullarda program çeşitliliği ve proje okullarının uygulanabilirliği ile ilgili yönetici görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışma durum çalışması deseni ile tasarlanmış, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmış ve elde edilen veriler tüme varım yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmaya 21 farklı ilden toplam 30 yönetici katılmıştır. Araştırma sonucunda proje okul uygulamasının faydalı olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda proje okullarının öğrencilerin gelişimlerine katkı sağladığı ve ülke genelinde yaygınlaştırılması gerektiği belirlenmiştir.

Çağhan Adar ve Mustafa Serhat Eroğlu (2021) tarafından kaleme alınan “*İmam Hatip (Ortaokul-Lise) Okullarında Okumakta Olan Öğrencilerin Müzik Algıları Üzerine Bir Araştırma*” isimli çalışmada, imam hatip ortaokullarında-liselerinde öğrencilerin ve ailelerinin dinledikleri müzik türlerinin nasıl olduğunun belirlenmesi makalenin temelini teşkil etmektedir. Alınan sonuçlar doğrultusunda Millî Eğitim Bakanlığına yeni bir müfredat önerisi sunmak amaçlanmıştır. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı çalışma, tarama modeli ile tasarlanmıştır. Veri toplama araçları olarak doküman analizi ve anket kullanılmıştır. Çalışmaya Afyonkarahisar’da 2017-18 eğitim-öğretim dönemi öğrenim gören 233 öğrenci katılmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğunun müzik dinlemekten hoşlandıkları, müzik dersinden keyif aldıkları, fakat müzik ile ilgili bir okulda okumak istemedikleri tespit edilmiştir. Derse girecek olan öğretmenlerin müziğin kültürel ve dinî inanç içerisindeki yeri ile ilgili öğrencileri bilgilendirebilecekleri, ders içeriklerinin öğrencinin derse olan ilgisini artırabilecek şekilde seçilebileceği yönünde önerilerde bulunulmuştur.

Hümeysra Tarhan (2021) tarafından hazırlanan “*Proje İmam Hatip Liselerinin Öğrenci, Öğretmen ve İdareci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*” adlı yüksek lisans tezi, Elazığ’da yer alan Şehit Eyüp Oğuz Anadolu imam hatip lisesi özelinde hazırlanmıştır. Okulda idareci, öğretmen ve öğrencilerden oluşan bir çalışma grubu belirlenmiş, hazırlanan görüşme soruları ile durum tespiti yapılmıştır. Proje imam hatip lisesinin durumu üç ayrı bakış açısına göre değerlendirilmiş, elde edilen veriler doğrultusunda birtakım önerilerde

bulunulmuştur. Çalışmada katılımcı görüşleri doğrultusunda okulların işleyişi ve süreç içerisinde karşılaşılan problemlerin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Elde edilen verilere göre okulda verilen eğitimin kaliteli olduğu, başarı oranının diğer okullara göre yüksek olduğu, öğretmenlerin alanlarında başarılı oldukları, fiziksel imkanların yeterli olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ilgili okullarda verilen eğitimin kalitesinin korunması için gerekli önlemlerin alınması, öğretmen seçimlerinde liyakate dikkat edilmesi, öğrenci seçimlerinde akademik başarı yanında istekli olan öğrencilerin tercih edilmesi gerektiği önerilerinde bulunulmuştur.

Serap Aktaş (2021) tarafından “*Fen Liseleri ve Fen-Sosyal Bilimler Proje İmam Hatip Liseleri Öğrencilerinin Akademik Başarı ve Öz Kontrollerinin Duygusal Zeka Düzeylerini Yordama Gücünün Belirlenmesi*” isimli yüksek lisans çalışması, Kırşehir’deki Prof. Dr. İlhan Kılıçözlü Fen Lisesi, Abdulkadir Özcan Fen ve Sosyal Bilimler Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Fatımatüz Zehra Fen ve Sosyal Bilimler Proje Anadolu İmam Hatip Liselerindeki (9,10,11. sınıf) 393 öğrenciyi kapsamaktadır. Çalışmada öğrencilerin akademik başarı ve öz kontrollerinin duygusal zekâ düzeylerini yordama gücünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Nicel araştırma yöntemi kullanılan çalışma, ilişkisel tarama modeli ile tasarlanmıştır. Veri toplama araçları olarak Schutte Duygusal Zekâ Ölçeği ve Öz-Kontrol Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin sahip oldukları duygusal zekâ düzeyi ile öz kontrol arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öz kontrol ve duygusal zekâ düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca sınıf değişkenine göre duygusal zekâ düzeyinin farklılaşmadığı, öz kontrol düzeyinin ise sınıf değişkenine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Çalışmada öğrencilerin duygusal zekâ ve öz kontrol geliştirebilecekleri rehberlik saatlerinin olması önerisinde bulunulmuştur.

Mahmut Zengin ve Davut Karaman (2020) tarafından “*Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri*” adlı makalede proje okul uygulaması, program çeşitliliği, öğrencilerin proje okullarını seçme nedenleri ile mesleki yönelimlerini incelemek hedeflenmiştir. Nicel araştırma yöntemi ile tasarlanan çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın verileri 2018-19 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelinde 22 ilde bulunan 35 proje AİHL’nde eğitim gören 4802 öğrenciye anket uygulanarak elde edilmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin proje AİHL tercih etme nedenleri arasında sınav puanları, aile yönlendirmesi, proje okulu olması, din eğitimi almak gibi nedenlerin olduğu tespit edilmiştir. İlgili okullarda okuyan öğrencilerin mesleki yönelimleri arasında ise çoğunlukla fen-matematik alanlarını tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Tuğba Gülyeşil (2020) tarafından “*Eylem Odaklı Yaklaşımın İmam Hatip Liseleri Dinî Mûsikî Eğitim Ders Kitaplarında Uygulanması*” adlı yüksek lisans tezinde imam hatip liselerinde verilmekte olan dinî mûsikî dersine ait ders kitaplarının eylem odaklı yaklaşıma göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma tarama modeli ve betimsel yöntem ile tasarlanmıştır. Çalışma sonucunda ilgili kitapların öğrencilerin müzikal davranış geliştirmeleri temel alınarak hazırlandığı, çeşitli aktiviteler ile zenginleştirildikleri, ünitelerin birbirleri ile ilişkili olacak şekilde hazırlandığı, mûsikî eğitiminin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağladığı tespit edilmiştir.

Mustafa Anıl Yılmaz (2019) tarafından hazırlanan “*Sakarya Yenikent İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Müziğe Bakış Açısının İncelenmesi*” adlı yüksek lisans tezinde Sakarya Yenikent’teki imam hatip lisesi öğrencilerinin müzikle ilgili düşünce yapıları incelenmiştir. Günlük yaşamlarında müziğin yer aldığı noktalar ve müziğe ihtiyaç duydukları yerler değerlendirilmiştir. Nicel araştırma yöntemi kullanılan çalışma tarama modeli ile tasarlanmıştır. Çalışmanın verileri Sakarya Yenikent İmam Hatip Lisesinde okumakta olan 134 öğrenciye uygulanan anket çalışması ile elde edilmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin çoğunluğu müzikle ilgili olduğu görülmüş bunda medya ve iletişim araçlarının önemli bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada öğrenciler için yeni kurslar açılması, enstrümanların tanıtımının sağlanması, konserler düzenlemesi ve birçok sanatsal etkinliklerle müziğin öğrencilerin yaşamlarına dahil edilmesi önerilerinde bulunulmuştur.

Mutlu Çetin (2019) tarafından hazırlanan “*İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Müziğe Bakış Açılarının İncelenmesi (Batman İli Örneği)*” adlı yüksek lisans tezinde, İmam hatip lisesi öğrencilerinin müzik hususundaki görüşleri öğrenilerek dinî alanda müziğin önemini ön plana çıkarmak amaçlanmıştır. Din müzik etkileşimi içerisinde müziğin gerekli olma nedeni üzerinde durulmuştur. Nicel araştırma yöntemi kullanılan araştırma tarama modeli ile tasarlanmıştır. Batma ilinde bulunan AİHL’nde öğrenim gören 322 öğrenciye uygulanan anket ile araştırma verileri elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin müziğe bakış açılarının farklılık gösterdiği ve çeşitli müzik türleriyle ilgilendikleri tespit edilmiştir. Çalışmada öğrencilerin yeterliliklerini arttırmak amacıyla; kültürel faaliyetlerin çoğaltılması, müzik derslerinin zorunlu hale getirilmesi, dinî müzikle ilgili bilgi verilmesi, enstrümanların öğrencilerin kabiliyetlerine göre yönlendirilmesi gibi önerilerde bulunulmuştur.

Songül İlanlı (2019) tarafından hazırlanan “*Proje İmam Hatip Liselerinde Arapça Hazırlık Sınıfı Öğretim Yöntem ve Teknikleri*” isimli yüksek lisans çalışmasında, proje imam hatip liseleri kapsamında on beş okul içerisinde altısı seçilmiş ve Arapça hazırlık sınıflarında Arapça öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler belirlenmeye çalışılmıştır. Kullanılan yöntemlerin öğrenciler üzerindeki başarı durumunun tespiti amaçlanmıştır. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışma tarama modeli ile tasarlanmıştır. Türkiye genelinde 6 AİHL öğretmenlerine uygulanan anket çalışması ile veriler elde edilmiştir. Çalışma sonucunda ilgili okullarda verilen Arapça dersinin başarılı olduğu, öğretmenlerin derste kullanmayı tercih ettikleri öğretim yöntemlerinden verim alınabildiği, derste kullanılan materyalleri öğretmenlerin kendilerinin seçtiği, derslerde daha çok uygulamaya yer verdikleri tespit edilmiştir. Çalışmada öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerle desteklenebileceği, dil pratiklerinin geliştirilmesi için Arap dili konuşulan ülkelere gönderilebilecekleri önerilerinde bulunulmuştur.

Özkan Apaydın (2018a) tarafından hazırlanan “*İmam-Hatip Liselerinde Görevli Müzik Öğretmenlerinin Dinî Mûsikî Dersine Karşı Yeterlilikleri*” adlı çalışmada, dinî mûsikî dersine giren müzik öğretmenlerinin liyakat durumları, müfredatın ve materyallerin yeterliliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırma betimsel tarama modeli ile tasarlanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler ilgili belgelerin doküman analizi ile incelenmesi sonucu elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda müzik öğretmenlerinin aldıkları eğitimle, verilmesi gereken dinî mûsikî eğitiminin oldukça yetersiz olduğu ortaya konulmuştur. Müzik öğretmenlerinin ağırlıklı olarak batı müziği eğitimi aldıkları belirtilmiş, sadece dönemlik “Türk Halk Müziği” ve “Türk Sanat Müziği” eğitimi gördükleri tespit edilmiştir. Bu durumun yeterli görülmemekle birlikte birtakım bilgi ve beceriler kazandırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Lokman Öztürk (2018) tarafından hazırlanan “*İmam Hatip Liselerindeki Dinî mûsikî Eğitiminin Öğrencilerin Öz Saygısına Olan Etkisi*” isimli yüksek lisans tezinde dinî mûsikî eğitiminin imam hatip liselerindeki öğrencilerin öz saygısına etkisinin olup olmadığını tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışma betimsel tarama modeli ile tasarlanmıştır. Veri toplama aracı olarak İstanbul Hakkı Demir Anadolu İmam Hatip Lisesinde okuyan 36 öğrenciye Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda dinî mûsikî eğitiminin imam hatip liselerindeki öğrencilerin öz saygısına olumlu bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada benzer çalışmaların paydaş görüşlerin de dahil edilerek yapılabileceği, böylece daha sağlıklı sonuçlar alınabileceği önerisinde bulunulmuştur.

Mustafa Serhat Eroğlu (2018) tarafından “*İmam Hatip Öğrencilerinin Müzik Algıları Üzerine Bir Araştırma (Afyonkarahisar Örneği)*” adlı yüksek lisans çalışması Afyonkarahisar’da bulunan imam hatip okullarındaki öğrencilerin müzik alt yapılarını oluşturan dinî eğitim, yaşam biçimi, dünya görüşü, müzik tercihleri, toplumsal ve kültürel etkenlerin müziğe bakış açılarını etkileme biçimi sorularına cevap aranmıştır. Nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılan çalışma tarama modeli ile tasarlanmıştır. Elde edilen veriler Afyonkarahisar ili Şuhut ilçesinde bulunan imama hatip liselerinde 2017-18 eğitim-öğretim döneminde öğrenim gören 233 öğrenciye uygulanan anket çalışması ile elde edilmiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların çoğunluğunun müzik dinlemekten hoşlandıkları, okulda verilen müzik dersine katılmaktan keyif aldıkları, müzik ile ilgili bir bölümde okumak istemedikleri tespit edilmiştir. Çalışmada öğretmenlerin müziğin dinî inanç içerisindeki yerine dair öğrencileri bilgilendirebilecekleri, derslerde daha çok uygulamaya ağırlık verebilecekleri, müzik eğitimi konusunda bilgilendirebilecekleri önerilerinde bulunulmuştur.

Özkan Apaydın (2018b) tarafından hazırlanan “*İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dinî Mûsikî Derslerine Yönelik Tutumları*” adlı doktora tezinde imam hatip liselerinde öğrencilerin derse bakış açılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışma, ilişkisel betimleme modeli ile tasarlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Ankara’da seçilen 3 imam hatip lisesinde öğrenim gören 101 öğrenciye “Müziğe İlişkin Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin derse karşı olumlu tutumlar sergiledikleri, öğretmenlerin ders kitabını işlevsiz buldukları ve yeniden düzenlenmesi gerektiği, ders saatinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada imam hatip liselerinde verilen dinî mûsikî dersinin haftalık ders saatlerinin yeterli bir aşamaya getirilmesi, ders materyalleriyle desteklenmesi ve şartların her açıdan iyileştirilmesi gerektiği önerilerinde bulunulmuştur.

Özkan Apaydın (2017) tarafından yazılan “*İmam Hatip Liselerinde Okutulan Dinî Mûsikî Dersinin Nicelik ve Nitelik Bakımından İncelenmesi*” adlı makalede imam hatip liselerinde dinî mûsikî dersinin nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiğini belirlemek amaçlanmıştır. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışma, ilişkisel betimleme modeli ile tasarlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Ankara’da seçilen 3 imam hatip lisesinde öğrenim gören 101 öğrenciye “Müziğe İlişkin Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Çalışma sonucunda dinî mûsikî dersinin zorunlu kılınmasının gerekliliği, ders materyallerinin öğretmen ve öğrenci açısından daha işlevsel duruma getirilmesinin

gerekliliği, gelecekte imam-hatiplik ve din görevlisi olacak bireylerin ibadetlerin estetik ve mûsikî tarafını karşılayabilmelerinin bir ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.

Mehmet Öncel (2017) tarafından kaleme alınan “*Türkiye’de İlk Klâsik Sanatlar ve Mûsikî Proje Okulu İstanbul Üsküdar Hakkı Demir Anadolu İmam Hatip Lisesinde Mûsikî Eğitiminin Mevcut Durumu, Eğitim Müfredatının Değerlendirilmesi ve Öneriler*” isimli bildiride ilgili okulun güncel durumu ortaya konulması, verilen mûsikî eğitiminin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmanın evrenini İmam Hatip Liseleri örneklemini Hakkı Demir Anadolu İmam Hatip Lisesi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Uygulanan anketlerle öğrencilerin görüşleri alınmış ve sonuçlar doğrultusunda değerlendirmelerde bulunulmuştur. Saha çalışması olması hasebiyle oldukça önem arz eden çalışmada; öğrenciler, öğretmenler, okula dair fiziksel koşullar, müfredat gibi unsurlara ilişkin öneriler ve yapılabilecek iyileştirmeler için tespit ve önerilerde bulunulmuştur.

Muhammet Sevinç (2017) tarafından hazırlanan “*İmam Hatip Liselerinde Dinî Mûsikî Eğitiminin Tarihsel Süreci ve Öğretim Programlarının Karşılaştırılması*” adlı makalede, dinî mûsikî dersinin tarihsel süreç içerisindeki durumunun ve uygulanma alanlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada doküman analizi ve literatür taraması araçları kullanılmıştır. Çalışmada 1985 ve 2014 yıllarında hazırlanan dinî mûsikî eğitim programlarının içerikleri verilmiş ardından programlarla ilgili tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışma sonucunda MEB tarafından ilk defa imama hatip liselerinde dinî mûsikî dersinin 1985 yılında verilmeye başlandığı, 2014 yılında hazırlanan öğretim programının güncel olarak kullanıldığı, hazırlanan bu programda ölçme ve değerlendirme ve kazanımlara yönelik bilgilerin olduğu tespit edilmiştir. Uygulanan programla beraber derse yönelik hazırlanan ders kitabının öğrencilere ücretsiz olarak verildiği belirlenmiştir. Çalışmada öğretmen yeterliliklerinin belirlenmesi, program sürecinde ortaya çıkacak problemlerin belirlenmesi ve çözüm önerilerine dair çalışmalar yapılması önerisinde bulunulmuştur.

Ubeydullah Sezikli (2015) tarafından yazılan “*Anadolu İmam Hatip Liseleri Dinî mûsikî*” adlı kitap beş üniteden oluşmaktadır. AİHL’nde dinî mûsikî dersinin öğretimi amacıyla kaleme alınan kitap, MP’ndaki dinî mûsikî dersi için ana kitap mahiyetindedir. Kitap içeriğindeki 1. Ünite “*mûsikî ve dinî mûsikî*” adını taşımakta ve içeriğinde, mûsikînin tanımı, önemi, etki alanları, İslâm dinindeki yeri, Ali Ufki Bey’in hayatı, rast makamı (ilahi,

Kur'ân tatbiki, rast ezan, rast kamet), sazlardan da neyin tanıtılması başlıklarını ihtiva etmektedir. 2. Ünite “*mûsikîmizin tarihi seyri*” adını taşımakta ve Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn döneminde mûsikî, İslâm ülkelerinde ilk mûsikîşinaslardan bazıları (el-Kindî, Fârâbî, İbn-i Sinâ, Safiyyüddîn Urmevî, Abdülkadir Merâğî), Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi'nin tanıtılması, Segâh-Hüzzam makamı (segâh ilahiler, hüzzam ilahiler, segâh akşam ezanı, segâh tekbir, salat-ı ümmiye, segâh-hüzzam makamlarında aşr- şerîf, segâh-hüzzam kâmet), enstrümanlardan ritim sazların tanıtılması başlıklarını ihtiva etmektedir. 3. Ünite “*Türk mûsikîsi nazariyatı*” adını taşımakta ve temel nota bilgileri, bona ve solfej, makam ve dizi kavramları, usûl (İka') kavramı, geleneksel Türk müziğinde meşk geleneği, Hammamîzâde İsmail Dede Efendi'nin tanıtılması, uşşak-hüseyinî makamı (uşşak ilahiler, hüseyinî ilahiler, uşşak öğle ezanı, kâmet, hüseyinî cenaze salâtı, uşşak-hüseyinî makamlarında aşr-ı şerîf), ûd ve kanun sazlarının tanıtılması başlıklarını ihtiva etmektedir. 4. Ünite “*camî mûsikîsi*” adını taşımakta ve bölümünde, camî mûsikîsi formları (Kur'ân, ezan, kâmet, tesbihat, salâ, mihrâbiye, tekbir, temcîd, mevlid, mirâciye, muhammediyye), Cinuçen Tanrıkörür'un tanıtılması, hicâz makamı (hicâz ilahiler, hicâz yatsı ezanı, kâmet, hicâz aşr-ı şerîf), enstrümanlardan kemençenin tanıtılması konularını içermektedir. 5. Ünite “*tekke mûsikîsi*” adını taşımakta ve içeriğinde tekke mûsikîsi (Mevlevî ayini, Alevî-Bektaşî nefesleri, ilahi, durak, kaside, na't, şuşûl, savt, gülbank, semâh, nefes, diğer tarikatlarda mûsikî (kuudî, kıyamî, devranî), aylara göre mûsikî, Kâni Karaca'nın hayatı, sabâ-acemaşîran makamları (sabâ ilahiler, acemaşîran ilahiler, sabâ makamında sabah ezanı, sabâ-acemaşîran kâmet, sabâ-acemaşîran makamlarında aşr-ı şerîf), enstrümanlardan tamburun tanıtılması başlıklarını içermektedir.

Fatma Emel Kapan (2021) tarafından hazırlanan “*Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Müzik Eğitiminin Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi*” isimli yüksek lisans tezinde imam hatip liselerinde verilen müzik dersinin öğrenci görüşlerine yönelik değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Nicel araştırma yöntemi kullanılan çalışma tarama modeli kullanılarak tasarlanmıştır. Araştırmanın verileri Ankara'da bulunan iki AİHL'nde 2010-11 eğitim-öğretim döneminde öğrenim gören 50 öğrenciye uygulanan anket ile elde edilmiştir. Çalışma sonucunda dinî mûsikî dersinin seçmeli bir ders olduğu, bu durumun öğrencilerin müzik eğitimi almalarına engel olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin mevcut ders saati ve içeriğini yeterli bulmadıkları, müzik eğitimini mesleki yaşamları için gerekli gördükleri, müziğin dinî açıdan önemli olduğunu düşündükleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çalışmada müzik derslerinin mesleki dersler arasında alınabileceği, derslere müzik alanında eğitim gören öğretmenlerin girmesi önerilerinde bulunulmuştur.

Amaç ve Beklenen Yararlar

Bu çalışma ile imam hatip liseleri bünyesinde yer alan mûsikî programı kapsamında verilen dinî mûsikî dersinin ayrıntılı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma ile ilgili programda verilen dinî mûsikî dersinin müfredatının ve işleniş sürecinin detaylı şekilde incelenmesi yoluyla durum tespiti yapılmıştır. Ele alınan durumun açıkça ortaya koyulması, bu süreçte yaşanan sorunlara getirilecek çözüm önerileriyle programın iyileştirilmesi ve öğrencilere dinî mûsikî dersinde istenen hedef davranışların kazandırılmasına ışık tutacak yöntemlerin belirlenmesi beklenen yararlar arasındadır.

Problem

Araştırmanın problem cümlesi, “Türkiye’de mûsikî programını uygulayan proje Anadolu İmam Hatip Liseleri’ndeki dinî mûsikî dersinin genel durumu nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın alt problem cümleleri ise şu şekildedir;

Türkiye’deki dinî mûsikî programı kapsamında yer alan proje imam hatip liselerinde;

1. Dinî mûsikî dersi öğretim programı nasıldır?
2. Dinî mûsikî dersinin içeriği ve işleniş biçimi nasıldır?
3. Dinî mûsikî dersinin işlenişinde hangi materyaller kullanılmaktadır?
4. Dinî mûsikî dersi öğretim programının kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlar nelerdir?
5. Yöneticilerin dinî mûsikî dersine yönelik görüşleri nelerdir?
6. Öğreticilerin dinî mûsikî dersine yönelik görüşleri nelerdir?
7. Öğrencilerin dinî mûsikî dersine yönelik görüşleri nelerdir?
8. Dinî mûsikî dersinin işlenişinde karşılaşılan sorunlar ve sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?

1. MATERYAL VE YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada durum çalışması (case study) deseni kullanılmıştır. Sosyal bilimler alanındaki araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışmasının, olay incelemesi, örnek olay çalışması, örnek olay inceleme yöntemi, vaka çalışması gibi literatürde farklı şekilde adlandırıldığı görülmektedir (Aytaçlı, 2012, s. 2). Durum çalışması; “*Araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır.*” şeklinde tanımlanmıştır (Subaşı & Okumuş, 2017, s. 420). Durum çalışması, bir olayın detaylı olarak incelendiği, toparlanacak verilerin sistemli bir stilde ve doğal ortamında var olma şekline bakıldığı bir yöntemdir. Yapılan çalışmayla elde edilen sonuçlar doğrultusunda olayların oluşma biçimi ve yapılacak çalışmalarda yoğunlaşılması gereken noktaların belirlenmesini sağlamaktadır (Subaşı & Okumuş, 2017, s. 420).

Bu araştırmada yapılan görüşme, odak grup görüşme ve gözlem yöntemlerinin en sağlıklı şekilde yürütülebilmesi amacıyla durum çalışması deseni seçilmiştir. Bu kapsamda mûsikî programında yer alan dinî mûsikî dersinin öğretim sürecinin detaylı olarak incelenmesi için on iki farklı ildeki yöneticiler, öğretmenler ve öğrencilerden oluşan bir çalışma grubu ile çalışılmıştır. Dersleri veren öğretmenler ve yöneticiler ile görüşmeler, dersi alan öğrencilerle odak grup görüşmeler yapılmış, çalışma kapsamında incelenen kurumlara gidilerek gözlemler yapılmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

1.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmadaki çalışma grubunu, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Türkiye’de mûsikî programını uygulayan proje Anadolu İmam Hatip Liseleri’ndeki on dört yönetici, on altı öğretici ve seksen bir öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında çalışmanın gerçekleştirildiği okullar şunlardır;

1. Hakkı Demir Anadolu İmam Hatip Lisesi/ İstanbul
2. Ulus İlk Meclis Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Ankara
3. Karatay Konya Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Konya

4. Kayseri Anadolu İmam Hatip Lisesi /Kayseri
5. İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi /Kocaeli
6. Mihraplı Abdülkadir Can Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Bursa
7. Türk Telekom Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Amasya
8. Çorum Şehit Erol Olçok Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Çorum
9. Salih Günaydın Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Batman
10. Şanlıurfa Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Şanlıurfa
11. TOBB Ferdi Yiğit Anadolu İmam Hatip Lisesi/Diyarbakır
12. Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Anadolu İmam Hatip Lisesi/ İzmir

Görüşmelerin yapıldığı yönetici, öğretici ve odak grup görüşmelerin yapıldığı öğrencilerin demografik bilgileri aşağıdaki tablolarda yer almaktadır. Tablo 1’de yer alan bilgilerde yöneticilerin yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, mezun olunan bölüm, branş ve görüşme tarihlerine yer verilmiş, yöneticiler Y1, Y2, Y3, ...Y14 şeklindeki rumuzlarla adlandırılmıştır. Tablo 2’de öğretmenlerin yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, mezun olunan bölüm, branş, dinî mûsikî öğreticiliği süresi ve görüşme tarihlerine yer verilmiş, öğretmenler H1, H2, H3, ...H16 şeklindeki rumuzlarla adlandırılmıştır. Tablo 3’te 9. sınıf öğrencilerinin, Tablo 4’te 10. sınıf öğrencilerinin, Tablo 5’te 11. sınıf öğrencilerinin, Tablo 6’da 12. sınıf öğrencilerinin yaş, cinsiyet, sınıf, enstrüman, müzikle ilgilenme süresi ve görüşme tarihlerine yer verilmiş, Ö1, Ö2, Ö3, ...Ö81 şeklindeki rumuzla adlandırılmıştır.

Tablo 1. Çalışma grubunda yer alan yöneticilerin demografik bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Öğrenim Durumu	Mezun Olunan Bölüm	Branş	Görüşme Tarihi
Y1	43	Erkek	Y. Lisans (D.M.)	Lisans/Müzik öğretmenliği	Müzik öğretmenliği	23.02.2023
(I.-II. Görüşme)						21.06.2023
Y2	44	Erkek	Lisans	İlahiyat	DİKAP	17.03.2023
Y3	45	Erkek	Lisans	T.D.E.	T.D.E.	17.03.2023
Y4	40	Erkek	Lisans	İlahiyat	DİKAP	24.03.2023
Y5	56	Erkek	Lisans	İlahiyat	Meslek dersleri	30.03.2023
Y6	41	Erkek	Y. Lisans (Din sosyolojisi)	Lisans/İlahiyat-Sosyoloji	İlahiyat	05.04.2023
Y7	46	Erkek	Lisans	Müzik öğretmenliği	Müzik	05.04.2023
Y8	45	Erkek	Y. Lisans (Eğitim)	T.D.E.	T.D.E.	26.04.2023
Y9	32	Erkek	Lisans	Elektronik bilgisayar eğitimi bölümü	Bilişim teknoloji öğretmenliği	09.05.2023
Y10	45	Erkek	Lisans	İlahiyat	DİKAP	12.05.2023
Y11	41	Erkek	Lisans	T.M.D.K. Ses eğitimi	Halk müziği	17.05.2023

Tablo 1 (devam). Çalışma grubunda yer alan yöneticilerin demografik bilgileri

Y12	50	Erkek	Lisans	Matematik öğretmenliği	Matematik	24.05.2023
Y13	52	Erkek	Lisans	Fen fakültesi fizik bölümü	Fizik bölümü	25.05.2023
Y14	40	Kadın	T.siz YL	Lisans/Sosyoloji	Felsefe	05.06.2023

Tablo 2. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin demografik bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Öğrenim Durumu	Mezun Olunan Bölüm	Branş	Dini Müsiki Dersi Öğreticiliği Süresi	Görüşme Tarihi
H1	45	Erkek	Y. Lisans	Lisans ilahiyat/İşletme	İlahiyat	20 Yıl	17.03.2023
H2	45	Erkek	T.siz YL	EYTPE	Müzik Ö.	5-6 Yıl	24.03.2023
H3	46	Erkek	T.siz YL	Türk müziği	DİKAP	10 Yıl	24.03.2023
H4	40	Erkek	Y. Lisans	Lisans Müzik Ö.	Müzik	8-10 Yıl	30.03.2023
H5	40	Erkek	Lisans	Müzik Ö.	Müzik	3 Yıl	05.04.2023
H6	24	Erkek	Lisans	İlahiyat	Meslek D.	1 Yıl	05.04.2023
H7	38	Erkek	Lisans	Konservat uvar	Ney	4 Yıl	26.04.2023
H8	35	Erkek	Lisans	GSF	Müzik Ö.	10 Yıl	28.04.2023
H9	35	Erkek	Lisans	Konservat uvar	Dini müsikî	5 Yıl	03.05.2023
H10		Erkek	Lisans	Müzik eğitimi/ Konservat uvar	Vurmalı çalgı	10 Yıl	09.05.2023
H11	47	Erkek	Lisans	İlahiyat	İlahiyat	6 Yıl	12.05.2023
H12	45	Erkek	Y. Lisans İslâm tarihi ve sanatları müsikîsi	DİKAB	DİKAB	12 Yıl	17/18.05.2023
H13	32	Erkek	Lisans	İlahiyat	DİKAB	8 Yıl	18.05.2023
H14	40	Erkek	Lisans	Temel bilimler müzik ö.	TSMN/ Kanun	15 Yıl	24.05.2023
H15	32	Erkek	Lisans	Konservat uvar	Temel bilimler	3 Yıl	25.05.2023
H16	35	Kadın	Lisans	Eğitim fakültesi	Müzik Ö.	2 Yıl	05.06.2023

Tablo 3. Çalışma grubunda yer alan 9. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Enstrüman	Müzikle İlgilenme Süresi	Görüşme Tarihi
Ö1	15	Erkek	9	Kanun	6 Ay	14.03.2023
Ö2	15	Erkek	9	Kanun	7-8 Ay	14.03.2023

Tablo 3 (devam). Çalışma grubunda yer alan 9. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri

Ö3	16	Erkek	9	Kanun	5 Yıl	17.03.2023
Ö4	14	Erkek	9	M. Tambur	1 Yıl	17.03.2023
Ö5	14	Erkek	9	Ney	1 Yıl	17.03.2023
Ö6	14	Erkek	9	Keman	3 Yıl	17.03.2023
Ö7	14	Erkek	9	Üd	2 Yıl	17.03.2023
Ö8	14	Erkek	9	Org	7 Yıl	17.03.2023
Ö9	14	Erkek	9	Ney	4 Yıl	24.03.2023
Ö10	14	Erkek	9	Çello	1,5 Yıl	24.03.2023
Ö11	16	Erkek	9	Çello/Gitar	10 Yıl	30.03.2023
Ö12	14	Erkek	9	Üd	2 Yıl	30.03.2023
Ö13	14	Erkek	9	Keman	7 Ay	05.04.2023
Ö14	14	Erkek	9	Keman	1 Yıl	05.04.2023
Ö15	15	Erkek	9	Keman	7 Ay	05.04.2023
Ö16	14	Erkek	9	Keman	7 Ay	05.04.2023
Ö17	14	Erkek	9	Üd	1 Yıl	26.04.2023
Ö18	14	Erkek	9	Keman	1 Yıl	26.04.2023
Ö19	15	Erkek	9	Ney	7-8 Ay	09.05.2023
Ö20	15	Erkek	9	Ney	7-8 Ay	09.05.2023
Ö21	15	Erkek	9	Ney	7-8 Ay	09.05.2023
Ö22	15	Erkek	9	Ney	7-8 Ay	09.05.2023
Ö23	15	Erkek	9	Bağlama	7-8 Ay	09.05.2023
Ö24	15	Erkek	9	Bağlama	7-8 Ay	09.05.2023
Ö25	14	Erkek	9	Keman	3 Yıl	12.05.2023
Ö26	14	Erkek	9	Keman	1 Yıl	12.05.2023
Ö27	14	Erkek	9	Rebab/Ses	7 Yıl	17.05.2023
Ö28	15	Erkek	9	Kanun	2 Yıl	17.05.2023
Ö29	15	Erkek	9	Bağlama	8 Ay	24.05.2023
Ö30	15	Erkek	9	Ney	1,5 Yıl	24.05.2023
Ö31	15	Erkek	9	Ney	8 Ay	24.05.2023
Ö32	15	Erkek	9	Kanun	8 Ay	24.05.2023
Ö33	15	Erkek	9	Kanun	8 Ay	24.05.2023
Ö34	15	Erkek	9	Kanun	8 Ay	24.05.2023
Ö35	15	Erkek	9	Ney	2 Yıl	25.05.2023
Ö36	14	Erkek	9	Ney	1 Yıl	25.05.2023
Ö37	14	Erkek	9	Bağlama	2 Yıl	25.05.2023
Ö38	15	Erkek	9	Kanun	1 Yıl	05.06.2023
Ö39	15	Erkek	9	Ney	1 Yıl	05.06.2023

Tablo 4. Çalışma grubunda yer alan 10. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Enstrüman	Müzikle İlgilenme Süresi	Görüşme Tarihi
Ö40	16	Erkek	10	Ses/Ney	3 Yıl	14.03.2023
Ö41	16	Erkek	10	Kanun	1,5 Yıl	14.03.2023
Ö42	17	Erkek	10	Ses	3 Yıl	24.03.2023
Ö43	15	Erkek	10	Ses	6 Yıl	24.03.2023
Ö44	15	Erkek	10	Tambur	2 Yıl	30.03.2023
Ö45	15	Erkek	10	Ney	5 Yıl	30.03.2023
Ö46	16	Erkek	10	Kaval/Ney	1,5-2 Yıl	05.04.2023
Ö47	16	Erkek	10	Kanun/Ses	2 Yıl	26.04.2023
Ö48	15	Erkek	10	Gitar/Ses	2 Yıl	26.04.2023
Ö49	16	Erkek	10	Keman	1 Yıl	12.05.2023
Ö50	16	Erkek	10	Ney	1,5 Yıl	12.05.2023
Ö51	16	Erkek	10	Bağlama	4 Yıl	12.05.2023

Tablo 4 (devam). Çalışma grubunda yer alan 10. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri

Ö52	16	Erkek	10	Bağlama	5 Yıl	17.05.2023
Ö53	16	Erkek	10	Tambur	4 Yıl	17.05.2023
Ö54	16	Erkek	10	Bağlama	4 Yıl	17.05.2023
Ö55	16	Erkek	10	Ney	10 Yıl	05.06.2023
Ö56	16	Erkek	10	Üd	3 Yıl	05.06.2023

Tablo 5. Çalışma grubunda yer alan 11. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Enstrüman	Müzikle İlgilenme Süresi	Görüşme Tarihi
Ö57	17	Erkek	11	Ritim	3 Yıl	14.03.2023
Ö58	17	Erkek	11	Ritim	3 Yıl	14.03.2023
Ö59	17	Erkek	11	Ses	3 Yıl	24.03.2023
Ö60	18	Erkek	11	Ney	4 Yıl	24.03.2023
Ö61	16	Erkek	11	Ney	7 Yıl	30.03.2023
Ö62	16	Erkek	11	Ney/Şan	4 Yıl	30.03.2023
Ö63	18	Erkek	11	Bağlama	2,5 Yıl	05.04.2023
Ö64	17	Erkek	11	Ney	3 Yıl	26.04.2023
Ö65	17	Erkek	11	Gitar/Ses	4 Yıl	26.04.2023
Ö66	16	Erkek	11	Kemençe	2 Yıl	12.05.2023
Ö67	16	Erkek	11	Keman	3 Yıl	17.05.2023
Ö68	16	Erkek	11	Keman	8 Yıl	17.05.2023
Ö69	17	Erkek	11	Ney/Ses	4 Yıl	25.05.2023
Ö70	16	Erkek	11	Ney	4 Yıl	25.05.2023
Ö71	17	Erkek	11	Ney	4 Yıl	25.05.2023
Ö72	17	Erkek	11	Kanun	10 Yıl	05.06.2023
Ö73	17	Erkek	11	Bağlama	3 Yıl	05.06.2023

Tablo 6. Çalışma grubunda yer alan 12. sınıf öğrencilerinin demografik bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Enstrüman	Müzikle İlgilenme Süresi	Görüşme Tarihi
Ö74	18	Erkek	12	Kanun	4 Yıl	14.03.2023
Ö75	18	Erkek	12	Üd	5 Yıl	24.03.2023
Ö76	17	Erkek	12	Üd	4 Yıl	24.03.2023
Ö77	18	Erkek	12	Üd	4 Yıl	30.03.2023
Ö78	17	Erkek	12	Üd	3,5 Yıl	30.03.2023
Ö79	18	Erkek	12	Ney/Ritim	11 Yıl	26.04.2023
Ö80	19	Erkek	12	Bağlama	5 yıl	26.04.2023
Ö81	17	Erkek	12	Kanun	6 Yıl	17.05.2023

1.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme, odak grup görüşme ve gözlem araçları kullanılmıştır. Görüşme yöntemi, nitel araştırmalarda (Çapcıoğlu & Kalkan Açıkgöz, 2018, s. 209) ve özellikle sosyal bilimler alanında (Yıldırım & Şimşek, 2021, s. 127) sıkça başvurulan bilgi toplama tekniklerindendir. Genellikle yüz yüze uygulanan bu

teknik, telefon, televizyon gibi iletişim araçları aracılığıyla da gerçekleştirilebilmekte ve insanların düşüncelerinin nedenselliğini su yüzüne çıkararak duygu, davranış ve sezgilerini anlamayı amaçlamaktadır (Çapcıoğlu & Kalkan Açıkgöz, 2018, s. 209).

Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin; Derinlemesine (yapılandırılmamış) görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşme olarak iki başlık altında incelendiği görülmektedir (Çapcıoğlu & Kalkan Açıkgöz, 2018, s. 209). Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu araştırmada görüşmeler, birebir görüşme ve odak grup görüşme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Birebir görüşme yöntemi adı üzerinde tek bir kişiyle ve bireysel olarak yapılan görüşme türüdür. Odak grup görüşme ise daha çok kişinin çalışmaya dahil edilmesiyle gerçekleştirilmektedir (Çapcıoğlu & Kalkan Açıkgöz, 2018, s. 210).

Nitel araştırmalarda sıkça başvurulanan bir diğer veri toplama yöntemi olan gözlem (Yıldırım & Şimşek, 2021, s. 173), *“nesneler, olaylar ve durumların, sözlü veya sözsüz eylemlerin, sistematik bir şekilde izlenmesi ve incelenmesi yoluyla gerçekleştirilen bir veri toplama tekniğidir”* (Çapcıoğlu & Kalkan Açıkgöz, 2018, s. 204) şeklinde tanımlanmaktadır. *“İnsan davranışlarının doğal ortamı içinde gözlenmesi, bu davranışların gerçekçi bir biçimde incelenmesinin ön koşuludur. Doğal ortamından farklı bir ortamda incelenen insan davranışları tam olarak gerçeği yansıtmayabilir. Bu nedenle, araştırmacının dışarıdan ya da ortamda bizzat bulunarak insan davranışlarını gözlemesi önem kazanmaktadır.”* (Yıldırım & Şimşek, 2021, s. 173). Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere araştırmalarda doğal ortam içerisinde yapılacak gözlemin çalışmalardan elde edilecek sonuçların istenen boyuta taşıyacağı anlaşılmaktadır.

Yöneticiler ve öğretmenlerle görüşmeler, öğrencilerle ise odak grup görüşmeler yapılmıştır. Yapılan tüm görüşmeler yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Y1 rumuzlu yöneticiyle 23.02.2023 ve 21.06.2023 tarihlerinde iki kez görüşme yapılmış, diğer yönetici, öğretici ve öğrencilerle bir kez görüşme yapılmıştır. Araştırma çerçevesinde yöneticilerle yaklaşık 20-25 dakika, öğretmenlerle yaklaşık 25-30 dakika, öğrencilerle yaklaşık 40-45 dakika aralığında görüşmeler yapılmış ve ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Ayrıca her okulda verilen dinî mûsikî dersleri, bir ders saati (40 dk) olacak şekilde gözlemlenerek veriler toplanmıştır.

1.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada yapılan görüşme, odak grup görüşme ve gözlemlerle elde edilen veriler, içeriğin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, görüşme ve gözlemlerin detaylı olarak değerlendirilmesi ve değerlendirme sonucunda gerekli çıkarımların yapılması amacıyla nitel içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu yöntem, sosyal bilimler alanında başvurulan en yaygın araştırma tekniklerindendir (Alanka, 2024, s. 69). İçerik analizi; “*Nesnel, ölçülebilir, doğrulanabilir bilgilere ulaşmak amacıyla, doküman, evrak, metin gibi pek çok farklı materyali belli kurallar dahilinde ( rnekleme, kodlama, kategori vs.) analiz etmeyi amaçlayan nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan bir tekniktir.*” şeklinde tanımlanmaktadır (Metin &  nal, 2022, s. 273). Nitel ve nicel araştırmalar için kullanılan bu yöntemle araştırmacı, elde edilen verilerin, belgelerin, dokümanların, temaların içeriklerini belli kurallar çerçevesinde nesnel bir bakış açısıyla analiz edebilmektedir (Metin &  nal, 2022, s. 275). Ayrıca “*Nitel içerik analizi çalışmalarında betimleyici (nasıl, nedir vs.) ve açıklayıcı (neden, niçin gibi) sorular yer almaktadır. İçeriğin görünen boyutlarından ziyade yüzeysel olarak görünmeyen gizil mesajlarına ve iletilerine ulaşılmaya çalışılmaktadır*” (Metin &  nal, 2022, s. 275).

Bu çalışmada, 14 yönetici, 16 öğretici ile yapılan görüşmeler, 81  Ğrenci ile yapılan odak grup görüşmelerden ve gözlemden elde edilen veriler öncelikle deşifre edilmiştir.

1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Proje imam hatip liseleri bünyesinde sosyal bilimler, fen bilimleri, spor bilimleri, mûsikî gibi alanlarda uygulanan programlar yoluyla öğrenciler, tercih ettikleri alanın ağırlıklı olarak öğretildiği bir eğitim almaktadırlar. Türkiye’deki mûsikî programını uygulayan imam hatip liselerinde öğretilen dinî mûsikî dersi, eğitim müfredatı konularına yönelik çalışmalar az sayıdadır (Apaydın, 2018;  ncel, 2017; Sevinç, 2017). İlgili alan yazın tarandığında mûsikî programının uygulandığı proje imam hatip liselerinde dinî mûsikî dersinin içeriğinin, işleniş biçiminin, kullanılan materyallerin, mevcut ders içeriklerinin yeterliliğinin, programın kazandırmayı amaçladığı hedef davranışların,  Ğretim sürecinde yaşanan problemlerin ve bu problemlere yönelik çözüm önerilerinin bir arada ve detaylı olarak ele alındığı bir çalışmaya rastlanamamıştır. Belirtilenlerden hareketle bu alanda detaylı bir çalışmaya ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu araştırma tasarlanmıştır. Araştırmanın kapsamı 2022-2023 eğitim  Ğretim yılı içerisinde Türkiye’de MP içinde yer alan dinî mûsikî dersinin müfredatının ve  Ğretim sürecinin ayrıntılı bir şekilde

incelenmesidir. Bu araştırma, Türkiye’de mûsikî programının uygulandığı on iki ilde yer alan proje Anadolu imam hatip liselerinin tamamında yapılmıştır. Araştırma bu liselerdeki 14 yönetici, 16 öğretici ve 81 öğrenciyle yapılan görüşmelerle sınırlıdır. Çalışma, “dinî mûsikî” dersi ile ve bu derse yönelik her ilde yapılan 1 ders saati gözlemlerle sınırlıdır.

2. BULGULAR

Bulgular bölümü, yürütülen mûsikî programında yer alan dinî mûsikî dersinin öğretim sürecinin detaylı olarak incelenmesi için on iki ildeki yöneticiler, öğreticiler ve öğrencilerle yapılan görüşmeler ve gözlemlerden elde edilen verilerin analiz ve yorumlanmasını içermektedir. Çalışma kapsamında kurumlara gidilerek dersleri veren yöneticiler ve öğreticilerle görüşmeler, dersi alan öğrencilerle odak grup görüşmeler yapılmış, okullardaki dinî mûsikî dersleri gözlemlenmiştir. Yöneticiler, öğreticiler ve öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

2.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın birinci alt problemi olan “Türkiye’de mûsikî programı kapsamında yer alan PAİHL’nde dinî mûsikî dersinin öğretim programı nasıldır?” sorusunun cevabına ilişkin bulgular yer almaktadır.

MP’nı uygulayan PAİHL’nde dinî mûsikî dersinin öğretim programı ve içeriğinin tespiti amacıyla öğreticilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler, öğrencilerle odak grup görüşmeler yapılmıştır. Öğreticilerle yapılan görüşmelerde dinî mûsikî dersinin öğretim programına ve içeriğine, program içerisindeki süresine, sürenin kim ya da kimler tarafından belirlendiğine, öğreticilerin öğretim programı hakkındaki görüşlerine, öğretim programının ve süresinin yeterliliğine dair görüşlerine yer verilmiştir. Öğrencilerle yapılan odak grup görüşmelerde ise öğrencilerin dinî mûsikî dersinin yeterliliğiyle ilgili düşünce ve görüşlerine yer verilmiştir.

2.1.1. Dinî Mûsikî Dersi Öğretim Programı ve İçeriği

Araştırmanın bu bölümünde alt problemin tespiti için sorulan “Dinî mûsikî dersine özel bir öğretim programı var mı? Varsa kısaca içeriğinden bahseder misiniz?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğreticilerin dinî mûsikî dersine ait özel bir öğretim programı olup olmadığı ve içeriğine dair alınan cevaplar bu başlık altında incelenmiştir. Öğreticilerle yapılan görüşmeler sonucunda, dinî mûsikî dersinin öğretim programı ve içeriğini oluşturan unsurlar üzerinde durulmuştur.

Dinî mûsikî dersinin öğretim programına ve programın içeriğine dair öğretici görüşleri şu şekildedir: H1 rumuzlu öğretici, Türkiye genelinde dinî mûsikî dersinin sistemli bir müfredatının olmadığını okulların bu durumu kendi bünyelerinde halletmeye çalıştığını ifade etmiş, DOGM tarafından MP'ları özelinde alanında uzman kişilerce çalıştay düzenlenerek müfredatın hazırlanması gerektiğini ifade etmiştir. H1, alanın sadece teorik olarak değil işitsel ve görsel olarak da desteklenmesi ve geliştirilmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur. H2, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bu konuda içeriği oldukça yoğun ve kompleks olan, Ubeydullah Sezikli’nin yazmış olduğu bir kitap (var). Öğrencilerde bilginin oturması ya da öğrencilerin bunu öğrenebilmesi için bazen kitaptaki bir sayfaya biz bir dönem ayırmak zorunda (kalabiliyoruz). Bu arada hazırlanmış en iyi kitaplardan birisi. Şu an her ders için yıllık öğretim programları var. Fakat güzel sanatlar formatında düzenlenmiş. Bizim sınavımız bile şu an güzel sanatlar formatında.”

H3, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Mûsikî bölümü olarak programımız var. Dinî mûsikî dersleri için klasik anlamda kitaplar ve eğitici materyaller var. Kendi gayretlerimizle ve araştırmalarımızla elde ettiğimiz kitapları da ders kitabı olarak okutuyoruz.”* H4 ise şu ifadeleri aktarmıştır: *“MEB’in hazırladığı bir öğretim programı var. Yalnız çok yoğunlaştırılmış bir program. Onun için bizim lise seviyesine indirgenerek tekrar düzenlenmesi gerektiğini düşünüyorum.”* H8, ders için özel bir öğretim programının mevcut olduğunu, kendilerinin programa uymaya çalışmalarının yanı sıra öğrencilerin o haftaki ihtiyaçlarına yönelik eklemeler yaptıklarını ifade etmiştir. Dinî mûsikî dersi için özel bir öğretim programının olduğunu belirten H9, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî dersine özel bir müfredat var. Fakat bu müfredat dışarıdan bir gözle yazıldığı için içeriğe çok fazla uymamakta. Ben dinî mûsikî mezunu olduğum için biliyorum. Ama hiç bilmeyen MEB’den atanmış bir öğretmen burada mutlaka zorlanacaktır.”* H11, programların, Güzel Sanatlar Liseleri (GSL) ya da ilahiyat fakültelerine göre planlandığını, bu nedenle dersin yıllık ünite planlarını kendilerinin uyarlamaya çalıştıklarını ve bu programların liselere indirgenmiş halinin olmadığını ifade etmiştir. H11, ilahiyat ve eğitim fakültelerinde alana hâkim akademisyenler ve mûsikîye hâkim öğretmenler tarafından MEB’in belirlediği eğitim-öğretim seviyesine uygun ve imam hatip liseleri için alana yönelik öğretmenlere rehber mahiyetinde öğretim ve konu programı, öğretmen kaynak ve el

kitabı hazırlanması gerektiğini belirtmiştir. Alan içerisinde faydalanabilecekleri kaynakların asgari seviyede olduğunu dile getiren H11, şu konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Biz bunu (dinî mûsikî dersini) tamamen kendi tecrübelerimize ve bilgi birikimimize göre götürüyoruz. Burada da şöyle bir sonuç sorun çıkabilir bu okullar arasında ortak bir birlik sağlanamaz. Matematik (dersi) 9. sınıf konusu, Diyarbakır’da, İstanbul’da vs. aynıdır. Ama dinî mûsikî Ankara’da başka İstanbul’da başka Urfa’da başka (şekilde uygulanıyor). Bu çok da doğru bir şey değil.”

DOGM tarafından şablon şeklinde hazırlanmış bir öğretim programının olduğunu belirten H13’ün programın içeriğine dair aktarımları şu şekildedir:

“İçeriğinde neler var; özellikle dinî mûsikî, dinî mûsikî sahaları, tarihi seyri gibi Türk mûsikîsi konuları mevcut. Konular birbirleriyle iç içe olduğu için cami ve tekke mûsikîsi burada ön plana çıkıyor. Dinî mûsikî tarihinde de mûsikîye yön veren üstatları büyük hocaları anlatmış oluyoruz. Diğer yerlerde de formlar ve içerikleri, bestekârlar ve eserleri, cami mûsikîsinde kullanılan makamları, uygulamaları vs. hepsini işlemiş oluyoruz.”

Dersle ilgili öğretim programının var olduğunu belirten H14, öğretim programının oluşturulduğu kitap incelediğinde konuların birbirinden bağımsız bir şekilde ele alındığını ifade ederek şu şekilde örneklendirmiştir:

“Mesela üniteye baktığımız zaman birinci üniteye basit makamlara yer verilmiş ama o basit makamların içerisinde arıza almış sesler var bunlar yanlış. Önce çargâh makamından başlanması gerekiyor. Hatta üçüncü ünitenin birinci ünite olması gerekiyor. Çünkü temel nota bilgilerini üçüncü üniteye vermiş böyle sıkıntılar var.”

Genel geçer müfredattan yararlandıklarını belirten H15, bölüme özel öğretim programı ve müfredat hazırlanması gerektiğini belirtmiş, şu an GSL’nin programlarından faydalandıklarını ifade etmiştir. DOGM tarafından hazırlanan bir öğretim programının olduğunu belirten H16, programa dair şu aktarımı yapmıştır: *“Şöyle bir sıkıntımız var; bu programda sadece tek bir müfredat var. Tek tek 9, 10, 11 ve 12 olarak ayrılmamış.”*

Öğreticilerle yapılan görüşmeler sonucunda, Ubeydullah Sezikli tarafından hazırlanan kitap baz alınarak, şablon halinde hazırlanmış bir öğretim programının mevcut

olduğu anlaşılmaktadır. Öğreticilerin ifadelerinden kitabın içeriğinin yoğun olduğu ve lise öğrencilerinin seviyesine ağır geldiği anlaşılmakta, 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda okutulmak üzere dört kademeye ayrılarak yeniden düzenlenmesi ve hafifletilmesinin dinî mûsikî eğitimi noktasında gerekli olduğu görülmektedir. Dinî mûsikî dersinin haftalık olarak işleneceği konuların en ince detayına kadar düşünülerek düzenlenecek bir müfredatın öğretmenleri öğretim, öğrencileri öğrenim noktasında ileri seviyeye taşıyacağı ve eğitimde zaman kaybının önüne geçileceği anlaşılmaktadır. Okullardaki dinî mûsikî eğitiminin tek elden olmasını sağlamanın en önemli yolunun tüm öğretmenlerin uygulayabileceği bir müfredatın hazırlanması olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.2. Dersin Öğretim Programı İçerisindeki Süresi

Araştırmanın bu bölümünde alt problemin tespiti için sorulan “Dersin öğretim programı içerisindeki süresi ne kadar? Bu süre kim/kimler tarafından belirleniyor?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu başlık altında öğretmenlerin, dinî mûsikî dersinin öğretim programı içindeki süresi, bu sürenin kimler tarafından belirlendiği unsurları üzerinde durulmuştur. Dinî mûsikî dersinin mûsikî programı içerisindeki süresi ve bu sürenin kim/kimler tarafından belirlendiğine dair öğretici görüşleri şu şekildedir: H1, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır:

“Şu anda mûsikî dersleri 9. sınıflar için 8 saat (olarak belirlenmiş). Bizim ikinci, üçüncü, dördüncü sınıflarda herhangi öğrencimiz yok, ilk defa aldığımız için. Normal alan derslerinin dışında 8 saatlik programımız var. Bu programın 4 saatini dinî mûsikîye kullanıyoruz. Dört saatini de nazariyat kısmına kullanıyoruz. Bu süre MEB tarafından belirleniyor. Ama içerikle alakalı kısım biraz daha okulların kendi inisiyatifine bırakılmış durumda.”

H2, şu ifadeleri kullanmıştır: “Dinî mûsikî dersi bazı sınıflarda 1 saat, bazı sınıflarda 2 saat (olarak ayarlanıyor). İki saat olan sınıflarda birisini tekke mûsikîsi, diğerini de cami mûsikîsi (olacak) şekilde ayarlıyoruz.” Okuldaki diğer derslerde olduğu gibi 40 dk’lık sürelerde ders işlediklerini belirten H3, şu ifadeleri kullanmıştır:

“Biz bu dersi kendi ihtiyaçlarımız doğrultusunda esnetebiliyoruz ve bu derslerde blok şekilde işlemek suretiyle kendimiz süresini ayarlayabiliyoruz. Diğer sınıflar gibi klasik anlamda derse gir, dersten çık, teneffüs yap sonra tekrar derse gir bizim dersin ruhuna çok uygun değil. O yüzden süreyi biz kendimiz belirleyebiliyoruz ama mevcut bir süre öğretim planın da var.”

Konuyla ilişkili olarak H4 şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî dersimiz her şube için haftada 2 saat bence şu an için yeterli. Bu süre müzik öğretmeni ve idareciler tarafından ortak belirleniyor.”* H6, şu ifadeleri kullanmıştır: *“11. sınıflar için konuşayım, ders iki döneme yayılmış ve haftada 2 saat olacak şekilde seçmeli dinî mûsikî dersi oluyor. Genelde müdür yardımcımız koordinatörlüğünde yönetiliyor. Onlar bizlere belli başlı şeyleri söylüyorlar biz de uyguluyoruz.”* Dersin süresinin idare tarafından belirlendiğini ve 40 dk’da işlendiğini belirten H7, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Onun haricinde (mûsikî programında uygulanan dersler) sınıflara göre değişiyor. Mesela 9. sınıflarda haftalık 8 saat, 10. sınıflarda 5 saat, 11. sınıflarda yine 8 saat, 12 sınıflarda 12 saate kadar çıkabiliyor.”* H8, konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dersin öğretim programı içerisindeki süresi haftada 2 saat (olarak) bakanlığımızca ve DOGM’nce tasarlanıyor. Bir ders saati 40 dakikadan oluşuyor.”* Konuyla ilişkili olarak H9 şu ifadeleri kullanmıştır:

“Ders süreleri okullarda 6 ila 8 saat arasında değişiyor. Ama bunu tamamen biz belirledik. Çünkü müfredatta yazan bu şekilde değil. O yüzden kendi bildiğimiz şekilde (tasarlıyoruz). Bizim okulun şöyle bir güzelliği var derse giren üç öğretmen de dinî mûsikî bölüm mezunu o yüzden böyle bir artısı var.”

Dinî mûsikî dersinin seçmeli ders olduğunu bu nedenle genellikle öğretmen, idare ve öğrencilerden gelen istek doğrultusunda ders süresinin ortak bir şekilde hazırlandığını belirten H11 şu aktarımı yapmıştır: *“Bazı sınıflar için 1 ders, bazı sınıflar için 2 ders yeterli oluyor. Biz 9.sınıflarda dinî mûsikî dersini 2 saat diğer sınıflarda birer saat yapıyoruz.”* H13, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Normal program içerisinde 9, 10 ve 11’lerde 2 saat, 2 saatte haftalık seçmeli olarak dinî mûsikî dersleri oluyor. Yani özellikle 9 ve 10’larda 4 saat olarak yapmış oluyoruz bu dersleri program içerisinde yerleştirmiş oluyoruz. 11 ve 12’lerde artık farklı branşlaşma dersleri geldiği için 2 saate düşmüş oluyor. Seçmeli dersler okul yönetimi ve hocaların istişaresi, diğer içerikse DOGM tarafından program/proje kapsamında (belirleniyor).”

H14, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Dinî mûsikî dersi haftada 2 saat olarak (belirlenmiş). Bu bakanlığın resmî sitesinde yayınlanmış öğretim programlarında ve haftalık ders saati çizelgesinde var. Bakanlık tarafından belirleniyor.”* H15, konuyla bağlantılı

olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “*Dinî mûsikî dersi 11’lerde 3 saat, 9. sınıflarda 2 saat (olarak işleniyor). Derslerin süresi ise 40 dakika olarak bakanlık tarafından belirleniyor.*” H16 konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “*Senenin başında plan program idare tarafından belirleniyor ve ikişer saatlik ders süresi var. Dinî mûsikî dersi her sınıfa uygulanıyor.*”

Dinî mûsikî dersinin öğretim programı içerisindeki süresinin DOGM tarafından her kademe için iki saat olarak belirlediği görülmektedir. DOGM’nce belirlenen çerçeve sürenin okullar içerisindeki uygulanma kısmında öğretici ve idarenin birtakım inisiyatifler alarak yaptıkları düzenlemelerle yürüttükleri anlaşılmaktadır.

2.1.3. Öğreticilerin Öğretim Programı ile İlgili Görüşleri

Araştırmanın bu bölümünde alt problemin tespiti için öğretmenlere sorulan “Dersin öğretim programı hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğreticilerin dinî mûsikî dersi öğretim programına dair görüşleri bu başlık altında incelenmiştir. Öğreticilerin dinî mûsikî dersi öğretim programı hakkındaki görüşleri şu şekildedir: Programda içerik açısından problem olmadığını ifade eden H1, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “*Parçadan bütüne doğru birerli ikişerli üçerli nota yazımıyla (yapılan bir öğretimi), bu öğretim programında göremiyorum. Halbuki burada da öyle olması gerekiyor. Yani kolaydan zora doğru bir eğitim metodu (uygulanmalı). Öğretim programına bakıyorum Kur’ân-ı Kerîm, aşr-ı şerîfler, mirâciyeler havada uçuşuyor.*” H2 ise şu ifadeleri aktarmıştır: “*Dersin öğretim programı Ubeydullah Sezikli’nin kitabı baz alınarak ve bir senede işlenecek şekilde hazırlanmış. Bu nedenle kitabın fiili olarak uygulanması imkânsız. Sezikli’nin sistemi çok güzel, çok doğru ama biz kitap hazırlandıktan sonra açılan bir bölüm olduğumuz için umarım kitap geliştirilir.*” Dersin öğretim programının daha uygulanabilir şekilde hazırlanabileceğini belirten H4, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“*Mûsikî proje okullarında derse giren öğretmenlerden her biri dinî mûsikî alanında eğitilmiş değil. O yüzden bu program öğrenciye daha kolay aktarılacak bir şekilde olabilir. Muhtemelen bu programı önüne alıp inceleyen bir müzik öğretmeni, eğitim fakültelerinde daha çok batı müziği eğitimi verildiği için buradaki konulara çok uzak kalabilir. Bu nedenle liseler için daha basitleştirilmiş bir programa ihtiyaç var bence.*”

Mûsikî programını uygulayan okullarda bilimsel olarak hazırlanıp uygulanacak bir müfredatın daha sağlıklı olacağını ifade eden H5, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır:

“Bir müfredat olmadığı ve herkes kendi uygulama tekniğini sergilediği için bir boşluk var. Netice itibariyle sistemli gitmiyor, sıkıntı o yönde. Üniversitelerden bu alanda uzman kişilerden bir heyet oluşturulup bir müfredat oluşturulsa ve düzeyi lise öğrencilerine uygun olursa ilerisi için daha sağlam ve iyi gider.”

H8, şu ifadeleri aktarmıştır: *“Öğrencilerin hazır bulunuşluk derecesine baktığımız zaman (öğretim programı) daha kolay indirgenebilirdi diye düşünüyorum. Ama yine elimizden geldiğince programa uymaya çalışıyoruz.”* Dersin öğretim programında öğrencilerin kazanımlarına bakmak gerektiğini belirten H9, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: *“Öğrencinin akademik olarak çalışması gereken sınavlar varken biz öğrencilere tabi ki bunu dayatamıyoruz. Ama öğrencilerle yaptığımız aktiviteler, çalışmalar onları cezbediği için bizim öğrencilerimiz talepkârlar. Burada öğretim programıyla alakalı bir arz talep unsuru var.”* H9, öğrencilerin kendilerinden memnun olduğunu kendilerinin de öğrencilerden memnun olduğunu eklemiş, bu nedenle programın gayet verimli bir şekilde ilerlediğini dile getirmiştir. Öğretmen ve öğrenci potansiyelinin de bu noktada önem teşkil ettiğini belirten H9: *“Burada tabi ki kesinlikle öğretmenin ve öğrencinin potansiyeli çok önemli. Ama yapılan bu çalışmalarla bir sabit müfredat çıkması lazım ve ona göre de öğretmen olması lazım öğretimde tamamen buna bağlı.”* ifadeleriyle Türkiye çapındaki tüm okullarda uygulanabilecek bir müfredatın ve o müfredatı uygulayabilecek potansiyeldeki öğreticilerin önemini ortaya koymuştur. H11 ise konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır:

“Bakanlığımızın Talim Terbiye Kurulunca hazırlanan bir kitap bir ünite programı, dersin öğretim akışıyla ilgili bir şey elimizde olmadığı ve bunu kendimizce makam eğitimi içerisinde ele alıp yaptığımız için biraz serbest ilerliyoruz. Aslında bu da çok faydalı ama en önemli eksiği Türkiye genelindeki eğitim-öğretim birliği açısından bir birliğin olmayışı. Bu da bana göre ciddi bir sorun.”

H11, ortaokullar için din kültürü ve ahlak bilgisi, liseler için temel dinî bilgiler kitabı ne şekilde hazırlanıyorsa dinî mûsikî dersi için de yetkili kişilerin bir araya gelerek bir kitap hazırlamaları gerektiğini belirtmiş, bu eksikliğin giderilmesi üzerinde durmuştur. Sistemli ve kişiler üzerinden ilerlemeyen bir programın hazırlanması gerektiğini belirten H12,

konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır; “Programı üniversiteden birinin değil de bu okullarda çalışan (öğreticilerin) bir araya gelerek öğrenci seviyesine ve müfredat içerisindeki saate göre bir program belirlemesinin çok daha iyi olacağını diye düşünüyorum. Kişiler üzerinden yürüyünce o kişiyle sınırlı kalıyor.” H15, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Öncelikle bütün kademelerde nazariyat bilginin olması lazım ki onun üzerine repertuarı kuralım. Mesela 9. sınıflarda temel nota eğitiminden başlayıp 12. sınıfta repertuarın en yüksek, en büyük formlarının okunması gibi bir amacın olması lazım. Mevcut kitap kademelere ayrılmamış, tek bir kitap halinde olduğu için hep aynı şeyi işlemek zorunda kalıyoruz. Biz artık inisiyatif alıp kendimiz çeşitlendiriyoruz. Farklı konulara değiniyoruz.”

Yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenler, mevcut bir öğretim programının olduğunu ancak detaylı bir müfredatın ellerinde bulunmadığını belirtmiştir. Bu nedenle dinî mûsikî öğretiminin öğretici inisiyatifiyle ve her öğreticinin kapasitesiyle doğru orantılı olarak ilerlediği anlaşılmaktadır. Bu durumun MP’nın uygulandığı liselerde eğitimde birliğin sağlanamamasına neden olabileceği görülmektedir. Ayrıca dinî mûsikî dersinin eğitimi için Ubeydullah Sezikli tarafından kaleme alınan kitabın mûsikî programı için değil tüm imam hatip liselerine yönelik hazırlanması, kademelere ayrılmamış olması, içeriğinin yoğun olması ve öğrencilerin seviyelerine göre olmamasından kaynaklanan durumlar nedeniyle öğretmenler tarafından tam olarak uygulanamadığı anlaşılmaktadır.

2.1.4. Öğreticilerin Dersin Öğretim Programı ve Süresi ile İlgili Görüşleri

Araştırmanın bu bölümünde dinî mûsikî dersi öğretim programı ve dersi öğretim programı içerisindeki süresinin yeterliliğine dair öğretici görüşlerine yer verilmiştir. Öğreticiler, dinî mûsikî dersi öğretim programını yeterli bulan ve bulmayanlar olarak iki kategoride incelenmiştir. Ders süresi ile ilgili ise; sürenin yeterli olduğunu düşünenler, sürenin yeterliliğini öğretici kapasitesiyle ilişkilendirenler, ders süresini yetersiz bulanlar şeklindeki öğretici görüşlerine bu kısımda yer verilmiştir.

Dersin öğretim programını yeterli gören öğretmenler H4, H7, H8 ve H13 olmuştur. H4 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Mesela programa yönelik, öğretim programında ünite içerisinde yer alan rast ilahiler seslendirilerek bu tür destekler verilebilir. Onlar da MEB’nin kullandığı web araçlarına (yüklenebilir). İçerik olarak gayet yeterli ama uygulanabilirlik durumu biraz sıkıntılı.” H7, dinî mûsikî ders programını yeterli gördüğünü

ifade etmiş, programın geliştirici ve ilerletilebilecek bir program olduğunu belirtmiştir. Öğretim programının fazlasıyla yeterli olduğunu belirten H8, öğrencilerin adaptasyon ve hazır bulunuşlukları açısından zorlandıkları kısımlar olduğunu ifadelerine eklemiş ve şu aktarımı yapmıştır: *“Seviye zor diyebilirim. Önümüzdeki senelerde zorluk derecesi biraz daha düşük olursa bu bölgedeki ve diğer bölgedeki öğrenciler için iyi olacağını düşünüyorum. Ama elimizden geldiğince yine yeterli görüyoruz.”* H13 ise konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Öğretim programını yeterli görüyorum lakin konular bazında yeterli vakitlerin ayrılmadığını, derslerin yetmediğini düşünüyorum.”*

Dersin öğretim programını yetersiz bulan öğretmenler H1, H5, H6, H9 ve H15 olmuştur. H1, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dersin öğretim programını çok şişirilmiş ve çok zor buluyorum. Kolaylaştırılması, sadeleştirilmesi, daha basit formlardan yola çıkılarak zora doğru gidilmesi taraftarıyım.”* H5, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Programda, bir akış olmaması nedeniyle (programı) yeterli görmüyorum. Neticede her dönemde verilecek bilgiler öğrencinin seviyesine uygun olması gerektiği için bir müfredatın olması şart. Müfredat olmadığı için yeterli göremiyorum. Temel anlamda ilk giriş bölümünde şu an uyguladığımız, makamı kavraması, notayı bilmesi ve usûlü bilmesi ama onun dışında sonraki kısmında çocuğun düzeyine uygun adımları bir heyete oluşturtup fikir birliğiyle yönlendirilerek geliştirilebilir.”

Konuyla ilişkili olarak H6, şu ifadeleri kullanmıştır: *“(Öğretim programı) bir noktaya kadar yeterli değil. Ama en azından böyle bir ders var. Öğrenciler belli kalıpları öğreniyorlar. Makamın seslerini öğreniyorlar ama yine dediğim gibi sistemleştirilebilir. DOGM’nün koordinatörlüğünde daha iyileştirilebilir hale getirilebilir.”* Sabit bir eğitim sisteminin olmadığını belirten H9, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır:

“Bugün batı müziği eğitimi veren bir okuldan mezun olsaydım öğrencilere hiçbir şey veremeyecektim. Ben dinî mûsikî mezunu olup bunun içerisinde geldim için (konuların) genelini biliyorum. Okuldaki diğer hocalarımız da aynı şekilde dinî mûsikî mezunu. Bir araya geldiğimiz zaman öğrencilerin eğitimleriyle alakalı bir form çıkartabiliyoruz veya çocuklara bir formül bulabiliyoruz. Ama bu yeterli değil.”

Öğretim programının öncelikli olarak geliştirilip çeşitlendirilebileceğini belirten H15, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Özellikle repertuvar konusunda şu an piyasada olan*

eserleri icra etmeye çalışıyoruz. Elimizde basit makamlardan zor makamlara, mürekkep, şed makamlara doğru bir akışa sahip olan repertuvarımızın olmasını isteriz. Çünkü öğrenci önce basit ilahileri, eserleri öğrenmeli ki sonrasını üzerine kursun.”

Dinî mûsikî dersinin öğretim programı içerisindeki süresini yeterli bulan öğretmenler H4, H7, H8 ve H13’tür. H7 konuyla dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bize yeterli geliyor. Hafta içerisinde yaptığımız etkinlikler ve haftada 2 saat işlediğimiz (40 dakikadan oluşan dersler) ’le ders (içeriğindeki konuları) yetiştirebiliyoruz.”* Ders süresini yeterli gördüğünü belirten H8; *“Dinî mûsikî dersinin haftada iki saat olduğunu söylemiştim zaten. Diğer derslerde de destekleyici unsurları veriyoruz. Türk halk müziğinden, Türk sanat müziğinden aktarımlarda yapıyoruz. Öğrencilerden aldığımız dönütler nedeniyle dinî mûsikî ders süresinin yeterli olduğunu düşünüyorum.”* şeklindeki ifadeleri kullanmıştır. Öğrencilere ciddi boyutta yaptıkları ödevlendirme ve öğrencilerin çalışmaları neticesinde süreyi yeterli bulan H13, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“(Bilgileri) sadece derste yüklemeye kalksak bu süre kesinlikle yetersiz (kalır). Çünkü çok fazla alan ve form var. Eğer bireysel ödevlendirmeler okul dışı görevlendirmeler vs. yapmasaydık bu anlamda yeterli olmazdı. Ama (ders süresinin) artırılması çok daha iyi olacaktır diye düşünüyorum.”*

Dinî mûsikî ders saati süresini yetersiz bulan öğretmenler H3, H9, H10, H12, H14, H15, H16 olmuştur. H3, H10 ve H12, dersi yeterli bulmadıkları için eksiklikleri okul çıkışı ya da hafta sonu yapılan kurslarla gidermeye çalıştıklarını belirtmiştir. H3, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Tabi ki ders (saatleri) yeterli değil bunun için ekstra derslere ihtiyaç hasıl oluyor ki biz de bunu yapıyoruz. Cumartesi günleri saat 09.00’den saat 13.30’a kadar eski usul meşk geleneğiyle cumhur bir şekilde öğretilmesine dikkat ediyoruz.”* H10, dersin süresinin yeterli olmadığını, bu liseler içerisinde dersin bir saatlik süreye sahip olma gibi bir durumun olmaması gerektiğini belirtmiş, konuyla dair şu aktarımı yapmıştır: *“Dinî mûsikî, Türk müziğinin bir kolu olduğu, öncelikle makama, usûle ve nazariyatına önem vermemiz gerektiği için haftada bir saat olmuyor. Bunu okul çıkışlarında verdiğimiz kurslarla kapatıyoruz.”* Öğrencilerin alması gereken akademik derslerden ötürü yani müfredatın uygun olmamasından kaynaklı olarak ders süresinin yeterli olmadığını belirten H12, konuyla bağlantılı olarak şu aktarımı yapmıştır: *“Biz (ders saatini) okul çıkışında ve hafta sonu (yaptığımız) kurslarla bir nebze artırmaya çalışıyoruz ki yıllarca böyle oldu. Zaten imam hatip bünyesinde de bundan daha ne kadar da fazla olur tabi o da tartışılır.”* Mûsikî programını uygulayan okullarda öğrencilerin hem akademik hem de mûsikî derslerini bir arada götürmeye çalışmaları nedeniyle zamanın yetişmemesi noktasında eksiklik

yaşandığını belirten H9, konservatuvar ve GSL’nde verilen eğitim kadar yoğun bir tempoyu öğrencilere kazandıramadıklarını ifade etmiş ve şu aktarımı yapmıştır:

“Örneğin sınav haftası olduğunda öğrencilerin bir hafta içerisinde yabancı dil, Kur’an, Türkçe, matematik vs. bütün dersleri var. O yüzden 6 saatte verebileceğimiz kadar eğitim veriyoruz. Fakat biz bunun çözümünü şöyle bulduk; okul süresi dışında öğrencilerle sürekli kamplar, etkinlikler yaparak onları bir nevi sahada yetiştiriyoruz aslında. Tabi bu her yer için mümkün olmayabilir. Süre bence yeterli değil.”

Haftada iki saatlik dinî mûsikî ders süresini yeterli bulmayan H14, bu iki saat diliminde teorik bilgiye mi yoksa pratik bilgiye mi vakit ayrılacağını ve bunun sıkıntılı bir durum olduğunu ifade ederek şu aktarımı yapmıştır: *“Ama onun öncesindeki daha önemli sorun dinî mûsikî dersinde kullandığımız makam, solfej veya bona öğretiminin önceki derslerde iyice pekiştirilmiş olması gerekiyor ki bu iki saatlik dersin yeterliliği olsun. Ama maalesef bu konuda sıkıntımız var.”* Haftada iki saatlik ders süresini yeterli bulmayan ve artırılmasının iyi olacağını belirten H15, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Çünkü bu öğrenciler dinî mûsikî sınıfında müzik öğreniyorlar ve müzikle ne kadar haşır neşir olursalar onlar için o kadar iyi olacağını düşünüyorum.”* H16 konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Keşke 9. sınıftaki ders sayısı 10. sınıfta da aynı şekilde azalmadan devam etse. 10. sınıfta müzik dersleri 5 saate düşüyor. Dinî mûsikî ve Türk sanat müziği 2 saat ve 1 saatte seçmeli müzik ekliyorum 5 saat oluyor. Ben yeterli bulmuyorum. Keşke 10. sınıfta da ders saatleri daha fazla olsa. Bunun sebebi büyük ihtimalle ana derslerin teori derslerinin eklenmesinden kaynaklı ama müzik dersi bence 10. sınıfta gerçekten yeterli değil.”

Ders süresinin yeterliliğini programdan ziyade öğretmen yeterliliği ile doğru orantılı gören, H2 konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Benim vereceğim cevap yeterli. Çünkü bizim avantajımız dinî mûsikî dersini hem tekke hem cami mûsikîsi konusunda yeterince anlatıyorlar. Diğer illerde bu yeterliliğin hepsi var mı? Mesela aşır konusunda tecvit mahrece sahip hafız olan bir hoca var mı bilemeyiz. O yüzden dinî mûsikînin süresinin yeterliliğinin biraz da öğretmen donanımıyla doğru orantılı olduğunu düşünüyorum.”

Öğreticilerle yapılan görüşmeler sonucunda dersin süresini yeterli bulanlar, yeterli bulmayıp artırılmasını isteyenler şeklinde bir ayrım karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca mûsikî programı içerisinde öğrencilerin sadece mûsikî dersleri almadıkları akademik derslerinde mevcut olduğu görülmektedir. Mûsikî derslerine ek olarak verilen akademik derslerin mûsikî derslerine ayrılan zamanın kısılmasına neden olduğu anlaşılmaktadır. Öğreticilerin ders sırasında tamamlayamadıkları eksikleri hafta içi ya da hafta sonu yapılan kurslar, öğrencilere yapılan ödevlendirmeler, konserler, kamplar vs. yoluyla tamamlamaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Öğreticilerin çoğunluğunun dinî mûsikî dersinin öğretim programını yetersiz buldukları görülmektedir. Öğretim programı nedeniyle yaşanan eksikliklerin giderilmesinin dersin öğretiminin verimli hale getirilmesi noktasında hayatî öneme sahip olduğu görülmektedir.

2.1.5. Öğrencilerin Dinî Mûsikî Dersi ile İlgili Görüşleri

Araştırmanın alt probleminin tespiti için öğrencilere sorulan “Dinî mûsikî dersinin yeterliliği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin, dinî mûsikî dersinin yeterliliğine dair görüşlerine bu başlık altında yer verilmiştir. Dinî mûsikî dersini yeterli bulan öğrencilerin Ö5, Ö6, Ö41, Ö46, Ö54, Ö66 ve Ö81 olduğu tespit edilmiştir. Ö5, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Ben gayet yeterli buluyorum. Bir işi yapmak için ilk önce temelini atmanız gerekiyor. Hocalarımız da mûsikînin temelini nota okumak olduğunu düşünüyorlar ve ilk önce nota okuma yapıyoruz, sonrasında ilahi okumalarına geçiyoruz. Gerçekten bu adımlarla gittiğimizde bu işi beraberce başardığımızı görüyoruz. Arkadaşlarla geliştığımızı görünce şaşıryoruz.”

Ö6, şu ifadeleri aktarmıştır: *“Mûsikî hocalarımız bize altyapıyı sunuyorlar. Sonrasında biz o öğretilerle ilgili çalışmalarımızı yapıyoruz ve düzenli bir şekilde ilerliyoruz. Gayet yeterli buluyorum.”* Ö41, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Yeterliliği hakkında evet ders saatleri bize biraz az gelebilir ama temel dersleri de almamız gerektiğinin de farkındayız. Ama yeterlilik kişiden kişiye değişiyor. Ancak ben yeterliliğinden de memnunum.”* Ö46, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Okulumuzun maddi destek açısından ve geneli Türk halk müziğine hâkim olan ve dinî mûsikî hocalarımızın bu okul açısından yeterli olduğunu düşünüyorum. Yani en azından üniversitede dinî mûsikî ile devam edecek öğrenciler için buranın güzel bir altyapı oluşturacağını düşünüyorum.”* Ö54 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Dersler gayet*

yeterli oluyor. Buradaki derslerden ziyade dinî mûsikî icra etmemiz açısından hocalarımız bizi medreselere, tekkelere gönderiyor. Enstrümanlarımızla beraber dinî mûsikî icra etmek güzel oluyor.” Ö66, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “11. sınıf olarak haftada 9 saat mûsikî dersi, 4 saat de dinî mûsikî dersi alıyoruz. Bunun yeterli olduğunu düşünüyorum.” Ö81, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: “Aynı zamanda cami mûsikîsine de ağırlık veren bir kısmımız var. Enstrümanlara ve seslere ayrı ayrı ağırlık veren ama birlikte olduğumuz ve birbirimizden de faydalanabildiğimiz bir ortam oluyor o yüzden yeterlilik sağlıyor bize.”

Ö24, Ö27 ve Ö67 ders saatlerinin yeterli olmadığı durumlarda okul çıkışlarında yaptıkları telafi kurslarıyla eksiklikleri gidererek dersin yeterli hale belirtmiştir. Ö24 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “Dinî mûsikî dersinin işlenişi bizim sınıfta gayet yeterli. Çünkü bir taraftan hocalarımız destek olurken hem de kurslar veriliyor.” Ö27 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Derslerin yeterli olmadığı durumlarda okul çıkışlarında 15.30-17.30 arasında hocamızla kurs yaparak açıklarımızı kapatıyoruz. Mesela ilahi geçmemiz gereken derslerde hocamız ‘hadi enstrüman çalışın’ diyor. Bizim açığımız neyse ona yönlendiriyorlar. Yani fazlasıyla yeterli (buluyorum).” Ö67 konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: “Beraber eser geçmek, eseri enstrümanlarımızla icra etmek, eserin solfejini yapmak bunlar yeterli. Üstüne yetmezse okul sonunda yaptığımız kurslarla tamamladığımızı düşünüyorum. Usûl-ritim kursları, enstrüman kursları ki eskiden ses eğitimi kursumuz da vardı maalesef şu an yok. Yeterli olduğunu düşünüyorum.”

Dinî mûsikî dersinin yeterli olmadığını düşünen öğrenciler Ö31, Ö45, Ö61, Ö72, Ö73, Ö74 ve Ö77 olmuştur. Ö31 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Yeterliliği iyi güzel ancak biraz daha fazla olsaydı daha da iyi olurdu. Biz dinî mûsikî dersinde (güzel) bilgiler (ediniyoruz). Ek olarak söylemek istediğim bir şey var beden dersimiz de olsa güzel olurdu.” Ö45, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Ben saati yetersiz buluyorum. Yani 4 saatlik derste enstrüman çalışıyoruz, diğer dersin konusunu işliyoruz, solfej yapıyoruz. Yeterli olmuyor. Solfej yapsak, enstrüman çalışsak yine ders gidiyor. Ders saati biraz daha arttırılırsa bence daha verimli olur.” Ö61 konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: “Saat olarak yeterliliği az bence. Mesela biz (mûsikî derslerini) 7 saat görüyoruz. 9. sınıflar daha az görüyor onların da fazla görmesi lazım çünkü yeni başlıyorlar. Ama bizim de saatimiz artsa daha iyi olur. En azından birkaç saat artabilir.” Ö72, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Bizim 11. sınıf olarak (şu an) yeterli ama geçen sene (yeterli) değildi. 11. ve 12. sınıfta yeterli, 9. ve 10. sınıfta yeterli değil.” Ö73, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Biz 11. sınıf olduğumuz için bize göre yeterli (haftalık) 13 (saatlik) ders üstüne solfej dersleri çok

daha fazla olduğu için solfeji daha iyi öğrenebiliyoruz. Ama 10. sınıfların 5 ders olduğu için yeterli değil.” Ö74, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Bizim üniversite sınavı için matematik, Türkçe, fen gibi akademik dersleri de almamız gerekiyor. Üniversite açısından fikirler son yıl değişebiliyor. Kimi halk müziğine, kimi dinî mûsikîye girmek istiyor. Bu nedenle ağırlık normal ama 11. sınıftaki arkadaşlar için belki biraz daha fazla olabilir. Tercihler kişiden kişiye değiştiği için bu durum düşünülebilir.”

Ö77 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Hem dinî mûsikî hem diğer ders saatleri çok az onlar arttırılırsa daha verimli bir hal alır. Dinî mûsikî dersi için daha fazlası gerekiyor şu an yetersiz bence. İçerik olarak belli bir içeriği var çok fazla derine inmek lisans, yüksek lisans gibi kısımlarda olmalı.”*

Öğrencilerle yapılan görüşmeler çerçevesinde dersin yeterliliğinden memnun olan, ders saatlerini yetersiz bulan, okul saatleri içerisinde giderilmeyen eksiklerin kurslarla tamamlandığını belirten öğrenci aktarımları yapılmıştır. Öğrencilerin ifadelerinden dinî mûsikî ders içeriklerini ve öğreticilerin dersi işleme durumlarını yeterli buldukları anlaşılmaktadır. Dinî mûsikî dersine ve MP içerisindeki diğer derslere dair ders saatlerini yetersiz buldukları ve artırılmasını istedikleri anlaşılmaktadır.

2.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın ikinci alt problemi olan “Türkiye’de MP kapsamında yer alan PAİHL’nde dinî mûsikî dersinin içeriği ve işleniş biçimi nasıldır?” sorusunun cevabına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Mûsikî programını uygulayan PAİHL’nde dinî mûsikî dersinin içerik ve işleniş biçiminin tespiti amacıyla öğreticilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda dersin içerik ve işlenişine dair öğreticilerin aktarımlarına yer verilerek durum tespiti yapılacaktır. Öğreticilerle yapılan görüşmelerde dinî mûsikî dersinin içeriğinde ve işlenişinde kullanılan repertuvara, repertuvar belirlenirken dikkat edilen kriterlere, dinî mûsikî dersinde konuların işleniş sırasına, öğrencilerin konuları pekiştirmeleri için kullanılan yöntemlere, öğrencilerin derse hazırlı gelme durumlarına dair görüşler ve bilgiler sunulacaktır.

2.2.1. Dinî Mûsikî Dersinde Kullanılan Repertuvarlar ve Belirlenme Kriterleri

Araştırmanın alt probleminin tespiti için sorulan “Derslerde hangi repertuvarı kullanıyorsunuz? ve derslerde kullanacağınız repertuvarı hangi kriterlere göre belirliyorsunuz?” sorularına yanıt aranmıştır. Yapılan çalışmada öğretmenlerden kullanmış oldukları repertuvarın içeriği ve belirlenme kriterleri hakkında elde edilen bulgular çalışmaya eklenmiştir. Öğreticilerle yapılan görüşme sonucunda kullandıkları repertuvarlar arasında; DOGM tarafından düzenlenen mûsikî yarışması için hazırlanan ve örnek eserlerden oluşan pdf’ler, “*İrfan Deryası*” adlı kitap, klasik dinî mûsikî repertuvarı, Ahmet Hakkı Turabi’nin Kocaeli Büyükşehir Belediyesinde dinî mûsikî eğitimi için hazırladığı repertuvarlar, öğretmenlerin kendi inisiyatifleriyle oluşturdukları repertuvarlar ve konu bazlı repertuvar gibi kaynakların yer aldığı tespit edilmiştir. Repertuvarın belirlenme kriterleri arasında ise öğrenci seviyesi ve kademeleri, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri, kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru ilerleyen bir öğretim sistemi, repertuvarın hazırlık aşamasında alanında uzman kişilerden yardım alınması, hicrî takvimde yer alan özel gün ve geceleri temel alarak repertuvar belirlemesinin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Dinî mûsikî dersinde kullanılan repertuvar ve repertuvarın belirlenme kriterleriyle ilgili öğretici görüşleri şu şekildedir: H1, konu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “*Eserleri, notaların okunabilirliği (rahat olan), metronomu daha düşük eserlerden yani kolaydan zora doğru (olacak şekilde) değerlendirerek seçmeye çalışıyoruz.*” H2, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“DOGM’nün liseler ve ortaokullar arası mûsikî yarışması oldu. Örnek eserler adında iki pdf yayınladılar. İlk kuruluş senemizde standart bir şekilde dokümanın ortaokul için hazırlanan kısmını daha çok 9. sınıflarda, lise için hazırlanan kısmını ise 10. sınıflarda vermeye başladık. 11. sınıftan itibaren fasıl ve acemaşîran ayiniyle ayinlere giriş yaptık.”

H2, 9. ve 10. sınıfta nazariyat, 11. sınıftan itibaren tekke ve tasavvuf mûsikîsinden örnekler vererek öğrencileri ayinlerle mezun etmeyi hedeflediklerini belirtmiş, repertuvarı belirleme kriterleriyle ilgili şu ifadeleri aktarmıştır: “*Makam ve usûl kriterine göre repertuvarı belirliyoruz. Ortak bir paydada buluşabilmek için mesela usûl dersinde eğer nim sofyan, semaî ve sofyan üçünü bir arada veriyorsak zaten bu üçü derya demek, 50-60 tane ilahi verebilirsin.*” H3, kademelere göre farklı repertuvar belirlediklerini dile getirmiş konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “*9. sınıflara temel makamlarda ezan okumasını ve*

kâmet getirmesini öğretiyoruz. Ona yakın ayrı makamdan repertuvarımıza eserler katıyoruz ki bu sene de buna dikkat ettik. Tür farklılığı olması açısından bu sene 11. sınıflar için acemaşîran ayîn-i şerifi geçmeye başladık.” H3, repertuvarları belirlerken öğrenci seviyelerini baz aldıklarını ve Ahmet Çalışır gibi alanda uzman kişilerden yardım alarak repertuvarı belirlediklerini kolaydan zora doğru basitten karmaşığa doğru bir sistem uyguladıklarını dile getirmiştir. H4, dinî mûsikî dersinde kullandığı repertuvarı, öğrencilik yıllarında hocalarından edindiği repertuvarlardan oluşturduğunu ifade etmiştir. Repertuvarı günün anlam ve önemine göre hazırlayan H4, konuyla ilişkili olarak şu aktarımı yapmıştır: *“Öğrencilerin okuyabileceği düzeyde, kulağa hoş gelen, günün anlam ve önemine uygun eserler belirlemeye çalışıyorum.”* H5, konu ile ilgili şu ifadeleri aktarmıştır: *“Derslerde belli bir repertuvar kullanmıyoruz. Okulumuzdaki diğer hocamızla beraber gösterdiğimiz makama uygun eserleri belirliyoruz, o eserleri öğrencilere öğretiyoruz ve icra ettiriyoruz.”* Makamlarla ilgili repertuvar belirlemesi yapan H5, konuyla bağlantılı olarak şu ifadelerle yer vermiştir: *“İlk önce basit makamlardan yola yola çıkarak ve basit eserler belirleyerek (repertuvarı oluşturuyoruz).”* H6 ise şu ifadeleri kullanmıştır: *“Aslında sistemli bir repertuvar yok. Yani kalıplaşmış bir repertuvar yok. Daha çok ihtiyaca binaen temel makamlar etrafında toplanan ve onlar aşıldıktan sonra birleşik makamlarla beraber ilerlenen (sistem mevcut).”* H6, repertuvarı belirlerken dikkat ettiği kriterleri şu ifadelerle aktarmıştır: *“Mesela bir uşak eser geçildiyse ardından bir hüseyinî, hüseyinî eser de geçildiyse uşak bir eser (tercih ediyoruz). Makamların seyirlerinin birbiriyle yakın olması hasebiyle o bağlantıyı kurmaya çalışıyoruz.”* H7 rumuzlu öğretici dinî mûsikî derslerinde repertuvar olarak Prof. Dr. Hüseyin Akpınar tarafından hazırlanan *“İrfan Deryası”* isimli kitaptan faydalandıklarını ifade etmiş, repertuvarı öğrencilerin seviyelerine göre belirlediklerini dile getirmiş, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Her sınıfın kendi seviyesine göre ayrı repertuvar belirleyip dersleri o şekilde işliyoruz.”* H8 ise konuyla ilgili olarak tek bir yerden beslenmediklerini *“İrfan Deryası”* isimli kitaptan faydalandıklarını bunun yanı sıra Göksel Baktagir’in saz eserlerinden de yararlandıklarını belirtmiştir. Buradan Göksel Baktagir’in saz eserlerindeki sanatsal işleyişin ders içeriğindeki repertuvarın şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. H8 repertuvarı belirlerken şu kriterleri baz almıştır: *“(Repertuvarı), ders programına paralel olarak o hafta hicâz, muhayyerkürdî, hüzzam ya da segâh ilahilerden oluşan bir akış varsa ona göre hazırlıyoruz.”* H9, hali hazırda kullanılan klasik olarak adlandırılan dinî mûsikî eserleri repertuvarı olduğunu, öncelikli olarak oradaki repertuvarı geçtiklerini belirtmiş ve konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: *“Fatih Koca, Ahmet Özhan gibi kişilerle sürekli iletişim*

halinde olduğumuz için elimizde hali hazırda olan bir repertuvar var. Öğrencilerle en temelden zora doğru ilerliyoruz. 9. sınıftaki bir öğrenci basit ilahilerle ve temcitlerle başlarken 12. sınıf öğrencilerimiz Mevlevî âyîni okuyor.” H10, konuyla bağlantılı olarak dinî mûsikî dersinde kullanılan repertuvarı zümre toplantılarında, bulunulan ilin kültürel yapısına ve yaşam şekline göre belirlediğini ifade etmiştir. Konuyla ilişkili olarak H11 şu ifadeleri aktarmıştır:

“Genelde klasik, halk tarafından daha çok bilinen repertuvarı kullanıyorum. 9. sınıfta örneğin rastın, segâhın kolay çözülebilir ilahilerini, kasîdelerini, parçalarını çalışırken, 10. ve 11. sınıfta biraz daha zorlaştırıyoruz. Ahmet Hakkı Turabi’nin özellikle Kocaeli Büyükşehir Belediyesinde çalıştırdığı repertuvarlar üzerinden bazen gidiyoruz.”

H12 konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Öğrencilerin seviyesine göre ve biraz daha konu bazlı (bir repertuvar kullanıyoruz). Hicrî ayları takip ediyoruz ve hemen hemen hepsiyle ilgili bir konu var. Ama geçmiş tecrübelerimizden de hareketle basitten zora doğru, ana makamlardan birleşik makamlara doğru giden bir repertuvar oluşturuyoruz.” H12, repertuvarı belirlerken hicri ayları ve bu aylar içerisinde yer alan dinî gün ve gecelerin anlam ve önemine uygun eserleri baz aldıklarını ifade etmiştir. Öğrencilerin hazır bulunuşluklarını baz alarak repertuvarı belirleyen H13 rumuzlu öğretici konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “(Repertuvarı) öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyesine göre belirliyoruz. Eğer öğrenci gerçekten hazır bulunuyorsa belli bir alt yapı oluşmuşsa biz artık daha sanatsal eserler geçmeye başlıyoruz.” Konu bazlı repertuvar kullanan H13 şu ifadeleri aktarmıştır: “Çeşitli repertuvarlar var mesela Ramazan ayında Ramazan ilahileri, çeşitli özel gün ve gecelerde o aya ait her ne gün varsa ona dair bestelenmiş büyük çapta güzel eserlerle meşk ediyoruz.” H14, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Derslerde, henüz ilk öğrencilerimiz olduğu için herhangi bir repertuvar geçmeye başlamadık. Ama öğrenciler tekbir, salavat bunları okumaya başladılar.” H14’ün ifadelerinden anlaşılabacağı üzere mûsikî programının yeni açıldığı okullardan biri olduğu, öğrenciler üzerinde temel bilgilerin oturtulmaya çalışıldığı ve henüz repertuvar geçme aşamasına gelmedikleri anlaşılmaktadır. H15 rumuzlu öğretici konuyla ilişkili olarak karma bir repertuvar kullandıklarını ifade etmiştir.

Dinî mûsikî dersinde öğreticilerin farklı repertuvar kullandıkları görülmekte, ders için hazırlanmış tüm öğreticilerin kullanacağı sistemli bir repertuvarın olmadığı

anlaşılmaktadır. Standart bir çerçevesi bulunmayan repertuvarın birbirinden farklı olduğu, öğretmenlerin repertuvarın belirlenmesinde kendi inisiyatiflerini kullandıkları görülmektedir. Her okulun kendi öğretmenleri tarafından belirlenen repertuvara göre dinî mûsikî dersinin öğrenimini gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Bir diğer önemli hususun öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyeleri olduğu görülmektedir. Eserlerin belirlenmesinde ise kolayda zora bir akışın olduğu, hicri aylar özelinde önemli gün ve gecelere göre konu bazlı bir belirlemenin yapıldığı, öğretim programı dahilinde planlamanın yapılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

2.2.2. Dinî Mûsikî Dersinde Konuların İşleniş Sırası

Araştırmanın alt probleminin tespiti için sorulan “Derslerde konuları hangi sıraya göre işliyorsunuz? Sırasıyla anlatır mısınız?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğreticilerin dinî mûsikî derslerinde konuları işleme sırasına dair alınan cevaplar bu başlık altında incelenmiştir. Öğreticiler, dinî mûsikî dersini işlerken takip edecekleri bir sistem olmadığı, kendi plan ve programlarını oluşturdukları, dinî mûsikî ders kitabındaki teorik bilgileri kullandıkları ancak pratikle ilgili unsurların yetersiz kaldığı ve kendi inisiyatifleriyle ilerledikleri gibi hususlar üzerinde durmuşlardır. Ayrıca eserler üzerinde bona, usûl, solfej vs. ile öğretim yaptıkları ve makamlarda kolaydan zora doğru ilerleyen bir akışla dersi işledikleri tespit edilmiştir.

Dinî mûsikî derslerinde konuların işleniş sırasıyla bağlantılı olarak aktarılan öğretici görüşleri şu şekildedir: H1, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “*Genelde birinci derste nazariyat işliyoruz. Nazariyatı ilahilerimiz üzerinden nota okuma şeklinde yapıyoruz. Sonra usûl çalışması yapıyoruz. Usûlü de belirlediğimiz repertuvar üzerinden yapıyoruz. Repertuvarımıza koyduğumuz ilahilerimizi bir dersimizde de sözlü olarak okumaya gayret ediyoruz.*” H2 ise şu ifadeleri aktarmıştır: “*Derslerde 9. sınıfta ilk önce bona ve solfejin sonrasında sıraya göre dinî mûsikî ders kitabındaki ilahilerden başlıyoruz. İlk önce rast makamından başlayıp kitaptaki ilahileri verdikten sonra öğrencilerin dinleme ve okuma yapması için ödevler veriyoruz.*” Dersin işleniş sıralamasında H3 ve H4 rumuzlu öğretmenler basitten zora doğru ilerleyen ders işleme yöntemini kullandıklarını ifade etmiştir. H4, ek olarak konuları öğretim programındaki sıralamaya göre vermeye çalıştıklarını dile getirmiştir. H6 ise: “*Porte üzerinde makamın seyrinin önce teorik kısmını anlatıp ardından seslendirmesini yapıyoruz. Makamın seyrini yaptıktan sonra bir ilahi geçiyoruz. Makamın Kur’ân’a ve ezana tatbik edilmesi konusunda öğrencilerle çalışma yapmaya çalışıyoruz.*” H7 ise: “*Biz eserin önce bona ve solfejinini yaptırıyoruz sonra makamı (işliyoruz). Basit*

makamlardan birleşik makamlara doğru ilerleyip, makamları kendi içerisinde ayrıştırıp öğrencilere anlatıyoruz. (Öğrenciler) el becerileriyle (eserin) usûlünü vurarak hem icrasını yapıyor hem de notayı öğreniyor. H8, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “İlk önce bona yaptırıyoruz. Akabinde ritimsel vuruşlar kaç kaçlıksa, daha sonra tüm bu çalışmalarını ezgiye döküyoruz.” H9 rumuzlu öğretici konuyla ilişkili olarak şu aktarımı yapmıştır: “9. sınıfta, öğrencilere usûlün ne olduğunu anlatıyoruz, Türk müziğinde kullanılan nota, perde isimlerini veriyoruz, seslendirmelere çalışıyoruz, basit aralıklara çalışarak devam ediyoruz. İşlediğimiz derslerde her zaman bu şekilde sınıf düzeyine göre en basitten başlayıp en zora doğru gidiyoruz.” H11, dersin işlenişi sırasında takip edebilecekleri sistemli bir müfredatın olmadığını belirtmiş ve konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: “Önce öğrencinin ses aralıklarını tanıyoruz ve o ses aralıklarına göre, kendimize göre bir ünite planı yapıyoruz. Bilindik basit makamlardan yavaş yavaş kolaydan zora doğru ilerliyoruz. Öğrencinin kulağına makam yerleştikten sonra yavaş yavaş ezana, Kur’ân okumaya geçiyoruz.” H14 rumuzlu öğretici konuyla ilişkili olarak şu aktarımları yapmıştır:

“Dinî mûsikî dersinde ilk olarak kitaba uymaya çalıştım. Ama kitaptaki eksiklikler nedeniyle ne kitaba bağlı kalarak ne de bağımsız kalarak ilerleyebiliyorum. Mesela verilen teorik bilgileri öğrencilere anlatıyoruz ama pratik bilgiler de kendi yöntemlerimizle ders işlemeye devam ediyoruz. Öncelikle bona öğretmekle başladık işe sonra yavaş yavaş solfeje geçmiş durumdayız.”

H16, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Çocuklar ilk başta temel olarak notayı öğreniyorlar. Notayı öğrendikten sonra üzerine parçanın ritmini öğrenip, bonasını yapıyoruz. Dinî mûsikî dersi için ilahi öğretirken önce örneklendiriyorum, bona ve solfejini yapıyoruz. Solfejden sonra sözlerini önce normal konuşma sesiyle okuyoruz daha sonra birleştiriyoruz.”

Öğretici görüşleri çerçevesinde dinî mûsikî dersinin öğretimini sağlamak amacıyla öğreticilerin takip edebilecekleri sistemli bir kaynağın olmadığı anlaşılmaktadır. Öğreticilerin dinî mûsikî dersini işlerken, Ubeydullah Sezikli tarafından kaleme alınan “Anadolu İmam Hatip Liseleri Dinî Mûsikî” kitabını baz aldıkları anlaşılmakta, içeriği aktarırken belirli noktalarda kendi inisiyatiflerini kullanarak öğretimi gerçekleştirdikleri ve gerekli planlamayı oluşturdukları görülmektedir. Dersin işlenişinde öğreticilerin öncelikle geçilecek eserin bona, solfej ve usûlünü başa aldıkları, kolaydan zora giden bir akışla

ilerledikleri, makamlarda basitten bileşige doğru bir yol izledikleri ve öğrenciye görelilik ilkesini temel aldıkları anlaşılmaktadır.

Okullardaki ilk gözlem 08.03.2023 tarihinde başlamış, 05.06.2023 tarihinde en son okulla tamamlanmıştır. Okullarda altı tane 9. sınıf, iki tane 10. sınıf, üç tane 11. sınıf, bir tane 12. sınıfın dinî mûsikî dersleri gözlemlenmiştir. Öğreticilerin dersin işlenişinde başlıca öğretim yöntemi olarak gösterip yaptırma tekniğini kullandıkları bunun yanı sıra dinî mûsikînin üslup ve tavrını tam anlamıyla aktarabilmek adına meşk yöntemini kullandıkları gözlemlenmiştir. Öğreticilerin, icraya öncelikle eserin solfejini yaparak başladıkları, ardından sözleri icra ettikleri, eserin usûlü üzerinde durarak icra esnasında öğrencilerin usûl darplarını dizlerine vurdurdukları gözlemlenmiştir. Öğreticilerin eseri önce kendileri seslendirip ardından öğrencilerle beraber tekrar ederek sağlamlaştırdıkları gözlemlenmiştir. Eser icrasında eksik kalan yerler varsa öğrencilere tekrar yaptırılarak icra eksiksiz olana kadar o kısmın üzerinde durulmakta, bireysel olarak öğrencilerin eserin söylenen yerinin icra edilmesi istenilerek eksiklikler tamamlanmaktadır. Ses ile yapılan icraya ek olarak öğreticilerin genellikle enstrüman icra eden öğrencileri de enstrümanlarıyla eserlere dahil ettikleri belirlenmiş ve bazı öğreticilerin eserin iyice yerleşmesini bekleyene kadar sadece ses üzerinde öğretimlerine devam ettikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca öğreticilerin de icra ettikleri bir enstrüman varsa anlatım içerisinde öğrencilerle beraber esere eşlik ettikleri tespit edilmiştir. Öğreticilerin, öğrencilerin eseri iyice kavramaları için ders içerisinde tekrar yöntemine sıkça başvurdukları gözlemlenmiştir. Ders içerisinde müziğe dair kavramların sırası geldikçe öğreticiler tarafından öğrencilere aktarıldığı tespit edilmiştir. Makamın iyi kavranması için peşrevlere başvurulduğu gözlemlenmiştir. Öğretimi yapılan formların genelinin ilahi olduğu gözlemlenmiş, bir okulda Mevlevî âyîni gibi formların icralarının alt yapılarının hazırlandığı ve zirgüleli hicâz duanın icrasının yapıldığı tespit edilmiştir. Öğreticilerin bir sonraki hafta geçilecek eseri bu yolla belirtip öğrencilerin eserlere dair nelere hazırlanmaları gerektiğini aktardıkları gözlemlenmiştir. Öğreticilerin ders sırasında oldukça aktif, eserlerin her aşamasında yönlendirici ve sınıfa hakimiyetlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gözlem bulgularının görüşme verilerini desteklediği belirlenmiştir.

2.2.3. Öğreticilerin Derste Kullandıkları Yöntemler

Araştırmanın alt probleminin tespiti için sorulan “Öğrencilerin konuları pekiştirmeleri için nasıl yöntemler kullanıyorsunuz?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğreticilerin dinî mûsikî derslerinde öğrencilerin konuları pekiştirmeleri için kullandıkları

yöntemlere dair alınan cevaplar bu başlık altında incelenmiştir. Çalışmanın bu kısmında öğretmenlerin, öğrencilerin konuları pekiştirmeleri için, bir önceki derste işlenen konuların tekrar edilmesi, öğrencilerden, öğrenilen eserlerin ses kayıtlarının WhatsApp vs. yoluyla istenmesi, ödevlendirme ve öğrencilerin konuları araştırma ve pekiştirmelerinin sağlanması gibi unsurların üzerinde durulmuştur. Ayrıca camilerde, namazlarda ve kandil programlarında, konserlerde, sünnet ve düğün merasimlerinde yapılan görevlendirmelerle, klip çekimleriyle öğrencilerin motivasyonlarını arttırmak, öğreterek öğrenme stilini (aktif öğrenme) uygulayarak öğrencilerin konuları pekiştirmelerini sağlamak olduğundan bahsedilmiştir. Bunlara ek olarak oluşturulan korolarda (aktif öğrenme) ve hafta sonu yapılan kurslarda öğrencilerin eserleri pekiştirmelerinin sağlanması ve öğrencilerin bireysel olarak çalışmalarının sağlanması yoluyla öğrencilerin konuları pekiştirmeleri vs. unsurları üzerinde durulmuştur.

Öğrencilerin konuları pekiştirmeleri için kullanılan yöntemlere dair öğretici görüşleri şu şekildedir: H1 ve H3 rumuzlu öğretmenler, öğrencilerin konuları pekiştirmeleri için ses kaydı ile ödevlendirme sistemini kullandıklarını belirtmiştir. H1, konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: *“Öğrencilerden geçtiğimiz eserlerin notalarını, sözlerini, ritimle beraber eserleri okumalarını ses kaydı şeklinde istiyorum. Ayrıca ders dışında dersimize giren diğer hocamız zaman zaman öğrencilerle geçtiğimiz eserleri sazlarla, ritimlerle, beraber icra etmeye çalışıyorlar.”* H3 konuya dair şu aktarımları yapmıştır:

“Bu anlamda (ödevlendirme aşamasında) teknolojiden yararlanıyoruz. WhatsApp gibi uygulamalardan ses kayıtları atıyoruz. Bu kayıtlarda ya kendimizi çekip atıyoruz ya da bu konudaki örnek birtakım uygulamaları kullanarak öğrencilerin o gün öğrendiği konuları tekrar etmelerini sağlıyoruz. Ödev verme sistemlerimiz bu şekilde oluyor. Bizim derslerde tekrar çok olur. Bir sonraki ders bir önceki dersin tekrarı olur onunla adım adım yeni bir eğitim sistemi kurarız.”

H4, H7, H8 ve H16’nın dinî mûsikî dersinde öğrencilerin konuları pekiştirmeleri için tekrar yöntemini kullanıldığı anlaşılmaktadır. H4 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Mûsikî eğitiminde olduğu gibi dinî mûsikî eğitiminde de pekiştirme, tekrara dayalı esastır. (Öğrencilerin) olabildiğince konuları ve ödevlerini tekrar etmelerini, dinlemelerini istiyoruz.”* H7, öğrencilerin konuları pekiştirmeleri için genellikle tekrar yaptırdıklarını, aynı zamanda enstrümanlarıyla birlikte çalıp söylemeleri gerektiğini

belirtmiş, bu şekilde öğrencilerin eseri daha çok pekiştirdiklerini ifade etmiştir. H8, konuya ilişkin şu ifadeleri aktarmıştır: *“Sürekli tekrar yöntemi (kullanıyoruz). Her hafta bir önceki haftanın tekrarını yaparak ilerliyoruz. Bu şekilde verimli oluyoruz diye düşünüyorum.”* H16, konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: *“Öğrencilere sürekli tekrar ediyorum. Benim pekiştirecim WhatsApp gruplarından ekstra ses kayıtları istemek. Dersler dışında ‘hadi gel birlikte bir toplu çalışalım, ben seni bir dinleyeyim’ tarzında da geri dönüşler istiyorum.”* Öğreticilerin ifadelerinden, dersin öğrenciler tarafından öğrenilmesi ve pekiştirilmesi adına tekrar yönteminin oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Mûsikînin toplu çalışma yönünün yanı sıra bireysel çalışma kısmının önemine değinen H6, konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: *“(Müzikte) koro önemli bir şey. Ancak en nihayetinde müzik biraz da bireysel bir faaliyet.”* H10 konuya dair şu aktarımları yapmıştır: *“Öğrencilerim hafız olduğu için ezberleri çok kuvvetli. Bu nedenle öğrencilerin algılama potansiyeli yüksek. Eksik olan öğrenciler içinse okul sonrasında kurs açıyorum ve atölyemde birebir derse alıyorum. Birebir ilgileniyorum.”*

H2, H5, H9, H11, H13’ün, öğrencilerin dersteki konuları pekiştirmeleri için ödevlendirmelerin yanı sıra cami, sahne vs. gibi performanslarını göstermeleri için uygulama alanları sağladıkları ve mûsikî camiasından önemli isimlerle öğrencileri bir araya getirerek motivasyonlarını yükselttikleri, alanı daha iyi anlayıp tanımlarını sağladıkları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Mevlâna törenlerine, Mistik Müzik Festivallerinde Selçuk Kongre Merkezi ve Mevlâna Sultan Veled salonundaki konserlere katıldıklarını dile getiren H2, konuya ilişkin şu ifadeleri aktarmıştır: *“Ahmet Çalışır hocamın da etkisiyle birtakım motive etme çalışmaları oluyor. Konservatuvardan hocalar gelip burada öğrencileri takip ediyorlar, dinliyorlar, bakıyorlar. Önemli sanatçılar ve imamlarla seminerler düzenlenip sohbet ediyorlar.”* H2’nin ifadelerinden il içerisinde yapılan birçok etkinliğe öğrencilerle beraber katılım gösterdikleri ve öğrencilerin gelişimleri için birtakım sanatsal faaliyetlerde bulundukları anlaşılmaktadır. H5 konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

“Öğrencilerle sürekli olarak -çok basit eser çalsalar dahi- birlikte kayıtlar alıyoruz, yarı profesyonel klipler çekip sosyal medyada paylaşıyoruz. Bu da çocukların üzerinde etkili oluyor. (Hem kendilerini) bir şeyler başarmış olarak görüyorlar, hem de sosyal medyada kendilerini izliyorlar, başkaları izleyip tebrik edince motive oluyorlar.”

H9, konuyla ilişkili olarak öğrencilerle sürekli etkinlik yaptıklarını kendilerinin de dahil oldukları korolarda öğrencilerle birlikte beraberce icra yaptıklarını ve onlara canlı sahne performansı sağladıklarını dile getirmiştir. H11, konuya ilişkin şu aktarımları yapmıştır:

“Öğrencileri her fırsatta camiye götürüyoruz. Cuma namazlarına çıkartıyoruz, normal namazlarda görevlendiriyoruz, kandil gecelerinde programlar yapıyoruz, vatandaşımızın düğün, sünnet merasimlerinde bizden talepleri oluyor, onlara hazırlıyoruz ve gidiyoruz. Pekiştireç olarak uygun ortamları değerlendirmelerini sağlıyoruz.”

Öğrencileri hem sınıf olarak hem de bireysel olarak ödevlendirdiklerini belirten H13, konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ödevlendirmeler sonucunda en çok çalışan (ve uygulama) yapabilen öğrencilere çeşitli programlarda görevler veriyoruz. Bu onları daha çok teşvik ediyor. Cami, konser, kandil programları ve çeşitli okullarda yaptığımız programlar söz konusu oluyor ve öğrenciler ciddi anlamda çok çalışmış oluyorlar.”*

H12 ve H15 rumuzlu öğretmenler, akran eğitimiyle öğrencilerin dersi pekiştirmelerini sağladıklarını dile getirmiştir. Meşk edilen eserlerin konser formatına dönüştürülüp icrasının yapılması yoluyla pekiştirildiğini belirten H12, konuya dair şu aktarımları yapmıştır:

“Derse başlamadan önce geçmişte işlediklerimizi tekrar ediyoruz. Ayrıca okulumuzun orta okul sınıfları bulunması hasebiyle ki biz ona burada usta çırak projesi diyoruz. Öğrenciler kendi öğrendiklerini, özellikle sazlarını 5., 6. ve 7. sınıftan öğrencilerle ekip oluşturarak onlara bildiklerini aktarıyorlar. Dolayısıyla en iyi öğrenme (yönteminin) öğreterek öğrenme (olduğunu düşünerek) bu şekilde pekiştirme yapıyoruz.”

H15, konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ortak işlediğimiz eserleri koroda pekiştiriyorum. Hafta sonu yaptığım kurslarda aynı eserleri tekrar ediyoruz. Akran eğitimi yaptırarak birine tekrar ettirirken diğerine öğretiyorum. Bu işlemi hem eserlerde hem de enstrüman üzerinde gerçekleştiriyorum.”* Öğrencilerin bu öğretim yöntemiyle eserleri ve enstrümanlarını öğretirken öğrenme uygulaması yaptıkları görülmektedir. H14 rumuzlu öğretici konuya ilişkin şu aktarımları yapmıştır: *“Evde ödevlendirme şeklinde bir yöntemimiz var. Gün içerisinde anlattığımız konulardan ödev vererek öğrencinin araştırması ve kendini geliştirmesini sağlıyoruz.”*

Yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin öğrencilerin konuyu pekiştirmelerine dair uyguladıkları yöntemler arasında; öğretilen eserlerin ses kaydı yoluyla istenmesi, yapılacak derste bir önceki dersin tekrar edilmesi, ödevlendirmeye öğrencilerin araştırma becerinin güçlendirilmesi, öğrenilen eserlerin sürekli dinleme yoluyla pekiştirilmesi gibi pekiştireçlere başvurulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrencilerin özel gün ve gecelerde uygulamalı alanlara dahil edilerek, alana dair önemli isimlerle bir araya getirilerek özendirmenin amaçlandığı, öğrencilerle yarı profesyonel şekilde çekilen kliplerle pekiştirmenin sağlanması yöntemlerinin kullanıldığı da görülmektedir. Bunlara ek olarak hafta sonu yapılan kurslarla ve bireysel çalışma yoluyla dersi pekiştirmelerinin sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

2.2.4. Öğrencilerin Dinî Mûsikî Dersine Hazırlıklı Gelme Durumları

Araştırmanın alt probleminin tespiti için sorulan “Öğrencilerin derse hazırlıklı gelme durumları nasıldır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğreticilerin, öğrencilerin dinî mûsikî derslerine hazırlıklı gelme durumlarına dair alınan cevaplar bu başlık altında incelenmiştir. Öğrencilerin derse hazırlıklı gelme durumlarının öğrenciden öğrenciye değiştiği, derse ilgisi yüksek olan öğrencilerin hazırlıklı gelmesi, derse hazırlıklı gelen öğrenci kadar hazırlıklı gelmeyen öğrencilerin varlığı ve öğrencilerin hazır bulunuşluklarına dair vs. gibi unsurlardan söz edilmiştir.

Öğrencilerin derse hazırlıklı gelme durumlarına dair öğretici görüşleri şu şekildedir: H1 konuya ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Öğrencilerin derse hazırlıklı gelme durumları biraz sıkıntılı. Yani hazırlıklı gelmiyorlar. Bu sadece dinî mûsikî dersine has bir şey değil bütün derslerde maalesef böyle. Ben eğitim sisteminden kaynaklandığını düşünüyorum. Öğrenciyi korumaya yönelik bir sistem geliştirilmiş.” H2 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Biz mûsikî proje bölümü öğrencilerinin derse hazırlıklı gelme durumlarına, fen ve sosyal bilimlere ya da diğer projeler gibi bakarsak yanlış olur. Defterin burada mı kalemin burada mı, ya da okudun mu, çalıştın mı, bu böyle olmuyor. Bu açıdan baktığımız zaman çocuklar tabii ki hazırlıklı gelmiyorlar. Yani bir kitabı bile zor getirtiyoruz. Fakat uygulamalı alanlarda hazırlıklı geliyorlar. Mesela rast ezana çalış dedin mi çocuklarımız çalışıyor. Diğer derslerde öğrencilerin derse hazırlıksız geldiğine dair şikâyet alıyoruz.”

H2'nin ifadeleri duruma diğer öğretmenlerden farklı bir bakış açısı getirmektedir. Öğrencilerin diğer bölümlerdeki öğrencilerle bir tutulmaması gerektiğine dair söylemi mûsikî programındaki öğrencilere daha farklı bir yaklaşımın geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. H3 ise konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“(Öğrencilerin) derse hazırlıklı gelme durumları öğrenciye göre değişiyor. Burada bireysel farklılıklar gün yüzüne çıkıyor. İstekli öğrencilerimiz daha iyi hazırlanıyor ve ‘hocam çalıştım bu da bunun icrası’ diye bizim onayımızı almak için bize video atıyor. Ama çoğu çocuk da hazırlanmadan geliyor.”

H4 rumuzlu öğretici konuyla bağlantılı olarak şu aktarımı yapmıştır: *“Günümüzde dışarıda öğrencilerin çok fazla ilgilerini çeken unsur var. Bunların en başında cep telefonu ve (içerisindeki) oyunlar geliyor. Maalesef çok istekli birkaç öğrenci dışında derse çok hazırlıklı gelen yok. Biraz bizim zorumuzla yürüyor bu işler.”* H4'ün ifadelerin öğrencilerin çevresel faktörler nedeniyle öğrencilerin ilgilerinin dağıldığı ve bunun derse hazırlıklı gelme durumlarını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. H5, konuyla ilişkili olarak hazırlık seviyesindeki öğrencilerin tam anlamıyla hazırlıklı gelmediklerini, hazırlıklı gelmeleri adına onları motive etmeye çalıştığını ifade etmiştir.

H6 ve H7 konuyla bağlantılı olarak öğrencilerin hazır bulunuşlukları üzerinde durmuşlardır. H6, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: *“Özellikle 11. sınıflar için konuşuyorum. Hazır bulunuşlukları zaten yüksek 9. ve 10. sınıftan beri bayağı alacaklarını almışlar aslında ve işimiz biraz daha kolaylaşıyor.”* H7 ise: *“Bizim öğrencilerimizin hazır bulunuşlukları yüksek. Genellikle babadan, dededen, def çalıp, ilahi söyleyen, kulakları sağlam olan çocuklar. Ondan dolayı öğrenciler derslere hazır bulunuşlukları yüksek bir şekilde enstrümanlarıyla, kitaplarıyla geliyorlar.”* ifadelerine yer vermiştir. Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin yüksek olmasının dersin işlenişini olumlu yönde etkilediği ve dersin öğrenimini kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır. H8 rumuzlu öğretici konuyla ilişkili olarak gayet hazırlıklı gelen öğrencilerin olduğunu buna istinaden kitabını evde unutan öğrencilerin olduğunu ifade etmiştir.

H10, H13 ve H14, öğrencilerin büyük bir kısmının verilen ödevleri yaparak ve eserlere çalışarak derse hazır bir şekilde geldiklerini ifade etmiştir. H10, konuyla ilişkili olarak: *“Öğrencilerimin %80'i derse hazır gelir. Bu konuda çok titizimdir. Verdiğim bir konuyu, WhatsApp'tan öğrencinin çalıştığı yeri çalıp göndermesini isteyerek takip ederim. Bu nedenle öğrenci dersime ister istemez hazırlıklı gelir.”* H13, konuya dair şu ifadeleri

kullanmıştır: “Ödevlendirdiğimiz öğrencilerin büyük bir çoğunluğu çalışarak, eseri halletmiş olarak geliyor.” H14, ise konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “Öğrenciler genellikle verilen ödevleri yaparak derse geliyorlar. Ama dediğim gibi yeni (açılan bir okul) olduğumuz ve daha kendileri mûsikîden tam anlamıyla anlamadıkları için sıkıntılar yaşıyorlar ama genelde hazırlanıyorlar.” H15, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “(derse hazırlıklı) gelen öğrenci var, gelmeyen öğrenci var, değişkenlik gösteriyor. 11. sınıflarımızda farkındalık oluştuğu için daha iyi ve bilinçli durumdadır.” H16 ise öğrencilerin, derse çok hazırlıklı gelediklerini ifade etmiştir.

Yapılan görüşmeler sonucunda öğrencilerin, dinî mûsikî dersine hazırlıklı gelme durumlarının bireyselliğe bağlı birtakım farklılıklardan kaynaklandığı öğretici yorumlarından anlaşılmaktadır. Öğrencilerin derse ilgili olması, bilinçli olmasının sonucunda farkındalık durumunun yüksek olması, hazır bulunuşluklarının yüksek olması nedeniyle dersin öğreniminin kolaylaşması vs. unsurlarının yanı sıra dış etkenler nedeniyle derse hazırlıklı gelmemeleri, bireysel olarak çalışan öğrenci kadar çalışmayan öğrencinin varlığı bu durumun kanıtı niteliğindedir.

2.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Türkiye’de MP kapsamında yer alan PAİHL’nde dinî mûsikî dersinin işlenişinde hangi materyaller kullanılmaktadır?” sorusunun cevabına ilişkin bulgular yer almaktadır.

MP’nı uygulayan PAİHL’nde dinî mûsikî dersinin işlenişinde kullanılan materyallerin tespiti amacıyla öğrencilerle odak grup görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda dersin işlenişinde kullanılan materyallere dair öğrencilerin görüşlerine yer verilerek durum tespiti yapılacaktır.

2.3.1. Dinî Mûsikî Dersinde Kullanılan Kaynak ve Materyaller

Araştırmanın bu bölümünde alt problemin tespiti için öğrencilere sorulan “Bu derste kullanılan kaynak ve materyaller hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin, dinî mûsikî dersinin işlenişinde kullanılan kaynak ve materyallerle ilgili yeterli olduğunu düşünenler, yeterli olduğunu ancak geliştirilebileceğini düşünenler ve yetersiz olduğunu düşünenlerin ifadelerine bu kısımda yer verilmiştir.

Ö1, Ö3, Ö5, Ö7, Ö20, Ö40, Ö42, Ö43, Ö47, Ö60, Ö75, Ö76, kaynak ve materyallerin yeterli olduğunu belirten görüşler aktarmışlardır. Ö3, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Hocalarımız öğrencilerimize nasıl faydalı olabiliriz diye bize en iyi, en fayda sağlayacak kaynakları seçiyorlar. (MP) bu ilde (Amasya) yeni açıldı biliyorsunuz. Başka illerde de var. Yani o arkadaşlarımız hangi kaynaklardan çalışıyor, hangi notaları okuyorlar onlarla da bilgi alışverişinde bulunuyoruz ve bu güzel oluyor. Kaynaklar ve materyaller gayet güzel.”

Ö5, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Kaynak ve materyallerin yeterli olduğunu düşünüyorum. Ben ney üflüyorum. Ney, keman, üd, kanun herkesin kendine ait enstrümanı var. Bu yüzden geniş çaplı hazırlıklar yapıyoruz.”* Ö20, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Derste kullanılan kaynaklar şu anlık yeterli oluyor. Hocamızın çıkarttırdığı solfej ve bona kaynakları yeterli oluyor. Materyaller olarak daha fazla akort cihazı ve metronom olması daha güzel olabilir. Şu an çeşitli enstrümanlarımız var. Hepsi yeterli. Belediyemiz de bize yardım ediyor.”* Ö40, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bence kullanılan kaynak gayet yeterli ve materyaller de gerçekten şu zamanda pahalı ama MEB ve çeşitli STK’lar (Sivil Toplum Kuruluşları) enstrüman yardımı yaptı.”* Ö60, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Okulumuzda (çeşitli) materyaller (var). Çellodan tutun kudüm, keman, kanuna kadar her şey var. Kaynak olarak da Mehmet Gönül hocamızın kitabından (repertuvarı) işlemeye çalışıyoruz.”* Ö76 ise: *“Materyallerde MÜSDAV’ın (Uluslararası Müslüman Topluluklarla Dayanışma Vakfı) desteğiyle (sağlanıyor. Bu nedenle) okulumuzda birçok enstrüman bulunuyor.”*

Kaynakların yeterli olduğunu ancak fazlalaştırılabileceğini belirten Ö41, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Kaynak yeterli ama daha fazlası da olabilir. Materyaller (açısından) okulumuzda iki kanun, piyano olması gayet şaşırtıcı bir durum ve aslında bu bize nimet gibi diyebiliriz. Okulun bir tane kanunu da bende. Materyaller açısından çok şanslı ve iyi olduğumuzu düşünüyorum.”* Ö74, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Okulumuzdaki müzik odasında yeni gelen sistemimiz var. Belli başlı STK’lar ve MEB’in yaptığı desteklerle bu yıl içerisinde enstrüman (sayımız) daha da arttı. Okulumuzda iki kanun bulunmakta. Ayrıca müzik odamızda piyano, çello, neyler, bağlamalar, gitar, klarnet ve çeşitli enstrümanlar var. Daha

fazlası eklenebilir ama bunun için daha fazla talep gerekiyor. Bunların yeterli olduğunu düşünüyorum.”

Ö68 ve Ö81 rumuzlu öğrenciler, öğreticilerin kendi hocalarından öğrendikleri eserleri kendilerine öğrettiklerini ve bunların internette bulunmayan bilinmedik eserler olduğunu belirtmişlerdir. Konuya dair Ö68, şu ifadeleri aktarmıştır: *“Bizim kaynağımız hocamız. Hocamız da kendi hocasından edindiği bilgileri ve eserlerini bize aktarıyor. Yani dışarıdan bir kaynak değil de devirden devire aktarılacak şekilde kaynağımız var. Akıllı tahtadan arkadan müziği açıp kendimiz söylediğimiz oluyor herkesin kendi enstrümanı var ve bu yeterli oluyor”* Ö81 ise konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Burada, genelde kaynağı bulunabilir ya da aşına olduğumuz eserler geçmiyoruz. Hocamızın hocalarından öğrendiği ya da fazla bilinmeyen eserleri internette bulmak çok kolay olmuyor, hocalarımızın kaynaklarından ediniyoruz. Materyal olarak okulun bize sağladığı fotokopi, dijital tahta, enstrüman gibi çeşitli kaynaklar var.”* Ö68 ve Ö81’in ifadelerinden dersin öğrenilmesi noktasında akıllı tahtanın öğretim materyali olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Ö2, Ö14, Ö58 ve Ö59 rumuzlu öğrenciler kaynakların yeterli olduğu ancak daha sistemli hale getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ö2 konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: *“Kaynakların yeterli olduğunu düşünüyorum. Ancak başlangıçtan gelişmişe doğru giden (bir yapının olması) biz başlangıç seviyesi öğrencileri için daha iyi olabilir diye düşünüyorum.”* Kaynak olarak kullandıkları kitabı öğreticileri aracılığıyla temin ettiklerini belirten Ö14 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bu bağlamda MEB bizden daha tecrübeli ve bu işi daha iyi bildikleri için bize önereceği bir kitap olursa daha yeterli olacağını düşünüyorum. Materyaller hakkında düşüncem olumlu yönde yani enstrüman vs. eksik olduğunu düşünmüyorum.”* Ö58 konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır:

“Kaynaklar, yeni gelen öğrencinin seviyesine göre basitten zora doğru düzenlenerek kademeli bir şekilde olursa daha mantıklı olur. Materyaller hakkında ise bazı enstrümanlar veya kitaplar pahalı olabiliyor. Materyallerin bu pahalılığı onlara ulaşmamızı zorluyor ama MEB ve çeşitli STK’lar bu materyallere ulaşmamızda bize yardımcı oluyor.”

Ö9, Ö17, Ö24, Ö48, Ö69, Ö70 kaynakların yeterli olduğunu ancak materyaller noktasında eksikliklerin olduğunu belirtmişlerdir. Ö9, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Nota, kitap gibi kaynakların yeterli olduğunu düşünüyorum. Ama müzik aleti olarak çeşitlilik açısından daha çok arttırılmasını tercih ederim.”* Ö17, kitapların kendileri için

yeterli olduğunu ifade etmiş, programa çıktıklarında mikrofon, nota sehпасı gibi materyallerin olduğunu fakat ses kayıt odalarının bulunmadığını belirtmiştir. Konuyla ilişkili olarak Ö24 şu ifadeleri kullanmıştır: *“Derslerde kullanılan kaynaklar gayet iyi. Enstrümanlarımıza gelirsek bazıları kullanışlı ama eksik olanlar da var. Enstrüman desteği sağlansa çok güzel olur.”* Konuyla ilişkili olarak Ö48, kaynak ve materyal olarak kitapların ve enstrümanların yeterli olduğunu belirtmiş, enstrümanların kalitelerinin artırılabilceğini, müzik odalarının iyileştirilebileceğini, müzik odasının yeniden tasarlanabileceğini ifade etmiştir. Konuyla ilişkili olarak kaynakları yeterli bulduğunu belirten Ö69, kitaplarının olduğunu ve dersleri bu kaynaklardan işleyebildiklerini ve yararlı olduğunu belirtmiş, *“Ama materyaller bence eksik. Bizde sadece şu an ney, bağlama, erbane var. Mesela diğer dinî mûsikî bölümlerinde üd, kanun var bizde de onlar olsa iyi olurdu.”* ifadeleriyle materyallerdeki eksiklikleri dile getirmiştir. Ö70, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Kaynakları yeterli buluyorum ancak bizde materyal eksik. Bir müzik atölyesi, enstrümanları koyabilmemiz için bir dolap olabilirdi. Enstrümanların her biri ayrı bir yerde hepsi yerlerde geziyor. Bir dolap olsa güzel olurdu bence.”* Enstrümanların kalitesi noktasında görüşünü belirten Ö47, geçen yıl Ankara’den gelen enstrümanlar içerisinde udun kırık çıktığını belirtmiş konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Kalite artırılabilir ama her enstrüman için değil. Mesela geçen sene gelen kanunun kalitesi güzeldi.”* Ö47, okula çello gönderildiğini ancak çalan öğrenci olmadığını belirtmiş, talebe göre enstrüman gönderilmesinin daha isabetli olacağını ifade etmiştir.

Kaynakları yetersiz bulan öğrenciler Ö16, Ö36, Ö61, Ö62, Ö63 olarak tespit edilmiştir. Ö16, kaynaklardaki çeşitliliğin artırılması gerektiğini ve yeterli bulmadığını belirtmiştir. Ö36 ise konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Kaynak olarak mesela piyano kitabı var ama ney ya da bağlama yok. Dinî mûsikî kitabı da yok. Enstrüman eksikliğimiz var. Bir de ayrı ayrı dolaplar olsa enstrüman koymak için çok iyi olur.”* Ö61 konuyla ilişkili olarak şu açıklamayı yapmıştır: *“Kaynak (konusunda) biraz eksiklik var. Biz kendi kaynaklarımızı dışarıdan (temin ediyoruz). Bunları da devlet sağlasa daha iyi olur.”* Ö62, kaynakların yetersiz olduğunu ifade etmiş, müzik dersleri için kitap hazırlanmasını istediklerini belirtmiştir. Ö62, bunlara ek olarak materyal konusunda MÜSDAV’nın kendilerine yardımcı olduğunu belirtmiştir. Ö63, kaynak konusunda MEB tarafından güncel derslerdeki gibi sistematik olarak düzenlenmiş kitapların verilmesinin iyi olacağını dile getirmiş, bu konuda eksiklik yaşadıklarını belirtmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır: *“Kaynakları kendimiz belirledik. İlk başta nota için bir kitap aldık. Daha sonra Türk müziğine yöneldik. Aslında*

çok sistemli gitmedi. Bu konuda biraz eksiklik var bence. Sistemli bir şekilde ve resmiyette düzenli olsa daha iyi olabilir.” Kaynak ve materyallerin yetersiz olduğunu düşünen Ö44, dinî mûsikî dersi için notaların okul dışında fotokopilerini çektirdiklerini ve bunları devletin karşılamadığını belirtmiş, okullara müzik kitabı dağıtılmasına rağmen görsel sanatlar ya da MP’nı uygulayan okullara müzik kitabı gönderilmemesinin sorgulandığını belirtmiştir. Ö44, materyallerle bağlantılı olarak *“Materyaller konusunda ITRÎ Kültür Sanat Programı’nın verdiği sazlar kalitesiz, buna rağmen yine de idare ediyoruz. Bence onları da devletin karşılaması gerekiyor. Ayrıca tam bir müzik sınıfımız yok. Bayağı eksikler var böyle düşünüyorum.”*

Öğrencilerle yapılan odak grup görüşmelerin sonucunda, dinî mûsikî dersinde kullanılan kaynak ve materyalleri yeterli bulan, yeterli bulan ancak daha da iyileştirilebileceğini belirten ve yeterli bulmayanlar olarak üç kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Dinî mûsikî dersinde kullanılan kaynakların belirli bir sistem üzerine oturtulmadığı, okullarda farklı stillerin uygulandığı anlaşılmakta, materyal noktasında da her okulun aynı imkanlara sahip olmadığı görülmektedir. Kaynak kitap, repertuvar vs. gibi eksikliklerin giderilip sistemli bir hale getirilmesi, tüm okullarda kullanılabilecek bir dinî mûsikî ders kitabının ve düzenli bir repertuvarın oluşturulması okullar arasındaki eğitim eşitliğinin sağlanması açısından büyük bir öneme sahiptir. Materyaller açısından bakıldığında enstrüman, akıllı tahta, stüdyo gibi unsurların kaliteli ve düzgün bir şekilde sağlanmasının dinî mûsikî dersini ileri seviyeye taşıma noktasındaki yeri dikkat çekicidir.

Okullarda yapılan gözlemler neticesinde her okul içerisindeki dersliklerde akıllı tahtaların bulunduğu gözlemlenmiştir. Dersin işlenişi sırasında öğreticilerin genelinin o gün öğretecekleri eserlerin notasını akıllı tahtadan açtıkları ve dersi bu şekilde işledikleri gözlemlenmiştir. Bunların dışında eserlerin çıktılarının yer aldığı dosya üzerinden öğrencilere öğretildiği şekilde var olduğu tespit edilmiştir. Müzik atölyelerinde akıllı tahta mevcut olduğu ancak meşk odası adı verilen ve genelde ‘L’ ya da ‘U’ oturma düzenine sahip, duvardan duvara halılarla kaplı olan alanda akıllı tahta bulunmadığı gözlemlenmiştir. Meşk odalarında enstrümanların rahat bir şekilde icra edileceği oturma alanlarının bulunduğu ve icra esnasında öğrencilerin rahat bir şekilde dersleri işledikleri gözlemlenmiştir. Ders işlerken öğreticilerin materyal olarak genellikle akıllı tahta, icra ettikleri enstrüman ile piyano, ûd, ney gibi enstrümanların ya da notaların yer aldığı dosya gibi materyalleri kullandıkları gözlemlenmiştir. Öğrencilerin bir kısmının dersin işlenişi sırasında yanlarında notaların yer aldığı dosya ve genelinin icra ettikleri enstrümanları yanlarında

bulundurdukları tespit edilmiştir. Dinî mûsikî dersinin işlenişinde öğreticilerin her okulda bulunan akıllı tahtalar vasıtasıyla nota ya da eser icralarını öğrencilere açtıkları ve bu yolla teknolojiyi dersin içerisinde aktif olarak kullandıkları gözlemlenmiştir. WhatsApp aracılığıyla öğrencilere nota gönderildiği ve öğrencilerin notaya kolay bir şekilde ulaşmalarının sağlandığı gözlemlenmiştir. Okullara MÜSDAV vasıtasıyla gönderilen enstrümanların olduğu tespit edilmiş, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşıladıkları belirlenmiştir. Yapılan gözlemler sonucunda gönderilen enstrümanların kalitesi noktasında birtakım eksiklikler olduğu belirlenmiştir. Gözlem bulguları görüşmeleri destekler mahiyettedir.

2.3.2. Öğrencilerin Derste Kullanılan Repertuvar ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için öğrencilere sorulan “Ders içeriğindeki repertuvarın çeşitliliği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin dinî mûsikî dersinin içeriğinde kullanılan repertuvarın çeşitliliği ile ilgili düşüncelerine bu kısımda yer verilmiştir. Öğrencilerin, repertuvarın çeşitliliğinden memnun olanlar, çeşitliliğin artırılmasını isteyenler ve yetersiz bulanlar şeklindeki aktarımlarına yer verilmiştir.

Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö16, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö35, Ö36, Ö37, Ö41, Ö47, Ö49, Ö51, Ö53, Ö54, Ö67, Ö68, Ö69, Ö70, Ö71, Ö75, Ö76, Ö81 konuyla ilişkili olarak dinî mûsikî, sanat ve halk müziği alanlarında kullanılan repertuvarın geniş ve çeşitli olduğunu belirtmişlerdir. Ö27, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “*Ben 9. sınıf olduğum halde -yani daha bir senem bile olmadı bu okulda- ama şu ana kadar hocamızla geçtiğimiz eserleri sayamam. Yani çok fazla eser geçiyoruz.*” Ö41 ise şu ifadeleri aktarmıştır: “*Şu anda 10. sınıf öğrencisiyim bu iki sene içerisinde hocalarımızın ve bizim gayretimizle repertuvarın çeşitliliği açısından yol katettiğimizi düşünüyorum.*” Ö60, şu ifadeleri kullanmıştır: “*Ben gayet olumlu bakıyorum. Bizim sınıf biraz kalabalık olunca üç gruba bölündük. Hocalarımız farklı repertuvarlar (sayesinde) bizi geliştiriyor.*” Ö47, repertuvar olarak “*İrfan Deryası*” isimli kitabı kullandıklarını belirtmiştir. Ö49, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: “*Gerek Osmanlı türü şarkılar, Atatürk’ün sevdiği şarkılar ve dinî mûsikîdeki farklı makamda olan ilahiler çok zengin bir repertuvar çeşitliliğimiz var.*” Ö67, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “*Şu an 11. sınıfım ve bu zamana kadar birçok ilahi geçmişizdir. Dinî mûsikî repertuvarı ise okul ve konser programları sayesinde çalıştığımız bir sürü eser var. Diğer dinî mûsikî formlarını da genel olarak çalıştık ve uyguladık, hala devam ediyoruz.*” Ö51, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Sonuçta bir repertuvar öğrenmek kolay değil, bunu genişletmek hiç kolay değil. Çünkü bir sürü çalabileceğimiz (eser) var ve makamların sınırı yok. Repertuvar çeşitliliğimiz bence zengin ve güzel. İlahi dışında bir yandan da ezan, kamet, müezzinliğe de çalışıyoruz. Sonuçta ezberlenmesi ve makamın bunlara göre uygulanabilmesi gereken şeyler var. Ezan, Kur’ân-ı Kerîm ve müezzinlik yarışmaları oluyor. Okul (olarak) bizi (yarışmalara) götürüyorlar.”

Ö52, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Halk müziği, sanat müziği, dinî mûsikî her formdan eser, repertuvar geçiyoruz. Bunların çoğu çok bilinmedik eserler oluyor. YouTube’da bile kaydını zor bulduğumuz, hocalarımızın hocalarından ses kaydı aldığı eserler oluyor. O da bizim için çok verimli oluyor.”* Ö54, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Çeşitlilik çok fazla. Çünkü hocalarımız çok iyiler ve kendi hocalarından öğrendikleri eserleri bize öğretiyorlar. Biz eserleri rastgele icra etmiyoruz. Hocalarımız belli bir makam ve belli ritimler dizisinde icra ettirmeye çalışıyor. Bu yüzden çeşitliliğin yeterli olduğunu düşünüyorum.”* Ö53 konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri aktarmıştır:

“Çeşitlilik açısından baktığımız zaman halk müziğine başka bir hocamız, dinî mûsikîye başka bir hocamız giriyor. Tekke mûsikîsi ve cami mûsikîsine gelecek olursak cami mûsikîsinde haftanın bir günü Çamlıca Cami imam hatibi Yunus Balcı hocamızın yanına gönderiliyoruz. Orada ezan, kâmet nasıl okunur (onu öğreniyoruz). (Ayrıca) Kur’ân-ı Kerîm’i kıraatle okumak için de başka bir hocaların yanına gönderiliyoruz. Bu şekilde çeşitlilik de (artıyor).”

Ö59 konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Repertuvar olarak DOGM’nün kitabını kullanıyoruz. Bu kitaba ek olarak cami mûsikîsi için de bir repertuvar rica edebilirsek güzel olabilir. Kaynak ve materyal (açısından) şu anda memnunuz.”* Ö68 ise konuyla ilişkili aktarımını şu şekilde yapmıştır: *“Ders başı neredeyse en az 2 eser geçiyoruz. (Bazen) 3-4 (olarak sayıları) artıyor. Kurslarda da artı ilahiler, eserler geçiyoruz. Daha bilinen bilinenlerin yanı sıra bilinmeyen eserler de geçtiğimiz için kulak dolgunluğumuz artıyor.”* Ö81 ise konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Okulumuzdaki hocalar farklı dallardan gelme olduğu için farklı çeşitlerde de ayrılımlarımız oluyor. Misal halk müziği, sanat müziği ya da tasavvuf mûsikîsi hocamız bize farklı farklı şeyler katabiliyor ve kendini geliştirmek isteyen ama okulda hocası bulunmayan bir dal içinde bize fırsat sunuyor.

Hocalarımızın çevresi geniş olduğu için bizleri alanında iyi olan (kişilere) yönlendiriyorlar bu durum da bize yeterlilik sağlıyor.”

Ö81’in ifadelerinden okulda öğreticisi bulunmayan alanlara dair öğreticilerinin geniş çevreleri sayesinde eksikliklerini giderebildikleri ve kendilerini bu alanlarda yetiştirebildikleri anlaşılmakta, gelişimleri için merkezi yerde olmalarının önemli bir boyut taşıdığı görülmektedir.

Ö29, Ö30, Ö31, Ö32, Ö34, Ö56, Ö72, repertuvarın çeşitliliğinin arttırılmasının iyi olacağını ifade etmiştir. Bu görüşlere ek olarak, repertuvarda bazen aynı eserleri tekrar ettiklerini belirten Ö9 ve Ö42, çeşitliliğin artırılabilirliğini belirtmiştir. Dinî mûsikî dersinde repertuvarın yeterli olduğunu ve form itibarıyla çeşitliliğin artırılması gerektiğini belirten Ö45 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikîde repertuvarın yeterli olduğunu düşünüyorum. (Hatta) gereğinden fazla da olabilir. Çünkü çok ilahi geçiyoruz. İmam hatip deyince akla sadece ilahi gelmesi bence yanlış bir şey. Daha farklı eserler de geçiyoruz ama bunların çeşitliliğini biraz arttırsak daha güzel olur.”* Ö1, dinî mûsikî dersinde kullanılan repertuvarın geniş olduğunu ancak biraz genişletilmesinin daha iyi olacağını belirtmiştir. Ö62, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Repertuar çeşitliliği açısından, ilahi (ile sınırlı kalmak) pek uygun olmuyor. Mesela Mevlevî âyîni, kaside vs. bunların da olması gerektiğini, ayrıca dinî mûsikînin cami mûsikîsini de içine alması nedeniyle cami mûsikîsi yönünde de biraz daha eğitim almamız gerektiğini düşünüyorum.”* Ö77 ise konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Dinî mûsikî dediğimizde çoğu kişinin aklına ilahi formu geliyor. Bundan ziyade Mevlevî âyînleri, mersiye, kaside vs. gibi bir sürü form var. Bunları da çokça geçmemiz gerekiyor. Dinî mûsikîde dediğim gibi sadece ilahiye bir bağlı kalmışlık var.”*

Ö24, Ö31, Ö46, Ö55, Ö59, Ö61 repertuvarın çeşitlendirilip geliştirilebileceğini ifade etmişlerdir. Ö31, konuyla dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Repertuvarın yeterliliği hakkında biraz daha arttırılırsa bizim için iyi olacağını düşünüyorum.”* Ö55, konuyla ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ders sayısının iki katına çıkartılması ve repertuvarın geliştirilmesiyle (yeterliliğin sağlanacağını düşünüyorum).”* Ö59, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Repertuar biraz arttırılabilir tabi. Yeni nesil dinî mûsikî olarak ve aynı zamanda cami mûsikîsinde biraz daha repertuvarın geliştirilmesinin gerektiğini düşünüyorum.”* Ö61 ise şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ders içindeki repertuar çeşitliliği tabi ki dinî mûsikîye biraz daha ağırlıklı. Ama biz enstrümanımızı geliştirmek ve parmak*

kabiliyetlerimizi arttırmak için saz semaileri, hızlı eserler veya peşrevler de geçmeye çalışıyoruz. Bunlar ders içerisinde de arttırılırsa daha iyi olur diye düşünüyorum.”

Ö20, Ö50, Ö77, Ö78’in dinî mûsikî dersinin repertuvarını yetersiz buldukları tespit edilmiştir. Ö20, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: *“Ders içeriğindeki repertuvarın yetersiz olduğunu düşünüyorum. 10. sınıfta repertuvarımızın çoğalacağını, Yûnus Emre ve Mevlânâ’nın eserlerinden daha çok geçeceğimizi düşünüyorum.”* Ö50, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“(Repertuvar) bence pek yeterli değil. Daha çok çeşit olsa daha güzel olur.”* Ö77, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bunlar yeterli olmuyor. Bunların üstüne kaside, Mevlevî âyîni formlarını kesinlikle eklemek gerekiyor. Şu an için yeterli değil bence.”* Ö78 konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî alanında bir yeterlilik söz konusu değil. Dinî mûsikî alanında gerçekten sadece ilahi üzerinde kalıplaşmış bir ön yargı var. Onu da zaten biz yapıyoruz ama dinî mûsikî sadece ilahiden ibaret değil tabi.”*

Yapılan görüşmeler sonucunda öğrencilerin genel olarak repertuvardan memnun oldukları anlaşılmakta ayrıca repertuvarın mersiye, kaside, Mevlevî âyîni yanı sıra cami mûsikîsi formlarının geliştirilmesi ve çeşitliliğin artırılmasının gerekliliğine dair görüşlere de sahip oldukları görülmektedir. Ortaya çıkan bu farklılığın, her okulun öğreticileri ve sahip oldukları imkanların farklı olması, sistemli bir şekilde oluşturulmuş repertuvarın olmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Okulların yer aldığı şehirlerdeki imkanların eşit olmaması da durumu etkileyen diğer faktörler arasında dahil edilebilmektedir.

2.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Türkiye’de mûsikî programı kapsamında yer alan PAİHL’nde dinî mûsikî dersi öğretim programının kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlar nelerdir?” sorusunun cevabına ilişkin bulgular yer almaktadır.

MP’nı uygulayan PAİHL’nde MP’nın ve dinî mûsikî ders programının kazandırmayı amaçladığı hedef davranışların tespiti amacıyla yöneticiler ve öğreticilerle görüşmeler yapılmıştır. Yöneticilerle yapılan görüşmelerde MP’nın kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlara ve öğreticilerle yapılan görüşmelerde dersin kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlara yönelik görüşlere yer verilmiştir.

2.4.1. MP'nın Kazandırmayı Amaçladığı Hedef Davranışlar

Bu araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Dinî mûsikî dersinin kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlar nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar, bu başlık altında incelenmiştir. MP'nın kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlara yönelik yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen cevaplar içerik analizi yöntemiyle bu kısımda incelenmiştir. Yöneticiler, MP'nın kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlar noktasında nota, solfej, usûl gibi temel kavramları bilen, enstrüman icra edebilen, mûsikî formlarını icra edebilen, geleneksel mûsikîden anlayan ve dinleyebilen, mûsikî hususunda estetik duyguya ve akademik donanımına sahip, konservatuvar alt yapısını kazanan bireylerin yetişmesinin hedeflendiğinden bahsetmiştir. MP'nın kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlar konusuyla ilgili yönetici görüşleri şu şekildedir: Y1 konuyla ilgili olarak şu aktarımı yapmıştır:

“Kendi öz kültürüyle barışık gençlerin yetişmesi önemlidir. Özellikle dinî mûsikîyi bilen, buna yabancılaşmıyıp, bunun hayatın hemen hemen her alanında olduğunu bilen insanların yetişmesini ve bununla barışık olmalarını sağlamak, bunu icra edecek gençleri ortaya çıkarmak ve sonraki nesillere bu kültürü taşımak zorundayız.”

Y1, MP'nın kazandırmayı amaçladığı hedef davranışları ağırlıklı olarak kültürel bakış açısıyla değerlendirmiştir. MP'nın ve dinî mûsikî dersinin öğrenciler üzerinde hem bireysel açıdan hem de kültürel ve sosyolojik açıdan kazandırmayı amaçladığı hedef davranışların olduğu anlaşılmaktadır. Y5, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri aktarmıştır:

“Öncelikle öğrencilerimizin nota bilmesi, en az bir enstrümanı çalıyor olabilmesi, ses ve kulak eğitimi, dinî mûsikî formlarında kalitenin artırılması, Kur'ân-ı Kerîm okurken öğrencinin makam üzere, usûl üzere okuyabilme kapasitesinin geliştirilmesi gereklidir. Liselerde bu eğitimi alan öğrencilerimizin, üniversitede konservatuvarı seçmeleri durumunda dinî mûsikî, Türk mûsikîsi veya batı müziğinde belirli bir altyapıyı oluşturmalarının sağlanması amaçlanmaktadır.”

Y6, programının iki ana hedef üzerinde şekillendiğini belirtmiş, konuyla ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: *“Birincisi, özellikle mûsikî formlarını icra edebilen öğrenciler yetiştirmek. Ama daha da (önemlisi) bizim geleneksel mûsikîmizden anlayan, dinleyebilen bireyler yetiştirmek. Öğrencilerimizin burada mûsikîden anlayan, icra edebilen, formları bilen,*

ileride de bu alanda çalışmayı isteyen öğrenciler olarak yetişmesini hedefliyoruz.” Y6’nın ifadelerinden mûsikîyi anlamanın ve dinleyebilmenin de en az icra yapabilmek kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Temel hedeflerinin öğrencileri iyi bir insan olarak yetiştirmek olduğunu ifade eden Y7, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Daha sonra Türk mûsikîsi ve dinî mûsikîyi usta çırak ilişkisi içerisinde hakkıyla icra edebilmelerini amaçlıyoruz. Ezanı, kâmeti güzel okumak, Kur’ân-ı Kerîm’i okurken mûsikîden almış olduğu makamları okuyuşuna yansıtabilmek ya da bir şarkıyı, ilahiyi, tasavvufî eseri ya da ezanı makamına uygun, geçkileri sağlam olacak şekilde okumak, öğrencilerde makam olgusunu ve dinî mûsikînin vermiş olduğu ahlakî yapıyı oturtmaya çalışmaktır.”

Y10 ise konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Dinî mûsikî alanında estetik duyguya sahip, doğru icralar yapabilen hem camiye yönelik hem de akademiye yönelik öğrenci hazırlamak bu programın hedefleri arasındadır.”* Y11 ise: *“Sanatın kazanımlarını öğrencilere kendi yetenekleri mukabilinde işlemek, alana yeni besteler getirmek, yeni akademisyenler kazandırmak ön planda olmalıdır.”* ifadelerine yer vermiştir. Öncelik verdikleri hedef davranışın öğrencilerin dinî mûsikî alanında yeterli seviyeye gelmelerini sağlamak olduğunu belirten Y12, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Programımızın amacı, il genelinde özellikle dinî mûsikî alanında var olan eksikliği gidermek için gerekli olan müzik aletleri çalacak öğrenciyi veya sesi buna uygun öğrencileri bir araya getirip bir koro oluşturarak bu açığı kapatmaya çalışmaktır.”*

Yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda mûsikî programının kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlara yönelik dinî mûsikî formlarının öğrencilere öğretilmesinin amaçlandığı görülmekte, bu durum dinî mûsikî dersinin MP’nın temel yapısını oluşturduğunu kanıtlamaktadır.

2.4.2. Dinî Mûsikî Dersinin Kazandırmayı Amaçladığı Hedef Davranışlar

Bu araştırmanın dördüncü alt probleminin tespiti için sorulan “Dinî mûsikî dersinin kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlar nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar, bu başlık altında incelenmiştir. Öğreticilerle yapılan görüşmelerde dersin kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlar arasında; kendini bilen, geleceğini iyi tanımlayabilen, mûsikî yoluyla dinini öğrenen, ahlakî yapı üzerine mûsikîyi inşa eden bunların yanı sıra dinî mûsikî

formlarını icra edebilen, enstrüman çalabilen nota ve ses noktasında kendini ileriye taşıyabilen öğrenciler yetiştirmenin hedeflendiğinden söz edilmiştir. Dinî mûsikî dersinin kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlar konusuyla ilgili öğretici görüşleri şu şekildedir: H1, konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bu alanda bizim temel hedeflerimizden birisi iyi bir nesil yetiştirmek, sanatsal bir kişilik oluşturmak, kendini bilen geleceğini iyi tanımlayan gençlerin yetişmesini sağlamaktır.”* Dersin kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlara dair yakın ve uzak hedeflerinin olduğunu belirten H3 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Yakın hedeflerimiz öğrencilerin nota bilgisini geliştirmek, ses eğitimiyle belli bir ses aralığında, düzgün ses çıkarmalarını sağlamak, ileri vadede de Itrî, Dede Efendi, Hafız Post gibi mûsikîşinaslar gibi olmalarını sağlamak. Mûsikînin insana kattığı hasletlerin öğrencilerimizde hem davranışsal hem de ahlakî olarak oluşmasını sağlamaktır.”* H6’nın konuya ilişkin açıklaması şu şekildedir: *“Kur’ân-ı Kerîm’i makamlara uygun olarak okuyabilmek, ezanı özellikle temel makamlara uygun olarak okuyabilmek, belli başlı dinî mûsikî formlarını icra edebilmek.”* H7, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî dersi, öğrencinin toplum içerisinde statü sahibi olmasını ve buna uygun davranışlar sergileyebilmesini sağlamaktadır.”* H7’nin ifadelerinden dersin hedef davranışları arasında öğrenciye toplum içerisinde özel bir yer ve saygınlık kazandırıp bu duruma uygun davranış biçimi geliştirmesinin sağlanmak istendiği anlaşılmaktadır. H8 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Ne yaptığını ne çaldığını ve ne söylediğini bilen, sosyal çevresiyle iletişim ve etkileşimde olan, özellikle müzik konusunda daha üretken öğrenci yetiştirmek.”* H9’un hedef davranışlara dair görüşleri şu şekildedir: *“Kur’ân-ı Kerim’de geçen güzel ses hitabına binaen Kur’ân’ın güzel sesle okunmasının sağlanması, mûsikînin sadece müzik yapmak olmaması (nedeniyle) çocuklarda ahlakî düzenin de oturmasının sağlanmasıdır.”* H10’un konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Öğrencinin makamı, usûlü bilmesi, bilinçli bir şekilde icra yapması, aşır okurken, besmele çekerken hangi makamda hangi geçkiyi nerede yaptığını görsel ve işitsel manada karşı tarafa aktarılmasını hedeflediğini düşünüyorum. Bu sebeple her öğrencinin bir enstrüman kullanımının sağlanması gereklidir.”* H11’in konuya dair görüşleri şu şekildedir:

“Öğrencinin dinî mûsikîde sesini tanıması, ses aralığını tanıması, sesini aritmetik olarak, matematiksel olarak kullanmayı öğrenmesi (hedeflenmektedir). Beraberinde dinî mûsikî açısından özellikle Kur’ân-ı Kerîm, ezan gibi formları düşündüğümüzde makamları, makam geçkilerini,

makamların birbirleriyle olan ilişkilerini, hangi makamdan hangi makama geçilir, hangisinden geçilmez bunu biliyor olması (hedeflenmektedir).”

H13 rumuzlu öğretici, ders ile kazandırılmak istenen hedef davranışların, öğrencilerin mûsikî olgusunu beste ve güfte anlamında hayatlarına geçirebilmelerini ve yaşantılarına dökrebilmelerini sağlamak olduğunu belirtmiştir. İlk olarak ahlak olgusundan bahsedildiğini ve bu ahlak üzerine mûsikîyi inşa ettiklerini belirtmiştir. H13’ün ifadelerinden anlaşıldığı üzere ahlak ve dinî mûsikî kavramlarının birbiriyle bağlantılı olduğu ve öğrencilerin yaşantılarında kalıcı izli öğrenmenin sağlanabilmesi adına beste ve güftelerden yararlandıkları anlaşılmaktadır. H14’ün konuyla bağlantılı olarak aktardığı ifadeleri şu şekildedir: *“Düzgün ezan, salâ okuyabilme (yetisi kazandırmakla birlikte), öğrencinin dinî mûsikî eğitimi almış bir birey olarak hayatını, yaşamını, karakterini ona göre şekillendirmesidir.”* H14’ün ifadelerinden dersin hedef davranışlarının öğrencilere, dinî mûsikî formlarını düzgün icra edebilmelerinin yanı sıra aldıkları eğitim doğrultusunda karakter yapılarının oluşması ve şekillenmesi açısından da son derecede önem teşkil ettiği anlaşılmaktadır. H15 ise şu ifadeleri kullanmıştır: *“Öğrencilerin mûsikî yoluyla dinini öğrenmesi, bu şekilde duygularını ifade edebilmesini amaçlamaktadır.”* H16’nın konuya ilişkin ifadeleri ise şu şekildedir: *“Kur’ân-ı Kerîm’i güzel okumanın önemi ve gerekliliği (anlaşılmasını sağlamak amaçlanmaktadır). Buna ek olarak öğrencilerin mûsikînin tarihsel sürecini, dinî mûsikî formlarını öğrenmeleri, makamları tanımaları ve Kur’ân üzerinde uygulama yapmayı öğrenmeleri (kazandırılması amaçlanan hedef davranışlar arasında yer almaktadır).”*

Öğreticilerin, dinî mûsikî dersinin kazandırmayı amaçladığı hedef davranışları, dinî mûsikî formlarını icra edebilme ve sosyal anlamda kazandırılmak istenen kişilik ve ahlakî yapı unsurları olacak şekilde iki aşamada değerlendirdikleri görülmektedir. Hedef davranışlarla ilişkili olarak öğrencileri gerek alan hakimiyeti itibarıyla icra noktasında iyi bir aşamaya getirmek gerek sosyal ve bireysel gelişimleri açısından öğrencileri ileriye taşımının amaçlandığı anlaşılmaktadır.

2.4.3. Yöneticilerin Mezun Öğrencilerin Meslekî Tercihlerine Yönelik Görüşleri

Araştırmanın bu kısmında MP’ndan mezun olan öğrencilerin müzik ve dinî mûsikî alanlarını tercih etme durumlarına dair yönetici görüşlerine yer verilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın yapıldığı 2022-2023 eğitim öğretim yılına kadar mezun veren iki okul olduğu tespit edilmiştir. MP’ndan mezun olan öğrencilerin yüksek öğretim programına yerleşme,

müzikle ilgili ve dinî mûsikî ile ilgili yüksek öğretim programlarını tercih etme durumlarına dair yöneticilerle görüşmeler yapılmıştır. Y1, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Biz geçen sene itibariyle ilk mezunlarımızı verdik. İlk mezunlarımızdan 7 öğrenciden 3 tanesi Hacı Bayram Veli Üniversitesi Devlet Konservatuvarına girdiler. Diğerlerinden kimisi mezuna kaldı, kimisi başarılı olamadı vesaire ama bir anlamda %50’ye yakın başarı elde etmiş olduk.”* Y1, öğrencilerin genellikle konservatuvarın Türk müziği alanını tercih ettiklerini, bazılarının ilahiyattan sonra dinî mûsikî alanına dönmek istediklerini, hobi olarak devam etmek isteyenlerin olduğunu ya da farklı meslek gruplarını tercih edecek öğrencilerle de karşılaşılabilceğini belirtmiştir. Mezun grubunun yapıları ve aile yapılarının değişmesinden ötürü bu durumun her mezun grubunda farklılaşacağını ve bu nedenle öğrenci hedeflerinin de değişeceğini aktarmıştır. Y1, bu değişimin tam ölçütlerinin 10 yıl kadar sonra daha net bir şekilde verebileceğini ifade etmiştir. Y1, ilk baştan itibaren öğrencilerine Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarı Dinî Mûsikî Programını hedef olarak belirlediklerini ancak öğrencilerin, süreç içerisinde müzikle alakalı çok fazla alternatif olduğunu görmeleri nedeniyle durumun salt kendi hedeflerine kalmadığını belirtmiştir. Y1, bu aşamadan sonra öğrencilerin kendi ideallerinin ortaya çıktığını, sâzende ve icracı olmak istediklerini ya da halk müziği, sanat müziği, batı müziği alanında kendilerini geliştirmek istediklerini, kararı öğrencilerin verdiğini belirtmiştir. Y11 rumuzlu yönetici, bu alanın kuruluş amaçlarının kültür ve sanat içerisindeki yetişmiş eleman eksikliğini gidermek ve öğrencileri bu doğrultuda yönlendirmek olduğu, 11. sınıftan itibaren yapılan alan seçimlerinde akademik heveslerin öğrenciler için daha ağır bastığını belirtmiştir. Y11, müzik bölümlerinde ilerlemeleri amacıyla oluşturulan bu kurumlarda öğrencilerin başka alanları tercih ettikleri ancak %5’lik kısmın mûsikîye yöneldiğini ifade etmiştir. Y11, müzik öğretmenliğini seçen öğrencilerin olmadığını, daha çok sanat tasarım fakültesi ve konservatuvarları tercih ettiklerini ifade etmiş, Ankara’daki dinî mûsikî alanını tercih etmeyip ilahiyat fakültesini kazanarak oradaki öğreticilerle bağlarını koparmadıklarını ve konservatuvar okuyup dinî mûsikî ile ilgili paylaşımlarına devam eden öğrencilerin olduğunu aktarmıştır.

Öğrencilerin mezun olduktan sonra mûsikî alanını tercih etmeleri ile ilgili Y1 ve Y11’in ifadelerinden mûsikîyi tercih eden öğrenciler kadar etmeyen öğrencilerin de olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin okula girdikten sonraki alan tercihleri ile ilgili akademik kısmın ağır bastığı görülmektedir. Mûsikî kısmına bakıldığında ise zaman içerisinde öğrencilerin kendilerini tanıyıp ne istediklerine karar verdikten ve alana dair seçim

yapabilme yelpazesinin genişliğiyle doğru orantılı olarak dinî mûsikîyi daha az tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Dinî mûsikînin temel alındığı okullardan mezun olan öğrencilerin bu alanı tercih etme noktasındaki kısıtlılığın nedenleri araştırılarak durumun farklılaştırılmasının gerekliliği görülmektedir. Ancak okulların genelinin yeni mezun vermesiyle nedeniyle mezun sayısı oldukça kısıtlıdır. Bu durumda mezun öğrencilere dair yapılacak araştırmaların süreç gerektiği de aşıkardır.

2.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın beşinci alt problemi olan “Türkiye’de MP kapsamında yer alan PAİHL’nde yöneticilerin dinî mûsikî dersine yönelik görüşleri nelerdir?” sorusunun cevabına ilişkin bulgular yer almaktadır.

MP’nı uygulayan PAİHL’nde yöneticilerin dinî mûsikî dersine yönelik görüşlerinin tespiti amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Yöneticilerle yapılan görüşmelerde, yöneticilerin MP’nın PAİHL içerisinde açılma amacı, dinî mûsikî dersi hakkındaki görüşleri, yetenek sınavını yapan kişilerle ilgili görüşleri, öğrencilerin programa kabulünde aranan kriterler, dinî mûsikî dersini veren öğreticilerde aranan kriterler, MP’nı uygulayan diğer AİHL ile iş birliği durumu ve dinî mûsikî derslerine kız öğrencilerin katılım durumuyla ilgili görüşlerine yer verilecektir.

2.5.1. Yöneticilerin MP’nın Açılma Amacı ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “PAİHL’nde MP’nın açılma amacı nedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. MP’nın PAİHL içerisinde açılmasına yönelik yönetici görüşleri şu şekildedir: Y1, geleneksel sanatlarla ilgili farkındalık oluşturmak ve bunu profesyonelleştirmek amacıyla mûsikî ve geleneksel, çağdaş ve görsel sanatlar alanlarının açıldığını belirtmiş, dinî mûsikî temelli olan eğitimin öğrencilerle bir sonraki nesle aktarımının amaçlandığını ifade etmiştir. Y1, Türk müziğiyle ve dinî mûsikî ile alakalı GSL’nde yeterince ders olmaması ve bu alanlardaki yetenekli çocukların kaybolmaması için üretilmiş bir proje olduğunu belirtmiş, mutaassıp ailelerin ilgilerini çekmek ve öğrencileri ortam açısından daha rahat bir şekilde gönderebilmeleri için MP’nın açıldığını dile getirmiştir. Y3, programın temelde yatan amacın, yetenekleri olan öğrencilerin mülakatla yeteneklerinin ortaya çıkarılması, bu alanda bir uğraş edinmeleri, hobilerini geliştirmeleri olarak ifade etmiştir. Y4, programın açılma amacıyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “*Dinî mûsikî, cami mûsikîsi, bunların usûlleri, işleyişleri, tavırları, tarzlarını öğretmek*

amacıyla kurumumuzda bu bölümün oluşturulduğu kanısındayım.” Y5, programın AİHL bünyesinde açılmasına yönelik; “Kabiliyetli öğrencilerin özellikle dinî mûsikî sahasında belirli bir performansa sahip olmaları, kabiliyetlerinin geliştirilmesi, gerek Kur’ân-ı Kerîm okuyuşunda, gerek ezan, kâmet, mevlid gibi çeşitli dinî formların icrasında öğrencileri daha bilgili ve becerikli hale getirmektir.” ifadelerine yer vermiştir. Y6, bu işin resmi amacının, kendi kültür ve medeniyetinin müziğini yapan öğrenciler yetiştirmek olduğunu belirtmiş, dinî mûsikînin özellikle resmi bir formata büründürülmesi ve formal bir eğitim sistemiyle öğrencilere aktarılması olarak ifade etmiştir. Y8, mûsikî programının, GSL’nin imam hatip versiyonu olarak düşünüldüğünü dile getirmiş, çocuklarını fen lisesi ya da GSL’ne göndermek istemeyen velilerin bu okullara eş değer olabilecek PAİHL’ni tercih edebilmelerinin proje kapsamında amaçlandığını belirtmiştir. Y10, konu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Mûsikîye yatkınlığı olan öğrencileri tespit etmek, özellikle camilerde ve ilahiyat fakültelerinde hem cami mûsikîsi uygulamalarını doğru, güzel, estetik olarak uygulayabilen öğrenciler yetiştirmek hem de yeteneğini önceden keşfedip bu alanda çalışmalar yapacak kimlik, karakter ve kariyer sahibi öğrenciler yetiştirmek.” Y11 ise konu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Öğrencilerin bu alandaki kabiliyetlerini geliştirmek, sanat alanları hakkında bilgi ve becerilerini arttırmak, bu alanda eserler vermek, verdirmek, tüm bunları öğrencilerin akademik ve sanatsal gelişimiyle beraber yürütmek (amaçlanmıştır).” Y13, programın açılma amacının imam hatip lisesi öğrencilerinin diğer öğrenciler gibi güzel sanatlar fakültelerinde dinî mûsikî ve diğer bölümlere girmelerini sağlamak olarak ifade etmiştir. Y14 ise programın açılma amacını, öğrencilerin dinî eğitim almaları ve bunun yanı sıra dinî mûsikî eğitimi almalarını sağlamak olduğunu belirtmiştir.

2.5.2. Yöneticilerin Dinî Mûsikî Dersi ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Program içindeki dinî mûsikî dersi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yöneticilerin dinî mûsikî dersine yönelik görüşleri arasında MP içerisindeki temel ders olması, dinî mûsikî eğitimi çerçevesinde şekillenen bir mûsikî eğitimi olması, program sayesinde mûsikîmizin hem ülke hem de dünya çapında tanıtılmasında oynadığı rol, öğrencilerin gelecekte bayrağı devralmaları gibi unsurlardan söz edilmiştir. Yöneticilerin, dinî mûsikî dersi hakkındaki düşüncelerine dair görüşleri şu şekildedir: Y2: “İmam hatip lisesi olmamız hasebiyle dinî mûsikî bizim için öncelikli bir konu. Bunun geliştirilmesi noktasında da bu programın çok isabetli olduğunu düşünüyoruz.” Dinî mûsikînin bu okulların temeli mahiyetinde olduğunu

belirten Y11, konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: “*Bu okulların içerisinde dinî mûsikî etrafında şekillenen bir mûsikî eğitim ve öğretimi var. Ders olarak dinî mûsikî dersi olmak zorunda. Çünkü okulun kuruluş amaçları içerisinde böyle bir şey var.*” Y3 ise konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Dinî mûsikî dersi olmazsa olmaz diye düşünüyorum. Bir proje imam hatip lisesine mûsikî bölümü açıyorsunuz. Onun içerisinde dinî mûsikî kesinlikle olmalı ki beslendiğimiz bir kaynak (olduğunu kabul edebiliriz). Ve bu alanda bir hizmet verilecekse ilk aranan kurumlardan bir tanesi de artık bu programı bu alanı olan okullar yani PAİHL olacaktır. Okul olarak eğer mûsikî bölümü açtıysanız muhakkak dinî mûsikî de burada olması gereken, olmazsa olmaz, belki de en başta olması gereken ders diye düşünüyorum.”

Y2, Y11 ve Y3 rumuzlu öğretmenlerin dersle ilgili görüşleri göz önüne alındığında dinî mûsikî dersinin programın kuruluş amaçları içerisinde yer aldığı, programın yapı taşı oluşturulan bir ders olduğu, dersin geliştirilip yaygınlaştırılması açısından programın kurulmasının çok isabetli olduğu anlaşılmaktadır. Y4, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “*Dinî mûsikî derslerinde özellikle bizim kurumumuzda cami ve tekke mûsikîsi dersi veriliyor. Türkiye’de şu anda baktığınız zaman Fatih Koca veya Fatih Çollak gibi hocalarımızın üzerinden ilerliyor. Bundan sonra yeni yetişen gençler bayrakları buradan alacaklar ve daha donanımlı olacaklar diye düşünüyorum.*” Y4’ün ifadelerinden öğrencilerin dinî mûsikî derslerinde yetişerek alana hizmet edecek olmaları ve alandaki eksiği kapatacak olmaları gerek mûsikî programının gerek dinî mûsikî dersinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Y5 şu ifadelere yer vermiştir; “*İmam hatipteki bu program sayesinde mûsikîmizin hem ülkemizde hem de dünyada tanıtılacağı kanaatindeyim. İmam hatip mezunlarından yetişecek büyük sanatkarların olacağı kanaatindeyim. Yapılan çalışmaların çok ehemmiyetli olduğu ve ilerleyen yıllarda çok daha güzel işlerin altına imza atılacağı kanaatindeyim.*” Y5 rumuzlu yöneticinin ifadelerinden mûsikî programının sadece ülke içerisinde değil yapılan çalışmalara bağlı olarak dünya çapında bir nitelik kazanacağı, yetişecek sanatçıların mûsikî ruhunu tüm dünyaya aşılayabilecek bir potansiyel oluşturabilecekleri anlaşılmaktadır. Y9, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri aktarmıştır:

“Baktığım zaman dinî mûsikînin çok faydalı, güzel, verimli ilerlediğini görüyorum ve dersin de bu noktada iyi geçtiğini düşünüyorum. Mesela hafızlarımızın tilavet yeteneğinin geliştiğini gözlemleyebiliyoruz. Dinî mûsikî

dersinin verimli ve gerekli olduğunu düşünüyorum. Bilhassa imam hatipler ve hafızlar için çok verimli olduğunu gözlemliyorum.”

Y9’un ifadelerinden dinî mûsikî dersinin öğrencilerin gerek tekke mûsikîsi alanında gelişimlerinde gerek cami mûsikîsi formlarında gelişmelerinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bütün imam hatip liselerinde aktif olarak verilmesi gereken bir ders olduğunu belirten Y10, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Akademik anlamda öğretim gören imam hatip, fen lisesi programları dahil olmak üzere bütün imam hatiplerde es geçilmemesi bir gereken bir ders diye düşünüyorum. Çünkü bizim bir ayağımız camide ve her daim toplumun içerisinde (yer almaktadır). (Öğrencilerin) doğru icra yapabilmeleri önemli. Bu anlamda da dinî mûsikî dersinin önemli olduğunu, katkısının muhakkak olduğunu söyleyebiliriz.”

Konuyla ilişkili olarak Y12, dinî mûsikî dersinin olması gereken bir ders olduğunu ifade etmiş, alandaki boşluğun akademik olarak giderilmesi gerektiğini, bunun için de profesyonel anlamda öğrenci yetiştirilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Geçmişte bölüm hakkında fazla bir bilgiye sahip olmadığını belirten Y13, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Zaman içerisinde gördüm ki gerçekten Türkiye için geç kalınmış bir konu. Keşke fizikçi, kimyacı gibi müzisyen de aransaydı. Bizim için dinî mûsikî olmazsa olmaz olmalıdır.”* Y14 ise konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Din eğitimi devlet tarafından verilmeli, bunun yanı sıra dinî mûsikî eğitimi de devlet tarafından vermelidir. O yüzden devlet hazırladığı sürece müfredatlarda hiçbir problem yok ki çok daha iyi olacağını düşünüyorum.”*

Yöneticilerin dinî mûsikî derslerine dair görüşleri incelendiğinde MP içerisinde dinî mûsikî dersinin temel ders kategorisinde ele alındığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin cami mûsikîsi ve tekke mûsikîsi icralarındaki gelişmelerinin bireysel olduğu kadar toplumsal açıdan da önemli olduğu, mûsikî ruhunun hem ülke içerisinde hem de dünya çapındaki kitlelere ulaşmasında bir basamak görevi gördüğü, dinî mûsikî dersinin önemi açısından dikkat çeken unsurlar arasında yer almaktadır.

2.5.3. Yöneticilerin Yetenek Sınavını Yapan Kişiler ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Yetenek sınavı kimler tarafından yapılıyor?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yöneticiler, öğrencilerin programa alımı sırasında yetenek sınavının, ilden MEB’in davetiyle gelen müzik öğretmenleri, üniversiteden akademisyenler,

dinî mûsikî dersine giren meslek dersi öğretmenleri, alan hakimiyeti olan din görevlileri vs. kişiler tarafından oluşturulan bir komisyonla yapıldığı gibi unsurları aktarmışlardır. Yetenek sınavının kimler tarafından yapıldığına dair yöneticiler şu görüşleri aktarmıştır: Y1 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Yetenek sınavı, bu işin eğitimini veren okuldaki müzik öğretmenleri, varsa üniversiteden hocalar, varsa bu alanda sertifikalı kişiler tarafından, yayınlanan genelge çerçevesinde yapılıyor.”* Y4, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Yetenek sınavına, okulumuzdaki mûsikî öğretmenleri ve güzel sanatlar fakültesinden hocalarımız katılıyorlar. Yetenek sınavına çevre okullardan müzik öğretmenlerini de gözetmen olarak alıyoruz.”* Y5 konuya ilişkin şu aktarımı yapmıştır:

“Yetenek sınavı, MEB’in gönderdiği çeşitli kriterler çerçevesinde yapılıyor. Öğrenci alımı GSL’ndeki alım gibi oluyor, aynı kriterler göz önünde bulunduruluyor. Okul müdürünün başkanlığında üniversiteden hocalarımız, yetkin mûsikî öğretmenleri, okulumuzda kendi derslerimize giren mûsikî öğretmenimiz, idareci olarak ben de katılıyorum. Oluşturulan bu komisyon nezaretinde imtihanlar yapılıyor.”

MEB’in yetenek sınavıyla ilgili yayınladığı kılavuzda yedi kişilik bir komisyon ve müdürün de yer aldığını belirten Y6, şu ifadeleri kullanmıştır:

“Okulun varsa alan müzik öğretmeni yoksa ve yeterli değilse ilçeden diğer müzik öğretmenleri ve üniversiteden alanla ilgili akademisyenlerden oluşuyor. Bize ilahiyat fakültesi dinî mûsikî bölümünden iki tane hocamız geliyor. Diğer ilahiyat fakültesi dinî mûsikî bölümünden bir hocamız geliyor, onun yanında iki tane kendi hocamız var artı meslek derslerinden dinî mûsikîye giren iki tane öğretmenimiz var onlar giriyorlar.”

Y7, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Yetenek sınavında, öğretmenlerimiz, üniversiteden akademisyen arkadaşlarımız, bazen müftülükten makam derslerine hâkim, makamları bilen hocalarımız, bir de okul müdürümüz dahilinde yedi kişilik bir komisyon oluşturuyoruz.”* Y8, konuyla ilişkili olarak şu aktarımı yapmıştır:

“Biz genellikle il üzerinden beş müzik öğretmenini davet ediyoruz. Üniversiteden iki tane akademisyen çağırıyoruz. Yedi kişilik bir grup ile okul müdürünün de katılımıyla bazen kişi 8 kişilik oluyor. Bazen azalabiliyor veya çoğalabiliyor ama mutlaka üniversiteden akademisyenler ve diğer okullardan öğretmenlerimiz var. Yılda üç defa yaptığımız, iki veya üç gün süren

alımlarda MEB'in davetiyle gelen hocalarımızla haberleşip mülakat sürecini başlatıyoruz.”

Y10, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Yetenek sınavını, sınav yönetmeliği kapsamında hazırlanan kılavuza göre yapıyoruz. En az iki müzik öğretmeni, okuldan meslek dersleri öğretmeni ve üniversiteden de en az bir akademisyen olma şartı var zaten. Biz de bu ölçüler çerçevesinde yapıyoruz.”* Y11, konuyla ilişkili olarak şu ifadelere yer kullanmıştır:

“Yetenek sınavı, alanında uzman bir akademisyen, okuldan müzik öğretmenleri aynı ilçede bulunan birkaç tane müzik öğretmeni olacak şekilde en az beş kişiden oluşuyor. Ama bu komisyon 7-9 kişiden de oluşabiliyor. Bir araya gelinerek, gün ve tarih belirlenip ve duyurularımız yapıldıktan sonra komisyon marifetiyle yetenek sınavını yapıyoruz.”

Y13, konuya dair şu açıklamayı yapmıştır:

“Yetenek sınavını üniversiteden Görsel Sanatlar Fakültesinden bir öğretim üyesi ve benim başkanlığında ilden altı tane daha müzik öğretmeni seçerek bir toplantı yapıyoruz, toplantı sonucunda yönetmelik çerçevesinde kriterler belirleniyor ve ondan sonra belirlenen tarih ve saatte öğrencileri sıraya göre sınava tabi tutuyoruz.”

Öğrencilerin mûsikî programına alımı için yapılan yetenek sınavındaki komisyonun MEB'in hazırladığı yönerge çerçevesinde belirlendiği anlaşılmaktadır. Yöneticilerin il içerisinde uygun olan komisyonu bir araya getirdikleri ve yapılan toplantılar sonucunda belirlenen tarihlerde yetenek sınavını yaptıkları görülmektedir. GSL ile benzer bir alıma sahip olduğu belirtilen sınavın duyuruları yapıp programın tanıtımı sağlandıktan sonra en önemli aşama olan yetenek sınavıyla öğrenci alımına geçildiği anlaşılmaktadır.

2.5.4. Yöneticilerin Öğrenci Kriterleri ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Öğrencilerin programa kabulünde hangi kriterler aranmaktadır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yöneticilerin, öğrencilerin programa kabulünde, DOGM tarafından belirlenen kriterleri baz aldıkları, sınav içerisinde tek ses, çift ses gibi unsurlara dikkat ederek öğrencilerin müziksel işitmelerinin ve ritim algılarının ölçülmesi, enstrüman çalmalarının ana kriterlerden olmaması, hafızlık durumuna bakış, gibi unsurlardan söz edilmiştir. Öğrencilerin programa kabulünde aranan kriterlere dair yönetici

görüşleri şu şekildedir: Y2, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bizim için ilk önce öğrencilerimizin ilgi ve yetenekleri ön planda. Bununla birlikte bir de teknik olarak mûsikîye yatkınlıkları ses, müziksel işitme yetileri vs. şeklinde değerlendiriliyor ve bu bizim için yeterli oluyor.”* Y3, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Öncelikle öğrencilerin imam hatip liselerine (İHL) yaklaşımı, bakış açısı, İHL’ni tercih edip GSL’ni tercih etmeme nedenleri konuşuluyor. Mûsikî dersinin dışında meslek dersleri de olacağı için öğrencinin öncelikle okula bakışı açısı yoklanıyor. Ardından öğrencilerin mûsikîyle ilişkileri, neden mülakata baş vurma ihtiyacı hissettikleri, okuldan beklentileri, yüksek öğretimden beklentileri vs. soruluyor.”

Piyano ya da başka enstrümandan ezgi tekrarı yaptırdıklarını, ses ve ritim algılarını kontrol ettiklerini ifade eden Y5, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Öğrencinin bu sahaya ilgisi var mı, ailede böyle bir yönlendirme var mı, kendisinin hevesi var mı, yani bu sahada bir şeyler yapmaya herhangi bir gayreti, isteği, arzusu var mı? Özellikle bu kontrol ediliyor. Çok yüksek kabiliyeti de olsa eğer hevesi yoksa kendisiyle konuşup başka bir tercihte bulunmasını tavsiye ediyoruz.”

MEB’in her yıl yayınladığı yetenek sınavı okulları kılavuzunda dinî mûsikî bölümüne öğrenci alımıyla ilgili çizelgeye göre alım yaptıklarını belirten Y6, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Tek ses, çift ses, müziksel işitme, ritim, ezgisel tekrar konuları var ona bakıyoruz. Ama o formatlarda, tamamıyla hepsini kapsayan öğrenci bulmak çok zor. Kriterlerin çoğunu yerine getiren öğrencileri alıyoruz.”* DOGM yayınladığı kılavuzdaki kriterler çerçevesinde sınav uygulamasını yaptıklarını belirten Y10, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Öğrenci sınav formuna göre tek ses, iki ses, piyano ile müziksel işitme ve ritim kulağıyla ilgili puanlama kriterleri var. Duyduğunu tekrar etme daha çok yeteneği ölçmeye yönelik yani enstrüman çalabilmekten ziyade kulak yatkınlığı var mı, ses olarak tekrar edebiliyor mu, verileni algılayıp ifade edebiliyor mu onları ölçüyoruz. Enstrüman çalıp çalmamasına çok takılmıyoruz.”

Y10'un ifadelerinden yetenek sınavıyla alınacak öğrencilerin kriterlerinin DOGM tarafından belirlendiği anlaşılmaktadır. Kılavuzda belirtilen şartlar doğrultusunda öğrencilerin yeteneklerini ölçecek ses, ritim tekrarı gibi unsurların yer aldığı, enstrüman icra etmenin sınav içerisinde olmazsa olmaz kriterler içerisinde yer almadığı anlaşılmaktadır. Y11, ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Öğrencilerimizi seçerken müziksel işitmesine, ritim kulağına, sesine, ezgi kulağına bakıyoruz, bir saz çalıyorsa çalar, söylüyorsa söyler öğrenci her ikisini yapıyorsa yapar, bunun dışında bir akademik sınırimız yok. Liselere giriş sınavı (LGS) puanında şunu almak gerekiyor gibi bir sınırimız yok. Onu koyarsanız birçok yetenekli öğrenciyi kaybedebilirsiniz. Çünkü herkes akademide aynı seviyede değil. Biz yetenek arıyoruz, akademik başarı aramıyoruz açıkçası o yüzden öyle bir sınırimız yok.”

Y1, Y4 ve Y7, öğrencilerin hafız olmalarının okula alınırken oluşturduğu etkiye dair görüşlerde bulunmuştur. Y1, konuyla dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Öğrenciler arasında hafız olanlar var, ortaokul düzeyinde çeşitli Kur'an-ı Kerim ya da ezan yarışmalarında dereceye girenler var. Bu (öğrencileri) özellikle dinliyoruz çünkü bu durum onlar için büyük bir artı oluyor. Ayrıca imam hatip ortamına girmesinde de kolaylık oluyor. Kimisi de zaten 'Ben bu yarışmada birinci oldum ya da dereceye girdim kendimi burada geliştirmeliyim' diye geliyor. Aslında burası onlar için açılmış kurum.”

Y4, konuya dair görüşünü şu ifadelerle aktarmıştır; *“Öğrencilerin başta müzik kulaklarının olup olmadığı, bu işe meraklılarının olup olmadığına bakılıyor. Dinî mûsikî dediğimizde hafız öğrencilerin ekstra bir yatkınlığı oluyor ve hafızlık da tabi bunlar için artı bir puan olarak yerleşiyor.”* Y1 ve Y4'ün ifadelerinden hafızlığın dinî mûsikîye yatkınlık açısından bir avantaj olduğu anlaşılmaktadır. Y7 ise konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Öğrenciler bize düz bir ortaokuldan da gelmiş olabiliyor. Mutlaka hafız alacağız dediğimiz zaman bu defa hafızlık proje gibi bir şey oluyor. Bizim buradaki ana amacımız bu kültürü lanse etmek onun üzerinde eğitim verebilmekse bizim öğrenci üzerindeki kriterimiz şu olmalı; bu çocuk mûsikîye yatkın mı? Bu sebeple her okuldan öğrenci aldığımız için çocukta kulak ve ritim duygusu güzelse onu işleyebiliyoruz.”

Y7'nin ifadelerinden hafızlığın ana kriter olarak alınmadığı, öğrencilerde müzikal yeterliliğin başta geldiği anlaşılmaktadır.

Öğrenci alımı için yapılan yetenek sınavındaki kriterlerin DOGM tarafından belirlendiği, sınavda öncelikli olarak öğrencilerin müziksel işitme ve ritim kulaklarının ölçüldüğü ve yeteneklerine göre okula alındıkları anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra öğrencilerin ilgi alanlarının tespiti ve alana dair düşünceleri sorularak geleceğe yönelik planlamaları anlaşılmaya çalışılmıştır. Alanla ilgisi ya da hevesi olmayan öğrencilerin programa alınmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

2.5.5. Yöneticilerin Öğretici Kriterleri ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Dinî mûsikî dersi veren öğretmenlerde aranan kriterler nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yöneticiler tarafından, dinî mûsikî dersini veren öğretmenlerde aranan kriterler arasında iyi derecede Kur’ân bilgisine sahip olmak, dinî mûsikî alanına hâkim olmak, en az bir enstrüman çalıyor olmak gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Konuya dair yönetici görüşleri şu şekildedir: Y1, şu ifadeleri kullanmıştır:

“Türk müziği ve dinî mûsikîyi az çok bilen, bu konuda alaylı ya da okullu kişiler, özellikle icra yapabilen, resmî kriterlerde öğretmen olma vasfı taşıyan kişiler öğretmenlik yapabiliyor. Ama aslolan dinî mûsikîden mezun olan kişiler birinci derecede olmalı, sonrasında da müzik öğretmenlerinden bu alanla ilgili özel eğitimler almış kişiler zaten o boşluğu doldurmaya çalışıyorlar.”

Y1'in ifadelerinden dinî mûsikî alanında eğitim görmüş kimselerin mevcut okullara alımlarının öncelik sırasına alınmadığı anlaşılmaktadır. Y5, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Öğreticinin, önce dinî mûsikî dersini verebilecek potansiyelde olması, sonra iyi bir Kur’ân-ı Kerîm eğitimi ve ses terbiyesi olması, mümkünse bir enstrüman çalabilmesi, nota bilemesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Ama şu an için Türkiye’de bu dört özelliği bir öğretmende bulmak fevkalade zor.” Y5, saydığı özelliklerin şu anki zaman diliminde Türkiye içerisinde bulmanın pek mümkün olmadığını belirterek konunun önemine dikkat çekmiştir. Y6, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır:

“Bu işin bir kriteri yok daha doğrusu bu alanda çok yetkin insan da yok. Dinî mûsikî konusunda maalesef bizim özellikle İHL’nde meslek dersi öğretmenlerimizin mûsikî ile araları pek iyi değil. Arası iyi olanlar da zaten

o alanda kendilerini geliştiriyorlar. Bu alandaki kriter daha önce eğitim almış olmak ve bu alanla ilgili mümkünse bir saz icra edebilmek.”

Dinî mûsikî dersinin başlı başına bir branş olduğunu, müzik öğretmeni olmanın dinî mûsikî dersini verebilmek anlamına gelmediğini ifade eden Y7, konuyla bağlantılı olarak şu açıklamayı yapmıştır: *“Bu nedenle biz genellikle hafız olan ya da herhangi bir müzik aletini çalabilen öğretmenler arıyoruz. Okulumuzda branşı müzik olmamasına rağmen meslek dersi öğretmenlerimizden ney üfleyen, kanun çalan hocalarımız var. Amacımız çocuklara her öğretmenimizin ilminden bilgisinden yararlanarak fayda sağlamak.”* Y8, konuyla ilişkili olarak; *“Proje okulu olduğumuz için hangi öğretmenlerle çalışacağımıza biz karar veriyoruz. Biz karar veriyoruz derken bu bir özgürlük alanı değil. Araştırarak kendi alanında yetenekli öğretmenleri tercih ediyoruz. Enstrüman bilmesi bizim için ön planda.”* Müziğe yatkınlığı olan meslek dersi ya da müzik öğretmenlerini tespit ederek alım yaptıkları belirten Y10, konuyla ilişkili dair şu aktarımı yapmıştır:

“Konservatuvar mezunu ya da bu alanda enstrüman ihtisası olan öğretmenler tercih ediliyor. Öncelikle kadrolu öğretmenler varsa kadrolu öğretmenler içerisinde, yoksa da dışarıdan ücretli öğretmen bulmak sûretiyle alana kaynaklık edecek hem dinî mûsikî dersi hem de diğer derslerle ilgili olan öğretmenleri tercih ediyoruz. Güncel olarak dinî mûsikî dersinde meslek dersleri öğretmenimiz derse giriyor.”

Y11, dinî mûsikî öğreticisinin öncelikle dinî mûsikî repertuvarının olması gerektiğini ve mûsikî ilminin gerektirdiği bazı şartları taşıması gerektiğini belirtmiş konuya dair şu açıklamayı yapmıştır: *“Müziksel işitme olmalı, yapabiliyorsa bir enstrüman çalmalı, mûsikî ilminin içindeki bazı teorik bilgilere vakıf olmalı ve cami mûsikîsini bilmeli. Öğreticide bu kriterler mevcutsa o zaman öğrenciler açısından alandaki ilerleme çok daha hızlı oluyor.”*

Dinî mûsikî dersinin birebir içerisinde olan, derslerde öğreticilik de yaparak bu alana hâkim olan yöneticilerin yanı sıra dışardan gözlem yoluyla bu ders hakkında fikir sahibi olan yöneticilerin de var olduğu görülmüştür. Yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda dinî mûsikî dersini veren öğreticilerde, dinî mûsikînin alt dalları olan cami ve tekke mûsikîne hakimiyet, iyi derecede Kur’ân-ı Kerîm ve nota bilgisine sahip olmak, imkân dahilinde bir enstrüman icra edebiliyor olmak koşullarının yer aldığı görülmektedir. Ancak Türkiye şartlarında bu özellikleri bir arada barındıran öğreticilerin varlığının fevkalade az olduğunu belirten yöneticiler konunun hassasiyetine dikkat çekmektedirler. Yöneticilerin, öğreticileri

meslek dersleri ya da müzik öğretmenleri arasından kriterlere en uygun şekildeki seçimlerle belirledikleri anlaşılmakta, her müzik öğretmenin bu alanda yeterlilik sağlayamayacağı ve özel bir birikim gerektirdiği belirtilmektedir. Ancak dinî mûsikî alanına öncelikli olarak bu alandan mezun kişilerin öğretici olarak getirilmesinin birçok eksikliğin önüne geçilmesinde önemli bir çözüm noktası teşkil edeceği görülmektedir.

2.5.6. Yöneticilerin PAİHL Arasındaki İş Birliği Durumuna Dair Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Dinî mûsikî alanında diğer PAİHL ile iş birliğiniz var mı?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda mûsikî programını uygulayan diğer imam hatip liseleriyle yapılan iş birliğine dair cevaplar bu başlık altında incelenmiştir. Yöneticilerin, diğer okullarla iş birliği içinde olmaları, bilgi alışverişinde bulunmaları, proje kapsamında programı belli aşamaya gelmiş okullardan destek alınması, bir araya gelerek program yapmaları gibi unsurlardan söz edilmiştir. Dinî mûsikî alanındaki diğer PAİHL ile iş birliği konusuna dair yönetici görüşleri şu şekildedir: Y1, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Sürekli iletişim halindeyiz. Birbirimizden örnek aldığımız paylaşımlar oluyor. Farklı öğrencilerle çeşitli STK’ların sayesinde kamplar, konserler yapıyoruz çok faydalı oluyor. Sadece kendimiz varız şeklinde değil Türkiye’deki PAİHL de bizim okullarımız, bizim öğrencilerimiz biz de onların hocalarıyız gözüyle bakıyoruz.”* Y2, yeni açılan mûsikî programının uygulamasını düzgün bir şekilde yürütmek amacıyla Bursa’daki okulla irtibata geçtiklerini, karşılıklı gidiş gelişlerin yapıldığını bu kapsamda tecrübelerinden yararlanıldığını ifade etmiştir. Konuyla ilişkili olarak Y3, konuya dair şu ifadelere yer vermiştir; *“Yeni bir okul olduğumuz için mecburen iş birliğimiz var. Yardım istedik bolca, aradık, sorduk, soruşturduk, gittik gezdik, geldiler gezdiler. İş birliği açısından fikir ve istişare şu anda o düzeyde. Teknik bir destek olmadı, iş birliğimiz fikirde istişare boyutunda.”* Y4, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: *“Genel olarak ortak gruplarımız var ama birlikte şu işi yapalım dediğimiz olmuyor. MÜSDAV denilen bir kuruluş var zaman zaman bu grupları bir araya getiriyor ve onlarla ortak konserler veriliyor. Onun haricinde başka bir iş birliğimiz yok ama birbirimizden haberdarız.”* Y5, özellikle İstanbul, Ankara ve Konya’da bulunan PAİHL ile görüşerek ihtiyaç oldukça fikir alışverişinde bulunduklarını belirtmiştir. Y6, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Konya ve İstanbul’da bulunan okullarla yakından çalışıyoruz. Amasya’daki okulumuz kardeş okul oldu onlarla da çalışıyoruz. Ankara’yla (okulla) sürekli gidip geliyoruz irtibat halindeyiz. İzmit’le (okulla) görüşüyoruz onlar bizden

destek alıyorlar. Genel olarak destek alıyoruz, iş birliği yapıyoruz, birlikte korolar çıkartıyoruz. Bu konuda bize MÜSDAV ve DOGM yardımcı oluyor. Dinî mûsikî alanındaki okulların hemen hemen yarısından fazlasıyla irtibatımız var ama yeni açılan okullarla şu anda maalesef irtibatımız yok bu alanda bir çalıştay yaptık, birbirimizle tanıştık.”

Gerek öğrencileri gerek öğretmenlerin ilişkilerini sıcak tutma adına kamplar ve projeler yapıldığını belirten Y7, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır:

“MÜSDAV’nın Itrî projesi kapsamında yurt dışında çeşitli etkinlikler için davet edilen bir sistem var. Öğrencilerimizle beraber yurt dışında, kültürümüzü yansıtabileceğimiz, tanıtılabileceğimiz bazı akademik çalışmalar da yaptık. Bu vesileyle buradaki (kültürü) oraya taşıyoruz, oradaki vatandaşlarımızı memnun ediyoruz, öğrencilerin ufku da açılıyor. Çok yönlü bir çalışma oluyor.”

Y7’nin ifadelerinden öğrencilerin ve öğretmenlerin tanışması, kaynaşması ve beraberliğin sağlanması adına projelerin, kampların yapıldığı anlaşılmaktadır. MÜSDAV’nın ITRÎ projesi aracılığıyla yurt dışında mûsikî kültürünün yansıtılabileceği etkinlikler ve kültürün tanıtılabileceği akademik çalışmaların yapıldığı, yurt dışındaki vatandaşlara da bunları aksettirerek kültüre katkı sundukları ve öğrencilerin düşünce yapısını geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Y8, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kardeş okullarımız var. İstanbul’daki (okul ile) genellikle koordinatörlüğünü müdürümüz yapıyor. Onlar ara sıra buraya geliyor, öğrencilerimiz gidiyor. TRT’de (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) programlar yapıyor, ara sıra İstanbul ve Ankara’da seminerler yapıyor. Müdürümüz müzik öğretmemizi ve belli bir grup öğrencimizi alıyor, beraber gidip seminerlerde 1-2 hafta gruplar halinde çalışma yapabiliyorlar. Bu okulların varlığı bize güç veriyor. Biz bu işi tek başına yapmıyoruz.”

Y9, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“İki okulla doğrudan müdürümüzün irtibatı var. Hatta müdürler arası WhatsApp grubunda birbirleriyle öğrencilerin geldikleri seviyeyi gösterme adına çalışmalarını paylaşıyorlar. Onlarla bu düzeyde iş birliğimiz var. Ama şu an için ortak konser ya da bir eğitim faaliyeti gibi bir çalışmamız yok.”* Y10, iki okulla bu anlamda görüşüklerini, ilk açıldıklarında örnek okul olması nedeniyle Hakkı Demir AİHL’ne gittiklerini, derslerin işlenmesi ve öğretim programlarının uygulanmasıyla ilgili

tecrübelerinden faydalandıklarını belirtmiş, Ankara Ulus İlk Meclis AİHL ile temaslarının olduğunu ve uzaktan yaptıkları çalışmaları takip ettiklerini ifade etmiştir. Y11, konuya dair şu aktarımda bulunmuştur.

“Bununla ilgili projeler geliştiriliyor. Onun dışında DOGM bu hususta okullara tabiri caizse nefes aldurmuyor, çalıştaylar, organizasyonlar bir araya gelmeler, yaşanan problemlere çözüm önerileri getirmeler (şeklinde) bilgi alışverişlerinde bulunuluyor. Biz de lokomotif okul olduğumuz için bu konuda çok çağırıyoruz, konuşturuluyoruz, dinleniyoruz, dinlettiriyoruz, sorun dinliyoruz, çözüm önerisini sunuyoruz. Birçok okulla iletişimiz var ama onlar ayakta durmaya başladığı zaman biraz daha iletişim azalıyor. İtrî projesi bu işi biraz birleştirdi gibi yani MÜSDAV bu okulları bir arada tutuyor.”

Y14, Ankara’da düzenlenen etkinlikte bir araya geldiklerini ve ihtiyaç dahilinde iletişim kurup eksiklikler ya da ihtiyaçlar üzerinden fikir alışverişi yaptıklarını ifade etmiş, Mevlîd-i Nebî programında bir araya geldiklerini ve düzenlenen diğer programların öğretici ve öğrencilerin kaynaşmalarına vesile olduğunu belirtmiştir.

Yöneticilerin ifadelerinden MP’nı uygulayan tüm okulların birbirlerinden haberdar oldukları, DOGM vasıtasıyla yapılan çalıştaylar ve MÜSDAV adlı kuruluş aracılığıyla düzenlenen programlar kapsamında bir araya geldikleri ve iletişim halinde oldukları anlaşılmaktadır. Yöneticilerin kurdukları gruplarda tüm okulların kendi içinde yaptıkları çalışmaların hangi aşamada olduğu, öğrencilerin durum ve potansiyellerinin anlaşılması noktasında birtakım paylaşımların yapıldığı görülmektedir. MP’nın yeni açılan okullardaki uygulamasının sağlanması amacıyla önceden açılan okullarla bir araya gelme yoluyla istişare, bilgi alışverişi ve uygulamaların yapılması gibi birtakım desteklerin sağlandığı anlaşılmaktadır.

2.5.7. Yöneticilerin Dinî Mûsikî Derslerine Kız Öğrencilerin Katılım Durumu ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Dinî mûsikî derslerine kız öğrenciler dahil edilebiliyor mu?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yöneticilerin dinî mûsikî dersine kız öğrencilerin dahil edilmesine yönelik görüşleri arasında MP’nın erkek öğrencilere yönelik açılması bu nedenle kız öğrencilerin derslere dahil edilememesi, kız öğrenciler için kendi alanları içinde programın uygulanmasının önemi, müfredatın kız öğrencilere yönelik

hazırlanarak programın uygulanmasının gerekliliği, toplumsal olarak alt yapının bu duruma hazır olmayışı vs. gibi unsurlardan söz edilmiştir.

Dinî mûsikî derslerine kız öğrencilerin dahil edilme durumlarıyla ilgili yönetici görüşleri şu şekildedir: MP'nı uygulayan AİHL'ne "sadece erkek öğrenciler alınır" ibaresi ile ilgili durumun okulların tercihi olmadığı, bu tercihin DOGM tarafından yapıldığı, kız öğrenciler için de bu programın uygulandığı okulların açılmasının %100 gerekli olduğuna inandığını belirten Y1, konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

"Belki format birebir aynı olmayabilir. Çünkü dinî mûsikî formlarının çoğunluğu erkekler tarafından icra ediliyor. Müfredatta kızlara yönelik bir güncelleme yapılarak açılması taraftarıyım. Ama aynı ortamda olmasının çok faydalı olacağını düşünmüyorum. Çünkü ergenlik düzeylerindeki ses grupları ve ses yapıları başkadır. Bunun dışında lise düzeyinde farklı cinsler ergen grupların ilgilerini dağıtıyor. Yani kızlar için ayrı bir dinî mûsikî ya da MP uygulayan bir İHL olursa çok daha faydalı olacağını düşünüyorum."

Kız öğrenciler için de bu programın uygulanması noktasında hiçbir sıkıntı olmadığını düşünen Y2, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

"İmam hatip okulları olarak uygulamamızda kız ve erkek sınıflarının ayrı olması, çalışmaların daha nitelikli, sorunsuz yürütülmesi açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. Sınıfların ayrı olması şartıyla veya kız imam hatipler bünyesinde MP'nın açılmasının aslında bir ihtiyaca cevap vereceğini düşünüyoruz. Çünkü kızlarımızın da bu işe yatkınları konusunda şüphemiz yok."

Bu okulların mûsikî bölümünün erkek öğrenciler üzerine kurulduğunu ve bu düzende devam ettiğini belirten Y4, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: "Kız öğrenciler dahil edilmiyor. Farklı mekanlarda farklı ortamlarda kızlarımız uygun usûllerle bu işin eğitimini %100 almalılar diye düşünüyorum. Devletin üst kurumlarında erkeklerin sahip olduğu haklara kızlarımız, eşlerimiz, çocuklarımız neden sahip olmasın. Onlar için de böyle bir imkân oluşturulabilir." Y6, konuyla ilişkili olarak şu aktarımı yapmıştır:

"Resmi olarak kız öğrenciler dahil edilemiyor, edilmiyor. Buradaki temel çekince birtakım algılarla alakalı olabilir. Kadın sesinin caizliğinin tartışıldığı bir ortamdan bahsediyoruz. Kızların sahneye çıkmasının ya da

icra yapmasının haramlığı helallığı vs. (sorun) olabilir. Şu an için konjonktürel olarak bu maalesef mümkün değil. Burada kız öğrenciler dahil edilebilir mi bilmiyorum ama sadece kız imam hatiplerin olduğu okullarda dinî mûsikî bölümleri açılabilir. Ben ona karşı değilim kesinlikle ama karışık bölümler maalesef sıkıntı oluyor. İHL 'nde hem geleneksel ve çağdaş görsel sanatlarda hem mûsikîde karışık bölümler maalesef sıkıntı oluyor. Bir takım kendi özel sıkıntıları var ama sadece kız imam hatiplerin olduğu bir yerde bence bir mûsikî bölümü açılrsa iyi olur.”

DOGM'nün uygulaması gereğince mûsikî programını uygulayan AİHL'ne sadece erkek öğrencileri aldıklarını belirten, Y7, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır:

“Toplumumuz henüz İHL 'ne dinî mûsikîyi ya da müziği adapte edememişken bir de bayan sesinin haram olması, kızların sahneye çıkması gibi bazı sıkıntılar yaşanacağından dolayı sadece erkeklere yönelik bir eğitim uygulanıyor. Erkek öğrencilerimizin enstrüman çaldığını gören kızlarımız da keman ya da bendir alıp, ‘hocam onlara ders veriyorsunuz bize de özel ders verin’ diye yanımıza gelenler olduğu zaman da onları geri çevirmiyoruz, fakat programın içine dahil edemiyoruz. Konsere çıkıp icra yapmalarını sağlayamıyoruz. Çünkü İHL olmanızdan dolayı toplumdan ayrı tepki alıyorsunuz. O yüzden taşların gediğine oturduğu o süreci beklememiz lazım.”

Y8, erkek lisesi olduklarını belirtmiş, erkek lisesinde mûsikî yeteneği olan ne kadar öğrenci varsa kız AİHL 'nde de en az onlar kadar yetenekli öğrenciler olduğunu ifade ederek konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Hiç başlamadığınız bir şeyin ihtiyaç olup olmadığını bilemezsiniz. Ancak açarsınız, toplumun takdirine sunarsınız, velilere bunu güzelce anlatırsınız, zamanından önce bu işin reklamını yaparsınız, (böylece) velilerin durumunu anlamış olursunuz. Bence açılması çok güzel bir şey olur.”* Y10 konuyla ilişkili olarak şu ifadelerle yer vermiştir; *“Bizim okulumuz erkek okulu. Zannediyorum Türkiye çapında da kız öğrencilere yönelik dinî mûsikîyle ilgili bir şey (program) yok. Ama daha ilgili olduklarını söyleyebilirim, talepler geliyor. Ayı bir grup olarak bence olabilir, yapılabilir. Olması da gerekir diye düşünüyorum açıkçası.”* Erkek lisesi oldukları için kız öğrencilerin derslere dahil edilme durumunun olmadığını belirten Y14, normal şartlarda karma eğitime sıcak baktığı ifade etmiş ve konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Karma olursa mutlaka avantajları*

ve dezavantajları olacak. Ama mûsikî bölümünde karma olmasına çok sıcak bakmıyorum. GSL ya da farklı bölümlerde karma olabilir ama dinî mûsikî alanında söylemek istemeyen öğrenciye de zorla ‘sen ilahi söyleyeceksin, şuraya (sahneye) çıkacaksın’ demek hoş değil.”

Yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda MP’nın erkekler için açılan imam hatip liselerinde ya da görsel sanatlar programının da yer aldığı imam hatip liselerinde açıldığı anlaşılmaktadır. Programın, erkek öğrencilere yönelik açılması nedeniyle dinî mûsikî derslerine kız öğrencilerin dahil edilmedikleri görülmektedir. Kadın sesinin haramlığı, kızların sahnede icra yapmaları gibi toplumsal olarak henüz kabullenilememiş durumlar nedeniyle kız öğrencilerin programa dahil edilmelerinden çekinildiği anlaşılmaktadır. Yöneticilerin paralel olarak verdikleri cevaplarda kız öğrencilere de programın uygulanmasının önemi üzerinde durulmuş, kız öğrencileri bünyesinde barındıran imam hatip liseleri içerisinde yapılacak bir uygulamanın, eğitimin verimliliği açısından faydalı olacağı ifade edilmiştir.

2.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın altıncı alt problemi olan “Türkiye’de MP kapsamında yer alan PAİHL’nde öğretmenlerin dinî mûsikî dersine yönelik görüşleri nelerdir?” sorusunun cevabına ilişkin bulgular yer almaktadır.

MP’nı uygulayan PAİHL’nde öğretmenlerin dinî mûsikî dersine yönelik görüşlerinin tespiti amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Bu kısımda, dinî mûsikî dersinin hangi ihtiyaçları karşılamayı amaçladığı, dersin MP’ndaki yeri ve önemi, programa alınan öğrencilerde aranan kriterler ve kız öğrencilerin dinî mûsikî derslerine katılım durumlarına dair öğretici görüşlerine yer verilecektir.

2.6.1. Öğreticilerin Dinî Mûsikî Dersinin Amacı ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Dinî mûsikî dersi hangi ihtiyacı karşılamayı amaçlamaktadır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dinî Mûsikî dersinin hangi ihtiyaçları karşılamayı amaçladığına yönelik öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir: H1, dinî mûsikî dersinin, özellikle Kur’ân-ı Kerîm alt yapılarını oluşturup, camilerde, din görevlerinde ve ilahiyat fakültelerinde öğrencilerin yetişmesini ve bu alana katkı sağlayarak ihtiyaçların giderilmesinin amaçladığını belirtmiştir. H2, bu dersin cami mûsikîsinde gereken tecvit ve mahreç uygulamalarının doğru yapılması ihtiyacını gidermeyi amaçladığını ifade etmiştir.

H4, konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî dersinin en önemli amaçlarından biri cami mûsikîsini tekrar canlandırmak ve camideki din görevlilerinin alana hâkim olmalarını sağlamak. Bir diğer amaç da ecdadımızın yaşatılan en büyük kültürlerinden biri olan dinî mûsikîyi gelecek nesillere aktarmak.”* H5, dinî mûsikî dersinin, imam olmak isteyen bir öğrenciye ezan ve Kur’ân okuma noktasında büyük katkı sağlayacağını belirtmiş ve şu ifadeleri aktarmıştır: *“En başta Kur’ân-ı Kerîm’i icra ederken makam bilgisine tabi tutularak karşı tarafa etkileyici bir şekilde aktarılması (dersin) en önemli amacıdır. Ancak dinî mûsikî sadece Kur’ân-ı Kerîm’in okumasından ibaret değil.”* H7 konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî dersi çocuklar için hem kültürel ve İslamî değerleri yansıtmak hem de ezan, kaside, Kur’ân’ı makamlarıyla bilip öğrenmeyi amaçlamaktadır.”* H8, dersin öğrencileri mûsikî hakkında özgüvenli, kendini bilen, saz ve ses hususunda daha özverili olması ihtiyacını karşılamayı amaçladığını ifade etmiştir. H10 konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî dersi öğrencinin, imamın, müezzinin veya meslek öğretmeninin camide ezan okurken ne okuduğunu bilen bir birey olma ihtiyacını karşılamaktadır.”* H12, dinî mûsikî dersiyle Kur’ân kıraati, cami tesbihatları, müezzinlik, ezan, mevlid ve kaside formlarındaki eksikliğin gidermesinin amaçladığını dile getirmiştir. H13, öğrencilerin, cami görevlerinde, çeşitli programlarda, konserlerde ciddi görevler aldıklarını, tekke mûsikîsi derslerinde, konserler yapmak için ciddi bir gayret sarf ettiklerini belirtmiş, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bu anlamda dinî mûsikî dersi öğrencilerin hem sosyalleşme ihtiyacını karşılayabiliyor hem de eğitim anlamında kendilerini daha çok geliştirme ve özellikle seslerini terbiye edebilme noktasında ciddi anlamda fayda sağlıyor.”* H14, dersin, öğrencilerin cami mûsikîsi formlarını bilmesi ve bu formları icra edebilir olması ile ilgili ihtiyaçları gidermeyi amaçladığını belirtmiştir. H15, konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: *“Benim düşünceme göre dinî mûsikî (dersi), öncelikle topluma faydalı birer fert olma, hakkın rızasını gözetme, (bu bağlamda) insanın dinî duygularını ve kendini iyi anlamda ifade edebilme, toplumda kabul görme ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır.”*

Öğreticilerle yapılan görüşmeler sonucunda dinî mûsikî dersinin Kur’ân-ı Kerîm, ezan, kâmet gibi dinî mûsikî formlarında öğrencileri yetkin kılarak gelecekte imam, müezzin ya da akademi alanlarında alt yapı oluşturularak buralardaki ihtiyacın giderilmesinin amaçlandığını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra cami mûsikîsinin tekrar canlandırılmak istenmesi, dinî mûsikînin gelecek nesillere aktarılması, öğrencilerin bu aşamada sosyalleşmelerinin sağlanması gibi pek çok ihtiyacı karşıladığı anlaşılmaktadır.

2.6.2. Öğreticilerin Dinî Mûsikî Dersinin MP'ndaki Yeri ve Önemi ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Dinî mûsikî dersinin MP'ndaki yeri ve önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğreticilerin dinî mûsikî dersinin programdaki yeri ve önemine yönelik görüşleri arasında program içerisindeki temel ders olması, cami mûsikîsi formlarının icrasında öğrencileri ileri seviyeye taşıması, unutulmaya yüz tutmuş formların yeniden canlandırılması, sadece PAİHL değil tüm imam hatip liseleri için alt yapıyı oluşturan ders olması gibi unsurlardan söz edilmiştir. Dinî mûsikî dersinin MP'ndaki yeri ve önemi hakkındaki öğretici görüşleri şu şekildedir: H1 rumuzlu öğretici konuyla bağlantılı olarak şu aktarımı yapmıştır:

“MP'nın asıl amacı dinî mûsikî dersi (verilmesidir). Dinî mûsikî formlarının öncelikle alt yapısını nazariyat kısmını oluşturduktan sonra öğrencilerin makamları daha iyi tanıması bu makamlarla beraber Kur'ân-ı Kerîm, ezan ve kâmet (icralarının) makamsal olarak birbirleriyle bağlantı kurması bizim açımızdan, dinî mûsikî açısından önemli. PAİHL'nin açılmasındaki temel sebeplerden birisi öğrencilerin dinî mûsikî formlarını daha iyi icra ediyor olabilmeleri. Formların, özellikle dinî mûsikî formlarının projelerde daha çok yer edinmesini istiyorum. Bunun da alt yapısı öğrencilerimizin en az %30'unun hafızlardan olması tercihlerim arasında.”

Özellikle dinî mûsikî formlarının ön plana çıkması için öğrencilerin ağırlıklı olarak hafız olmalarının da H1'in tercihleri arasında olduğu anlaşılmaktadır. H2 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Dinî mûsikî dersini temel ve dinamik bir ders olarak görüyoruz. Projemizde marka yapabileceğimiz en önemli unsurun cami mûsikîsi olduğunu düşünüyoruz. Bu bölümlerin en çok önemsendiği ve önemsemesi gereken tabi ki dinî mûsikî dersi olmak zorunda. Dinî mûsikî dışındaki diğer alanlar zaten GSL'nde belli bir yüzdeye göre verilmekte. Bizi GSL'nden ya da buna benzer paydaşımız olan okullardan ayıran en önemli özellik dinî mûsikî dersi (olmaktadır).”

H3 dinî mûsikî dersi ile ilgili görüşlerini şu ifadelerle aktarmıştır:

“Dinî mûsikî dersinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Özellikle cami mûsikîsi içerisinde yer alan ezan, kâmet, salâ, mihrâbiye dediğimiz birtakım

bölümlerin bilhassa imam hatipler ve imam hatip öğrencileri için çok önemli olduğunu düşünüyorum. Öğrencilerin Kur'ân okurken makamlarına ve kurallarına uygun bir şekilde okumalarını öğrenmelerinin dinî mûsikî derslerinin sayesinde olduğunu düşünüyoruz. Mesela bizim kendi bölümümüzle ilgili en büyük alan dinî mûsikîden oluşmaktadır. Özellikle imam hatipte hayatî önemde olduğunu düşünüyoruz.”

H4, dinî mûsikî dersinin MP'ndaki temel ders olduğunu ifade etmiştir. H5'in konuya dair aktarımı şu şekildedir: *“Mûsikî projesinin temel sebebi mûsikî, dinî mûsikî eğitimidir. Çünkü İHL'nde bu projenin açılmasına neden olan en önemli sebep (bu durumdur). Öğrenciler, hatip olacağı için sesini doğru kullanması, makamıyla, ses tekniğiyle, ritmiyle güzel uygulama sergilemesi açısından önemli bir yere sahip olduğunu düşünüyorum.”* H7 konuya dair şu ifadeler yer vermiştir: *“Bu proje öğrenciler için çok faydalı oldu. Onların Kur'ân, ezan, kaside okumalarında kendilerini gerçekleştirmelerinde, özgüven sahibi olmalarında önemli bir yere sahip. Özellikle Kur'ân ve ezan okumayı daha kaliteli seviyeye getirebilmemiz için çok önemli bir adım oldu.”* H8, dinî mûsikî dersinin önemine binaen öğrencilerin Kur'ân okumalarındaki makam ve tecvit gibi unsurlarda daha ileri düzeye gelmeleri noktasında önemli bir unsur olduğu dile getirmiş ve dersin sadece İHL'nde değil diğer okullarda da olması gerektiğini belirtmiştir. H9 konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Dinî mûsikî tüm dünyada müziğin temelidir ve biz öğrencilerimize kendi müziğimizi aktarıyoruz. Bu nedenle bu bölüm aynı zamanda kültürel bir aktarımdır. Bu duruma örnek verecek olursak günümüzde Enderûn usûlü teravih namazı unutulmak üzere ama bizim şu an lise düzeyindeki okullarımızda çalışmalara başlandı. Bu sene beş grup yurt dışında bu görevi üstlendiler ve kültürümüz tekrar canlanmaya başlamış oldu.”

H9'un ifadelerinden, MP kapsamında yapılan yurt dışı etkinlikleri sayesinde öğrencilerin dinî mûsikîye dair yeni formlar öğrendikleri ve uygulamaya geçirdikleri anlaşılmaktadır. Sadece ders içerisinde kalmayan bu uygulamaların toplumsal nitelik kazanması ve Enderûn usûlü teravih tertibinin öğrenciler tarafından halkla buluşturulması, dinî mûsikî dersinin bireysel öneminin yanı sıra toplumsal ve kültürel önemini de göstermektedir. Konuyla bağlantılı olarak H12 şu ifadeleri kullanmıştır:

“Dinî mûsikî dersi bu projede olmazsa olmaz (bir yere sahip). Çünkü biz imam hatip okuluyuz. Cami mûsikîsi, tekke mûsikîsi bizim için çok önemli. İnsanlar camiye gidip ezan, Kur’ân-ı Kerîm kıraati dinlediğinde onu alsın götürsün istiyor. Dolayısıyla dinî mûsikî önemli çünkü bizim özümüzde var olan bir şey. Kur’ân-ı Kerîm’i normal okuduğun zaman karşı tarafa tesiri başka oluyor, makamlı bir şekilde okunduğun zaman başka oluyor. Dolayısıyla projedeki dinî mûsikî dersinin yeri olmazsa olmaz.”

Yapılan görüşmeler sonucunda öğreticilerin dinî mûsikî dersini PAİHL’nin temel dersi saydıkları, programın kurulma nedeni olarak addettikleri görülmektedir. İmam hatiplik kavramının bir gereği olarak ezan, kâmet, Kur’ân-ı Kerîm formlarının öğrencilerin yetişmesini sağlamada yapı taşı olduğu anlaşılmakta, PAİHL’ni GSL’nden ayıran en önemli unsurun dinî mûsikî dersi olduğu görülmektedir. Dinî mûsikî dersinin öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişimlerinde, yurt içinde ve yurt dışında dinî mûsikînin gelişiminde ve tanıtılmasında önemli bir yere sahip olması, dersin bilhassa PAİHL’nde esas olmasının nedeni olduğu anlaşılmaktadır.

2.6.3. Öğreticilerin Öğrenci Kriterleri ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “MP’na alınan öğrencilerde aranan kriterler nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır. Öğreticilerin programa alınan öğrencilerde aradıkları kriterler arasında müzikal işitmeye sahip olması, ritim duygusunun olması, müzikal zekâ ve algılarının olması, en önemlisi müziği temsil edebilecek duruşa ve ahlaka sahip olması gibi unsurlar bulunmaktadır. MP’nı uygulayan PAİHL’nin tümünde öğrencilerin yetenek sınavıyla alındığı görülmektedir. Konunun çerçevesinin daha iyi anlaşılabilmesi adına öğrencilerin okula alınırken hangi aşamalardan geçtikleri bu başlık altında incelenmiştir. Öğreticilerin MP’na alınan öğrencilerde aranan kriterlere dair aktarımları şu şekildedir: H1, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Sınav esnasında öğrencilerde aradığımız kriterler; birinci derecede mûsikî kulağının olması, ritim duygusunun ve müzikal algısının iyi olması, verilen sesi alması, ses yapısının genişliği, sedasının/sesinin güzelliği. Şuandaki mûsikî projelerimizde de bunların yanı sıra hafız öğrencilerimizi daha çok tercih ediyoruz. Çünkü dinî mûsikî formlarının icrasında hazırda bir alt yapıları olmuş oluyor. Öğrencinin Kur’ân-ı Kerîm, ezan, salâ, mevlid, kâmet

gibi formlarda alt yapısı hazır olduğu için direkt mûsikî ile birleştirip bu doğrultuda yolumuza devam ediyoruz.”

Konuyla ilişkili olarak H2 şu aktarımı yapmıştır: *“Öğrencilerde, ilk etapta müziksel işitmenin olması, Sadettin Kaynak gibi birçok sanatçımızın hafız olması münasebetiyle hafız öğrencilerden müzikle ilgilenenlerin seçilmesi ve genel geçer dinî mûsikî bilgisine sahip olması (aranan kriterler arasında yer almaktadır).”* H3 rumuzlu öğreticinin, konuya dair görüşleri şu şekildedir: *“Genel yetenek olarak öncelikle kulaklarını ve ritimlerini ölçüyoruz, sonrasında melodi tekrarı yaptırıyoruz ve enstrüman gibi başka bir performansları olup olmadığına bakıp ona göre ilerliyoruz. Bazen okulumuzda hafızlık da ilgili bir kriter olabiliyor. Ama genel itibariyle çocuğun yeteneğine göre alıyoruz.”* H1, H2 ve H3 rumuzlu öğreticilerin öğrenci alımındaki kriterleri göz önüne alındığında müziksel işitme, ritim duygusu, ses aralığı gibi unsurların yetenek sınavının temelini teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Bu kriterlerin dışında hafızlığın da bir kriter olduğu, öğreticiler arasında önem derecesi farklılık gösterse dahi öğrencilerin dinî mûsikî formlarındaki alt yapılarının oluşmuş olması hasebiyle önemli bir noktada yer aldığı anlaşılmaktadır.

Öğrenci alımlarını GSL ’ndeki gibi yetenek sınavıyla yaptıklarını belirten H4, MP’na dinî mûsikî ve Türk müziğiyle ilgili öğrencilerin gelmesini istediğini ve genel durumun da bu doğrultuda olduğunu ifade etmiştir. H4, öğrencilerin müzik ve ritim kulaklarının ölçüldüğünü, sınavdan başarılı olan öğrencileri eğitime dahil ettiklerini aktarmıştır. H5 konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Mûsikî bölümüne öğrencileri, güzel sanatlara alınan öğrenciler gibi yetenek sınavıyla, kulak ölçümü, ses kontrolü, ritim kontrolü yaparak alıyoruz. İlk etapta öğrencilerin duyumuna, işitsel zekasına ve ritim zekasına bakıyoruz. Aranılan kriterler yeterli ölçüde varsa bunları geliştirmek üzere öğrenciyi okula alıyoruz.”* H6, öğrencilerin müziksel işitmelerine ve ritim duygularına baktıklarını ifade etmiş, teorik bilgiler noktasında şu ifadeleri kullanmıştır: *“Herhangi bir teorik bilgileri olmasa da müziksel işitmenin olması yeterli oluyor.”* H6’nın ifadelerinden dinî mûsikî alanına dair teorik bilgiler noktasında sınav sırasında daha esnek davranıldığı anlaşılmaktadır. H7 konuyla bağlantılı olarak şu aktarımı yapmıştır:

“Öğrencileri alırken; müzikal zekasının kalitesine, hızlı kavrayabilme potansiyeline, kulak seviyesi ve duyumunun hızına, el ve kol becerilerine bakıyoruz. Enstrüman çalabilmesine, hangi enstrümanı daha kaliteli ve daha

kullanışlı çalabildiğine, bunlara ek olarak öğrencinin ses özelliğine, ses kalitesine, ses aralığındaki uzunluk kısalık durumuna bakıyoruz.”

H8, öğrencilerin ezgisel ve ritimsel bellek, mûsikîye yatkınlığı gibi özelliklere baktıklarını belirtmiş, bu şartların %50-60’lık kısmının tamamladığı takdirde öğrenciyi okula kabul ettiklerini ifade etmiştir. H9, öncelikle öğrencinin mûsikîye yatkınlığına baktıklarını dile getirmiş, sesi güzel ama mûsikî bilgisi eksik öğrencilerin lise döneminde gelip MP’na katılmasının geleceğe dair yönlendirilme açısından önemli olduğunu, bu noktadaki tek kriterin öğrencilerin ve ailelerinin yatkınlığı olduğunu ifade etmiştir. Yetenek sınavıyla alınan öğrencilerin yetenekleri olmaması durumunda öğreticilerin izledikleri yolla bağlantılı olarak H13, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Mülakat yapıyoruz. Mülakatta 5-6 tane komisyon (üyesi) oluyor. Öncelikle kulak, sesi algılama, ritim duygusu, melodi tekrarı gibi sorularla (sinayarak), öğrencilerimizi eğer yeterliyse programa kabul ediyoruz, eğer yeterli değilse programa kabul etmiyoruz. Bu anlamda müziğe yeteneği olması gerekiyor yoksa mûsikî projesine alınmıyor.”* H13’ün ifadelerinden öğrenciler yetenekli olmadığı takdirde okula alımının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Yetenek sınavı doğrultusunda yapılacak öğrenci alımında, öğrenci azlığı nedeniyle izlenen yollara dair öğretici görüşleri şu şekildedir: Alım sırasında en önemli kriterinin öğrencinin çalınan sestten okuyabilmesi olarak belirten H14, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Sınav yaptığımız esnada öğrenciye tek ses piyanodan sorulur ve o tek sesi verip vermediğine bakılır. Çok zorlandığımız, ‘öğrenci bulamıyoruz’ dediğimiz dönemlerde bilinen bir eser çaldığında o eser üzerinde öğrencinin aynı tondan okuyup okuyamadığına bakıyoruz.”* H15 rumuzlu öğretici konuyla ilişkili olarak şu ifadelere yer vermiştir;

“Bölümümüzün açılması için ilk etapta herhangi bir kritere bakmadık, kriterlerimizi düşürdük, herkesi aldık. Ama var olan kriterimiz (öğrencilerimizin) öncelikle yetenekli, müzik ruhuna ve müziksel işitmeye sahip olması, diğer yönüyle de ahlaklı olması. Çünkü müzik sıradan bir şey değil onu sahnede sergileyen kişi aynı zamanda kişiliğiyle de ön planda olmalı.”

H14 ve H15’in ifadelerinden, MP’nın açılabilmesi amacıyla gerekli olan öğrenci sayısını tamamlayabilmek için alım kriterlerinden taviz vermek durumda kaldıkları anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra normal şartlarda diğer okullardaki kriterlerin baz alındığı ifade edilmiştir.

Öğretici görüşlerinden yola çıkılarak, öğrencilerin programa alınmasının GSL’nde olduğu gibi yetenek sınavıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Öğreticilerin temel kriterlerinin, öğrencilerde müziksel işitmenin olması, ritim duygusunun olması, müzikal zekalarının ve algılarının olması, en önemlisi müziği temsil edebilecek duruşa ve ahlaka sahip olması ve öğrencinin istekli olmasının öncelikli olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle öğretmenlerin belirlediği kriterlerin hemen hepsinde ortak niteliklerin belirlendiği ve imkanlar ölçüsünde en kaliteli öğrencilerle, en yüksek verimi alabilmenin yollarını aradıkları görülmektedir.

2.6.4. Öğreticilerin Dinî Mûsikî Derslerine Kız Öğrencilerin Katılım Durumu ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Dinî mûsikî derslerine kız öğrenciler dahil edilebiliyor mu? sorusuna verilen yanıtlar bu kısımda incelenmiştir. Öğreticilerin dinî mûsikî derslerine kız öğrencilerin dahil edilememe durumlarına ilişkin, programın erkek öğrencilerden oluşan imam hatip lisesinde uygulanması, kız öğrenciler için görsel sanatlar kısmının mevcut olması, MP’nın sadece erkek öğrencilere yönelik açılmış olması, kız öğrencilerin olduğu okullarda MP’nın uygulanabileceği gibi unsurlara yer verilmiştir.

Dinî mûsikî derslerine kız öğrencilerin dahil edilme durumlarına dair H2 şu ifadeleri kullanmıştır: “*Şu anki prosedürde (kız öğrenciler programa) dahil edilemiyor. (Fakat) dinî mûsikî derslerine, bölümlerine (kız öğrenciler de) dahil edilmeli. İleride (program) açılırsa formatı içinde yaşadığımız topluma ve coğrafyaya uygun olacak şekilde düşünülmeli ve düzenlenmelidir.*” H3 konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Okulumuzda erkek öğrenci var. Kız öğrenciler dahil edilebilir. Kız öğrencilerle ilgili bizim diğer sanat alanımızda hüsn-ü hat, tezhip, ebru gibi görsel sanatlarda projemiz var. Mûsikî sanatları da erkek öğrenciler için ayrılmış. Kız öğrencimizin mûsikî eğitimi ve enstrüman eğitimi alması, onların gelişimi açısından çok önemlidir. Bu okuldaki eğitim de erkekler için düşünülmüş, kızlar için daha çok görsel sanatlar okulumuzda yaygın. Ama kendi kanaatimce olmalı.”

Okullarının erkek okulu olduğunu ve kız öğrencileri dinî mûsikî derslerine dahil edemediklerini belirten H4, konuyla ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bence kesinlikle dahil edilmeli. Bu bir ecdat geleneği ise erkekler öğreniyorsa kızların da öğrenmesi lazım. Erkek öğrencilerimiz bir ayeti belli bir makamda okuyorsa kız öğrencilerimiz de tilavet yaparken o makam hakkında bilgi sahibi olup makamı kullanarak, Türk müziği nazariyatını bilerek Kur’ân okuyuşunda uygulaması gerekli. Çünkü hanımlar da kendi aralarında okuyorlar ve neden onlar için de en iyi okuyanlar en güzel makamları okuyanlar olmasın. Bu eğitimi kesinlikle almalılar bence.”

H7, H13, H15 okulun erkek okulu olmasından ötürü dinî mûsikî derslerine kız öğrencileri dahil edemediklerini ifade etmektedir. H13, özel bir proje olarak kızlar için de bir mûsikî İHL olması gerektiğini ifade etmiştir. H8, H12 ve H14 kız öğrenciler için bireysel bir proje olması gerektiğini ve karma eğitime sıcak bakmadıkları belirtmiş, nedenlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: H8 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Karma eğitimde bu biraz sıkıntılı bir süreç olabilir ama kendi bünyesinde ayrı bir şekilde dinî mûsikî dersi kız öğrencilere de verilebilir. Hatta çok güzel sonuçlar alabileceğimizi de düşünüyorum. Şu an için maalesef dahil edilemiyor.”* Kızların ve erkeklerin kendi aralarında oluşan bu tür geleneksel sanatlara kesinlikle yönlendirilmesi, hatta kız öğrencilere daha çok ehemmiyet gösterilmesi gerektiğini belirten H12, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“İkisinin (kız ve erkek öğrencilerin) bir arada olduğu bu tür faaliyetlerin yürütülmesi en azından yaşadığımız dönem için biraz zor gözüküyor. Belli bir altyapı oluşturduktan sonra ve bir otoritenin kontrolü altında ilerleyen zamanlarda olabilir.”* H14, program içerisinde sadece erkek öğrencilerin bulunduğunu kız öğrencilere yönelik de bu bölümün açılması gerektiğini belirtmiş ve şu ifadeleri aktarmıştır: *“Dinî mûsikî olduğu için araya bir mesafe bırakmak lazım çünkü bayan sesinin oktavıyla erkek sesinin oktavı bir değil. Koro kurma çalışmalarında ya da diğer çalışmalarda sıkıntı yaşanıyor. Bu yüzden ayrı olmalarında fayda var.”*

Okul içerisinde Görsel Sanatlar ve MP’nın uygulandığını belirten H9, AİHL olması ve ülkemizde kırılmayan bazı tabular nedeniyle sadece erkek öğrencilere mûsikî dersi verebildiklerini, erkek öğrencilerin velileriyle bile sorunlar yaşayabildiklerini ifade etmiştir. H9, kız öğrencilerin mûsikî eğitimlerine sadece konservatuvarda devam edilebildiğini lise düzeyinde henüz eğitimin olmadığı belirtmiş ve aktarımını şu ifadelerle sürdürmüştür:

“Ankara’da Demetevler Kız AİHL’nde denendi, ancak birçok veli tarafından tepki gördü. Bu nedenle şu anda eğitim verilmiyor. Proje okullarında kız

öğrenci yok ama istek var. Birçok okulda görsel sanatlar bölümünde okuyan (kız) öğrencilerimizden gitar, üd çalan öğrencilerimiz var. Biz bu öğrencilerimize özelde neler yapabileceklerine dair yönlendirmelerde bulunuyoruz.”

Öğreticilerin konuya dair ifadelerinden mûsikî programının erkek İHL içerisinde ya da Görsel Sanatlar Programını da bünyesinde barındıran İHL içerisinde açıldığı görülmektedir. Bu nedenle kız öğrencilerin program içerisinde yer almadıkları, Görsel Sanatlar Programında hat, tezhip, ebru gibi kısımlara dahil edildikleri anlaşılmaktadır. Yapılan görüşmelerde ağırlıklı olarak öğretmenlerin kız öğrencilere de MP'nın uygulanması noktasında ortak paydada birleştikleri görülmektedir. Program kapsamında öğretmenlerin, kız ve erkeklerin ses oktavlarının aynı olmamasından kaynaklı ve İHL'ne karşı oluşmuş tabuların yıkılamaması gibi nedenlere bağlı olarak karma eğitime sıcak bakmadıkları görülmektedir.

2.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın yedinci alt problemi olan “Türkiye’de MP kapsamında yer alan PAİHL’nde öğrencilerin dinî mûsikî dersine yönelik görüşleri nelerdir?” sorusunun cevabına ilişkin bulgular yer almaktadır.

MP’nı uygulayan PAİHL’nde öğrencilerin dinî mûsikî dersi hakkındaki görüşlerinin tespiti amacıyla öğrencilerle odak grup görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde, mûsikîye ilgilerinin başlama zamanı, program kapsamındaki bu okulu tercih etme nedenleri ve kim tarafından yönlendirildikleri, yetenek sınavı hakkındaki düşünceleri, mûsikî programında eğitim almaktan memnun olma durumları ve MP’nın sağladığı yararlar, dinî mûsikî alanına yönelik gelecek planlarına, fizikî mekânın ihtiyaçları karşılama durumu, dersin öğrenilme ve işleniş sürecine dair görüşlere yer verilmiştir.

2.7.1. Öğrencilerin Mûsikî ve MP ile İlgili Görüşleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Mûsikîye ilginiz ne zaman başladı? Bu okulu tercih etme nedenleriniz nelerdir ve sizi kim yönlendirdi?” sorularına yanıt aranmıştır. Öğrencilerle yapılan odak grup görüşmelerde mûsikîye başlama zamanlarına, MP’nı uygulayan bu okulu tercih etme nedenlerine ve kim/kimler tarafından yönlendirildiklerine dair aktarımlara yer verilmiştir. Öğrencilerin mûsikîye ilgilerinin başlama zamanlarıyla

bağlantılı olarak yaptıkları aktarımlar şu şekildedir: Ö5, Ö7, Ö8, Ö20, Ö55, Ö57, Ö58, Ö61, Ö63, Ö72, Ö79 rumuzlu öğrencilerin müziğe duydukları ilginin küçük yaşlarda başladığı tespit edilmiştir. Ö5, küçüklüğünde babasının kendisini programlara götürdüğünü, oradaki ilahi ekiplerinin icralarından etkilenecek kendisinin söylemeye başladığını ve bu şekilde ilgisinin başladığını belirtmiştir. Ö8, babasının düğünlerde ve programlarda org çalıp sesli icra yaptığını bu yolla kendisinin de mûsikîye ilgi duymaya başladığını belirtmiştir. Ö57, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Mûsikîye ilgim aslında küçüklükten geliyor. Ben tekkede büyüdüm. Bu nedenle tekke mûsikîsi küçüklükten beri kulaklarımda yer edindi. Ayrıca babam ilahi koroları ve dinî mûsikî icralarında bulunduğu için mûsikîye ilgim buradan gelmektedir.”* Ö61, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Mûsikîye ilgim 7-8 yıl önce başladı. Bu dedemden ve babamdan geliyor. Dedem zamanında bandoda çalmış. Babam da ûd, kanun, bağlama imalatı ve tamirâtı yapıyor. Bu nedenle mûsikîye ilgim arttı.”* Ö63, konuyla bağlantılı olarak; *“Benim 8 yaşlarındayken ritim enstrümanlarına merakım vardı. Küçük bir bendirim vardı ve onu çalmaya çalışıyordum. 8 yaşımdan itibaren bu merak başladı diyebilirim.”* ifadelerine yer vermiştir. Ö79, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ben, 7 yaşımdan beri mûsikîyle ilgileniyorum. Bizim Urfa'da geleneksel mevlidhânlık (mesleği) var. Yedi yaşından beri dedemler ile programlara gidiyorum. Düğün, taziye, nişan programları derken (mûsikîye ilgim bu şekilde başladı).”*

Ö2, Ö11, Ö38, Ö39, Ö41, Ö44, Ö45, Ö46, Ö50, Ö54 ve Ö78'in aile, aile yakınları ve arkadaşları vesilesiyle müziğe ilgi duymaya başladıkları tespit edilmiştir. Ö2, babasının din görevlisi olması sebebiyle camide ezan, kâmet gibi icraları öğrenerek mûsikîye ilgisinin başladığını ifade etmiştir. Abisinin gitar, babasının ise bağlama çalmasından etkilenen Ö11 daha sonralarda kendisinin de enstrüman çalmaya başladığını ve böylelikle mûsikîye daha çok ilgi duyduğunu belirtmiştir. Ö41 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Benim abim Ulus İlk Meclis AİHL'ne geldi. O zamandan beri bana da bir şeyler aktarmaya çalıştı. Ben de orta okulu bitirip liseye abimin yanına geldim. Abim ve hocam beni teşvik edip kanuna başlattılar. Mûsikîye ilgim böyle başladı.”* Ö45, babasının 6 yıl önce ney üflemeye başladığını, kendisinin de 1 yıl sonra neye başladığını belirtmiştir. Ö78, Abisinin ûd çalıyor olmasından etkilenerek mûsikîye başladığını belirtmiştir.

MP kapsamında yer alan AİHL'ne başladıktan sonra yeteneklerini keşfeden Ö4, Ö9, Ö19, Ö24, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32, Ö33, Ö34, Ö35, Ö36, Ö56, Ö59, Ö64, Ö66, Ö67, Ö69, Ö70, Ö73 ve Ö76 mûsikîye ilgilerinin bu okula başlamaları neticesinde olduğunu belirtmişlerdir.

Ö3, Ö12, Ö13, Ö14, Ö51, Ö52, Ö53, Ö74, Ö75 ve Ö80'in yeteneklerinin öğreticileri tarafından keşfedildiğini belirtmişlerdir. Ö12, *"Benim ortaokul zamanlarında saz çalan bir hocam vardı. Onun eşliğinde ben de özel günlerde türküler, şarkılar söylüyordum. Sonra Hakan hocam sayesinde buradan haberim oldu ve buraya geldim."* ifadelerini aktarmıştır. Ö62, *"Dört yıl önce ortaokuldan müdürümüz, küçük çaplı bir koro kurmuştu. Onunla başladı. Oradan mezun olduktan sonra hocamız buraya müdür yardımcısı olarak geldi. Beni tanıdığı için bu okula çağırdı. O sebeple buradayım."* ifadelerini aktarmıştır. Ö74, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *"Benim ilkokuldaki müzik öğretmenim kısa süreli olarak okula geldi ve kardeşimle benim de içinde bulunduğumuz bir koro oluşturdu. Bunun bizde bir yetenek olabileceğini düşündüm. Beşinci sınıfta ailemin en sevdiği enstrüman olan kanunu icra etmemi istemeleri sonucunda mûsikîye ilgi duymaya başladım."*

Mûsikîye ilgilerinin ortaokulda başladığını ifade eden Ö10, Ö15, Ö21, Ö22, Ö28, Ö37, Ö47, Ö52, Ö68 ve Ö71 proje okullar ile tanıştıktan sonra bu ilgilerinin daha da arttığını belirtmişlerdir. Ö28, *"Benim (mûsikîye ilgim) kanuna başladığım zaman oldu. Sekizinci sınıfın başlarıydı ve kanun çaldığım için ilgi duymaya başladım"* ifadelerini aktarmıştır.

Ö1, Ö40, Ö42, Ö43 ve Ö77'in hafızlık sırasında mûsikî dersleri ile tanışmaları neticesinde mûsikîye ilgi duymaya başladıklarını belirtmişlerdir. Ö1, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *"Ben (müzikle) ilkokuldan beri ilgileniyordum. Babam hoca olduğu için hafızlık kurslarında eğitim gördüm onların da faydası oldu. Sonra Ulus İlk Meclis AİHL'ne geldim. Burada da kendimi geliştirmeye çalışıyorum."* Ö40: *"Ben 5. sınıfta hafızlık Kur'ân kursuna başladım. Orada bir hocam yeteneğimi fark etti ve beni çeşitli korolara göndermeye başladı. Mûsikîye ilgim bu şekilde başladı."* ifadelerini kullanmıştır. Ö42'de hafızlık yaptığı esnada dinî mûsikîye yöneldiğini, ezan ve ilahilerle bunu pekiştirdiğini belirtmiştir. Ö43, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *"2017'de Kur'ân kursuna ilk defa gittiğimde Mehmet Erarabacı hocayla mûsikî eğitimine başladım. Bu zamana kadar sürdü, devam ettirmeyi düşünüyorum."* ifadelerini kullanmıştır. Ö77 ise şu ifadeleri kullanmıştır: *"Bu okula geldiğimde ilk başta hafızlık sınıfındaydım. Kur'ân okumaya başlayıp o kulak olduğunu görünce davet ettiler böyle bir bölüm açılıyor diye. Bölüme girmiş olunca müziğe tamamen girmiş oldum. İçinde bulunup böylelikle başlamış oldum."*

Ö27, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *"Ben Türk müziğinden önce batı müziği ile ilgileniyordum ve Türk müziği ile ilgili hiçbir bilgim yoktu. Ne zaman ki batı müziğinden*

soğudum yani bir değişim kararını verdim o zaman mûsikîye (ilgim) başladı. Burası da benim için güzel bir başlangıç oldu.”

Öğrencilerin mûsikî programının uygulandığı okulları tercih etme nedenlerine dair görüşleri şekildedir: Ö48 konuyla ilgili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: *“Ben ortaokuldayken okul korusundaydım. Küçüklükten beri ilgim vardı ve gitar çalmak istiyordum ama imkân olmamıştı. Bu okula gelince imkânı da elde etmiş oldum.”* Ö62 konuyla ilgili olarak şu ifadeleri belirtmiştir; *“Ben farklı bir okul istiyordum. Ortaokuldaki müdürümüz ailemi arayıp mûsikî bölümü olduğunu ve yetenekli olduğumu anlattı. Gelip burayı görsün, tanışın dedi. Gelip sınava ve mülakata girdim bu şekilde seçildim.”* Ö74, konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bu okula gelme nedenlerimden biri orta okuldaki ilahi koromuzla yarışmalara gidiyorduk. Bir gün yarışma için buraya geldik. Aynı zamanda okulun mimarisini, icraatlarını ve öğrencilerini görünce gözümüzde saygınlık kazandı. Ayrıca kanun için öğretici bulmama vesile oldu.”* Ö77, hafızlık yaptığı ve üzerine dinî mûsikî bilgilerini ekleyerek daha güzel bir hale getirmek istediği için bu okula tercih ettiğini belirtmiştir.

Ö1, Ö9, Ö10, Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö42, Ö43, Ö44, Ö56, Ö60, Ö64, Ö69, Ö70, Ö71, Ö72, Ö73 Ö75 ve Ö76, rumuzlu öğrenciler okulda mûsikînin olması ve mûsikîye olan ilgilerinden ötürü bu okulu tercih ettiklerini aktarmıştır. Ö42, özellikle okulda öğrenim gören arkadaşlarının da bunda payı olduğunu, Ö44 ise dinî mûsikîyi sevdiği için burada olduğunu belirtmiştir. Ö58 konuyla ilgili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: *“Mûsikîye olan ilgimizi ve merakımız daha çok geliştirmek, bu sanat dalının daha çok içine girmek, kurallarını kaidelerini öğrenmek, formlarını öğrenmek nedeniyle (bu okulu tercih ettim).*

Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32’nin öncelikle akademik başarı ardından mûsikîye duydukları ilgi nedeniyle bu okulu tercih ettikleri belirlenmiştir. Ö4, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: *“Baştaki amacım daha iyi öğretmenlerden ders görebilmek. Mûsikî korosunu da devam ettirmek istediğim için bu okulu tercih ettim.”* Ö5, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bu okulu tercih etmemin ilk nedeni akademik başarıyı düşünüp, akademik başarıya önem vermemdir. Buna ek olarak mûsikîde ilerlemek için burayı tercih ettim.”* Ö6 ve Ö7’de akademik olarak bu alanda ilerlemek istediğini aktarmıştır.

Ö2, Ö3, Ö8, Ö40, Ö53, Ö59, okulu tercih etmelerindeki asıl nedenin mûsikî eğitiminin İHL bünyesinde verilmesi olarak aktarmışlardır. Küçük yaşlarda ilgili olduğu için bu okulu tercih ettiğini belirten Ö8, şu ifadeleri aktarmıştır: *“Ben orta okulda da imam hatip*

okuluna gittim. Buranın da hem İHL olması hem de küçük yaşlarda mûsikîye ilgimin başlaması nedeniyle bu okulu tercih ettim.” Ö40, konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri aktarmıştır: “Bu okulu tercih etme nedenlerim hem dinî mûsikî hem imam hatip eğitiminin birlikte verilmesidir.” Ö53 ise konuyla ilgili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: “Ben 7. ve 8. sınıfta mûsikî ile alakalı bir lise istiyordum. GSL vardı ama İHL olmaması nedeniyle çok gitmek istemiyordum. Ablamın burayı söylemesi ve İHL olması nedeniyle mûsikî okuluna geldim, bu şekilde devam ediyorum.” Ö59 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “Konya’da köklü bir okul olduğu, hatta Türkiye’de yapılan ilk İHL’nden birisi olduğu için (bu okulu tercih ettim). Özel, güzel eğitimlerimiz var bu bizi teşvik etti. Sonra dinî mûsikî bölümü açılmıştı. Bu sene ilk mezunlarını verecek.”

Ö61, Ö65, Ö81, mûsikî eğitimi noktasında GSL’ni tercih etmek isteyip bazı çekincelerden dolayı gitmeme kararı alan ve mûsikî programıyla tanışan öğrenciler arasında yer almaktadır. Ö61 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Ortaokulu İHL’nde okudum ve lise eğitimime İHL’nde devam etmeyi düşünüyordum. Ama mûsikî eğitimi için de GSL istiyordum. Ama (eve) uzak kaldığı için biraz hevesim kırılmıştı. Buranın broşürlerini görünce hem İHL hem mûsikî olur daha iyi olur dedim böylelikle geldim.” ifadelerini kullanmış, güzel sanatlar okuma isteğinin bu okulda karşılık bulduğunu belirtmiştir. Ö65 konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Bu okuldan bir sene önce GSL’nde kaldım. GSL’nde çeşit ne kadar fazla olursa olsun hoca yetersizliği vardı. Öğrencilerde müzikle pek ilgili değildi, amatörce ilerliyorlardı. Sonra mûsikî bölümünü önerdiler. Amaçlarını gördüm, işleyişini beğendim, projenin kapsamında bir öğrenci olarak çalışmak istedim.” Ö79, bu okul olmasaydı GSL’ne gitmeyi düşündüğünü, ancak eğitimin karma olması nedeniyle isteksiz olduğunu belirtmiş, MP’nı bu nedenle tercih ettiğini belirtmiştir. Önceden bu okulun ortaokul kısmına girmek için uğraşan bu nedenle okulun varlığından haberdar olan Ö81, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Ortaokulun başından beri gelen bir müzik maceram var. Bu nedenle devamında güzel sanatlar istiyordum ama ailem ortamdan dolayı istemiyordu. Burada mûsikînin olduğunu duyunca tercih etmek istedik.”

Ö11, Ö27, Ö28, Ö52, Ö54, Ö67, Ö68 ve Ö80, LGS’den (Liselere Giriş Sınavı) düşük puan aldıkları ve başka okula gidemedikleri için bu okulu tercih ettiklerini aktarmıştır. Ö11, konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Benim puanım çok düşüktü. Bu okula puanım yetmediği için (müdür) bu alanlarımız var dedi. Benim de müzikle ilgili yönlerim olduğu için bu okulu tercih ettim. Öncelikle babamın sonra müdürün tercihlerimle etkisi oldu.” Herhangi bir okula yerleşemediği için alternatif olarak mûsikî proje okulunu denemek

isteyen Ö27: *“İlk tercih sebebim LGS’den iyi bir puan alamadığım için puanımın tuttuğu bir okul yoktu. Bu nedenle bir okul arayışına girdik. Genelde normal konservatuvarlar vardı. Burayı gördüm hem uygulama hem de dinî mûsikî İHL olmasından ötürü burayı tercih ettim.”* ifadelerini kullanmıştır. Ö28, programa başladıktan sonra okulu sevdiğini ve yeteneğini keşfettiğini belirtmiştir. Ö52’de LGS’den istediği başarıyı elde edemeyip bu okula geldiğini ifade etmiştir. Ö54, konuya ilişkin şu aktarımı yapmıştır: *“Yedinci sınıfın sonuna doğru LGS’den pek umudumuz olmadığı için müzikle ilgileniyordum. Müzik okuluna gitmek istiyordum. Burası imam hatip olunca daha faydalı olur diye burayı tercih ettim.”* Ö67 ise konuyla bağlantılı olarak şu ifadelere yer vermiştir:

“Ben bu okulun ortaokul bölümünde de okudum. Aslında şöyle; mûsikî projesi hakkında bilğim vardı. Ortaokulu bitirdikten sonra da mûsikî bölümünün yetenek sınavına girdim, kazandım. Şu anda 11. Sınıfındayım genel olarak öyle başladık. LGS puanımdan dolayı maalesef bir yere yerleşemedim öyle olunca ailem burayı tercih (etmeme) sebep oldu.”

Enstrümanlarını geliştirmek için için bu okulu tercih ettiklerini belirten Ö14, Ö41, Ö45 ve Ö55, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: Ö14, keman ile ilgilendiği için daha çok ilgi duyduğunu aktarmıştır. Ö41, konuyla ilgili şu ifadeleri aktarmıştır: *“Bu okula gelmeden önce abim beni kanun enstrümanıyla tanıştırdı ve şu an hocam olan Mehmet Emin Bayram’la tanıştırdı. Hocamla bir aşamaya kadar geldikten sonra bana liseyi nerede okuyacaksın diye sordu. Abimin ve hocamın desteğiyle burayı tercih ettim.”* Ö55 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bu okula girme nedenim ney enstrümanı üzerinde teorik ve (icra alanında) iki şekilde de kendimi geliştirmek ve ileride de master yapıp hedeflerime ulaşmak.”*

Öğrencilerle yapılan odak grup görüşmelerde MP’na kimler tarafından yönlendirildiklerine dair unsurlara bu kısımda yer verilmiştir. Öğrencilerin, müdür, müdür yardımcıları, öğretmenler, aile, aile yakınları ve arkadaşları tarafından programa yönlendirildikleri anlaşılmaktadır. Ö11, Ö19, Ö21, Ö22, Ö23, Ö40, Ö49, Ö51, Ö55, Ö62, Ö63, Ö65, Ö78, Ö79 ve Ö80 rumuzlu öğrencilerin, müdür ve müdür yardımcıları tarafından mûsikî programına yönlendirildiği belirlenmiştir. Ö11, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Beni müdür yönlendirdi.”* Ö40 ise şu ifadeleri aktarmıştır: *“Beni bu okula ortaokuldaki müdür yardımcım yönlendirdi.”* Ö55, şu aktarımı yapmıştır: *“Beni mahalleden bir arkadaşım ve okul müdürümüz yönlendirdi.”* Ö78 ise şu ifadeleri kullanmıştır: *“Beni*

ortaokuldaki müdürümüz yönlendirdi.” Ö1, Ö2, Ö45, Ö46, Ö59 rumuzlu öğrenciler öğreticileri tarafından mûsikî programına yönlendirildikleri belirlenmiştir. Ö1, bu okulu müzik öğretmeninin yönlendirmesi ile tercih ettiğini aktarmıştır. Ö2 ise ortaokul eğitimi sırasında müzik öğretmeninin yönlendirmesinin etkili olduğunu belirtmiştir. Ö46, rehberlik öğretmeninin okula yönlendirdiğini ifade etmiştir. Ö59, konuyla ilgili şu aktarımı yapmıştır: *“Beni yönlendiren hafızlıkta (eğitimi esnasında) projedeki (görev alan) hocamız oldu.”* Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö56, Ö70, Ö71, Ö72, Ö73 ve Ö74’ü öğretmenleri ve aile yakınlarının proje okullarına yönlendirdiği tespit edilmiştir. Ö41, konuyla ilgili şu ifadeleri aktarmıştır: *“Beni abim ve hocam (Mehmet Emin Bayram) yönlendirdi.”* Ö74 ise *“Beni en başta ailem ve ortaokulda dinî mûsikî öğretmenim yönlendirdi.”* ifadelerini kullanmıştır. Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö43, Ö44, Ö48, Ö53, Ö54, Ö60, Ö61, Ö64, Ö67, Ö69, Ö75, Ö76 ve Ö81’in anne, baba, abla gibi aile bireyleri tarafından okula yönlendirildikleri tespit edilmiştir. Bunlara olarak Ö3, Ö20, Ö24, Ö25, Ö26, , Ö50 ve Ö66 rumuzlu öğrencilerin ise aile yakınları vesilesiyle okula yönlendirildikleri belirlenmiştir. Ö4, Ö15, Ö16, Ö27, Ö42, Ö47, Ö55, Ö57 ve Ö58 rumuzlu öğrencilerin arkadaşları vesilesiyle okula yönlendirildikleri belirlenmiştir. Ö4, konuyla ilgili şu ifadeleri aktarmıştır: *“Görsel sanatlar sınıfındaki arkadaşlarım yönlendirdi. ‘Sınav var gel dahil ol’ diye o vesileyle geldim.”* Ö57, şu ifadeleri aktarmıştır: *“Buradan mezun olan bir abimiz vardı. Bizi bu okula yönlendiren sebeplerden birisi de o olmuştur.”* Ö58 ise konuyla ilgili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: *“Ulus İlk Meclis AİHL’nden mezun olan Rıza Sert abimiz yönlendirdi.”* Ö55 ise *“Beni mahalleden bir arkadaşım ve okul müdürümüz yönlendirdi.”* ifadelerini kullanmıştır. Ö14 ise mahalle berberinin yönlendirmesiyle okula geldiğini ifade etmiştir.

Öğrencilerin mûsikîye ilgi duymaya başlamalarında çevresel faktörlerin etkisinin oldukça fazla olduğu anlaşılmakta, bilhassa aile, öğretici, hafızlık vs. gibi unsurların mûsikî açısından kendilerini keşfetme noktasında yüksek bir payının olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu okulu tercih etme nedenleri arasında; imam hatip lisesi bünyesinde olması, MP’nın uygulandığı okulların genellikle köklü okullar olması, öğrencilerin farklı bir okula girmeye puanları yetmediği için mûsikîye yönelik yetenekleri dahilinde bu programa başvurmaları, GSL’ne gitmeyi düşünürken bu okulları gördükten sonra burayı tercih etmeleri gibi sebepler olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bir kısmının bilerek ve mûsikî bölümünü isteyerek geldikleri, diğer bir kısmının bu okullara girmeye puanları yetmediği için bu bölümü tercih ederek girdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrencilerin aileleri,

arkadaşları, öğreticileri, tanıdıkları yoluyla mûsikîye ilgi duymaya başladıkları ve bu okullara yönlendirildikleri görülmektedir.

2.7.2. Öğrencilerin Yetenek Sınavı Hakkındaki Düşünceleri

Alt problemin tespiti için sorulan “Yetenek sınavı hakkında düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerle yapılan odak grup görüşmelerde öğrenci alımı için gerçekleştirilen yetenek sınavı ile ilgili düşünceleri sorulmuş, verilen cevaplar bu başlık altında incelenmiştir. Öğrenciler, yetenek sınavıyla ilgili şu görüşlere yer vermiştir: Ö1 ve Ö2, sınavın yeterli ve güzel olduğunu belirtmiş sınavlarda icra edilen eserlerin kendileri tarafından seçilmesinin bir avantaj olduğunu aktarmıştır. Ö10, Ö11, Ö17, Ö18, Ö35, Ö41, Ö43, Ö45, Ö57, Ö60 ve Ö79, sınavın güzel ve ideal olduğunu ifade etmiştir. Ö12, tüm müzik bölümlerinde olduğu gibi bu okullarda da yetenek sınavı ile alım yapılmasının güzelliğine vurgu yapmıştır. Ö74 ve Ö81, sınavın kolay olduğunu, Ö25, Ö27, Ö31, Ö33 ve Ö39 sınavın yeterli düzeyde yapıldığını, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö63 ve Ö64 yetenek sınavının gerekli ve yeterli düzeyde olduğunu, Ö40, olması gerektiği gibi yapıldığını belirtmiştir. Ö51 ve Ö54 yetenek sınavının eleyici bir sınav olduğunu aktarmıştır. Ö21, Ö24 ve Ö55, yetenek sınavının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ö77, şu ifadelerle yer vermiştir: “*Kesinlikle olması gereken bir sınav olarak düşünüyorum. Tıp üzerinden örnek vereyim, tıpa girmek için belli bir puan almak gerekiyorsa bu da bir sanat dalı üniversite bölümü. Onun için de yetenek sınavının olması gerekiyor.*” Ö69 yetenek sınavının oldukça yeterli ve gerekli olduğunu, Ö34, Ö36, Ö37, Ö70, Ö71 ve Ö72 yapılan yetenek sınavının gerekli, yeterli ve özellikle belirleyici bir sınav olduğunu vurgulamışlardır. Ö38 ve Ö56, yetenek sınavının müzik ile ilgili her bölümde olması gerektiğini ancak proje okullarında daha eleyici ve zorlu olmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ö28, Ö52 ve Ö68 yetenek sınavlarının olması gerektiği gibi müzik yeteneğini ortaya çıkaracak belirleyici faktörlerin yer aldığını belirtmişlerdir. Ö73, yetenek sınavının kolay olduğunu ancak biraz zorlaştırılması gerektiğini belirtmiştir.

Ö9, Ö42, Ö48, Ö65 ve Ö76, sınavın zor olduğunu belirtmişlerdir. Ö9 ve Ö76, sınavın oldukça zorlu geçtiğini ifade etmiştir. Ö42, konu dair şu ifadeleri aktarmıştır: “*Bana göre yetenek sınavı biraz zordu. Sınava 2-3 ay boyunca hazırlanırken bayağı zorlandım. Biraz heyecan yaptım ama hocalarımızın desteğiyle kazandım.*” Piyanodan ses tekrarı aşamasında zorlandığını belirten Ö48 yetenek sınavına ilk girişte kazanamadığını sonradan tekrar girmek için kursa gidip yeteneklerini geliştirerek kazandığını aktarmıştır. Ö65: “*Burada sınava*

girerken konservatuvara gireceğimi sanmıştım çünkü çok ayrıntılı sorular vardı.” ifadelerini kullanarak sınavın detaylarına dair bilgiler aktarmıştır.

Ö4, Ö23, Ö26, Ö29, Ö47, Ö49, Ö50, Ö53 ve Ö74 rumuzlu öğrenciler, sınavın yapılma stili ile ilgili bilgi vermiştir. Ö4, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Nota verildi, nota seslerini çıkarttık. Ardından ritmimizi ölçtüler, sonra ‘çaldığınız bir enstrüman var mı?’ diye sordular. Sonrasında bildiğimiz bir ilahiyi okumamızı istendiler. Bunun sonucunda da yetenekli olan öğrencileri aldılar.”* Ö29, kalem yardımı ile ritim tekrarı sorulduğunu, ilahi veya şarkı formu icrası istenildiğini belirtmiştir. Ö47, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Yetenek sınavına ilk girdiğimde neyle karşılaşacağımı bilmiyordum. Piyanodan ses verdiler biz o sesi vermeye çalıştık. Sonra kalemle ritim vuruldu o ritmin aynısını vurmaya çalıştık ve en son bir ilahi veya türkü söylediler ona göre de okula alındık.”* Ö53, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Öğrenci herhangi bir sazla girerse artı puan alıyor. Mesela ben ritim saziyla aynı zamanda hem okuyup hem çalmıştım. Piyano üzerinden ses veriliyor ve kulak ölçülüyor. Ritim vuruyorlar bizden aynısını istiyorlar. Aslında bir nevi ölçme değerlendirme sınavı yapıyorlar.”* Ö74, konuyla ilgili olarak şu ifadeleri aktarmıştır:

“(Yetenek sınavının) orta okul düzeyinden liseye geçen bir öğrenci için gayet normal olduğunu düşünüyorum. Bizi, salavat, tekbir gibi basit eserlerden sorumlu tuttular. Ayrıca küçük bir sanat müziği ya da dinî mûsikî (eseri) istediler. Biraz yetenek gerektirse de her öğrencinin biraz çalışma yoluyla gelebilmesi için uygun.”

Ö3, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bizim yeteneğimiz olduğu için bu bölümü seçtik. Bir sınava mülakata girdik ancak yeni gelecek arkadaşlarımıza bir önerim var. Yeteneği olup olmadığını bilmiyor olabilir. En azından sınava katılmasını tavsiye ederim.”* Ö5, okul ile tanışana kadar yeteneğinin farkında olmadığını, yetenek sınavından sonra bunu keşfettiğini belirtmiştir. Ö8’de konuyla ilgili şu ifadelere yer vermiştir: *“Öncelikle sadece mûsikî dalında değil, resim vs. gibi alanların yetenek sınavları insanın kendisini bulmasını sağlıyor. Bu şekilde kendin deniyorsun ve yeteneğin varsa direkt başlıyorsun.”* Ö46, konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Ben sınavın yetenek dışında öğrencinin mûsikîye olan ilgisinin de ölçüldüğünü düşünüyorum. Kendi açımdan söyleyecek olursam o zamanlar ki müziğe olan yeteneğim şu anki kadar gelişmiş değildi ki sınavımın da güzel

geçtiğini düşünmemiştim. Fakat öğretmenlerimin müziğe olan ilgimi fark ettikleri için beni aldıklarını ve sınavı kazanabildiğimi düşünüyorum”

Ö67, sınava pandemi döneminde girdikleri için daha kolay olduğunu ama şimdi zorlaştırdıklarını belirtmiş ve konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Okulun reklamı yapıldığı için sınava daha fazla kişi katılıyor. Katılımcı sayısının artması ve talebin olmasıyla beraber sınav soruları da zorlaşınca artık daha kaliteli müzisyenler yetişmeye başlıyor.”* Ö80 ise proje okullarının açılmaya başlandığı dönemlerde yeteneği zayıf öğrencilerin de girebildiğini belirtmiş fakat zamanla bunun değişikliğe uğrayıp yeteneğe daha fazla önem verildiğini aktarmıştır.

Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda, öğrencilerin bir kısmı sınavın zorluğundan bahsetmiş olsa da çoğunluğu bu sınavın gerekli, yeterli ve dozunda yapıldığını aktarmıştır. Sınavlarda özellikle ritim tekrarı, ezgi tekrarı ve eşlik sazı ile eser icrası istenildiğini, mûsikî becerilerinin ölçülerek belirleyici faktörlerin yerinde ve doğru kullanıldığını belirtmişlerdir.

2.7.3. Öğrencilerin MP’nın Yararları ile İlgili Görüşleri

Öğrencilerle yapılan odak grup görüşmelerde öğrencilerin, MP’nda eğitim alma memnuniyetleri ve programının sağladığı yararları ve görüşlerine yer verilmiştir. Öğrencilerin programda eğitim alma memnuniyetlerine dair görüşleri şu şekildedir: Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö32, Ö33, Ö34, Ö38, Ö39, Ö40, Ö41, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö47, Ö48, Ö49, Ö51, Ö52, Ö53, Ö55, Ö56, Ö58, Ö59, Ö61, Ö63, Ö64, Ö66, Ö67, Ö69, Ö70, Ö72, Ö73, Ö74, Ö75, Ö78, Ö79, Ö80 rumuzlu öğrencilerin programdan memnu oldukları tespit edilmiştir. Ö3, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Buraya geldiğim zaman hiçbir bilgim yoktu. Gelmeden önce adını dahi bilmediğin kanunla burada tanıştım ve çalmaya başladım. Şu anda (enstrümanımla ilgili) kurs alıyorum.”* Ö4 ve Ö5 ise hem mûsikîyi öğrendikleri hem de sanatçılarla tanışma fırsatı buldukları için memnun olduklarını ifade etmiştir. Ö7, Ö8, Ö42 ve Ö59, hocalarının kalitesi, güler yüzlülüğü ve anlayışlı olmalarından da memnuniyet duyduklarını aktarmışlardır. Ö12 ve Ö14 programın hayatlarına kattığı değerden dolayı memnuniyetlerini belirtmiştir. Ö16, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“MP’nda eğitim almaktan memnunum. Öncelikle sosyal ve diğer açılardan artışı var. Benim Fen Sosyal Bilimler Projesi (FSBP) kapsamında okuyan bir arkadaşım mezun olduğunda sadece (akademik) dersleri öğrenmiş oluyor ama*

ben keman eğitimi, ses eğitimi ve solfej bilgisine de sahip olacağım.” Ö17, diğer meslek liselerinin 70 kişiden oluştuğunu kendilerinin ise 8 kişi ders işlediğini belirtmiş, ücretsiz olarak kurslara katılarak eğitim aldıklarını bu nedenle aldıkları eğitimden memnun olduğunu aktarmıştır. Ö22, özellikle ezan ve kâmet hususunda hassas olduğu için programın bu alanda sağladığı katkılar sebebiyle memnuniyetini ifade etmiştir. Ö45, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ben zaten lise olarak imam hatip düşünüyordum. Ortaokulum da imam hatipti. Hem İHL’ne gidip hem de mûsikî eğitimi almak benim için çok iyi oldu.”* Ö49, konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: *“MP’nda eğitim almaktan memnunum. Repertuvar bilgisi, enstrüman bilgisi, ses eğitimi bilgisi konusunda hocalarım beni çok iyi bir şekilde eğittiler.”* Ö53, konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: *“Hocalarımız, bizi çok iyi öğretmenlerle tanıştırdılar, çok güzel yerlere götürdüler, önümüzü açtılar. Ayrıca sahnede nasıl duracağımızı gösterdiler. Bu yüzden oldukça memnunuz. Bilim Kültür ve Sanat Derneği’nde Özer Özel, Mehmet Kemiksiz, Ahmet Şahinler gibi ünlü üstatlarla tanışma fırsatı elde ettik.”* Ö55: *“(MP’nda eğitim aldığım için) memnunum ve programın (sayıca) arttırılması lazım.”* ifadelerine yer vermiştir. MP’nda eğitim alıyor olmanın ayrıcalık olduğunu dile getiren Ö58 şu ifadeleri aktarmıştır: *“İlgili olduğumuz bir dalın üzerinde eğitim almaktan tabi ki memnunuz. Bu işin içine daha çok girmemize neden oluyor.”* Ö67, konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: *“Çıktığımız turnelerin ve sahnelerin bizi sosyalleştirdiğini düşünüyorum. Buradaki herkesin mûsikîyi sevdiğini ve memnun olduğunu düşünüyorum.”* Ö74: *“MP’nda eğitim almak bir lise öğrencisi için harika bir durum. Çünkü millet ortaöğretimde üniversiteye hazırlanıyor. Bizim şu an yaptığımız şeyler için hazırlanıyorlar ama biz hayallerimizi lise çağında gerçekleştirebiliyoruz.”* ifadelerine yer vermiştir. Ö78, özellikle böyle bir okulda İHL adı altında eğitim almaktan memnun olduğunu belirtmiştir. Ö25, Ö26, Ö51 ve Ö66 rumuzlu öğrenciler özellikle enstrüman üzerine eğitim almalarının onları çok memnun ettiğini belirtmişlerdir.

Öğrencilerle yapılan odak grup görüşmeler sonucunda, katılımcıların çoğunluğu mûsikî programında okuyor olmanın mutluluk verici olduğunu belirtmiş, eğitim aldıkları alanların özellikle ilgi alanları olması sebebiyle duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir.

Öğrencilerin, MP’nın kendilerine sağladığı yararlar konusuyla ilişkili görüşleri şu şekildedir: Ö14, Ö17, Ö34, Ö42, Ö49, Ö51, Ö52, Ö54, Ö56, Ö57, Ö61, Ö62, Ö67, Ö74, Ö77, Ö87 programın kendileri için sosyal ve bireysel gelişim açısından faydalarının olduğunu belirtmişlerdir. Ö14, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“İTRÎ Kültür Sanat Vakfı önderliğinde yurt dışında veya Ankara’da Enderûn teravîh tertibi programları oluyor.*

Bu programların öğrencilerin kaynaşmasına vesile olması, öğrencilerin birbirlerinden çeşitli bilgiler öğrenmesi, bana ve diğer öğrencilere sağladığı yararlardandır.” Ö17, sosyal ortamlarda müzisyen olarak bilinmenin ayrıcalığı olduğu, bunun da kişisel gelişime katkı sağladığını belirtmiştir. Ö49 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “MP, sosyal açıdan bize çok yararlı oldu. Farklı şehirlerden de bir sürü arkadaş edindik, farklı kişilerle tanıştık. Fatih Koca gibi ünlü kişilerle de tanıştık. (Özellikle) ses eğitimi ve repertuvar konusunda bize gerçekten çok faydası oldu.” Ö34, müzik bilgisine sahip olduktan sonra kişisel olarak daha özgüvenli hissettiğini ifade etmişlerdir. Ö42, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “Sesimi geliştirmeme yardımcı oldu, sosyalliğim arttı, insanlarla konuşma biçimim değişti.” Ö51 konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“(Program) benim derslerime daha çok odaklanmamı sağladı. Müzik ruhu sakın kıldığı için derslerimi daha çok öğrenmemi sağladı, notlarım yükseldi. Daha sonra hayatımda, genelde aile, öğretmen ve okul çevremde çok fazla saygı görmeye başladım. Çünkü bir yerde bir kişinin yeteneği varsa o kişi orada saygı görüyor. Ben de bu program sayesinde bir kişilik kazandım. Bu yüzden bana saygı duydular. Bu da hoşuma gitti ve programdan yararlandım.”

Ö52, konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“(Program) bize evde boş vakitlerimizi nasıl değerlendireceğimizle ilgili bir hobi sunuyor. Ondan sonra turneler yapıyoruz. (Turneler esnasında) gideceğimiz şehre bir gün öncesinde (giderek) orayı bir rehber eşliğinde geziyoruz.”* Ö54, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bize öncelikle geniş bir çevre sağlıyor. Burada güzel bir müzik eğitimi alıyoruz ve ileride CV’mize güzel şeyler işleniyor. İş de sağlıyor bize, bazen hocalarımız işe gönderiyor. Gerek ücretli gerek ücretsiz sahnelere çıkartarak tecrübe kazanmamızı (sağlıyorlar).”* Ö56, konuyla ilgili şu aktarımı yapmıştır: *“İlk olarak daha sosyal daha açık biri olmamı sağladı, kendi yeteneklerimi keşfettim. Bir de özgüvenimin artmasını sağladı.”* MP’nın kendisine sosyalleşme imkânı sağladığı üzerinde duran Ö57, ayrıca program sayesinde enstrüman imkânı sunulması ve gittikleri programlar kapsamında Türkiye’nin önde gelen hocalarıyla tanışma imkânı sağladığını belirtmiştir. Ö61, konu dair şu aktarımı yapmıştır: *“Öncelikle MP hayatımı değiştirdi diyebilirim. Çok sayıda konsere çıktık, etkinliklere katıldık, çevre ve arkadaş edindik. Bu yönden çok iyi oldu. Bireysel olarak ise ney eğitimi için ayrıca hocalardan eğitim alarak enstrümanımı daha iyi öğrendim.”* Kişisel anlamda programın kendisine yarar sağladığını belirten Ö62, farklı platformlarda ve şehirlerde çekimler

yaptıklarını, çok sayıda konser yaptıklarını, makamları öğrenmesinden sonra yarışmalarda derece aldığını ve enstrüman dahil pek çok alanda yarar gördüğünü aktarmıştır. Ö67, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “(MP’nın) bana en çok kattığı yararın vefâ (olduğunu düşünüyorum). Çünkü 1-2 sene önce mezun olmuş abilerimizi hâlâ bu çevrede görebilmek bize bunu öğretti.” Özellikle kültürel olarak programın kendisine yarar sağladığını belirten Ö74, program içerisinde Türk müziğine dair hemen her alanda çalışmalar yapıldığını belirtmiş, nota eğitiminin oldukça verimli olduğunu ve enstrüman açısından hep ileriye gittiklerini ifade ederek programın faydalarını belirtmiştir. Ö77, MP’nın faydalarını şu ifadelerle aktarmıştır: “MP bize kaliteli müzik dinlemeyi öğretti. Ben hafızım. Kur’ân’ı Türk müziği makamlarına göre okuyarak kendimize farklı bir boyut açtık. Çok daha zevkli bir şekilde Kur’ân okumaya başladık.” Ö81, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “MP’nın bize kişilik kazandırdığını düşünüyorum. Yaptığımız mûsikî, hayatımızın dinginliğini sağlıyor ve çaldığımız enstrümanlar da bize bir disiplin kazandırıyor. Giyiniş tarzımıza bile yön verdiğini düşünüyorum. Kazandırdığı tecrübeler ve bize kattığı genel kültür açısından da (programın) çok yararlı olduğunu düşünüyorum.”

Ö2, Ö7, Ö9, Ö15, Ö18, Ö20, Ö24, Ö27, Ö41, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47, Ö53, Ö55, Ö63, Ö65, Ö68, Ö73, Ö75, Ö76, Ö79 rumuzlu öğrenciler MP’nın kendilerine enstrüman icra etme hususunda katkı sağladığını belirtmiştir. Ö20, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Genellikle enstrüman hususunda yarar sağladı. Ayrıca müziksel işitme, makamlar ve dinî mûsikî formlarının gelişimi açısından da yarar sağladı.” Ö24 daha önceden fikir sahibi olmadığı halde MP sayesinde enstrümanlar ile tanıştığı ve şu anda saz çalabilmenin en büyük kazanç olduğunu belirtmiştir. Ayrıca sosyal iletişiminin de bu sayede arttığını ifade etmiştir. Daha önce müziğe ilgisi olmadığını belirten Ö30 ise MP sayesinde ilgisinin arttığını, enstrüman çalmayı öğrendiğini ifade etmiştir. Programın enstrüman açısından oldukça fayda sağladığını belirten Ö44 ve Ö45 kişisel olarak belirli bir yere kadar ilerleyebildiklerini fakat aldıkları eğitim sayesinde enstrüman gelişimini sürdürebildiklerini belirtmişlerdir. Enstrüman öğrenmiş olmanın en büyük fayda olduğunu savunan Ö46, ileri düzey icralara ulaşmanın yolunun bu programdan geçtiğini ifade etmiştir. Erken yaşlardan itibaren enstrüman çalmayı ve nota deşifresini yapabilmeyi hayal eden Ö48, bu bilgilerle donanmış olmanın en büyük fayda olduğunu ifade etmiştir. Enstrüman kabiliyetinin geliştiğini, hayalleri ve hedeflerinin buradan geçtiğini ifade eden Ö55 ise MP sayesinde müzik becerilerin fazlasıyla geliştiğini belirtmiştir. Ö68, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “(Program) kaybolmuş mûsikî kültürümüzü, enstrümanları, tambur, klasik kemençe, rebap

gibi ismi şu anda bilinmeyen çoğu müzik aletini öğrenmemize vesile oldu. Makam bilgisi ile müziğin derinlerine inmemizi sağladı.” Ö73, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“MP bağlama çalmama, notaları bilmezken solfeji akıcı bir şekilde okumama, sesimi geliştirmeme, sahne korkumu yenmeme, sahneye çıkarak farklı şehirlere gitmeme yarar sağladı.”* Yeteneklerini MP’nda geliştirdiğini ve sahada öğrendiklerini icra ederek daha da ilerlettiğini düşünen Ö75, MP’nın özellikle enstrüman konusunda çok fayda sağladığını belirtmiştir. Ö76 ise *“MP’nın bana sağladığı en büyük yarar ûd çalmam ve cami mûsikîsi bölümüne geçmemiz oldu. Sosyal açıdan okul çerçevesinde yaptığımız programlar sayesinde kendime olan güvenim bu şekilde arttı.”* ifadelerini aktarmış hem kişisel açıdan yeteneklerini geliştirdiğini hem de sosyal açıdan kendisine özgüven sağladığını belirtmiştir.

Ö43, kendisine ses açısından, Ö11 ve Ö60 ise programın kendilerine ses ve enstrüman açısından yarar sağladığını belirtmiştir. Ö11, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“MP sayesinde hem çelloyu öğrendim hem de mûsikî ve Türk sanat müziği açısından çok yararı oldu.”* Ö60, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Hem ses hem enstrüman olarak çok faydası oldu. Bunları programlarla da süsleyince önceden yaşadığım heyecanımı da kontrol etmeye başladım.”*

Ö1, Ö4, Ö19, Ö21 ve Ö40 program sayesinde repertuvar, nota, ritim, solfej, enstrüman, dinî mûsikî, halk müziği konularında bilgi sahibi olduklarını belirtmiştir. Ö1, MP’nın repertuvar açısından kendisine fayda sağladığını, ders dışında gerçekleştirilen etkinliklerin özellikle cami programlarının oldukça faydasını gördüğünü belirtmiştir. Ö19, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“MP’nın bana halk müziği, enstrüman, dinî mûsikî yani (genel anlamda) mûsikî olarak çok yarar sağladığını söyleyebilirim.”* Ö21, şu ifadeleri aktarmıştır: *“Dinî mûsikî olarak ezan, ilahi alanında bunlara ek olarak enstrümanım, müziksel işitmem, ritim kulağım ve nota okumam gelişti.”* Ö40 ise: *“MP’nın bana sağladığı faydalarından birisi geniş bir repertuvarımın (kazandırması) oldu. İkincisi solfej okumam gelişti. Üçüncüsü de bana bir enstrüman kazandırması oldu.”* ifadelerini kullanmıştır.

Ö3, Ö5, Ö6, Ö16, Ö64 ve Ö78 MP’nın geleceğe yönelik meslek seçimleri üzerindeki olumlu etkilerinden bahsetmiştir. Ö3 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“İlerde ilahiyat okuyarak öğretim görevlisi olmayı hedefliyorum. MP’nın yapmak istediğim işe katkı sağlayacağını düşünüyorum.”* Ö5, şu ifadeleri aktarmıştır: *“MP’nın sağladığı faydalarından bir tanesi mûsikî alanında ilerlemek ve ilerde bir iş imkânı ve rahatlık sağlayacağını düşünmem.”* Ö16, *“En önemlisi buradan mezun olduğumuzda normal birisi gibi iş aramak*

yerine halk eğitime (merkezlerine) başvurup sertifikalı kurs verebiliriz. Bunun dışında boş zamanlarımızda oyun oynamaktan kurtuldum. Artık repertuvar, solfej, keman çalışıyoruz.” Programın meslek seçimi açısından yarar sağladığını belirten Ö64, farklı bir meslek dalını düşünürken artık konservatuvarı tercih edeceğini aktarmıştır. MP’nın hayatını değiştirdiğini belirten Ö78, programın etkisine dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ortaokulda böyle bir gelecek hedefim yokken 9. sınıftan itibaren müzisyen olma yolunda tam olarak ilerlemiş bulunuyorum. Gezdik, öğrendik hatta geçen aylarda ITRÎ Projesiyle Viyana’ya gittik. Bizim için gerek eğitim açısından gerek de gezme açısından çok güzel oldu.”*

Öğrencilerle yapılan odak grup görüşmeler sonucunda, MP’nın faydaları hakkında yöneltilen soruya öğrencilerin çoğunluğu ilgi ve yetenek alanlarına göre ses ve enstrüman gelişimi açısından faydalar sağladığı görüşünde yoğunlaşmıştır. Özellikle sosyal iletişim ve özgüven konusunda kendilerini daha iyi ifade etme yetisi kazandıkları, çevrelerinde saygınlık kazandıkları ve edindikleri beceri sayesinde toplumda saygın kişiler olmaya başladıklarını hissettiklerini ifade etmişlerdir. Enstrüman icra eden öğrencilerin ses alanında, ses icracısı olanların ise yardımcı enstrüman öğrenmekten duydukları sevinç ve bunun ilerideki hayatlarında kendilerine yeni iş sahaları açacağı görüşleri yer almıştır. Boş vakitlerinde gereksiz uğraşlar yerine bilgi edinme üzerine çalışmalar yapmaya yönlendiklerini ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde MP’nın fayda sağlamadığını düşünen öğrenciye rastlanmamıştır.

2.7.4. Öğrencilerin Dinî Mûsikî Alanına Yönelik Gelecek Planları

Alt problemin tespiti için sorulan “Dinî mûsikî alanıyla ilgili gelecek planınız var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerle yapılan odak grup görüşmelerde dinî mûsikî alanına yönelik gelecek planlarına dair görüşlere yer verilmiştir. Öğrencilerin görüşleri şu şekildedir: Ö19, gelecek planının dinî mûsikî alanına yönelik olduğunu ifade etmiştir. Ö74, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: *“Benim tamamen dinî mûsikî odaklı gelecek planlarım var. Üniversitede de yüksek lisans, doktora yaparak öğretim görevlisi olup güzel yerlere gelinebileceğini düşünüyorum.”*

Ö9, Ö31, Ö53, Ö81’in lisans eğitiminde dinî mûsikî konservatuvarını tercih ederek dinî mûsikî alanına yönelmek istedikleri tespit edilmiştir. Ö9, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî konservatuvarına gitmek istiyorum. Sonra kendime ait bir yer açıp onu büyütürken daha verimli bir hale dönüştürmek istiyorum. Hem dinî mûsikî hem de diğer müzik türlerinin (dahil olduğu) karma bir şey yapmak istiyorum.”* Ö31: *“Ben dinî*

mûsikî alanında konservatuar okumayı düşünüyorum. Bitirdikten ve yüksek lisans yaptıktan sonra gelecekte işimi devam ettirmeyi düşünüyorum.” ifadelerini aktarmıştır. Ö53 konuyla ilgili şu ifadeleri aktarmıştır: *“Ben ilk geldiğimde konservatuvar istiyordum ama konservatuvar ortamlarının iyi olmadığı söylendi. (Bu nedenle) büyük ihtimalle Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde mûsikî alanında ilerleyeceğim.”* Ö10, Ö30, Ö41, Ö55 ve Ö64 konservatuvar okumak istediklerini belirtmişlerdir. Ö46 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Dinî mûsikîden ziyade Türk halk müziğine ilgim var. Konservatuarın Türk halk müziği bölümünü seçerek gelecek planlarımı ayarlamayı düşünüyorum.”* Ö40, gelecek planları arasında dinî mûsikîyi meslek haline getirmeyi Diyanet Akademisi Eğitim Merkezlerinde eğitim görevlisi olmayı hedeflediğini belirtmiştir.

Ö21, Ö22, Ö23, Ö42, Ö51, Ö59’un gelecekte din görevlisi olmak istedikleri tespit edilmiştir. Ö21, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî ile ilgili imamlık planım var. Onun dışında en çok yani planladığım şeyler (arasında) Türk halk müziğiyle (ilgili) konservatuvar (okumak) planlarım var. Zaten mûsikî bölümünde olduğum için hazırlıklı olduğumu düşünüyorum.”* Ö22, müezzin olmak istediğini aynı zamanda konservatuvar eğitimi almak istediğini aktarmıştır. Ö23, şu ifadeleri aktarmıştır: *“Dinî mûsikî alanına yönelik gelecek planlarım var. Ben mûsikî alanında, ilerde imam olduğum zaman bana bu alanda fayda sağlayacağını düşünerek mûsikîye devam etmek istiyorum.”* Ö42, imam hatip olmak istediğini bu nedenle dinî mûsikî alanında gelişmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ö51, şu ifadeleri aktarmıştır: *“Geleceğe dair planım Ayasofya’da imam olmak. Neredeyse küçüklükten beri böyle bir şey var. Ailemin özellikle imam olmak şartıyla bana sağladıkları şeyler var. Gelecekle de ilgili çok planım yok, tek planım bu diyebilirim.”* Ö59, imam hatip olmak istediğini ve Enderûn Teravîh Tertibi üzerine özel çalışmalar yapmayı planladığını aktarmıştır.

Ö1, Ö2, Ö8, Ö14’ün gelecekte, ilahiyat fakültesi okuyarak din görevlisi olmayı planladıkları tespit edilmiştir. Ö1, konuyla ilgili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: *“Benim (gelecekte dinî mûsikîye yönelik planlarım) var. İlahiyat okumayı düşünüyorum ama bu mûsikîyi bırakacağım anlamına gelmiyor. Hem ilahiyat okuyup, kendimi mûsikî alanında gelişip, İstanbul’da büyük camilerde imam ya da müezzin olarak görev yapmak istiyorum.”* Ö2, ilahiyat fakültesi okuyarak din görevlisi olmayı bunun için de donanımlı bir şekilde kendin yetiştirmek istediğini belirtmiştir. Ö8’de ilahiyat fakültesini bitirip dinî mûsikî ile ilgili bir bölümde istihdam edilmeyi hedeflemiş ancak bu hedefine ulaşamadığı takdirde herhangi bir pozisyonda yer alabileceğini belirtmiştir. Ö14, konuya dair şu ifadeleri

kullanmıştır: *“Benim dinî mûsikî alanına yönelik gelecek planım var. İlahiyat okuyarak babam ve dedem gibi din görevlisi olmak istiyorum. Bu yüzden buranın yeterli eğitimi vereceğini (düşünüyorum). (Ayrıca) din görevliliğinde ses eğitiminin de gerektiğini düşünerek bu okula geldim. Bundan dolayı ilahiyat fakültesi istiyorum.”* Ö57 ve Ö58 ise gelecekte ilahiyat okuyup akademik olarak dinî mûsikî alanında ilerlemek istediklerini belirtmiştir.

Ö13, Ö18, Ö32, Ö35, Ö36, Ö37, Ö62, Ö65, Ö69, Ö79, Ö80’in geleceğe dair planları arasında müzik öğretmenliği yapmayı istedikleri tespit edilmiştir. Ö13 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Gelecek planlarım, bundan sonra üniversitede konservatuvar okumak. Halk müziği konservatuvarına girip müzik öğretmenliği (yapmayı) düşünüyorum. Hem müzik öğretmenliği hem de öğrencilerle beraber konserlere çıkmayı planlıyorum.”* Ö37, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Konservatuvar okumak istiyorum. Müzik öğretmenliği istiyorum ama o da olmazsa TRT’de çalışmak isterim.”* Ö62 ise bölümlerin kapsamlı olmadığını belirtmiş ve bu sebepten ötürü akademisyenlik veya müzik öğretmenliği alanlarına yönelmeyi planladığını belirtmiş, bunlar için dinî mûsikînin gerekli olmadığını ifade etmiştir. Ö65, müzik öğretmenliğine ek olarak stüdyo açmayı ve bu şekilde müzik çalışmaları yapmayı planladığını aktarmıştır. Ö79, bu planını gerçekleştirdikten sonra televizyon programları yapmayı hedeflediğini aktarmıştır. Ö80 ise müzik öğretmeni olmak istediğini ve dinî mûsikî ile ilgili çalışmalarını Ramazan aylarında program yaparak sürdürmek istediğini belirtmiştir.

Geleceğe dair mûsikî alanı dışında diğer meslek dallarını tercih etmeyi planlayan öğrenciler de bulunmaktadır. Ö4, hukuk bölümünü bitirmeyi planladığını, sonrasında avukat olmayı düşündüğünü aktarmıştır. Ö7 savcı olmayı, Ö12 ise mûsikî alanı dışında ilahiyatçı olmak istediğini belirtmiştir. Ö16 özel harekât polisi olmak istediğini, Ö20, sayısal bir alan tercih etmek istediğini belirtmiştir. Ö29 futbolcu olmayı, olmadığı takdirde kuyumcu olmayı planladığını aktarmıştır. Ö49 askerî bir görev almak istediğini, Ö52 psikoloji alanında ilerlemek istediğini, Ö63 polis olmak istediğini, Ö67 hukuk bölümünde okumayı hedeflediğini belirtmiştir. Ö68 akademisyen olmayı, Ö70 ise TRT’de çalışmak istediğini, Ö73, öncelikli hayalinin polislik olduğunu, gerçekleşmediği takdirde konservatuvara yöneleceğini belirtmiştir.

Dinî mûsikî alanına yönelik gelecekte iş açısından istihdam durumunun sıkıntılı olduğunu düşünen öğrenciler Ö45, Ö61 ve Ö77 olmuştur. Şu anlık gelecekte dinî mûsikî ile

ilgili planı olmadığını belirten Ö45, sanatçı olduğunda konserlerin daha çok sanat müziği ağırlıklı olması ve dinî mûsikî konseri çok olmaması nedeniyle meslekî tercih noktasında alana sıcak bakmadığını ifade etmiş ve konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Gelecekte iş (imkânı) olarak düşündüğümüz zaman dinî mûsikî biraz daha geri planda kalıyor. Ama üniversite bitiminde ya da üniversiteye başlarken biraz daha popülerleşirse o zamanın şartlarına göre tercihim değişebilir.” Bu alanın ileriye dönük gelecek vadetmediğini ileri süren Ö77, şu ifadeleri kullanmıştır: “Dinî mûsikî alanında kendime ileride bir iş bir gelecek göremiyorum. Çünkü bu alana kimsenin şu an için ilgisinin olmadığını düşünüyorum. Bundan dolayı şu an için düşünmüyorum. Ama ileriki zamanlarda belki buna yönelik projeler olabilirse fikrim değişebilir. Müzik üzerine (eğitimime) devam edeceğim ama dinî mûsikî olmayacak.” Ö61 ise konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “Dinî mûsikî yaygın olmadığı ve konserler daha çok sanat müziği ağırlıklı olduğu için (alanla ilgili gelecek planım yok). Ama hiç olmazsa yapabileceğim bir hedefim ve işim var. Babamın mesleği olan müzik aletleri imalatına devam edebilirim. O yüzden biraz daha şanslıyım diye düşünüyorum.” Ö54 ve Ö78 dinî mûsikî olmasa da mûsikî alanına yönelik gelecek planlarının olduğunu belirtmiştir. Konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Dinî mûsikî olmasa da normal mûsikî alanında gelecek planlarım var. Ama dinî mûsikîyle de hep iç içe olmak istiyorum bu okulla bağımlı kesmek istemiyorum.” Ö78 ise; “Dinî mûsikî olmasa da mûsikî alanında gelecek planlarım var. Akademiden devam etmeyi düşünüyorum. Tabi (bu durum) dinî mûsikî ile devam etmeyeceğim anlamına gelmiyor. Bunun nasip işi olduğunu düşünüyorum.” ifadelerine yer vermiştir.

Geleceğe yönelik planları arasında enstrüman eğitmenliği ve enstrüman icrasında üzerine gelişmek istediğini belirten öğrenciler Ö6, Ö11, Ö28, Ö34, Ö38 ve Ö39 olmuştur.

Geleceğe yönelik planları arasında henüz herhangi bir alana karar verememiş olan Ö27, Ö56 ve Ö24 ise ilerleyen zamanlarda karşlarına çıkacak fırsatlara göre hayatlarını şekillendirmeyi düşündüklerini aktarmışlardır.

Öğrencilerin geleceğe dair planlarına bakıldığında dinî mûsikî alanına yönelmek isteyenler, imam hatip olmak isteyenler, ilahiyatı bitirdikten sonra akademide mûsikî alanına devam etmek isteyenler, konservatuvarı tercih edecek olanlar, müzik öğretmenliği isteyenler, mûsikîye dair alanların dışında polislik, avukatlık, futbolculuk vs. gibi alanları isteyen öğrenciler olduğu görülmektedir. Öğrencilerin tercihlerindeki farklılıkların ve dinî

mûsikî alanına yönelme noktasında yaşadıkları tedirginliğin nedeninin gelecekte dinî mûsikî alanındaki istihdam durumu olduğu anlaşılmaktadır.

2.7.5. Öğrencilerin Fizikî Mekân ile İlgili Görüşleri

Araştırmanın bu bölümünde dersin işlendiği fizikî mekânın ihtiyaçları karşılama durumu ve fizikî mekânın dersin işleniş sürecine etkileriyle ilgili öğrenci görüşlerine yer verilmiştir. Öğrencilerin konu ile ilgili görüşleri şu şekildedir: Ö2, Ö4, Ö4, Ö49, Ö15, Ö27, Ö46, Ö57, Ö58, Ö59, Ö60, Ö65 ve Ö76'nın fiziksel mekânın ihtiyaçları yeterli ölçüde karşıladığı görüşüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Ö2 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Ben yeterli olduğunu düşünüyorum. Ayrıca müzik sınıflarımızda gerek etkileşimli tahtamız gerek bireysel oturabildiğimiz sıralar (yeterliliği sağlıyor). Ayrıca piyanodan ses alma şansımız var. (Bu nedenle) derslerimizin gayet verimli olduğunu ve mekanların yeterli ölçüde olduğunu düşünüyorum.”* Ö4 şu ifadeleri kullanmıştır: *“Mûsikî bölümüne hazırlanmış özel bir alan var. Bunun içerisinde herkesin ayrıca çalışma odası var. Enstrüman çalanlar bir tarafta, söyleyenler bir tarafta çalışabiliyor. Şu an derslerimizi gayet yeterli bir şekilde işliyoruz ve müzik odamız var.”* Ö6, mûsikî programının tek bir bina içerisinde olması ve herkesin şahsî bir çalışma odasının olması nedeniyle fizikî mekânın yeterli olduğunu belirtmiştir. Ö9 şu ifadelerle yer vermiştir; *“Ortam olarak gayet güzel bir yer. Sahneye hazırlanıyoruz. Ses sistemi ve ses yalıtımı da var bu nedenle dışarıya çok fazla ses gitmiyor. Yukardaki öğrencileri rahatsız etmiyoruz, memnunuz.”* Sınıf, meşk odası ve müzik odasına sahip olduklarını belirten Ö15, 30 kişilik sınıfta 18 kişi olmanın onlar için avantajlı olduğunu, müzik odasının ses yalıtımına sahip olması dolayısıyla enstrümanlarını kimseyi rahatsız etmeden rahatlıkla çalışabildiklerini ve meşk odasında ilahiler söyleyerek kendilerini motive ettiklerini aktarmıştır. Ö27, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“İki tane müzik sınıfı var ama derslerimizi çoğunlukla kıraat salonunda yapıyoruz. Kıraat salonu büyük bir alan olduğu için 4 mûsikî sınıfı da rahatlıkla sığabiliyor. Öğrenciler elinde kağıdıyla bekliyor. Eğer enstrümanlarımızla bir ders yapılacaksa çoğunlukla hocamızın durduğu ufak sahne gibi bir yer var ve orada 6-7 kişi dizilip enstrümanlarını çalıyorlar.”

Ö57, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Müzik atölyemizdeki materyaller ve akıllı tahtamızla kolayca erişebileceğimiz notalar, eserler oluyor ve fizikî mekân ihtiyaçlarımız için yeterli oluyor.”* Fizikî mekânın ihtiyaçlarını karşıladığı ve derslerin müzik atölyesinde yapıldığında zevkli bir hal aldığını belirten Ö58 konuyla ilişkili olarak şu ifadelerle yer

vermiştir: *“Tek eksik akıllı tahtamızın interneti maalesef kullanılamıyor. Onarılrsa daha iyi olur. Onun haricinde bir ihtiyacımız yok gayet memnunuz. Buhûrizâde Mustafa İtrî adında bir müzik odası mevcut. Dinî mûsikî derslerimizin çoğunu orada yapıyoruz. Solfej okumalarımızı, atölye çalışmalarımızı orada yapıyoruz.”* Ö59, hoparlörün de bulunduğu yeni yapılan atölyelerinin bodrum katta bulunması nedeniyle sadece kendi kullanımlarına ait olduğunu ve diğer öğrencileri rahatsız etmediklerini belirtmiştir. Ö60, mûsikîye dair iki sınıflarının olduğunu, birinde sedir düzeneği nedeniyle yüz yüze ders işlediklerini belirtmiş ve konuya dair şu eklemeleri yapmıştır: *“Ses sistemi güzel olduğu için uygulamayı genelde yeni yapılan müzik sınıfında yapıyoruz. Ses sistemi var, yüksek bir sahnemiz var ve görsel açıdan da güzel.”* Ö76 şu ifadelere yer vermiştir: *“Gayet yeterli olduğunu düşünüyorum. İki sınıfımızda da sahne olması ve içinde ses sisteminin bulunmasının bizi programlara, sahneye daha iyi hazırladığını düşünüyorum.”*

Ö48, Ö55 ve Ö74’ün ifadelerin okul içerisinde ses kayıt stüdyosunun bulunmadığı tespit edilmiştir. Ö48 dersliklerin ve sınıfların yeterli olduğunu ancak müzik odası ve stüdyonun yeterli olmadığını belirtmiş şu ifadelerle aktarımına devam etmiştir: *“Müzik odası ve ses kayıt odası yeterli değil. Yani her şeyin restore edilmesi, değiştirilmesi lazım. Çünkü bu okul eski bir okul ve içindeki eşyalarda eski.”* Ö55 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Yalıtımlı bir kayıt stüdyomuz, ses sistemi ve geniş bir sahnemiz olsa bizim için daha yararlı olur. En azından diğer okullara nazaran kaliteli ve konforlu bir ses sistemi, sahne açısından iyi olur.”* Ö74 ise kayıt alabilecekleri bir stüdyonun olmadığını belirtmiştir.

Ö14, Ö47, Ö55, Ö63, Ö68, Ö74, Ö81’in toplu çalışmalar için yeterli fiziksel mekâna sahip oldukları ancak bireysel olarak gerek ses gerek enstrüman açısından çalışma alanlarına ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Ö14, fiziksel mekânın toplu dersler için yeterli ancak bireysel veya grup çalışmalarında yeterli olmadığını belirtmiştir. Ö47, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Sınıflarımız kalabalık olmadığı için (fiziksel mekân) yeterli. Ama GSL’ne gittiğimde kanun, çello, keman için ayrı sınıf ve her sınıfta ayrıca bir piyano bulunuyor. En azından 3-5 sınıf bizim için de yapılırsa güzel olur, daha çabuk ve hızlı öğrenirdik.”* Ö55, bireysel ders veya ödevlerini çalışacaklarında yetersiz kaldığını, ders işleneceği zaman en üst kata kadar çıktıklarını, derslikler az olduğu için boş sınıf aradıklarında fiziksel imkanların yetersiz kaldığını belirtmiş ve şu ifadeleri eklemiştir: *“Bireysel olarak 8-9 tane oda açılması lazım ve 2 tane meşk odası, 1 tane müzik odası zaten bize yeter.”* Ö68 şu ifadelere yer vermiştir: *“(Toplu) ders sırasında 2-3 sınıfı barındıracak bir alan var, o açıdan iyi. Herkesin husûsî olarak enstrümanına çalışabilmesi için özel*

sınıflar olmalı. Bu projenin artık (bireysel) bir okul haline getirilmesi lazım. Çünkü okul içinde de öğrenciler bence ötekileştiriliyor.” Ö74 şu ifadeleri aktarmıştır: “Beraberce mûsikî çalıştığımızda (fiziksel mekân ihtiyacı) kesinlikle karşılıyor. Ama ayrı ayrı mûsikî çalışmak biraz zor. Sınıfların mevcudu diğer okullara göre az da olsa mûsikî öğrencileri için tek bir oda lazım olabiliyor. Mevcut durumda bu biraz zor.” Ö81, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Toplu çalışacaksa çoğu zaman yeterlilik sağlıyor. Ayrı ya da toplu çalışmak istediğimizde de büyük sınıflar alabiliyoruz. Ama tek başımıza enstrümanımızı çalışacağımız zaman çok fazla olanak olmuyor. O yüzden en azından küçük derslikler olması güzel olurdu.”

Ö11, Ö12, Ö17, Ö24, Ö40, Ö47, Ö78’in yalıtım sorunu nedeniyle fiziksel mekânın ihtiyaçları yeterli ölçüde karşılamadığı ifade etmişlerdir. Ö11, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Geçen (gün) dersimizi yaptığımızda deneme sınav yapıyorlardı. Biz mûsikî dersimize devam edemedik. Özellikle benim çaldığım enstrüman çok gürültülü olduğu ve dışarı çok fazla ses gittiği için çalması biraz zor.” Ö12, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: “(Fiziksel mekân ihtiyaçları) karşılamıyor çünkü herhangi bir sınıfta sınav olduğunda (gürültü oluyor). Çünkü izolasyonumuz yok. Çalışacağız, nota okuyacağız veya piyano çalacağız çalamıyoruz, okuyamıyoruz. (İnsanlar) rahatsız oluyorlar.” Ö17, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Müzik odası kayıt için uygun bir yer değil. (Öyle ki) yukarıdan birisi yürüdüğünde ses gelebiliyor. Bayramdan önce dışarıdan ses geldiği için kayıt yapamadılar. Yalıtımlı bir alan hem dışarıdakiler için hem ders işleyenler için çok iyi olur.” Ö24 ise: “Kendi enstrümanlarımıza göre sesin başka yerlere gitmediği yalıtımlı sınıflar olsa çok güzel olur. Okulumuz çok eski bir okul (bu yüzden) yeni bir okul yapsalar çok güzel olur.” ifadelerine yer vermiştir. Ö40: “Binanın yapısından yani tarihi bir bina olmasından kaynaklı ses yalıtımı yok. O da bizim çalışmamızı biraz engelliyor.” ifadelerine yer vermiştir. Konuyla ilişkili olarak Ö47 şu ifadeleri aktarmıştır:

“Fizikî mekânımız daha güzel olsaydı, her taraftan ses gelmeseydi, yalıtımlı olsaydı biz daha hızlı ilerlerdik. Konsere çalışmamız iki, üç hafta sürüyorsa belki bir buçuk, iki haftada bitecekti. Mesela çalışmaya başlıyoruz birden bir hoca geliyor ‘Çok ses yapıyorsunuz, biz rahatsız olduk’ diyor. Müzik sesi kafalarının dağılmasına neden olabileceği için bir yandan o da haklı.”

Müziğin hem işleniş hem de fizikî mekân yeterliliği açısından diğer derslerden farklı gereksinimleri olan bir ders olduğunu belirten Ö78, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Mesela diğer sınıflarda ders işlendiği zaman bazen ses gidiyor, rahatsız oluyorlar, bizim icramıza mâni oluyorlar, bu bizim için tabi ki sıkıntı oluyor. Sınıfların izolasyonsuz olması, yankı olması bizim için yetersiz ve olumsuz bir sonuç oluyor.”

Ö22, Ö26, Ö49, Ö50, Ö51, Ö53, Ö61, Ö62, Ö66, Ö69, Ö73 rumuzlu öğrencilerin aktarımlarından okul içerisinde müzik atölyesi bulunmadığı tespit edilmiştir. Ö49, konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ne yazık ki özel bir müzik sınıfımız yok. Normal okul sınıflarında çalışıyoruz. Bu da bazı öğretmenleri ve öğrencileri rahatsız edebiliyor. Yani özel bir müzik sınıfı olabilir.”* Ö50 şu ifadelere yer vermiştir: *“Bizim şu an müzik sınıfımız olmadığı için nota sehparının taşınması, ayaklıkların taşınması bile bir vakit alıyor. O vakit olmasa direkt bir müzik sınıfımız olup hemen çalışmaya başlasak çok iyi olur. Aradaki o vakit bile değerli.”* Fizikî mekânın ihtiyaçları yeterli ölçüde karşılamadığını belirten Ö51, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Biz mûsikîsi sınıfıyız ve bize özel bir bölüm ve sınıf olması lazım. Bu yüzden fizikî mekânın ihtiyaçları yeterli ölçüde karşılamadığını düşünüyorum.”* Ö53 konuyla ilişkili olarak şu ifadelere yer vermiştir: *“Çıkış saatimizde kıraat salonunda, mûsikî sınıfında çalışmak istiyoruz ancak veli toplantısı ya da sohbet vs. oluyor. Hat sınıfına gelip burada çalışıyoruz. Artık projenin daha ileri yerlere taşınması gerekiyor. Çünkü yanlış bilmiyorsam 7 senedir var ve daha iyi yerlere gelmesi lazım.”* Ö61 fizikî mekanla ilgili bazı eksikliklerin olduğunu ve mûsikîye göre düzenlenmesi gerektiğini belirtmiş akabinde şu ifadeleri kullanmıştır: *“12. sınıflar için Temel Yeterlilik Testi 'ne (TYT) yönelik deneme sınavı yapıldığı zaman onları rahatsız etmemek için kendimiz çalışmıyoruz. (Çünkü) ayrı bir sınıfımız yok.”* Ö62, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Kendimize ait bir müzik sınıfımız yok. Sıradan bir sınıfımız var. Adı müzik sınıfı ama müzik sınıfında olması gerekenler yok. Bence sadece mûsikî bölümündeki öğrencilere ayrılması gereken bir bölüm. Böylece başkalarına rahatsızlık vermeden çalışmalarımızı daha uygun, güzel ve verimli bir şekilde yapabiliriz.”* Ö73, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Tadilatta meşk odası gibi bir yer var. Oranın yapılması için ödenek bekliyoruz. Prova alırken ya da MEB'den misafir geldiğinde karşılanacak güzel bir yer. Ayrıca okulumuzda sahnemiz eksik en azından küçük bizim çıkabileceğimiz bir sahnemiz olsa güzel olabilirdi.”*

Ö33 ve Ö34'ün enstrümanlarını bırakacakları dolapları olmadığı ve bu durumdan ötürü sıkıntı yaşadıkları tespit edilmiştir. Ö33, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Fizikî mekân bence yeterli değil. Enstrümanlar için sınıfımıza dolap yapılması gerekiyor. Çünkü eve götürüp getirmek bazen çok yorucu oluyor.”* Ö34, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Sabah geldiğimizde enstrümanlarımızı bırakacak yerimiz yok. Öğle arasında bazılarımız*

yemek yemeye gittiğinde sınıf kimsesiz kalıyor ve sınıfımızın da kapısı yok. O yüzden içeri girip eşyalarımıza dokunabilirler bu nedenle (fizikî mekânı) yeterli bulmuyoruz.”

Fizikî mekânın dersin öğrenilmesine ve işleniş sürecine etkilerine dair öğrenci görüşleri şu şekildedir: Ö2, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Müzik derslerinin normal bir sınıfta işlenmesinden ziyade sanat için oluşturulmuş bir sınıfta işlenmesi öğrencilere ve öğretmenlere hem daha çok isteklendiriyor hem de daha çok verim alabiliyoruz.”* Ö4, şu ifadeleri aktarmıştır: *“Enstrüman çalan ya da söyleyen arkadaşlar kendi odalarına geçip çalıştıkları zaman bu dersin öğrenilmesinde daha faydalı oluyor. Aynı ortamda çalsalar (karmaşık) sesler çıkar. Yeni bir ilahiye geçtiğimizde öğrencilerin kendi odalarına geçip ilahi çalışmaları işleniş sürecine faydalı oluyor.”* Ö16, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Müzik odasına geçtiğimizde nota sehpaları vs. sayesinde biraz daha o moda giriyoruz. Sınıfta yaptığımız (dersle) müzik odasında yaptığımız (ders) ve meşk odasında yaptığımız (ders) bir olmuyor. Burada etraf (müziğe uygun) çalarken rahat bir yer.”* Ö19, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Sınıfların mûsikîye uygun tasarımı olması dersin daha iyi öğrenilmesini sağlar. Mûsikî tasarımında bir sınıf olsa dersin işlenmesine ve işleniş sürecine daha çok etkileri olur.”* Ö51, konuyla ilişkili olarak şu aktarımı yapmıştır:

“Bir basket sahasında futbol oynanamayacağı gibi müzik ruhunun bulunmadığı bir sınıfta müzik yapmak olmaz güzel müzik çıkmaz diyebilirim. Çünkü orası sana ait senin istediğin gibi müzik çalabileceğin, söyleyebileceğin veya ezan vs. bunları kendince yapabileceğin bir yer olması gerektiği için öğrenilmesine bayağı bir katkı sağlar. İşleniş sürecine de şöyle mesela bir ders işleniyor bu normal bir sınıfta oldu mu içeri dışarıdan sesler gelebiliyor araba sesi vs. Ama müzik sınıfı oldu mu bunun duvarın içindeki yalıtımına kadar bir etkisi olacak sonuçta. Bizim sesimiz onlara gitmeyecek onların sesi bize gelmeyecek. Onlarınkı gelmediği için biz rahatsız olmayacağız dersin işleniş sürecine de bu şekilde etkileri olabilir.”

Ö57, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: *“Fizikî mekân olarak normal sınıflarda müzik dersi işlendiği zaman psikolojik ve ruhsal olarak odaklanma sorunu yaşayabiliyoruz. Ama müzik atölyelerinde ders işlendiği zaman odaklanma sorunu yaşamayıp dersin öğrenilmesinde ve işleniş sürecinde bir sıkıntı ya da sorun yaşamıyoruz. Hatta iyi oluyor.”* Ö58, konuyla ilişki olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Okulumuzdaki müzik atölyemiz adeta bize şevk veriyor. Daha çok ilham alıyor ve müziğimizi daha zevkle yapıyoruz. Daha iyi*

odaklanmamızı sağlıyor. Dersliklerin dersin öğrenilmesine gayet faydalı bir etkisi oluyor.”
Ö74, konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Fizikî mekân bir müzik öğrencisi için çok önemli. Çünkü öğrencilerin solo ya da koro şeklinde icra yapması lazım. Orada sazların da durabileceği küçük sahne gibi bir alanımız var. Ayrıca akıllı tahtamızdan destek de alabiliyoruz. Sazlar için nota, solistler ve koristler için de söz açabiliyoruz. Ayrıca dersin işleyiş sürecine prova ve ders (açısından) rahatlık ve konfor kazandırma gibi bir katkısı var. Çünkü normal tahta sıralarda oturup hem saz icra etmek hem bir şeyler okumak zor oluyor. Müzik odamızda bize imkanlar sağlanıyor.”

Ö75 şu ifadelerle yer vermiştir; *“Meşk ortamı normal bir sınıfa göre çok farklı oluyor. Arkadaşlarla beraber dersimizi güzelce yapıyoruz. Samimiyet olduğu zaman her şey daha da kolaylaşıyor ve işleniş süreci daha verimli oluyor. Kısa sürede daha çok yol kat edilmiş oluyoruz.”* Ö78 konuyla ilişkili olarak şu ifadelerle yer vermiştir: *“Materyaller tam olursa, (fizikî mekânın dersin öğrenilmesine ve işleniş sürecine) bir etkisinin olmadığını düşünüyorum. Dersin (işlenişinin), öğretmen ve öğrenciler arasında olduğunu düşünüyorum. Hocamız gibi bir üstada sahip olduğumuz için derslerin verimli geçtiğini düşünüyorum.”*

Öğrencilerle yapılan odak grup görüşme sonucunda fizikî mekân açısından okulların sahip olduğu imkanların farklı olduğu anlaşılmaktadır. Mûsikî atölyesinin bulunduğu okullar olduğu gibi mûsikî atölyesine sahip olmayan okulların olduğu da görülmektedir. Bu durumun dinî mûsikî eğitimini olumsuz yönde etkilediği görülmekte ve yapılacak olan iyileştirilme ile mevcut durumun düzeltilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Çalışma kapsamındaki okullarda yapılan gözlemler neticesinde fizikî mekanların her okulda aynı şartlarda olmadığı tespit edilmiştir. Beş okulda akademik düzene sahip sınıflarda dersin işlendiği ve müzik atölyelerinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Diğer yedi okulda ise müzik atölyelerinin bulunduğu ve dersin bu alanlarda işlendiği, üç okulda ise müzik atölyelerine ek olarak meşk odalarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bazı okullarda bir koridorun bireysel olarak mûsikî programına ayrıldığı tespit edilmiştir. Müzik atölyelerinin ve meşk odalarının bulunduğu okullardaki derslerde öğrencilerin enstrümanlarını rahat şekilde icra edebilecekleri bir oturma düzenine sahip oldukları ve icralarını bu doğrultuda gerçekleştirebildikleri, müzik sınıflarının bulunmadığı okullarda ise sıra düzeninde öğrencilerin icralarını yapmaya çalıştıkları ya da ders içerisinde sıraları düzenleyerek bir

oturma düzeni oluşturdıkları belirlenmiştir. Müzik atölyelerinin genelinin yalıtımsız olduğu ve bu durumun sesin dersin işleniş sırasında dışarıya çıkmasına neden olduğu gözlemlenmiştir. Okulların genelinde ses ve enstrüman icralarına bireysel olarak çalışmak isteyen öğrencilerin, çalışmalarını yapacak alanları olmaması nedeniyle buna yönelik eksiklikler yaşadıkları tespit edilmiştir. Okullar içerisinde yer alan dersliklerin her okul için aynı imkanlara sahip olmadığı, bazı okullarda akademik sınıfların temel ihtiyaçlarının dahi eksik olduğu gözlemlenmiştir. Okulların içerisinde öğrencilerin konser verecekleri alanların, kayıt stüdyolarının bulunmadığı okulların olduğu tespit edilmiştir. Gözlem bulguları fizikî mekanlara dair görüşmeleri desteklemektedir.

2.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın sekizinci alt problemi olan “Türkiye’de MP kapsamında yer alan PAİHL’nde, dinî mûsikî dersinin işlenişinde karşılaşılan sorunlar ve sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?” sorusunun cevabına ilişkin bulgular yer almaktadır.

MP’nı uygulayan proje Anadolu imam hatip liselerinde dinî mûsikî dersinin işlenişinde karşılaşılan sorunlar ve sorunlara yönelik çözüm önerilerinin tespiti amacıyla yönetici ve öğretmenlerle görüşmeler, öğrencilerle odak grup görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda dersin işlenişinde karşılaşılan sorunlar ve sorunlara yönelik çözüm önerilerine dair öncelikle yöneticilerin ve öğretmenlerin sonrasında öğrencilerin görüşlerine yer verilerek durum tespiti yapılacaktır.

2.8.1. Yöneticilerin Dinî Mûsikî Dersiyle İlgili Karşılaştığı Problemler

Bu bölümde “Dinî mûsikî dersiyle ilgili karşılaştığınız problemler var mı, varsa nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu bağlamda yöneticiler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler kullanılmıştır. Yöneticilerin, dinî mûsikî dersiyle ilgili karşılaşılan problemler arasında binalarla ilgili yaşanan yapısal sorunlar, enstrümanlarla ilgili yaşanan sorunlar, dinî mûsikî dersi öğreticisi bulmada yaşanan zorluklar, dinî mûsikî ders kitabının yoğun bir içeriğe sahip olması ve iyileştirilmesine dair öneriler, dinî mûsikî dersi öğretici ihtiyacını gidermek için Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuarı gibi üniversitelerin artırılmasının gerektiği, sistemli bir müfredatın oluşturulması gerektiği vs. ile ilgili düşüncelerini ifade ettikleri görüşlere bu kısımda yer verilmiştir.

Y1 ve Y6 rumuzlu yöneticiler mevcut ders kitabı ve müfredata dair şu ifadeleri aktarmıştır: Y1: *“Dinî mûsikî eğitimi almamış bir müzik öğretmenine siz (dinî mûsikî ders kitabını) verip ‘işleyin’ dediğiniz zaman işleyemiyor. Çünkü dinî mûsikîyi bırakın Türk müziği eğitimini biz öğretmenler olarak üniversitede çok az görüyoruz. O yüzden işlenebilirliği zayıf bir kitap diye düşünüyorum.”* Y6, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî aynı zamanda normal İHL’nde seçmeli ders olarak okutuluyor. Bunun bir kitabı da var fakat bizimle aynı müfredatı mı işleyecekler yoksa biz biraz daha uzman, biraz daha derin bir müfredat mı işleyeceğiz bunu bilmiyoruz.”* Y6, sadece mûsikî bölümlerine mahsus bir dinî mûsikî çalışması yapılabileceğini, kendilerine mahsus bir müfredat çalışması yapılmasını gerektiğini belirtmiştir.

Y1, Y3, Y6 ve Y11 rumuzlu yöneticiler dinî mûsikî eğitimini verecek öğretici eksikliğine dair şu aktarımları yapmıştır: Y1:

“Türkiye’de 12 tane okul var hepsinde aynı oranda dinî mûsikî eğitimi almış öğretici bulmak sıkıntılı. Özellikle dersler verdiğimiz için işlerimiz öğretici odaklı yürüyor. Dinî mûsikî dersi verdiğimiz için bulduğumuz kişi gerçekten dinî mûsikî biliyor ve icra edebiliyor olmak zorunda. Ama bunu her yerde bulamayabiliyorsunuz. Formasyona sahip bu yeterlilikte biri iyi bir icracı olabilir ama eğitim noktasında lise düzeyinde eğitim veremiyor olabilir. Çok ayrıntılı bir iş yapıyoruz. Bunun içinde çok fazla mezun verip bu kişilerin de bu okullarda istihdam edilmesi lazım.”

Y1, dinî mûsikî dersi için mevcut olan ders kitabının tashihini ilk basılacağı süreçte kendisinin yaptığını belirtmiş, bu sırada mûsikî proje okullarının bulunmadığını, kitabın tüm İHL’ne yönelik yazıldığını ifade etmiş ve şu aktarımı yapmıştır: *“Bence tüm İHL için biraz ağır bir kitap. Ağırlığının nedeni bunu uygulayabilecek öğreticinin olmaması. (Bu durumda) dinî mûsikî eğitimi almış hocalara ihtiyaç var ki o kitabı uygulayabilsinler. Yazan hocalarımız da tabi kendilerine sunulan kazanımlara göre kitabı yazıyorlar.”* Y3, kendilerinin öğretici bulamadıklarını müzik öğretmeni sayısının çok olduğunu ve bu alanın farklı olduğunu belirterek konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî başlı başına farklı bir alan. Korosuyla, ekip çalışmasıyla, materyaliyle, terminolojisiyle ayrı bir alan. Bizim de yaşadığımız en büyük sıkıntı bu oldu. Ama ilahiyatta öğretim görevlisi olan bir hocamız var şu an da boşluğu dolduruyor.”* Y3, şu an sadece 9. sınıfların mevcut olduğunu, 10-11-12. sınıflar olduğunda ders saat sayısı artmasıyla beraber mevcut öğreticinin

gelebilde durumuna dair endişelerinin olduğunu belirtmiş ve küçük bir ilde olmanın getirdiği alt yapı sorunları nedeniyle eğitim sıkıntısının başlıca bir problem olduğunu aktarmıştır. Y3, İstanbul, Ankara, Konya gibi büyük ve alt yapının sağlandığı alanlarda daha az sorun yaşanabileceğini ifade ederek büyük şehirler ve küçük şehirlerdeki imkanlara ulaşılabilme durumunu da gözler önüne sermiştir. Y6, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Dinî mûsikî dersiyle ilgili karşılaştığımız en büyük problem öğretici problemi(dir). Dinî mûsikî çok geniş bir alan. Bunun cami ve tekke mûsikîsi ayakları var. Cami mûsikîsi ayrı bir uzmanlık alanı. Özellikle bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığının görevlileriyle ilgili birtakım çalışmalar yapıyoruz. İmamlardan, müezzinlerden ve bu alanla ilgilenenlerden yardım alıyoruz ve cami mûsikîsi ile ilgili bütün öğrencileri de maalesef istediğimiz kıvamda yetiştiremiyoruz.”

Y6, ifadelerine ek olarak tekke mûsikîsinde hocaların uzman olduğu bir alan olduğu için icrasını daha kolay bir şekilde gerçekleştirdiklerini belirtmiş, en önemli problemin öğretici olduğunu, geniş bir alanı kapsadığı için belirli bir çerçeve çizilmesi ve kazanımların belirlenmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Y11 dinî mûsikî dersiyle ilişkili olarak kendi karşılaştıkları sorunlar olmadığını ancak yapılan çalıştaylarda diğer okullarda yetişmiş öğretmen ihtiyacının olduğunu belirtmiş ve konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Ankara’daki (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Konservatuvar) okul gibi benzer okulların kurulup yükseköğretimde bu (öğretici eksikliğinin) giderilmesi lazım. Değerli büyüklerimizden bununla ilgili bir girişim bekliyoruz. Öğrencilerimizin buradaki iklimi bulacağı ve mutlu olacağı ortamlar sunmak bizim önemli görevlerimizden. Mesela halk müziği, sanat müziği var ama dinî mûsikî veren öğretici aynı anda sanat müziği yeterliliğine ya da halk müziği yeterliliğine sahipse o derslerde ufaktan öğrencilere verilir, değilse sadece dinî mûsikî alanında geliştirmişse kendini, bu okullardaki mûsikî eğitimi dinî mûsikî ile sınırlı kalır (ya da tam tersi). Öğreticinin batı müziği yeteneği varsa tamamen yeteneğine, ufkuna bağlı bir eğitim-öğretim programı var (işliyor). Öğretmen eksiği çok, açılmış bir sürü ders var ama o dersi verecek öğretmen bulmakta proje okulları zorlanıyor.”

Y11, proje okullarının şartlarının daha ağır olduğunu belirtmiş, bunun karşılığı öğretmene verilmediği için öğreticilerin buraları tercih etmediğine yönelik düşüncelerini eklemiştir.

Y11,  ğreticilerin tercih sebeplerinin evine yakın olması vs. olduğunu, seçimlerinde ideal bir amaç olmadığını dile getirmiştir.

Y7 ve Y14' n enstrüman öğreticisi eksikliğine dair görüşleri şu şekildedir: Y7, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“GSL’nde iki tane  d  ğrencisi ya da üç tane kanun  ğrencisi varsa oraya bir  ğretmen kadrosu veriliyor. Fakat bizde bu sıkıntı var. Bizi henüz GSL kategorisine koyamıyorlar bu nedenle ne olduğumuzu biz de bilmiyoruz.”* Y7, kendisinin udu teknik olarak bildiği, meslek dersi öğretmelerinin kanun  olduğu ve neyzen bir öğreticiden destek alarak öğrenciye faydalı olmaya çalıştıklarını belirtmiş, bu nedenle öğrencilerin enstrümanda ilerleyebilme durumlarının sıkıntılı olduğunu ifade etmiş ve şu aktarımı yapmıştır: *“O yüzden biz, müfredat ve program içerisinde PA HL’nin altyapısını GSL gibi oluşturup, her branşta bir öğretmene sahip olduğumuz zaman olayı çözeceğiz gibi görünüyor.”* Y14 ise konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır: *“Hocamız halk eğitimden her enstrümanı çalan usta öğretici bulamayabiliyor. Mesela ney  ğretmeni bir tane ya da iki tane onu da zor buluyoruz. Ayrıca  ğreticilerin hepsi gelmek istemiyor, saatler uymuyor, başka programları oluyor.”*

Y1, Y12 ve Y14' n fizikî mekanla ilgili görüşleri şu şekildedir: Bulundukları yer itibariyle çok fazla fizikî sıkıntı yaşamadıklarını belirten Y1, *“Ortamımız, hoca, kaynak, okul noktasında dinî mûsikî odaklarına ulaşmak için güzel bir yer. Dinî mûsikînin icra edildiği camilerde önemli hocaları dinleyip cami akustiği içerisinde icralar yapabiliyoruz. Cami mûsikîsi boyutu özel bir alan olduğundan dolayı bu bizim için büyük bir art .”* Y12, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Kendi  zelimizi söylersek okulumuzda yapısal olarak bina sorunumuz var. Çünkü akademi eğitimi uygulamaya hazırlanan binada müzik eğitimi biraz zor oluyor. Sınıflarda müzik aletlerini kuracakları yerde ve sesin akustiğini dengeleme konusunda sorun oluyor. Ya bağımsız bir bina olsaydı ya da okul içerisinde bağımsız bir bölüm olsaydı çok daha iyi olurdu.”

Y14, enstrüman hususu ve meşk odasıyla ilişkili olarak şu ifadelere yer vermiştir: *“Bizim bir dinleti alanına ihtiyacımız var. Meşk odası şeklinde de olabilir aşında. Bu okul zamanında hep inşaat olarak kalmış, son katları yapmamışlar çok kötü durumda. O yüzden tadilata ihtiyacı var, onarımla çok güzel olabilir.”*

Y12, Y13 ve Y14' n enstrümanla ilgili görüşleri şu şekildedir: Y12, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Müzik aletleri pahalı olduğu için enstrüman hususunda sorunumuz var.*

Okul kendi imkanlarıyla (bu ihtiyacı) karşılayamıyor. Gelen öğrencilerin bir kısmı da maddi olarak o kadar iyi değiller. Bakanlığın ya da sponsor (olacak) birilerinin olması iyi olurdu.” Y13, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dersle veya alet edevatla ilgili herhangi bir sıkıntımız yok. Bütün materyallerimiz, cihazlarımız var.”* Y14 ise konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“MÜSDAV, okulumuza her şeyi geçen yıl gönderdi. Enstrüman bu tabi bozuluyor, teli kopuyor, ufak tefek maliyetli şeyler oluyor ama genel anlamda var.”*

Y13 ve Y14 programa öğrenci bulmakta zorlandıklarını belirtmiştir. Y13, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Dinî mûsikî dersiyle ilgili şu anda herhangi bir problemimiz yok, ama nitelikli, güzel, kaliteli, kendini yetiştirmek isteyen öğrenci bulmakta zorlanıyoruz.”* Y14 ise konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Ben on yıldır imam hatipte çalışıyorum hem imam hatip okumak isteyen hem de müziğe ilgisi olan öğrenci bulmak gerçekten zor.”*

Y1, problem olgusunun kişiye göre değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş, öncesinde imam hatiple bağlantısı olmayan ya da ailesinden dinî bir süreç geçirmemiş öğrencilerin de programa geldiğini ve dinî mûsikî eğitimi aldığı bir yapıya girdiğini aktarmıştır. Y1, hem alt yapısında Kur’ân eğitiminin parçası olan hareke, mahreç gibi kavramlara hâkim olmayan öğrencilerin var olduğu hem de hafız öğrencilerin bir arada olduğu bir oluşum olduğu için bireysel problemlerin oluştuğu ve kişiye yönelik çözüm ürettiklerini belirtmiştir. Y7, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dersin yetersiz olduğunu herkes biliyor aslında. Dinî mûsikî çok derin bir alan. Sadece ezanla, kâmetle ya da iki ilahi ezberlemekle olmuyor. Eğitim öğretimin birebir ilişki içerisinde, eski mantıkla usta çırak ilişkisi (içerisinde) olması lazım.”* diyerek dinî mûsikînin geniş bir alanı içine aldığını ve eğitim sürecinin özel bir metot gerektirdiğini belirtmiştir. Y4, mûsikî öğrencileriyle ilgili disiplin problemi yaşadıklarını, öğrencileri yetenek sınavında mûsikîye yatkınlığına bakarak aldıklarını, öğrencilerin bu anlamda yeterli olduğunu ancak davranış noktasından sonradan ortaya çıkan birtakım sıkıntıların önüne geçilmesi için yetenek sınavındaki kriterlere başkalarının da eklenebileceğini belirtmiştir. Y4, mûsikî öğrencilerinin diğer derslere ilgisiz olduğunu bunun da onların gelişimlerine aslında engel olduğunu ifade etmiştir. Y4, FSBP ve mûsikî programındaki öğrencilerin akademik sınavlarının ortak bir şekilde yapıldığını ancak öğrencilerin algılama düzeylerinin birbirinden farklı olduğunu, aynı müfredatı takip ettiklerini ancak aynı sorularla imtihan olmalarının öğrencileri biraz zorladığını bu nedenle farklı sorularla imtihan olmaları gerektiğini belirtmiştir. Y5, İHL içindeki MP’na duyulan ön yargıyı şu ifadelerle aktarmıştır:

“Bizim bölüme öğrenci alırken, velileri yönlendirirken, eğitimcilerimizle tanıtım için gittiğimiz okullarda şununla karşılaşırız. Birincisi ‘İHL’nde müziğin ne işi var? Siz niye bu işle uğraşıyorsunuz?’ Veliler ve ilahiyat camiası tarafından gereksiz bulan ve günah, haram diyenler var.”

Yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda, dinî mûsikî ve enstrüman dersleri için öğretici eksikliği, sistemli bir müfredat ve kitap gibi kaynak eksikliği, materyal noktasında enstrüman eksikliği ve binaların fizikî yapılarının mûsikî derslerine uygun olmaması, öğrenci bulamama sorunu, merkezde yer alan okulların sahip oldukları imkanlara diğer okulların sahip olmaması gibi sorunların olduğu anlaşılmaktadır. Yöneticilerin ifadelerinden derse dair değil ders dışı sorunların var olduğu anlaşılmakta, derslerin öğrencilerin seviyelerini kaliteli hale getirmesi ve öğreticilerin bu noktada daha az efor sarfetmeleri adına bahsi geçen sorunlara iyileştirmeler yapılması gerektiği görülmektedir.

2.8.2. Öğreticilerin Dinî Mûsikî Dersiyle İlgili Karşılaştığı Problemler

Bu bölümde “Dinî mûsikî dersiyle ilgili problem yaşıyor musunuz? Açıklayınız.” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğreticilerin, dinî mûsikî dersinde yaşanan probleme yönelik ders içeriğine dair sorun yaşanmadığı, materyallere dönük sorunlar yaşandığı, programa öğrenci bulma noktasında yaşanan sorunlar, sistemli bir müfredat olmadığı için yaşanan sorunlar, Osmanlı Türkçesi dersine duyulan ihtiyaç, öğretici eksikliği, kaynak ve öğretim programı sorunu ile ilgili aktarımlara bu kısımda yer verilmiştir.

Öğreticilerin dinî mûsikî dersi ile ilgili karşılaştıkları problemlere dair görüşleri şu şekildedir: H5, H7, H9 ve H10 rumuzlu öğretmenler dersle ilgili sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. H5, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Yok (dersle ilgili sorun) yaşamıyorum. Zaten buraya gelen öğrencilerimizin dinî mûsikî anlamda meraklarının olduğunu görüyorum. Bir de dinî mûsikîye eğilimleri var onun için bir sıkıntı görmedim. Dinî mûsikîye merakları olduğu için bir sıkıntı yok.”* Konuyla ilişkili olarak H7 şu ifadeleri kullanmıştır: *“Yok (dersle ilgili problem) yaşamıyoruz, gayet güzel ve başarılı gidiyor. Elimizde dokümanlarımız, kitaplarımız da var şu an çok iyi bir seviyedeyiz.”* H9 konuyla ilişkili olarak şu ifadelerle yer vermiştir: *“Dinî mûsikî dersinde problem yaşamıyoruz. Çünkü bizim öğrencilerimiz bunu bilerek geliyor. Belki GSL olmuş olsaydık neden sürekli dinî mûsikî eserleri okuyoruz gibi bir soruyla karşılaştırdık. Ama bizim okullarımız dinî mûsikî ve din ile alakalı olduğu için sorun yaşamıyoruz.”* H10 konuya dair; *“Dinî mûsikî dersiyle ilgili bir*

problem yaşamıyorum. Türk müziği, alanımız olduğu için çok rahat bir şekilde öğretiyoruz.” ifadelerine yer vermiştir.

H11, H14, H15 ve H16, kaynaklarla ilgili yaşadıkları sorunları ifade etmişlerdir. H11, dinî mûsikî öğretimi için var olan kitapların, dinî mûsikî el kitabı gibi kitapların öğrenciye fazla geldiğini, öğrencilerin seviyesine göre bir kitap bulup takip edemediklerini aktarmıştır. H11, 9. sınıfta ezan ve Kur’ân üzerinde verdikleri bir makamı 10. sınıfta yeniden öğretip öğretmeyecekleri gibi durumlarla ilgili belirsizliğin olduğunu belirtmiş ve şu ifadeleri aktarmıştır: *“Ben bunu anlatarak yapıyorum elimde belge, doküman yok. Bununla ilgili gerçekten doküman sıkıntımız var.”* Türk müziği seslerini oturtabilmek için kitaplarda yeterli bilgi olmadığını belirten H14, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Makamlar, komalardan oluşur. Bunların yeteri kadar öğretildiği alıştırmaları göremiyoruz kitaplarda. Bu nedenle kendimiz etüt yazmak zorunda kalıyoruz. Mesela rast beşlisini öğretirken orada bir etüt yok. Bu nedenle seslerin oturması için etütleri kendimiz yazıp enstrüman eşliğinde öğrencilere solfej yaptırmaya çalışıyoruz. Kitap yazımı konusunda eksik var. Bunların kitaplaştırılıp öğretmenlere dağıtılması gerekiyor.”

H15, konuyla bağlantılı olarak şu aktarımı yapmıştır: *“Dinî mûsikî dersiyle problemimiz yok ama nazariyat ve repertuvar konusunda kaynak oluşturulursa dersleri daha rahat işleyebilir ve öğrencilere bu dersi daha rahat bir şekilde öğretebiliriz.”* H16, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Eğitim Bilişim Ağında (EBA) görsel kaynak, ses kayıtları olsa, öğrencilerin elinde devletin ders metotları olsa, yeterli kaynak gelse çok iyi olur. Bizde çok kaynak sıkıntısı var. Çocukların elinde dinî mûsikî dersiyle ilgili bir kitap olması gerekiyor.”*

H1 ve H14 materyallerle bağlantılı olarak yaşanan sorunları dile getirmiştir. H1, ders ile bağlantılı olarak materyal hususunda sorun yaşadıklarını, buna ek olarak öğrenci sayısının kontenjana nazaran az olduğunu ve öğrenci seçme şanslarının düştüğünü belirtmiş, bu durumu okullarının yeni açılmış olmasına bağlamaktadır. H14 materyallerle bağlantılı olarak şu aktarımı yapmıştır:

“Bakanlığın yapmış olduğu protokol doğrultusunda öğrencilere ait olmak üzere öğrencilere bir adet kanun, çello, bağlama, iki adet ney ve bir tane udu bizzat kendim Ankara’dan getirdim. Ama enstrümanlar gerçekten kullanıma çok uygun değildi. Çelloyu açtığımızda çellonun kırık olduğunu, bağlamanın

sap atmış olduğunu, kanunun mandallarında cızırtı olduğunu gördük. Verilen enstrümanlar yetersiz ve aktif kullanıma uygun değil.”

H2 ve H15 dinî mûsikî dersindeki eserlerin içeriğindeki yabancı kökenli kelimeler nedeniyle yaşanan sıkıntıları ifade etmişlerdir. H2, dinî mûsikî dersinin bir dalı olan cami mûsikîsinde hafız öğrenciler dışında tecvit ve mahreç hususunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmiş, tekke mûsikîsinde ise Osmanlı Türkçesine ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. Öğrencilerin ilahilerde geçen bilinmeyen kelimeler nedeniyle sıkıntı yaşadıklarını, bu kelimelerin hangi kelimelere karşılık geldiğini her zaman açıklayamadıklarını ifade eden H2, bu durumun önüne geçilmesi için zorunlu ya da seçmeli Osmanlı Türkçesi dersine ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. H15, konuyla ilişki olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Tasavvufî eserlerde Osmanlıca ya da Farsça sözler fazla olduğu, öğrencinin ne okuduğunu bilmesi için önce kelimeleri açıklıyorum. Eserin içeriğinde ne söylediğimizin anlaşılması için öncelikle dinî mûsikî dersinde sözlerini tercüme ederek anlamlandırıyorum ve öğrencinin zihnine öyle oturuyor.”*

H11, H14 ve H15, dinî mûsikî öğretmeni, müzik öğretmeni ve enstrüman öğreticilerinin eksikliğine dair sorunları belirtmiştir. İlişkili olarak yaşanan sorunlara dair H11 şu ifadelerle yer vermiştir; *“Meslek dersleri hocalarının, makam bilen veya müzik öğretebilecek olup ilahiyatta Kur’ân eğitimi de almış ve bu özellikleri birleştirebileceğimiz biri olmalı. İHL’ndeki MP, beraberinde böyle bir ihtiyaç da doğurdu.”* H11 konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“MEB, Diyanet, ilahiyat, eğitim fakülteleri, konservatuar gibi kurumların bir araya gelip bu işe el atıp ona göre öğretmen yetiştirmesi gerektiğini düşünüyorum.”* H11, öğreticileri ilahiyatın yetiştirdiğini, bu nedenle ilahiyattaki dinî mûsikî bölümlerinin aktif olarak çalışması gerektiğini sözlerine eklemiştir. H11 mûsikî öğreticisi bulma konusunda yaşadıkları sıkıntıları şu şekilde ifade etmiştir:

“Bizim için ikinci büyük sıkıntı müzik öğretmeni bulma konusu olmuştu. Çünkü tasavvuf, sanat ve halk müziği gibi konularda yetişmiş fazla müzik öğretmeni yok maalesef. Bu proje okulu açılınca iki sene müzik öğretmeni bulamama sıkıntısı yaşadık. Piyasada müzik öğretmeni çok ama bize cevap vermiyor.”

H11, kendilerine kadrolu öğretmen gönderilmek istendiğini ancak onların isteklerine şu anda mevcut ücretli müzik öğretmenin cevap verdiğini belirtmiş, alana hakimiyeti olmayan müzik öğretmenlerinin gönderildiğinde dersin boş olarak geçmesinden bir farkının olmadığını ve

iki sene bu sorunu yaşadıklarını ifadelerine eklemiştir. H11 Kur'ân-ı Kerîm dersini veren öğretmenlerle ilişkili olarak şu aktarımı yapmıştır: *“İHL’nde Kur’ân-ı Kerîm dersi hocalarının hepsi olmasa bile cami mûsikisini uygulamada öğrencileri yetiştirecek olan meslek dersi öğretmenlerinin imamlıktan yani uygulamadan gelmesi gerekiyor. Muhteşem bir Kur’ân bilgisine ve beraberinde de ciddi bir makam bilgisine sahip olması gerekiyor.”* H11, bu özelliklerin bir öğretmende olmadığında ciddi bir sorun yaşanmasına neden olduğunu, aynı sorunu kendilerinin yaşadığını bunu gidermeye çalıştıklarını ve bu sorunun sadece MP’nda değil tümünde mevcut olduğunu belirtmiştir. H14, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Okulun en büyük eksiklerinden biri öğretici eksikliği. Kendi imkanlarımla 2 tane öğretmeni haftada 4 saat ders verecek (şekilde) getirdim. Aldıkları ücretin kendi yol paralarını karşılamamasına rağmen gönüllü bir şekilde gelip burada ders veriyorlar.”* H14, öğrencilerin mezun oldukları bölümlere dair şu görüşleri aktarmıştır:

“Bu konuyla ilgilenen veya uzmanlığını bu konuda yapmış kişilerin mûsikî hocası olmamaları bir problem (teşkil ediyor). Mûsikî ile ilgili duyduğumuz çoğu ismin maalesef mûsikî bölüm mezunu değil de ilahiyat mezunu olmalarından ötürü kendilerini dışarıdan geliştirebilmiş kişiler. Bunlar müzikal anlamda eğitim görüp de sonradan ilahiyat hakkında bilgi sahibi olmuş olsaydı bugün maalesef bu seviyede olmayacaktık. Bunların geliştirilmesi adına bizim öğrencileri iyi yetiştirip tabiri caizse piyasaya işi bilen, anlayan insanlarla yola devam etmemiz önemli.

H15, öğrencilerin kursa gitmeleri ve öğretici temin etme noktasında problemler yaşadıklarını belirtmiş, Türk müziğinden mezun olan öğrencilerin okula gönderilmesini talep ettiklerini dile getirmiştir. H15, enstrüman öğrencilerinin okula gelmesine yönelik yaptıkları girişimlerde öğrencilerin ders saatleri noktasında hesaplamalar yaptıklarını ve bunun çok doğal olduğunu belirtmiş, bir ders saati için hiçbir öğreticinin okula gelmeyeceğini ifade etmiştir. H15 ayrıca şu ifadelere yer vermiştir: *“Mesela çalgı eğitimimiz meslek çalgısı 9. sınıfta 1 saat gitar için bir öğretmen biraz zor gelir. Bu durum dışarıdan kursla telafi edilebilir. Ama maddi imkansızlıktan dolayı öğrencilerimiz gidip kurs göremiyor.”* H15 öğrenci sayılarıyla ilgili şu ifadelere yer vermiştir: *“9. sınıflarda 9 kişiyiz, 11. sınıflarda 5 kişiyiz. 11. sınıflarda 15 kişi olarak başladık ancak maddi imkânsızlık ve farklı enstrümanlara yönelik öğretmen bulamamamdan dolayı öğrenciler karşılığını bulamadı ve bırakmak zorunda kaldılar şu an 5 kişiyle devam ediyoruz.”*

H6, H8, H11 ve H14 müfredatın olmamasından kaynaklı yaşadıkları sorunları dile getirmiştir. H6, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: *“Aslında çok büyük bir problem yaşamıyorum ama (dinî mûsikî programı) belli bir sisteme oturtulmadığı için belli başlı kalıplaşmış bir müfredat da olmadığı için bu çalışmalar bizim de alanımızı daraltıyor.”* H8, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Program dahilinde biraz sıkıntı yaşadığımız aşikâr. Daha kolay indirgenebilirdi ama kendi yöntemlerimizle notalar bulup, öğrencilerin düzeyine inerek anlatmaya çalışıyoruz.”* Mûsikî proje okulları özelinde aktarımda bulunduğunu belirten H11, konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“Şimdi ben dinî mûsikî proje okulları için söylüyorum tabi bunu, 9. sınıfta dinî mûsikîde hangi makamları ne kadar ele alacağız, 10’da, 11’de, 12’de ne yapacağız. Bununla ilgili hiçbir şey yok elimizde. Bu ciddi bir problem ve bununla ilgili de akademisyenlere, okulda olan bizim gibi kişilerden de görüş alarak ve hatta öğrencilerin kapasitelerini de tanıyarak bir program, ünite, konu (öğretim) programı yapılması ve o konunun içeriğinin nasıl doldurulması gerektiği ile ilgili bir çalışma yapılması gerekiyor.”

H11, durumu matematik öğretmeni üzerinden örneklendirerek iyi bir matematik öğretmenin bile MEB’in müfredatı ve kitabına göre ders işlediği aynı müfredat çizgisinin dinî mûsikî dersi için de oluşturması gerektiğini vurgulamıştır. H11: *“Sorunlarımız eğitim materyalleri, öğretim programı ve öğretmen (eksikliğidir). İnanın öğrenci en sona kalıyor.”* ifadeleriyle durumu aktarmıştır. H14, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ders için uygun bir müfredatın olmaması ve kendi belirlediğimiz yöntemlerle dersi yürütmek zorunda kalmamız, yaşadığımız problemler arasında yer almaktadır.”*

Dinî mûsikî dersi ile ilgili yaşanan diğer sorunlara yönelik öğretici görüşleri şu şekildedir: H2, dersle ilişkili olarak en çok sıkıntı yaşadıkları konunun solfej olduğunu ifade etmiş, notayı verdiği zaman zorlanan öğrenci sayısının fazla olduğunu eklemiştir. Fakat hafız öğrencilerin ezber kabiliyetlerinin güçlü olmasından dolayı hemen ezberleyip notayı çalabildiklerini belirtmiştir. H3, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleriyle ilgili birtakım sorunlar yaşayabildiklerini, öğrencilerde dikkat ve sürdürülebilirlik sorunları yaşayabildiklerini belirtmiş, bu durumu kendi çabalarıyla aşmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Öğrencinin az olması nedeniyle sınıf mevcutlarının düşük olması ve öğrenciye ulaşamama sorununa değinen, H4 konuya şu ifadeleri kullanmıştır:

“Her sınıfta en az 20-25 öğrencimiz olsa belki mezun olan 3-4 tane dinî mûsikî alanında çok iyi yetişmiş öğrencimiz olacak. Dinî mûsikî formlarının tümüne olmasa da birçoğuna hâkim, birçoğu hakkında fikir sahibi olan ve yine meslek olarak bu alandan devam etmek isteyen bir sürü öğrencimiz olacak. Ama mezun olacak sınıfta 7 öğrencimizden 4’ü müzik bölümünü bir tanesi de dinî mûsikî bölümünü düşünüyor. Dersle alakalı bir problem yok ama, derse ve projeye ilgi konusunda problemimiz var.”

Genellikle cami mûsikîsi alanında öğrencilerin irticali eserleri icra etme noktasında çekimser davrandıklarını belirten H13 şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bunun önünü alamadığımız öğrenciler olduğu gibi görevlendirmelerle yavaş yavaş alışan öğrenciler de oluyor, bu anlamda biraz zorlanıyoruz. Bunu aşabilmek için görevlendirme, programlara götürüp teşvik etme gibi çeşitli yöntemler kullanıyoruz. Tabi ki aşamadığımız durumlarda söz konusu oluyor.”*

Öğreticilerle yapılan görüşmeler sonucunda dinî mûsikî dersinin işlenişine dair sorun yaşamadıkları anlaşılmaktadır. Öğretim programı, kaynak ve materyal noktasında yaşandığı anlaşılan sorunların başını müfredat ve öğretici eksikliğinin çektiği görülmektedir. Bunlara ek olarak öğrenci bulmada yaşanan zorluklar ve enstrüman hususunda yaşanan sorunların olduğu anlaşılmaktadır.

2.8.3. Öğrencilerin Dinî Mûsikî Dersiyle İlgili Karşılaştığı Problemler

Bu bölümde “Dinî mûsikî dersiyle ilgili problem yaşıyor musunuz? Açıklayınız.” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin, dinî mûsikî dersinde karşılaştıkları sorunlarla ilişkili olarak, dersle ilgili problem yaşamayanlar, ses uyumu sorunu, nazariyat sorunu, yabancı kelimelerin telaffuzu sorunu, mûsikî derslerinin bir gün içerisinde işlenmesi sorunu, dinî mûsikî ders saatleri sorunu, dinî mûsikîye bakış açısı sorunu, öğretici eksikliği ve çeşitliliği sorunu, enstrüman eksikliği sorunu ve fizikî mekân yetersizliğine dair sorunlarla ilgili aktarımlara bu kısımda yer verilmiştir.

Ö20, Ö27, Ö38, Ö39, Ö40, Ö52, Ö56, Ö59, Ö66, Ö67, Ö76, Ö79, Ö80 dinî mûsikî dersinde problem yaşamadıklarını, Ö36, Ö37, Ö69 ve Ö70 derslerin güzel ve dolu geçtiğini, Ö21, Ö22, Ö25, Ö26, Ö35, Ö72, öğrencilerinin iyi ve kaliteli olduğunu, dersi güzel anlattıklarını belirtmişlerdir. Ö49, öğrencilerden gayet memnun olduklarını, Ö54, öğrencilerin soruna mahal vermediklerini, Ö23, öğrencilerin iyi niyet gösterdiklerini, Ö24,

öğreticilerinin kendilerini desteklerini ve Ö3, dersi en iyi şekilde anladığı için sorun yaşamadığını ifade etmiştir. Ö4, dinî mûsikî dersini çok sevdiğini, ilahi öğrenmenin hoşuna gittiğini ve dersle ilgili sorun yaşamadığını belirtmiştir.

Ö5, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Kışın herkes hasta olabiliyor. O zamanlar ses uyumunu tam yakalayamıyoruz. Bazen ilahileri okurken ses frekanslarımız, ses uyumumuz birbirine uymadığı oluyor. O zaman da bazen sıkıntı yaşayabiliyoruz.”* Ö5’in ifadelerinden çevresel faktörler nedeniyle geçici olarak ses frekans sorunlarının yaşanabildiği anlaşılmaktadır. Ö40 ve Ö45 repertuarın tasavvuf müziği ağırlıklı olmasından ötürü problem yaşadıklarını belirtmiştir. Ö46, ortaokul döneminde az da olsa dinî mûsikî tecrübesinin olduğunu belirtmiş, dinî mûsikî dersinde meslek dersleri öğretmenlerinin anlattığı nota dizileri ve müzik derslerinde okudukları solfej sayesinde dinî mûsikî derslerinde problem yaşamadığını ifade etmiştir. Ö57 konuyla ilişkili olarak; *“Öncelikle bir derste problem yaşamamamız için hocayı veya dersi sevmemiz gerekiyor. Dinî mûsikî dersiyle alakalı bir problem yaşamıyoruz (çünkü) hocalarımızı seviyoruz.”* Ö74 gerek materyal ve öğretici noktasında gerek dinî mûsikî dersi noktasında herhangi bir problem yaşamadıklarını aktarmıştır.

Ö47, Ö63 ve Ö78 formlar içerisinde yer alan ve anlamını bilmedikleri kelimeleri telaffuz edememe ve anlayamama durumları ile karşılaştıkları sorunlardan bahsetmişlerdir. Ö63, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Sözlerin nasıl telaffuz edileceği ile ilgili biraz sıkıntı yaşadık. Bazı eserler eski olduğu için sözlerinin telaffuzu farklı oluyor, bu konuda dışarıdan yardım aldık. Yani kendimiz araştırarak bunu çözmeye çalıştık. Yani evet biraz problem var.”* Ö47, ilahilerin sözlerinde anlamı bilinmeyen kelimelerin eser geçilmeden öğrenilmesinin iyi olacağını, bu kelimelerin anlamının bilinerek söylenmesinin her zaman için daha iyi olduğunu ifadelerine eklemiştir. Ö78, dinî mûsikî dersiyle ilgili bir problemin olmadığını ifade etmiş, hocalarının alanla ilgili olduklarını belirtmiş ve şu aktarımı yapmıştır: *“Bildiğiniz üzere Mevlevî âyînleri Farsça (yazılmış). Bu nedenle (eserleri) anlamada eksiklikler oluyor, kelimeleri tam anlayamıyoruz onun dışında bir sıkıntım yok.”*

Ö58 ve Ö81, dersin nazariyata dair yaşadıkları sorunları şu şekilde ifade etmişlerdir: Ö58, *“Dinî mûsikî dersinin sadece nazariyatı bizleri zorluyor.”* şeklindeki ifadesiyle durumu aktarmıştır. Ö81 ise dinî mûsikî alanında meşklerde fazlaca eser geçtikleri için özellikle problem yaşamadıklarını belirtmiş ve konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Problem olarak şunu söyleyebilirim; sürekli dinî mûsikî çalıştığımızda nazariyat ve nota bilgisi çok*

fazla gelişmiyor. Çünkü sürekli eser geçerek solfejimiz biraz daha yavaşlıyor. Bunu bizim kendimizin geliştirmesine bırakılıyor ama bazen de yeterli olmuyor.”

Ö6, Ö42 ve Ö72, MP’ndaki derslerin bir gün içerisinde işleniş noktasında yaşadıkları sorunları şu şekilde ifade etmiştir: Ö6, *“Dinî mûsikî dersi ile ilgili problemim şöyle; dört saat üst üste görmeniz biraz bunaltıcı oluyor. Ama o dersi sevmeniz bunaltmayı kapatıyor. O yüzden de bir sıkıntı (ya da) problem yaşamıyorum.”* ifadelerine yer vermiştir. Ö75, konuyla bağlantılı olarak şu aktarımı yapmıştır: *“Derslerin işleniş bir güne yayıldığı için çok yoruluyoruz. Bu zamana yayılsa (günlere) daha güzel olabilirdi.”* Ö42, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Derslerin işleniş konusunda biraz daha günlere yayılabilir. Öyle daha güzel olur diye düşünüyorum.”* Ö6, Ö42 ve Ö75’in ifadelerinden bir gün içerisinde işlenen mûsikî derslerinin diğer günlere yayılmasının öğrencilerin eğitimleri ve derslerin işlenişindeki verimliliğin artması noktasında önemli bir etken olduğu anlaşılmaktadır.

Toplumsal olarak dinî mûsikîye bakış açısıyla ilgili görüşlerini belirten Ö62, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Dersle ilgili bir problemim yok. Ama okul dışında milletimizin dinî mûsikîye bakış açısı farklı. Mesela il müftümüzden örnek verecek olursak ûd çalanları, telli çalgıları şakayla karışık da olsa uygun bulmuyor. Biraz önyargı var. Bunun çözülmesini istiyoruz. Dinî mûsikî denilince sadece telli çalgılar veya batı enstrümanları değil de biz bunu ilahi, Mevlevî âyîni, kasideye de yorabiliyoruz ama öyle dediğimizde de ‘eğri terazi doğru tartmaz’ diye bir cevap aldık il müftümüzden. Bence bir yanlış bir düşünce. Biz bu düşüncenin kırılmasını istiyoruz.”

Ö11, Ö14, Ö21, Ö63 ve Ö77 rumuzlu öğrencilerin, dinî mûsikî dersi öğreticileri noktasında yaşanan sorunlarla ilişkili olarak şu aktarımları yapmışlardır: Ö11, *“Dışardan hocalar getirilmesi iyi olur. Bizim şimdiki hocamız ûd ile eşlik ediyor. Ama ben Kur’ân üzerinde makam öğrenmek istiyorum ancak derslerde buna yönelik bir hoca göremiyorum.”* Ö14, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Dinî mûsikî dersiyle ilgili problem yaşadığım söylenemez. Çünkü bu okulu dinî mûsikî dersi aracılığıyla seçtim. Fakat dinî mûsikî derslerinin daha geniş kapsamlı şekilde öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani bu bağlamda MEB’den alanında profesyonel hocalarımızın gelmesini daha uygun buluyorum.”* Ö51, dinî mûsikî dersinde sorun yaşamadığını ve dinî mûsikî formlarını cami de veya belirli ortamlarda sergilemek için çalıştıklarını dile getirerek şu aktarımı yapmıştır: *“Türkiye*

birincisi olan birinin ezan öğretmesiyle kendi hocasının ezan öğretmesi aynı olmayacağı için bu konularda daha çok problem yaşıyorum. Çünkü bir hocanın ders vermesiyle hayalindeki kişinin ders vermesi aynı değil.” Ö63, müdür yardımcılarının tasavvuf mûsikîne hâkim olduğunu ancak konumu itibarıyla kendileriyle ilgilenemediğini belirtmiş, diğer öğreticilerin halk müziği ya da sanat müziğine hâkim olduklarını ifade etmiş, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“O yüzden kendisi de aslında bizimle dinî mûsikîyi öğrendi diyebiliriz. Biz beraber bazı şeyleri yaptık, yapmaya çalıştık.”* Ö77, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Dinî mûsikî dersi ile ilgili mesela müzik hocalarımızın alanı diyelim ki Türk sanat müziği veya Türk müziği (olsun). Dinî mûsikîye tamamen hâkim olmadıklarından ve formları bilmemelerinden dolayı eksikler yaşıyoruz.”*

Ö9, Ö13, Ö29, Ö34 ve Ö81 rumuzlu öğrenciler, dinî mûsikî dersiyle ilişkili olarak problem yaşamadıklarını belirtmiş, enstrüman ve nazariyat öğreticisi noktasındaki sorunlara temas etmişlerdir. Ö9, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Öğretici yeterliliği okulda ve okul dışında tam olarak sağlanabilmiş değil. Enstrümanla ilgili öğretici bulamıyoruz.”* Ö13, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Yaşadığımız problem sadece hoca sayısının biraz arttırılması (noktasında). Mesela bir kişi hocaya enstrüman üzerinde notanın nasıl basıldığını göstermesini istiyor. Diğer arkadaş da ona sırada geldiğinde hocanın göstermeye vakti kalmıyor. Bu nedenle öğretmen sayısının artırılmasının gerektiğini düşünüyorum.”* Ö29 dinî mûsikî dersiyle ilgili problem yaşamadıklarını belirtmiş, enstrüman öğreticisi sıkıntısı çektiklerini ifade ederek şu aktarımı yapmıştır: *“Mesela bir bağlama hocası gelseydi çok iyi olurdu. Benim istediğim enstrüman bağlama, bir arkadaşım daha var. İkimiz enstrümansız ve ortada kalmış durumdayız şu an bir hoca istiyoruz.”* Ö81, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Nazariyat bilgisini hocamızdan alsak daha iyi olabilirdi. Aslında nazariyat hocamız vardı ama şu an yok maalesef.”*

Ö9 ve Ö53, enstrüman açısından yaşadıkları sorunları şu ifadelerle dile getirmiştir: Ö9 konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Enstrümanla ders alacak arkadaşlarım açısından bakarsak, enstrümanlar genelde pahalı oluyor. Onun için bir çözüm bulunabilirse gayet iyi olur.”* Ö53 dinî mûsikî dersiyle ilgili sorun yaşamadıklarını dile getirmiş, 9. sınıfların geldiklerinde enstrümanlarının bulunmadığını, okuldaki enstrümanların herkes tarafından kullanılmasından kaynaklanan bozulma gibi sorunların yaşandığını ifade etmiş ve eklemiştir: *“Yeni gelen öğrenciler hiçbir enstrümanı bilmeden geliyor. Onlara enstrümanların verilip denetilmesi lazım bence. Bizden duydukları kadarıyla seçim yapıyorlar.”* Ö53, enstrüman yaptırmak için 2-3 ay beklenebileceğini ifade etmiş, o süre

zarfında var olan sazların 3-4 kişi tarafından seçildiği takdirde diğerlerinin enstrümansız kalabildiklerini ve erkenden çalışmadıklarını dile getirmiştir. Ö53, “*Bu birazcık etkileyebiliyor. O yüzden iyi değil de orta seviyeye sazların alınıp muhafaza altında okulda kalması lazım. Aynı şekilde 12. sınıf için de bu geçerli.*” Ayrıca Ö53, sazında çok iyi olan bir 12. sınıf öğrencisinin maddi durumunun iyi olmaması ya da farklı sebeplerden ötürü enstrüman alamama durumlarının olduğunu, icraya uygun bir sazın alınmasının gerekliliği üzerinde durmuştur.

Ö19, Ö30, Ö32, Ö33’ün ders içerisinde problem yaşamadıkları, fizikî mekân açısından birtakım sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Ö19 konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “*Ortam haricinde bir problem yok. Dinî mûsikî dersi çok zevkli ve güzel geliyor. Ama tek bir sıkıntımız var o da ortamın mûsikî dizaynına göre olmaması.*” Ö19’un ifadelerinden, dersle ilgili bir sorun yaşamadıkları, dersin işlendiği fiziki mekânın mûsikî atölyesi içerisinde olması gereken düzene getirilmesinin gerektiği anlaşılmaktadır. Ö30, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “*Mesela sınıfta yalıtım olmadığı için ses dışarı gittiğinde hem okuldaki diğer arkadaşlar hem de biz rahatsız oluyoruz.*” Ö32 ve Ö33 dinî mûsikî dersiyle ilgili problem yaşamadıklarını, yalıtımla ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Ö32 kaloriferle ilgili sıkıntı yaşadıklarını ve kışın soğuk olduğunu, Ö33 ise “*Mesela kapı kapanmadığından ötürü sesimiz dışarıya gidebiliyor, dışarının sesi bize geldiğinden ders fazla anlaşılmıyor. Kapı yapılırsa çok iyi olur.*” ifadeleriyle eksiklikleri belirtmiştir. Ö71 dersle ilişkili bir probleminin olmadığını belirtmiş, ancak ders saatlerinin arttırılmasının daha iyi olacağını eklemiştir.

Ö27 ve Ö75’in dinî mûsikî dersiyle ilgili olmayan öğrencilerin dersin işlenişini olumsuz yönde etkileme durumlarına dair aktarımları şu şekildedir: Ö27, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: “*Okula gerçekten yetenekli olup istemeyerek gelen arkadaşlar oluyor. İstemeyerek gelince müzik vs. umurlarında olmuyor. Dersin gidişatından tutun sizin çalışma ortamınızı bile bozduklarından kişisel gelişiminizi engelliyor. Onların tespit edilip aileleriyle güzelce konuşulup ‘bu öğrenci istemiyor’ diye söylenmesi gerekiyor diye düşünüyorum.*” Ö75 ise derslerle alakası olmayan öğrencilerin olduğunu ve okuldan gönderilmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Öğrencilerin, derse dair eserler içerisinde yer alan farklı kelimelerin anlam ve telaffuzlarına, mûsikî derslerin bir gün içerisinde işlenmesine, bireylerin dinî mûsikîye ön yargıyla yaklaşma durumlarına, derslerin geniş ve kapsamlı işlenmesi noktasında alanında

uzman öğreticilerin eksikliğine, enstrüman eğitimi için öğretici çeşitliliği ve sayısının artırılmasına, enstrümanların kalitesinin artırılmasına, okullarda yaşanan yalıtım sıkıntısına, okullarda mûsikî tasarımına uygun ortamların olmadığı okulların olduğuna, fiziksel imkanların iyileştirilmesine yönelik problemler yaşandığı anlaşılmaktadır.

2.8.4. Yönetici Çözüm Önerileri

Alt problemin tespiti için yöneticilere sorulan “Derste yaşanan problemlere yönelik çözüm önerileriniz nelerdir? Açıklayınız.” sorusuna yanıt aranmıştır. Yöneticilerin, dinî mûsikî dersinde yaşanan probleme yönelik sundukları çözüm öneri arasında derse dair özel bir müfredat oluşturulması, derslerde mûsikî uygulama kısmının artırılması, öğrencilerin alanında uzman isimlerin icralarına götürülmesi, mûsikî ruhunun öğrencilere kazandırılması, meşk ortamlarını oluşturulması, dersin materyal ve kaynak kısmının sağlanması, ders dışı kurslarla eksiklerin kapatılması, öğretmenlere eksik oldukları kısımlarla ilgili eğitim verilmesi, programa kaliteli öğrenci alınması, yüksek öğretim kurumlarında dinî mûsikî bölünün arttırılması ile ilgili aktarımlarına bu kısımda yer verilmiştir.

Dinî mûsikî dersinde yaşanan problemlere yönelik çözüm önerilerine dair yönetici görüşleri şu şekildedir: Y1, mevcut dinî mûsikî ders kitabının sadeleştirilmesiyle ilişkili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: *“Kitap içerisindeki işleyişlerin biraz daha basitleştirilebilir. Çıkarılması gereken konular varsa bunlar çıkarılabilir. Ayrıca kitaptaki örnekler fazlaştırılabilir, zevkli hale dönüştürülebilir, yeni besteler eklenebilir, teknik ve yorumlu okuyuşların olmadığı olabildiğince basit uygulamalar yapılabilir.”* Y1’in konuyla bağlantılı diğer ifadeleri şu şekildedir: *“Öğrenciler uygulamayı daha çok seviyor. Müzik yapmayı, onun içerisinde olmayı seviyorlar. Uygulama boyutunun arttırılması, alanında uzman kişilerle buluşturulması bir çözüm bence. Örnekleri çoğaltmamız, öğrencileri daha fazla konsere götürmemiz lazım.”* Y1, ifadelerine ek olarak öğrencileri kaliteli programlara götürdüklerinde icracıların çok iyi olması nedeniyle ümitsizliğe düşebildiklerini ve vazgeçme durumlarının oluşabildiğini belirtmiş, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Konuşarak, workshoplarla adaptasyonu sağlamaya çalışıyoruz. Bu işin bize ait, bizim genlerimizde olduğunu öğrenciler anlayıp fark ettiğinde iş daha çabuk yürüyor. Bu bizim hayatımızda, dinimizin ya da kültürümüzün içerisinde var olan bir şey. Biz bunlarla doğup büyüyüyoruz.”* Y4, öğrencilerin sanatkâr olacağı ve sanatkâr olmanın ne anlama geldiğini bilecek kıvama gelmelerinin gerekliliği üzerinde durmuş, konuşma, oturma, kalkma adabını öğrenmesi ve buna yönelik davranış sergilemesi gerektiğini belirtmiş, konuya dair şu

ifadeleri kullanmıştır: “Öğrenciler, otururken dik otursun. Çünkü sahneye çıkacak örnek bir şahsiyet olacak. Yemek yerken az alsın, az yemeyi öğrensin, oradaki ahlakı öğrensin, çatal tutma, bıçak tutma sanatını öğrensin yani oraya dair bir ufku olsun. Sanatkâr yetişecek her şeyiyle sanatkâr olsun.” şeklindeki söylemleriyle adab-ı muaşeretini öğrenmelerinin sanatkârlık açısından önemine değinmiş, programın beş yıla çıkarılarak ve ön hazırlık dersleri eklenmesiyle bunun sağlanabileceğini aktarmış ve FSBP öğrencilerinde de buna çok ihtiyaç olmadığını belirtmiştir. Y4, şu ifadelerle aktarımına devam etmiştir; “Bu öğrenciler toplumun en gözde şahsiyetleri olacak. Bir İtrî nasıl yaşıyorsa onların da öyle yaşaması lazım. Biz öğrencimizi öyle görüyoruz. Öyle arzuluyoruz belki aramızda bu noktada bir çatışma da çıkıyor.” Y6, öğrencilerle ilgili önerilere dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Öncelikle üniversitelerin yetiştirdiği öğretmenlerin bize dinî mûsikî formlarını da bilerek gelmesi lazım. Ya mevcut müzik bölümlerinde dinî mûsikî formları öğretilmeli ya da yeni açılan dinî mûsikînin ağırlıklı olduğu bölümlerde yetişenler öğretmen olmalı.” Y6, müfredatı dair şu aktarımı yapmıştır: “Özellikle mûsikî proje okullarında dinî mûsikî ile ilgili özel bir müfredat çalışılmalı. Yani normal müfredatın dışında özel müfredat çalışılmalı. Bu müfredatı da okulların, öğretmenlerinin ortak çalışmasıyla yapmalıyız.” şeklindeki söylemleri yanı sıra müfredat içerisindeki makam gibi kavramların ve uzmanlık gerektiren alanların detaylandırılma durumlarının belirlenmesinin gerektiğini belirtmiştir. Y6, dinî mûsikî dersinin devam dersi olmadığını belirterek ifadelerine şu şekilde devam etmiştir; “Dinî mûsikîden mezun olmuş bir öğrenci var. Bu öğrenci ilahiyat fakültesinde dinî mûsikî diye bir alan, bir bölüm olsa oraya gitse kendini geliştirebiliyor. Ama lisans eğitiminden sonra sadece yüksek lisans eğitiminde eğer öğrenci isterse yapabiliyor.” Dinî mûsikînin şu an üniversitede karşılığının olmadığını bu nedenle öğrencinin üniversiteyi ya da ilgili yetenek bölümünü kazanmasının da bir karşılığı olmadığını belirten Y6, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “Bu alanı açan Marmara ve Yıldırım Beyazıt var sanırım. Ama Uludağ Üniversitesinde henüz dinî mûsikî ile ilgili bir alanımız yok. Batı müziği, halk müziği, Türk müziği var ama dinî mûsikî yok. Bir bölüm olarak açılmalı.” Y7, konuya dair şu aktarımı yapmıştır:

“Öğrenciler, insanların duygu ve düşüncelerini, yaşanan olayları, hiçbir sanat endişesi, maddi kazanç ve kaygı olmaksızın icra edilen bir sanat olarak algıladıkları zaman aslında attıkları adımın bile mûsikî olduğunu fark edecekler. Onlara usta çırak ilişkisi içerisinde meşk ortamları oluşturmamız, müziğin kendi ruhlarında var olduğunu hissettirmemiz lazım.”

Önerilerini fizikî yapıya yönelik yapan Y8, GSL’nde olan alt yapı ve imkanların PAİHL’ne de tanınması gerektiğini belirtmiş ve aktarımına şu ifadelerle devam etmiştir:

“Bizim okullarda bu program açtıktan sonra her türlü enstrümanı tedarik etme sürecini okula bırakıyorlar. Bunun için ödenek ve fizikî altyapı lazım. Bunların hepsini kendimiz halletmek zorunda kalıyoruz. Bu da ister istemez vakit ve efora sebep oluyor. Halbuki devletin bu okulları kurarken fizikî altyapısını hazırlaması ve diğer okullara tanıdığı bütün hakları İHL’ne tanınması lazım.”

Ders sayısının artırılmasının çözüm olabileceğini ama çok sayıda ders olduğu için müfredat açısından zor olduğunu belirten Y10, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Ders dışı egzersiz çalışmalarıyla, kurslarla telafi edilebilir. Çünkü süreklilik ve ekstra zaman istiyor. Farklı sınıflardan yetenekli öğrenciler ders dışı saatlerde bir araya getirilerek bir çalışma yapılması daha doğru olur kanaatindeyim.”* Y11, kaynak ve öğreticilerle ilgili şu çözüm önerilerini sunmuştur: *“MEB kitabının dışında öğreticinin istifade edeceği kaynakları çoğaltılabilir. Öğretici dinî mûsikîyi biliyordur, ilahi ya da tasavvuf mûsikîsi ile ilgili repertuarı geniştir ama cami mûsikîsini bilmiyor olabilir. Bununla ilgili seminerler çalıştaylar, öğretime dair dersler verilerek öğrencilere bunlar kazandırılabilir.”* Y11, bu durumun DOGM’nün bu okullarda görev yapan öğreticilerle 15 gün ya da 1 aylık eğitimlerle giderilebileceği önerisine yer vermiştir. Programa uygun sınıf, kaliteli müzik aletleri olması gerektiğini belirten Y12, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Çok reklam yapılmadığı için çok kaliteli öğrenci gelmiyor. Dolayısıyla daha az kaliteli öğrencilerle yetiniyorsunuz. Bu da büyük bir başarı getirmeyebilir. Daha iyi reklam yapmak, daha yetenekli öğrenci almak gerekiyor. Ders işleme sırasında uygun ortam, uygun müzik aletleri olması gerekiyor. Okulda (bu konuda) açığımız var.”*

Yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda dinî mûsikî dersinin işlenişinde sorun yaşanmadığını, ağırlıklı olarak kaynak ve materyal, öğretici ve öğrenci bulma noktasında sıkıntılar olduğu anlaşılmakta buna yönelik çözüm önerinin ise kaynakların yeniden oluşturulması, öğreticilerin dinî mûsikî yeterliliği açısından hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi, okulların tanıtımının iyi bir şekilde yapılması, öğrencilerin uygulama alanlarının genişletilmesi olduğu görülmektedir.

2.8.5. Öğretici Çözüm Önerileri

Alt problemin tespiti için öğretmenlere sorulan “Derste yaşanan problemlere yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğreticilerin, dinî mûsikî dersinde yaşanan probleme yönelik sundukları çözüm öneri arasında sistemli bir müfredat ve kitap oluşturulması, müfredata Osmanlı Türkçesi dersinin eklenmesi, cami mûsikîsi öğretimi verebilecek kapasitede öğretmenlerin olması, öğrencilere ulaşabilme noktasında mûsikî projesinin tanıtılması, öğrencilerin bireysel çalışması vs. ile ilgili düşüncelerine bu kısımda yer verilmiştir. Öğreticilerin, yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri şu şekildedir: H2, derste yaşanan sorunlara dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Dinî mûsikîde Osmanlıca şartımız var. Tekke mûsikîsinde Osmanlıca, cami mûsikîsinde ise tecvit ve mahrece ihtiyacımız var. Bir de cami destekli olmak lazım. Yani bizim hocalar mescide götürür, mihraptan okur, minberden konuşur, müezzin mahfilinden o makamı sergiler. Tabi bir de sadece kendi okulum için değil Türkiye genelini düşündüğümüz zaman o donanımına sahip öğretmenler gerekli, öğretmenlerde ciddi sıkıntı var.”

Öğrencilerin sevebileceği, daha çok ilgi göstereceği şeyler öğretmeye çalıştıklarını belirten H3, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: “Mûzik eğitiminde kalabalık bir sınıfta bölmek sûretiyle birebir eğitimi (sağlamamız) öğrencilerin hoşuna gidiyor ve daha çok fayda sağlıyor. Üç hocayız ve üçümüz de ayrı ayrı ders işlediğimiz zaman çocuklar üzerinde daha verimli olduğunu düşünüyoruz.” Ayrıca H3, öğrencilerin öğrendiklerini icra etmek adına sahne almak istediklerini ve kendilerinin de bunu sağlamaya çalıştıklarını dile getirmiştir.

MP’nın geniş kapsamlı bir şekilde tanıtımının yapılması ve orta okul seviyesine indirgenerek daha fazla öğrenciye ulaşılması noktasında H4 şu ifadeleri kullanmıştır: “Ortaokullarda kapsamlı bir tanıtım yapılması gerekiyor. Bizim proje okulları olarak, dinî mûsikî eğitimi veren liseler olarak ortaokullarda mûzik öğretmenlerine, idarelere ulaşp, projeyi anlatıp, projeye öğrenci bulmamız lazım. Yani zincirleme şekilde altyapıyı eğer iyi yaparsak mutlaka üst yapıda iyi gelir.”

H9, dinî mûsikînin birçok sözünün Arapça ve Farsçadan oluştuğunu belirtmiş, şughüllerde Arapçanın kullanıldığını eklemiştir. Ders içeriğinde öğrencilere öncelikle dinî mûsikînin alt yapısını verdiklerini dile getirmiş, öğrencilerin bu sözcükleri gördüklerinde hecelediklerini, bunu gidermek için ses kayıtları vs. yoluyla kelimelerin okunuş şeklini öğrettiklerini belirtmiştir. H9, öğrenciler içerisinde Arap harflerine yatkın olan öğrenciler

olduğu kadar yatkın olmayan öğrencilerin de olduğunu ve dersle ilgili yaşadıkları bu sorundan bahsetmiş, anlatımına şu ifadelerle devam etmiştir;

“Çözüm olarak da öğrencilerin Arapça dersleri var ama gelecek olan öğretmenlerin bunu biraz daha dikkate alması gerekir. Şimdi çocuklar harflerin çıkış yerlerine hâkim değil ama Kur’ân’dan, Arapçadan geçmiş. Bir de bizim okullarımızda asıl problem şu öğrencinin mûsikî dersiyle alakalı bir problem, yok. Ama Arapça dersini almak istemiyor, girmiyor. Yani bunun birbiriyle bağlantılı gitmesi lazım. Bunu öğrenciye sevmekten başka çare yok.”

H11, yaşanan sorunlara dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Öğretmen sorunu yaşıyoruz. Müzik öğretmeni, meslek dersi öğretmeni, program, müfredat ve kitap sorunu yaşıyoruz. Bunun dışındaki sorunlar çözülebilir sorunlar. Ama bahsettiğim sorunların çözümü bizim elimizde değil.”* H11, ifade ettiği sorunların çözümünün kendi ellerinde olmadığını belirtmiş, bu sorunlar çözümlenmese de mûsikî programının bir şekilde yürüdüğünü belirtmiştir. Ancak performanslarının %80-90’ını kullandıkları halde elde edilen kazancın %10-20 civarında olduğunu dile getirmiş, bu durumun ciddi bir sorun teşkil ettiğini ve giderilmesi gerektiğini belirtmiştir. H11, yaşanan sorunların giderilmesine dair çözüm önerilerini şu ifadelerle aktarmıştır: *“İlahiyat fakülteleri, MEB, güzel sanatlar bölümü, konservatuar, eğitim fakültesi ve İHL’nde bu derslere giren öğretmenler ve öğrencilerden alınan dönütler gibi durumlar toparlanarak bir müfredat ve ders kitabı hazırlanmalı, bunlar üzerinde yoğunlaşarak acilen bu sorunların giderilmelidir.”* H11, öğrencilerin alanla ilgili gerekli eğitimi almalarının önemine değinmiş ve kulak dolgunluğuyla verilecek eğitimin yeterli olmaması üzerinde durmuştur. H11, PAİHL öğretici ve idarecileriyle bakanlık tarafından düzenlenen çalıştayların daha da arttırılması gerektiğini belirtmiş, bu çalıştaylar ile bir araya gelerek yaşanan sorunlara çözüm getirme adına önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir.

H12, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Öğrenciler buraya yetenek sınavıyla geliyor. Bunun içerisinde isteyerek gelenler, okul yakın olduğu için gelenler, başka bir okula giremediği için gelenler var. Belli bir süre sonra tespit ederek ayrıştırmamız lazım. Ama sistem buna pek müsaade etmiyor.”* ifadelerini kullanmış, bu kişilerin sağlıklı yürütülen bir akışla tespit edilmesi, aksi taktirde diğerlerini de olumsuz yönde etkileyebileceğini belirtmiş ve bu yolla yaşanan sorunların üstesinden gelinebileceğini eklemiştir. Bu durumlar dışında

herhangi bir sorun yaşamadıklarını dile getiren H12, dersin sabote edilme durumunun olmadığını ve öğrenci profilinin iyi olduğunu belirtmiştir. H13, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Özellikle problemleri aşması için öğrencilere bireysel çalışma öneriyoruz. Bazen kendimiz çalıştırıyoruz ve o problemi aşmış oluyor. Öğrenciler başardıklarını görünce zamanla ön yargılarını kırılıyor, üzerine gidebiliyor ve okumaya başlayabiliyor. Bu anlamda teşvik ve bireysel çalışmanın iyi bir çözüm önerisi olduğunu düşünüyorum.”* Ders içerisindeki planlamayı ve programlamayı kendisinin yaptığını ve bu nedenle derslerde problem yaşamadığını belirten H14, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Okula kabul ettiğimiz öğrenciler arasında yaklaşık 4 tanesi tona giremeyen öğrenciler. Ders haricinde yapılan çalışmalarda bu öğrencilerin tonal okuyabilmeleri için ayrıca piyanoyla bizzat çalışma yaptırıyorum.”* H15, öğretici eksikliğinin giderilmesi ve dinî mûsikî ders sayısının artırılmasının derste yaşanan sorunlara çözüm önerisi olabileceğini belirtmiştir.

Öğrencilerin dinî mûsikî dersinin teori kısımlarında sıkıldığını belirten H16, bu durumun önüne geçmek için dersleri eğlenceli hale getirerek ve anlatımını hikayeleştirerek öğrencilerin dikkatini çekmeye çalıştığını ifade etmiş, öğrencileri konunun içerisine dahil ettiğini belirtmiştir. Ayrıca soru cevap yöntemiyle, karşılık diyaloglarla dersi işlediğini aktarmıştır. H16 ifadelerine; *“Ben kesinlikle öğretmenlikte en önemli şeyin öğrenci merkezli olmasını gerektiğini düşünüyorum. Tek taraflı insanı bunaltarak ders anlatılmaz. Özellikle bizim makam derslerimiz, mûsikî derslerimiz asla işlenmez. Çünkü ağır bir içeriğe sahip. Onları hikayeleştirerek anlatmak daha çok dikkatlerini çekiyor.”* H16, 10. sınıfta ders saatlerinin haftada 5 saate düştüğünü ve ders saatlerini yeterli bulmadığını belirtmiş, ders saatlerinin artırılmasını umduğunu ifadelerine eklemiştir.

Öğreticilerin yaşanan sorunlara yönelik getirdikleri çözüm önerileri arasında programa kaliteli öğrenci bulmak için kapsamlı bir şekilde tanıtılması, dinî mûsikî açısından liyakatli öğreticilerin bulunması, Osmanlı Türkçesinin tekke mûsikîsinde, tecvit ve mahrecin cami mûsikîsinde eğitiminin tam olarak sağlanarak öğrenciler için uygulama alanlarının oluşturulması, müfredat ve kitap sorununun giderilmesi, bu programa başka okullara giremediği için gelen ve akışı etkileyen öğrencilerin tespit edilip ayrıştırılmasının gerekli olması önerileri mevcuttur.

2.8.6. Öğrenci Çözüm Önerileri

Alt problemin tespiti için öğrencilere sorulan “Derste yaşanan problemlere yönelik çözüm önerileriniz nelerdir? Açıklayınız.” sorusuna yanıt aranmıştır. Öğrencilerin, dinî

mûsikî dersinde yaşanan problemlere yönelik sundukları çözüm önerileriyle bağlantılı aktarımlarına bu kısımda yer verilmiştir.

Dinî mûsikî dersinde yaşanan problemlere yönelik Ö18, Ö28, Ö38, Ö42, Ö52, Ö60, Ö68'in çözüm önerilerinin olmadığı, Ö59 ve Ö76, dersle bağlantılı olarak bir sorun yaşamadıkları için çözüm önerilerinin olmadığı, Ö25, Ö26, Ö50, Ö57, Ö79 ve Ö80 dinî mûsikî dersiyle ilgili bir problem yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Ö26, konuya dair: *“Derste bir problem yaşamıyorum. Hocalarımız bize dersleri gayet iyi anlatıyorlar, öğretiyorlar.”* ifadelerine yer vermiştir. Ö50, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bir problem yaşamıyorum. Hocalarımız bize yardımcı oluyorlar. Anlamadığımız bir şey olsa bile akşam onları gönül rahatlığıyla arayabiliyoruz. Aslında bize aile oldular ve her problemimizi çözüyorlar.”* Ö25, dinî mûsikî dersinde sorun yaşamadığını, bir problem yaşandığı takdirde öğretmenleri ile konuşarak çözülebileceğini belirtmiştir. Ö57 herhangi bir probleminin olmadığını, olduğu takdirde dersin öğreticisine danışılıp sorunun çözülebileceğini aktarmıştır. Dinî mûsikî dersinde düzeltilebilir küçük problemler yaşadıklarını belirten Ö5, *“Problemlerimiz anlık olduğu için misal ilahi okurken sesimiz uymadığında baştan aldığımızda herkesi toparlayabiliyor ve uyum sağlayabiliyoruz. Yani ciddi bir problem yok öyle söyleyelim.”* şeklinde derse dair görüşlerini bildirmiştir. Dinî mûsikî dersinde yer alan ilahilerin içerisindeki yabancı kelimelerin oluşturduğu probleme dair Ö46 şu aktarımı yapmıştır: *“Mûsikî derslerinin içerisinde yabancı kelime bulunan eserlerin doğru telaffuzunun hocalarımız tarafından öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum.”*

Ö19, Ö24, Ö48 ve Ö74 dinî mûsikî dersinde yaşadıkları problemlerin bireysel çalışmayla düzeleceğini belirtmiştir. Ö19, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Benim bu konu üzerinde çözüm önerilerim birinci dereceden sabır ve azim olması. Yani problemin varsa sabredip azimle çalışmanın yeterli olacağını düşünüyorum.”* Ö24, sorunların çözümü için: *“Daha çok çalışmak. Sadece evde değil okulda da daha çok çaba göstermek.”* ifadeleriyle derste yaşanan problemlerin giderilmesinde bireysel çalışmanın önemini vurgulamıştır. Ö48, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Müzik derslerine biraz daha yoğunluk vermemiz lazım. Ancak akademik dersler olduğu ve bu zorunlu derslerden sınıfta kalma durumu olduğu için müziğe pek vakit ayıramıyoruz o da bize biraz dezavantaj oluyor.”* Ö48'in ifadelerinden, derslerde yaşanan sorunlara çözüm önerisi olarak düzenli çalışmaları gerektiği ancak mûsikî derslerinin dışında yer alan akademik derslerden kalma durumu nedeniyle mûsikî derslerine vakit ayıramamalarından ötürü dezavantaj yaşadıkları

anlaşılmaktadır. Dinî mûsikîde şu ana kadar büyük bir problem yaşamadığını belirten Ö74, çalışmamasından kaynaklı olarak kişisel problemler yaşadığını aktarmıştır.

Öğretici eksikliği ve öğretici çeşitliliği problemine yönelik öğrenci görüşleri şu şekildedir: Ö16, eğitmen sayısının arttırılmasının kendileri için iyi olacağını belirtmiştir. Ö30, derste öğretici eksikliği yaşadıklarını, MEB'in bu hususta kendilerine yardımcı olması gerektiğini ifade etmiştir. Ö46, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Özellikle hocalarımızın cami mûsikîsine ve tekke mûsikîsi alanlarına hakimiyetleri diğer müzik türlerine nazaran daha az. Bunun artırılması gerektiğini ve bu şekilde çözüme ulaşılabileceğini düşünüyorum.”* Ö54, konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri aktarmıştır: *“Derste yaşanan problemlerden biri o dersin hocasının olmaması. Biz nazariyat dersi alamıyoruz ve nazariyat açısından diğer okullardan çok gerideyiz.”* Ö63: *“Aslında öğretmenler kendi alanlarında cami mûsikîsine de hâkim olsalar sorunu çözeriz. Çünkü bizim hocalarımız belli bir alanda uzman. Dinî mûsikî alanına çok hâkim olmadığı için bize bu konuda çok yardımcı olamıyorlar.”* ifadelerine yer vermiştir. Ö65, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“Hoca çeşitliliğimiz olsa iyi olurdu. İki hocamız var ancak bize yetişemiyorlar. Onların da işi kolaylaşırdı biz de farklı kişilerden farklı bilgiler alırdık. Hocalarımız her açıdan yeterli ama farklı kişilerden ekstra bilgi edinilebilir.”* Ö77, dışarıdan hocalar getirilmesi yoluyla farklı kişilerin tecrübelerinden öğrencilerin istifade etmesinin sağlanabileceğini belirtmiştir. Ö81, konuyla ilişkili olarak şu ifadeleri aktarmıştır:

“Eskiden olduğu gibi çeşitli hocalarımız maalesef yok. Önceden halk müziği, sanat müziği geçtiğimiz öğretmenimiz farklıydı. Onların girmesiyle aslında yük tek bir öğreticinin omuzlarına kaldı. Bu bazen onu sıkabilir ya da bizim üzerimizde fazlasıyla baskı oluşturabilir. (Bu durum) öğretici eksikliğinin giderilmesiyle çözülebilir.”

Ö21, Ö22, Ö30, Ö32 ve Ö73'ün kaynak ve materyallerle ilgili yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerilerine dair görüşleri şu şekildedir: Ö21, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Materyallerin malzeme kalitesi arttırılabilir. Özellikle solfej derslerinde ve piyano kaliteli olmadığı zaman doğru sesler olmuyor. Malzeme kalitesi arttırılarak problemlerin giderilebileceğini düşünüyorum.”* Ö22, çözüm önerisi olarak malzeme kalitesinin arttırılması gerektiğini belirtmiştir. Ö30, müzik kitaplarının yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Ö32, derste problem yaşamadıklarını ancak kaynak açısından evde çalışabilmeleri için müzik kitaplarının olmadığını belirtmiştir. Kaynak ve materyallerle

ilişkili olarak yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri noktasında Ö73, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ödenek gelip yeni bağlamaların alınması ve tamirat yapılması lazım. Çünkü bağlamaların çoğunun sapı kayıyor, sesi çıkmıyor. Aletlerin tekrardan bir değişime ihtiyacı var. Ney üfleyenlerin enstrümanları eksik onların giderilmesi lazım”*

Ö9, Ö10, Ö29, Ö31, Ö34, Ö43 ve Ö47 rumuzlu öğrenciler fiziksel mekanla ilgili çözüm önerilerine yer vermiştir. Ö9 herkesin kendi başına çalışabilmesi için her enstrümana yönelik ayrı bir oda yapılabileceğini belirtmiş, derslerin işlendiği mekânın daha güneşli ve havadar olmasının iyi olacağını dile getirmiştir. Ö29, konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Derste bir problem yok ancak fizikî mekânda var. Mesela petek (kalorifer) ve kapı sıkıntımız var, idareye ve okulun teknisyenine kaç defa dile getirdik ama hala bir çare bulunamadı. En büyük dileğimiz bu peteğin kışa kadar ısınması.”* Ö31, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: *“Ders içi yaşanan bir problemimiz yok ama ders dışı sıkıntılarımız var. Bu sıkıntılar giderilirse iyi ve güzel olur. Ayrıca enstrümanlarımız için bir dolap istiyoruz. (Enstrümanları) götürüp getirmek zor ve yorucu oluyor.”* Ö43 fiziksel mekanla ilgili sorunları dile getirmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bodrum katta değil de ara katlarda ders işlemek gibi bir çözüm getirilebilir. Müzik atölyeleri daha hava alan bir ortama taşınabilir.”* Ö47, diğer öğrencileri rahatsız etmemek için mûsikî kısmının okulun dışında müzik odası ya da küçük bir okul niteliği taşıyacak şekilde oluşturulacak bir yapının gerek kendileri gerek diğer bölümler için daha sağlıklı olacağını belirtmiş, konuyla ilişkili olarak bu yönde bir çözüm önerisi sunmuştur. Ö61 fizikî mekânın mûsikîye göre düzenlenmesi gerektiğini belirtmiş: *“Bir koridorun içi tamamen müzik sınıfı olarak yapılırsa kimse kimseyi rahatsız etmez. Bu şekilde düzenlenebilir diye düşünüyorum.”* şeklinde önerilerini aktarmıştır.

Ö9, Ö27 ve Ö75’in dinî mûsikî dersiyle ilgili olmayan öğrencilerin dersin işlenişini olumsuz yönde etkilediklerini belirtmiştir. Ö75, derslerle alakası olmayan öğrencilerin olduğunu ve okuldan gönderilmelerinin problemlerinin çözümüne katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Ö31 ve Ö53, müfredata beden eğitimi dersinin de eklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ö53, konuya dair şu ifadeleri aktarmıştır: *“Ders saatlerinden birinin azaltılıp bir beden dersinin eklenmesi lazım. Çünkü okuldaki her çocuk gibi bizim de (sağlıklı) bir beden yapma imkânımız olmalı. Ya mûsikî hocası olmayınca ya da herhangi bir hoca olmayınca boş derslerimizde anca çıkabiliyoruz.”* Ö41, dinî mûsikî dersinin ağır bir ders olduğunu belirtmiş, biraz daha katı ve disiplinli bir hale büründürülmesinin daha iyi olacağını

eklemiştir. Ö63 konuya dair şu ifadeleri kullanmıştır: *“Tekke mûsikîsi alanında biraz daha gelişebiliriz ya da cami mûsikîsi üzerinde biraz daha durmamız gerekiyor. Ben böyle düşünüyorum.”* 10. sınıfların mûsikî programı içerisinde haftada 5 saat ders gördüklerini aktaran Ö73, konuya dair şu aktarımı yapmıştır: *“10. sınıfların (haftada) 5 (saat mûsikî) dersi olduğu için yeterli değil (bu nedenle) ders süresi arttırılabilir.”*

Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda problemlere yönelik çözüm önerileri arasında, yetenekli olup mûsikî programına istemeyerek gelen öğrencilerin kişisel gelişimlerini etkiledikleri ve bunun öğrencilerin ailelerine bildirilmesi gerektiği, öğreticilerin cami ve tekke mûsikîsi alanına yetkinliklerinin az olması nedeniyle alana hakimiyetlerini arttırmaları gerektiği, program içerisindeki dersler için öğretici çeşitliliğinin sağlanması gerektiği, kaynak ve materyallerin iyileştirilip kaliteli hale getirilmesi, fiziksel mekanların iyileştirilmesi durumlarının yer aldığı görülmektedir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye’de MP’nı uygulayan PAİHL’ndeki dinî mûsikî dersi incelenmiştir. Yöneticiler, öğreticiler ve öğrencilerle dersin öğretim programı, içeriği, işlenişi, repertuarı, sorunlar ve çözüm önerileri konularında görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra, dinî mûsikî derslerine katılarak gözlemler yapılmıştır. Elde edilen veriler sonucunda dersin öğretim programına, içeriğine, işlenişine, repertuvara, kaynak ve materyallere, fizikî mekâna vs. dair bilgiler doğrultusunda durum tespiti yapılmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda MP’nı uygulayan PAİHL’nde dinî mûsikî dersi için 2014 yılında hazırlanmış bir öğretim programının mevcut olduğu görülmüştür. Öğretim programının içeriğinde: *“Giriş, genel amaçlar, programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalar, ölçme ve değerlendirme, dinî mûsikî dersi öğretim programının üniteleri, kazanım sayıları ve süreleri, dinî mûsikî dersi öğretim programı ünite ve konuları, kazanımlar ve açıklamaları”* kısımlarının yer aldığı, dersin yıllık ve aylık planlama dahilinde ayrıntılı bir müfredatının oluşturulmadığı tespit edilmiştir. Dinî mûsikî dersi öğretiminde temel alınan dinî mûsikî ders kitabının MP için özel olarak hazırlanmadığı tüm İHL için program açılmadan önce hazırlandığı tespit edilmiştir. Dersin kitapta yer alan teorik kısmının işlenebildiği, ancak uygulama noktasında yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Bu kaynağın 9, 10, 11 ve 12. sınıflar için kademelere ayrılmadığı ve bir senede okutulacak şekilde tasarlandığı, mevcut öğretim programı incelenerek tespit edilmiştir. İçeriği oldukça yoğun olan kitabın MP içerisindeki dinî mûsikî dersinde öğreticiler tarafından tam anlamıyla uygulanabilmesi için kademelere ayrılması, içeriğinin hafifletilmesi, görsel ve işitsel unsurlarla desteklenmesi ve öğrenci seviyesine göre düzenlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca öğretimin farklı kaynaklarla desteklenmesi, dinî mûsikî dersinin öğretimi için var olan kaynak kitabın düzenlemesi ve detaylı düşünülerek oluşturulacak başka kaynaklara (nazariyat, makam alıştırması vs.) ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Kaynak kitaplar, öğreticilerin araştırarak öğrenciler için en uygun olanı belirleme yoluyla ve öğrencilerin kaynakları kendi imkanlarıyla temin etmeleri yoluyla gerçekleştiği tespit edilmiştir. Dinî mûsikî ders içeriklerini oluşturan cami ve tekke mûsikîsi formlarının eğitimdeki içeriğinin geliştirilip genişletilmesi ve eğitimin bu doğrultuda yapılması gerektiği tespit edilmiştir. Özellikle cami mûsikîsinin eğitimine ağırlık verilmesi, imam olmayı düşünen öğrenciler açısından büyük önem arz etmektedir.

Dersin öğretim programının süresinin MEB tarafından her sınıf için (9, 10, 11, 12) haftalık 2 ders saati olduğu, okullarda uygulanması noktasında yönetici ve öğretici inisiyatifleriyle ders saatlerinde düzenleme yapılabildiği tespit edilmiştir. Öğreticilerin dinî mûsikî dersi esnasında tamamlayamadıkları eksiklikleri hafta içi ya da hafta sonu yapılan kurslar, öğrencilere yapılan ödevlendirmeler, konserler, kamplar gibi çeşitli etkinliklerle tamamlamaya çalıştıkları tespit edilmiştir.

Ders içeriğinde yer alan repertuvarın sistemli bir hale getirilmediği tespit edilmiştir. Her okulun öğretmenlerinin farklı repertuvar kullandığı ve repertuvarı kendi inisiyatifleriyle belirlediği görülmektedir. Öğreticilerin repertuvarı, öğrencilerin seviyelerine göre, kolaydan zora doğru, hicrî takvimde önemli gün ve geceleri baz alarak hazırladıkları belirlenmiştir. Bu durumlara ek olarak dinî mûsikî dersinde kullanılan repertuvarın içindeki eserlerde Osmanlıca, Farsça gibi unsurları barındıran kelimelerin olduğu ve öğrencilerin bu kelimeleri anlamlandırma ve telaffuz etme hususunda zorlandıkları tespit edilmiştir. Öğreticinin ders esnasında hem ilahiyi hem de kelimelere bağlı anlamlandırma ve telaffuz durumlarını sağlamanın zaman kaybına neden olabileceği ve her zaman gerçekleştirilemeyeceği düşünülmektedir.

Dinî mûsikî dersinin işleniş noktasında öğretmenlerin takip edecekleri standart bir sistemin olmadığı tespit edilmiştir. Öğreticilerin kendi belirlediği sıralamaya bakıldığında nota, bona, solfej gibi kavramlarla eserler üzerinde bir akış oluşturdukları, makama dair ses aralıklarını öğretmek kolaydan zora doğru bir öğretim tarzını benimsedikleri anlaşılmaktadır. Öğreticilerin, öğrencilerin dersi pekiştirmesi noktasında ses kaydı gönderimi, ödevlendirme, dinleme ve tekrar ettirme, ders dışı yapılan kurslar, akran eğitimini kullanma, çalışmaları konser haline dönüştürme gibi yöntemlere başvurdukları belirlenmiştir. İşitsel zekanın ağırlıklı olduğu bir alan olan mûsikînin pekiştirilmesine yönelik yapılan faaliyetlerin önemi görülmektedir. Öğrencilerin dersin işleniş tarzına yönelik görüşlerinden, uygulanan stili ve öğretmenlerini sevdikleri, bu durumun öğrencilerin dersi öğrenme durumlarını olumlu etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca bu dersin dışı aktarımını sağlama noktasında yapılan aktivitelerin öğrencilerde özgüven oluşturma, teşvik etme, bir arada hareket edebilme ve topluma uyum sağlama kabiliyeti ve sosyalleşme noktasında yadsınamaz bir öneme haiz olduğu tespit edilmiş, psikolojik ve sosyal açıdan öğrencilerin birçok kazanım elde etmesini sağladığı belirlenmiştir.

Dinî mûsikî dersinin işlenişinde kullanılan materyaller arasında akıllı tahtaların her okulda olduğu tespit edilmiştir. Derslerin görsel ve işitsel unsurları destekleyerek derslerin işlendiği görülmektedir. MEB, MÜSDAV ve çeşitli STK'lar aracılığıyla öğrencilerin enstrümanlarının temin edildiği belirlenmiştir. Gönderilen enstrümanların kalite itibarıyla piyasaya göre daha düşük olduğu, bu durumun öğrenciler üzerinde enstrümanları kullanmaları noktasında çekinceler oluşturduğu görülmektedir.

Derslerin işlendiği fizikî mekânın her okul için aynı standartlara sahip olmadığı, bazı okullarda akademik derslerin işlendiği sınıfların yanı sıra meşk odası ve müzik atölyesinin de bulunduğu, bazı okulların bu donanımına sahip olmadığı ve mûsikî derslerinin standart sınıf ortamında işlenmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Fiziksel imkân noktasında bazı okullarda kapı, priz, kalorifer ve ferah bir alan gibi temel eksikliklerin olduğu belirlenmiş, öğrencilerin MP'na ait hissetme konusunda sıkıntılara neden olabileceği tespit edilmiştir. Bireysel bir okul bünyesinde olmayıp diğer bölümlerle bir arada yer alan MP'nın uygulanmasının yalıtım eksikliği nedeniyle diğer öğrenciler açısından sorunlara neden olduğu belirlenmiştir. Çalışma sırasında oluşan sesler diğer akademik derslere giren öğretmenler tarafından tepkiyle karşılanmakta, MP'ndaki öğrencilerin çalışma şevk ve heveslerine gölge düşürdüğü anlaşılmaktadır. Öğrencilerin gerek ses gerek enstrüman çalışabilecekleri bireysel alanların her okulda bulunmadığı, toplu çalışmalar için sıkıntı yaşamayıp bireysel çalışma noktasında zorlandıkları belirlenmiştir.

Yapılan görüşmeler sonucunda dinî mûsikî ile ilgili yaşanan en önemli sorunlardan birinin dinî mûsikî dersini verecek öğretici eksikliği olduğu tespit edilmiştir. Dinî mûsikî dersi cami ve tekke mûsikîsi alanlarını kapsadığı için oldukça geniş bir sahaya yayılmıştır. Bu nedenle dersleri verecek öğretmenlerin alana dair donanımına sahip olmaları, dinî mûsikîyi bilmeleri ve icra edebilmeleri gerekmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, ezan gibi formları içerisinde barındıran cami mûsikîsi, çokça uygulama yapmayı gerektirdiği için bol pratik ve bahsi geçen formları öğretebilecek bir öğretici ihtiyacı doğurmaktadır. Dinî mûsikî formları içerisinde farklı bir uzmanlık alanı gerektiren cami mûsikîsinin eğitimini her öğreticinin veremeyeceği görülmektedir. Okulların bulundukları il ve öğrencilerin faydalanabilecekleri kaynak kişiler açısından okullar arasında farklılıklar olduğu, büyük illerde bulunan öğrencilerin bu konularda daha şanslı olduğu belirlenmiştir. Dinî mûsikî alanına hâkim bu alanda uzman öğretmenlerin ve enstrüman öğretmenlerinin MEB tarafından okullara atanması sağlanarak var olan eksiklerin giderilmesi, öğretici çeşitliliğinin artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yöneticiler ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda dinî mûsikî dersini mûsikî programının yapı taşı ve programın kurulma nedeni olarak gördükleri tespit edilmiştir. Dersin, dinî mûsikî formlarında öğrencileri yetkin kılarak gelecekte imam, müezzin ya da ilahiyat fakültelerindeki ihtiyacın giderilmesinin amaçlandığı, cami mûsikîsinin tekrar canlandırılmak ve gelecek nesillere aktarılmak istenmesi, öğrencilerin bu aşamada sosyalleşmelerinin sağlanması gibi pek çok ihtiyacı karşıladığı tespit edilmiştir. Ayrıca PAİHL'ni GSL'nden ayıran en önemli unsurun dinî mûsikî dersi olduğu belirlenmiştir. Dinî mûsikî dersinin öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişimlerinde, yurt içinde ve yurt dışında dinî mûsikînin gelişiminde ve tanıtılmasında önemli bir yere sahip olması, dersin bilhassa PAİHL'nde esas olmasının nedeni olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin cami mûsikîsi ve tekke mûsikîsi icralarındaki gelişimlerinin bireysel olduğu kadar toplumsal açıdan da önemli olduğu, mûsikî ruhunun hem ülke içerisinde hem de dünya çapındaki kitlelere ulaşmasında bir basamak görevi gördüğü şeklindeki görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir.

Öğrencilerin mûsikîye, aileleri, hâfız olmaları, öğretmenlerinin yönlendirmeleri gibi çevresel sebeplerle ilgi duymaya başladıkları tespit edilmiştir. MP'nın uygulandığı okulların ise İHL bünyesinde olması, programın açıldığı okulların köklü bir geçmişe sahip olması, okulun eve yakın olması, öğrencilerin başka bir okula girememesi gibi kriterlere göre tercih ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca aileleri, yeteneğini keşfeden öğretmenleri ve tanıdıklarının yönlendirmeleri nedeniyle bu okulu tercih ettikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin, mûsikî becerilerinin ölçüldüğü yetenek sınavını gerekli, aşamalarını dozunda ve yeterli buldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin ilgi duydukları ve eğitim almaktan memnun oldukları tespit edilen bu alanın, seslerindeki ve enstrümanlarındaki gelişimlerine ek olarak iletişim becerilerinin ve toplu çalışmalar sırasında birbirleriyle uyum yakalayabilmelerinin gelişimlerine yönelik yararlar sağladığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin ilerleyen zamanlarda dinî mûsikî alanına yönelik tercihlerinin, geleceğe dair planları olanlar, geleceğe dair planları olmayanlar ve farklı alanları tercih edecek olanlar şeklinde tespiti yapılmış, öğrencilerin lisans programları, iş imkanları gibi konularda geleceğe yönelik kaygı durumlarının olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple öğrencilerin belirsiz olan durumların giderilmesi, mezun olduktan sonra seçebilecekleri alanların ve meslek dallarının artırılması, istihdamın sağlanması gibi beklentilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

MP içerisinde yetenekli olan ancak devam etmek istemeyen öğrencilerin olduğu tespit edilmiştir. Diğer öğrencilerin sağlıklı bir eğitim alabilmesi ve bahsi geçen öğrencilerin

geleceğe dair durumlarının iyileştirilmesine yönelik bu durumun ailelerine bildirilerek ilgilendikleri alanlara yönlendirilmeleri önerilmiştir.

Yöneticiler ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda MP'na kız öğrencilerin dahil edilmediği tespit edilmiştir. MP'nın sadece erkek öğrencilere yönelik açıldığı bunun Bakanlık tarafından belirlendiği tespit edilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda kız öğrencilerin mûsikî alanına ilgili, yetenek sahibi oldukları ve onların da bu alanda eğitim almalarının gerekliliği belirlenmiştir. Eğitimler ile ilgili olarak kız öğrencilerin bulunduğu İHL'nde öğrenim görmelerinin, kız ve erkek öğrencilerin ses aralıkları vs. durumların yanı sıra psikolojik faktörler nedeniyle bu tercihin yapılmasının tavsiye edildiği belirlenmiştir.

MP için planlanan okulların, gerekli alt yapı çalışmaları tam anlamıyla oluşturulduktan sonra açılması gerektiği tespit edilmiştir. Kendine özel müfredat, kaynak, materyal ve fiziksel mekân gerektiren bu bölümün, GSL gibi bireysel bir programa dönüştürülmesi ve MP'na uygun okullar tasarlanarak eğitime devam edilmesi, yaşanan sorun ve eksikliklere en kalıcı çözüm olacağı sonucuna varılmıştır.

MP'nda yöneticilik yapan öğretmenlerin alanlarına bakıldığında mûsikîyle ilgili olan ve olmayan şekilde iki kategoriye ayrıldıkları tespit edilmiştir. Öğreticiler ve öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda yöneticilerden en az birinin mûsikî bilgisine sahip olan öğretmenlerden seçilmesi gerektiği düşünülmektedir. Öğretici ve öğrencilerin isteklerine cevap verebilmesi ve yapılmak istenen şeyleri daha iyi anlayıp destek olabilmeleri adına yöneticilerin alanla ilgili ve alana dair bilgiye sahip olmaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

2022-2023 eğitim öğretim yılında Hakkı Demir AİHL ve Ulus İlk Meclis AİHL mezun öğrenci verdiği diğer on okulun mezun vermediği tespit edilmiştir. Hakkı Demir AİHL öğrencilerinin çoğunlukla konservatuvar ve ilahiyatı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Yedi mezun öğrenci veren Ulus İlk Meclis AİHL'nde ise 3 öğrencinin Hacı Bayram-ı Veli Üniversitesi Devlet Konservatuvarını tercih ettiği belirlenmiştir. Kazanan öğrencilerin dinî mûsikî programını tercih etmedikleri tespit edilmiştir. Genel olarak konservatuvar ve ilahiyat fakültelerinin tercih edilmesi, bölümde verilen eğitime uygun tercihler yapıldığını göstermektedir.

3.1. Öneriler

MP kapsamında var olan öğretim programının teorik olarak belirli noktalarda işlenebilmesi ve uygulama noktasındaki sıkıntılar nedeniyle yeniden düzenlenmesi ve

detaylı bir hale getirilmesi gerekmektedir. Öğreticilerin tüm okullarda aynı şekilde uygulayabileceği, öğrencilerin ise eşit paydada öğrenimlerini gerçekleştirebilmeleri için sistemli ve detaylı bir programa ihtiyaç duyulmaktadır. Oluşturulacak ayrıntılı müfredat vasıtasıyla dinî mûsikî dersinin eğitimi ileri seviyeye taşınacaktır. Ders anlatım planlarının sistemleştirilmesinin, öğrencilerin dersi anlatma noktasında zaman kaybını engelleyeceği, öğrenciye daha faydalı olacağı ve tüm okullarda eğitim birliğinin sağlanacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar noktasında yaşanan eksikliklerin giderilmesi ve yeniden oluşturulması için yetkili kişilerin duruma ivedilikle müdahale etmelerinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Müfredat ve kaynakların sahadaki öğretmenler, alandaki uzman akademisyenler ve formasyon açısından uzman kişilerin bir araya gelerek hatta sahada belli bir süre çalışmalar yapılarak oluşturulması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Görsel ve işitsel unsurlarla oluşturulacak müfredat, repertuvar ve kaynak kitapların diğer derslerdeki kaynak kitaplarda olduğu gibi okullara devlet eliyle ulaştırılması gerektiği düşünülmektedir. Bunlara ek olarak öğretim programı içerisine öğrencilerin 4 sene içerisinde yapacağı etkinlik, konser gibi unsurların eklenmesi ile planlı bir akış sağlanacağı düşünülmektedir.

Ders saatinin yetersizliğinden kaynaklanan durumların giderilmesi için program içerisine fazladan ders saatleri eklenmesinin, kurslara devam edilmesinin ya da MP içindeki derslerin alt yapısını teşkil eden solfej, bona gibi konuların yerleşmesi için fazladan derslerin eklenmesinin öğrencilerin gelişimi için olumlu olacağı düşünülmektedir.

Farklı olarak öğretimi gerçekleştirilen repertuvarın, eğitimde birliğin sağlanması noktasında olumsuz etkilere neden olabileceği ve bu durumun önüne geçmek adına kısa sürede yetkili merciler tarafından sistemli bir oluşumun sağlanmasının programın faydasına olacağı düşünülmektedir. Repertuvarın genel yapısından memnun oldukları anlaşılan öğrencilerin, ayrıca repertuvarın mersiye, kaside, Mevlevî âyîni, cami mûsikîsi formlarının geliştirilmesi ve çeşitliliğin artırılmasının gerekliliğine dair görüşlere sahip oldukları tespit edilmiştir. Ortaya çıkan bu farklılığın, her okulun öğretmenleri ve sahip oldukları imkanların farklı olması ve sistemli bir şekilde oluşturulmuş repertuvarın olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Okulların yer aldığı şehirlerdeki imkanların eşit olmaması da durumu etkileyen diğer faktörler arasında dahil edilebilmektedir. Repertuvardaki eserlerin içerisinde yer alan yabancı kökenli kelimelerin öğrenciler tarafından anlaşılması noktasında birtakım sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir. Öğreticilerin sürekli olarak kelimeleri açıklamasının

ekstra bir efora neden olduğu anlaşılmakta ve sürekli olarak açıklama yapmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Bu durumun müfredata Osmanlı Türkçesi dersi eklenmesiyle çözülebileceği düşünülmektedir.

Enstrümanla ilgili yaşanan sorunların çözümü için okullara her enstrümandan göndermek yerine öğrencilerin hangi enstrümanı çaldıkları tespit edilip kaliteli enstrümanlar gönderilmesinin öğrencilerin motivasyonunu artıracak ve derslerdeki verimliliği ileriye seviyeye taşıyacağı düşünülmektedir. Ayrıca enstrümanların takibi yapılarak eksiklik bulunduğu noktada ivedilikle durumun düzeltilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Enstrüman eksikliklerinin yanı sıra ayaklık, metronom gibi materyallerin de temin edilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

MP'ndaki fizikî mekanların yalıtım sorunlarının giderilmesi gerektiği ya da bireysel bir okul formatına dönüştürülerek var olan sorunların çözülebileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin, enstrümanlarına bireysel olarak çalışabilecekleri alanların kısıtlı olduğu tespit edilmiş, bu eksikliğin giderilmesi noktasında bireysel çalışma odalarının oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Okul içerisinde öğrencilerin konser verecekleri alanların ve stüdyoların oluşturulmasının, programı ve öğrencileri ileri seviyeye taşıma noktasında önemli olduğu düşünülmektedir.

Dinî mûsikî dersinin en önemli ihtiyaçlarından biri olan öğretici noktasında yaşanan eksikliklerin kısa sürede giderilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun için dinî mûsikî lisans bölümlerinden mezun olan kişilerin bu okullara direkt atamalarının yapılmasının durumu olumlu anlamda farklılaştıracağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çalıştay ve seminerlerle öğretmenlerin bir araya toplanmalarının sağlanması neticesinde eksiklikler belirlenebilir, öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerle ihtiyaç duydukları ya da eksik hissettikleri alana hakimiyetlerinin geliştirilmesi sağlanabilir. Bu noktada öğretmenlerin dinî mûsikî alanındaki gelişmelere açık olarak kendilerini güncel tutmaları gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin enstrüman öğreticisi eksikliği yaşadıkları tespit edilen diğer problemler arasındadır. Gerek dinî mûsikî gerek diğer dersler içerisinde yapmaları gereken icraları etkileyebilecek olan bu durumun gidilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yöneticiler ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda kaliteli ve alanla ilgili öğrencilerin okullara alınabilmesi için yeni bir bölüm olan MP'nın amacının, hedeflerinin ve içeriğinin tam aktarımının yapıldığı geniş çaplı tanıtımların yapılması önerilir.

Kendine özel müfredat, kaynak, materyal ve fiziksel mekân gerektiren bu bölümün GSL gibi bireysel bir programa dönüştürülmesi ve programa uygun okullar tasarlanarak eğitime devam edilmesi, yaşanan sorun ve eksikliklere en kalıcı çözüm olacağı sonucuna varılmıştır.

Programın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için karar vericilerin okulların içerisine dahil olarak yönetici, öğretici ve öğrencilerin durumlarını, sorunlarını, eksikliklerini ve memnuniyetlerini tespit etmek adına belli sürelerde ziyaret ve iletişimlerini aktif tutmalarının, programın ilerlemesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Akademik çalışma yapan araştırmacıların yeni ve gündemde tutulması gereken bir bölüm olan MP kapsamında yapılan durum tespitleri ve var olan sorunlardan yola çıkarak yeni bir müfredat oluşumunda çalışmaları, eksikliklerin, memnuniyetlerin vs. tespiti noktasında çalışmalar yapıp ilgili makamlara ileterek programın gelişimine katkı sağlamalarının alana ışık tutacağı düşünülmektedir.

4. KAYNAKÇA

- Adar, Ç., & Eroğlu, M. S. (2021). İmam hatip (ortaokul-lise) okullarında okumakta olan öğrencilerin müzik algıları üzerine bir araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, VII (14), 270-297.
- Aktaş, S. (2021). *Fen liseleri ve fen-sosyal bilimler proje imam hatip liseleri öğrencilerinin akademik başarı ve öz kontrollerinin duygusal zekâ düzeylerini yordama gücünün belirlenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi, SBE Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Alanka, D. (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi: Teorik bir çerçeve. *Kronotop İletişim Dergisi*, I(1), 62-82.
- Apaydın, Ö. (2017). İmam hatip liselerinde okutulan dinî mûsikî dersinin nicelik ve nitelik bakımından incelenmesi. *TALİM*, I(2), 219-256.
- Apaydın, Ö. (2018a). İmam-hatip liselerinde görevli müzik öğretmenlerinin dinî mûsikî dersine karşı yeterlilikleri. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V(1), 1-14.
- Apaydın, Ö. (2018b). *İmam-hatip lisesi öğrencilerinin dinî mûsikî dersine yönelik tutumları* [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk Din Mûsikîsi Bilim Dalı.
- Arıç, A. S. (2017). Türkiye’de din eğitimi: Medreseden imam hatip mekteplerine geçiş. *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları* (ss. 29-40). İnönü Üniversitesi Yayınevi.
- Aşlamacı, İ. (2014). Türkiye’nin İslam eğitim modeli imam hatip okulları ve temel özellikleri. *Turkish Studies*, IX (5), 265-278.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, III(1), 1-9.
- Budak, O. A. (2000). *Türk müziğinin kökeni-gelişimi (deneme)* (1. Baskı). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ceylan, Ş. (2022). *Proje imam hatip liselerine farklı ortaokuldan gelen öğrencilerin Arapça dersine ilgileri* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı.
- Çapcıoğlu, F., & Kalkan Açıkgoz, Ö. (2018). Nitel araştırmalarda kullanılan araştırma teknikleri. *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş El Kitabı*. (ss. 203-221). Grafiker Yayınları.

- Çetin, M. (2019). *İmam hatip lisesi öğrencilerinin müziğe bakış açılarının incelenmesi (Batman ili örneği)* [Yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Bilimler Anabilim Dalı, Müzik Bilim Dalı.
- Çınar, F. (2013). 1924'ten 2000'e kadar uygulanmış olan imama hatip liseli öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*. XLIII (197), 180-208.
- Demirtaş, B. (2016). 1923-1960 döneminde Türk eğitimi. *Türk Eğitim Tarihi El Kitabı*. 191-256 (1. Baskı). Grafiker Yayınları.
- DOGM. (2014). *Dinî mûsikî dersi öğretim programı*. MEB Yayınları.
- Eroğlu, M. S. (2018). *İmam hatip öğrencilerinin müzik algıları üzerine bir araştırma (Afyonkarahisar örneği)* [Yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Ana Sanat Dalı.
- Gülyeşil, T. (2020). *Eylem odaklı yaklaşımın imam hatip liseleri dinî mûsikî eğitim ders kitaplarında uygulanması* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı.
- Güngör, H. (2010). Şamanizm. *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. XXXVIII* (ss. 325-328). TDV Yayınları.
- İlanlı, S. (2019). *Proje imam hatip liselerinde Arapça hazırlık sınıfı öğretim yöntem ve teknikleri* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Kalkan, Ü. (2022). Öğretmen görüşlerine göre proje imam hatip liselerinde yönetici ve öğretmen nitelikleri: Konya örneği. *NÜSHA*, XXII(55), 117-140.
- Kapan, F. E. (2021). *Anadolu imam hatip liselerindeki müzik eğitiminin öğrenci görüşleri açısından değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Ana Sanat Dalı.
- Karaman, D. (2021a). *İmam hatip liselerinde program çeşitliliği ve proje okul uygulamaları* [Doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı.
- Karaman, D. (2021b). Yöneticilerine göre Anadolu imam hatip liselerindeki program çeşitliliği ve proje okul uygulamasının değerlendirilmesi. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 11, 11-37.
- Komisyon. (t.y.). *21. yüzyıl becerileri bağlamında Anadolu imam hatip liseleri ve imam hatip ortaokullarında yeni dönem* (M. Yıldız, Ed.). MEB Yayınları. https://dogm.meb.gov.tr/pdf/Yeni_Donem_Kitapcik.pdf

- Koyuncu, M. (2023). İmam hatip okulları: Türk eğitim sistemindeki yeri, amaçları ve program yapısı temelinde sorunları. *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 3-30.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XXII (Özel Sayı 2), 273-294.
- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi. (1985). *Milli Eğitim Basımevi*, XLVIII (2198), 452.
- Mohamed, G. M. Y. (2022). *Proje imam hatip liselerinde Arapça öğretimi Beyoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öcal, M. (1994). *İmam hatip liseleri ve ilköğretim okulları*. Ensar Neşriyat.
- Öcal, M. (2013). *100. yılında imam hatip liseleri (1913-2013)* (1. Basım). Ensar Neşriyat.
- Öncel, M. (2017). Türkiye’de ilk klasik sanatlar ve mûsikî proje okulu İstanbul Üsküdar Hakkı Demir Anadolu İmam Hatip Lisesinde mûsikî eğitiminin mevcut durumu eğitim müfredatının değerlendirilmesi ve öneriler. *Geçmişten Günümüze Uluslararası Dinî Mûsikî Sempozyumu*. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.
- Özcan, N., & Çetinkaya, Y. (2020). Mûsiki. *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. XXXI* (s. 257-261). TDV Yayınları.
- Özşahin, M. (2024). *Diyanet akademisi eğitim faaliyetleri arasında yer alan dinî mûsikî programının incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Din Mûsikîsi Anabilim Dalı.
- Öztürk, L. (2018). *İmam hatip liselerindeki dinî mûsikî eğitiminin öğrencilerin öz saygısına olan etkisi* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk Din Mûsikîsi Bilim Dalı.
- Sevinç, M. (2017). İmam hatip liselerinde dinî mûsikî eğitiminin tarihsel süreci ve öğretim programlarının karşılaştırılması. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI (11), 153-184.
- Sezikli, U. (2015). *Anadolu imam hatip liseleri dinî mûsikî* (2. Baskı). MEB.
- Subaşı, M., & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XXI(2), 419-426.
- Tarhan, H. (2021). *Proje imam hatip liselerinin öğrenci, öğretmen ve idareci görüşlerine göre değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı.

- Tarhan, H., & Karateke, T. (2021). Proje Anadolu imam hatip liselerinin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, XII (2), 481-516.
- Tıraşçı, M. (2024). *Türk din mûsikîsi tarihi*. Kayıhan Yayınları.
- Uslu, R. (2015). *Selçuklu topraklarında müzik (Hoca Ahmed Yesevî'den Mevlâna 'ya)*. (III. Baskı). T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Uyanık, M. (2017). İmam hatip liselerinin vizyon ve misyonu. *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları. C.I* (ss. 149-172). İnönü Üniversitesi Yayınevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. A. (2019). *Sakarya Yenikent İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin müziğe bakış açısının incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Bilimler Anabilim Dalı, Müzik Bilimleri Bilim Dalı.
- Zengin, M., & Karaman, D. (2020). Öğrencilerin proje Anadolu imam hatip liselerini tercih nedenleri ve meslekî eğilimleri. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*. 54, 403-431.

5. EKLER

EK-1. Etik Kurul Proje Onay Belgesi

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ)
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Müsikişi Ana Bilim Dalı Türk Din Müsikişi Tarihi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Aybüke Hatice Aydın'ın, Türkiye'de Müsiki Programını Uygulayan Proje Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Dinî Müsiki Dersinin İncelenmesi adlı araştırması değerlendirilmiştir. (Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

AYBÜ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2022- 1196
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	31.10.2022
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	03.11.2022 - 17
Yer	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI VE ÜYELER:

Prof. Dr. Hakkı ODABAŞ

Doç. Dr. Musa ÖZTÜRK

Doç. Dr. Ömer ASLAN

Doç. Dr. Özge GÖKBULUT ÖZDEMİR

Doç. Dr. Ali POLAT

Dr. Öğr. Üyesi Nur Betül ATAKUL

Dr. Öğr. Üyesi Recep YORULMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Semih CEYHAN

Dr. Öğr. Üyesi Keziban Büşra KAYNAK EKİCİ

Dr. Öğr. Üyesi Gülay YAZICI

Öğr. Gör. Dr. İrem ŞENGÜL

Başkan

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

EK-2. DOGM Araştırma İzin Belgesi

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIğI
Din Öğretimi Genel Müdürlüğü

Sayı : E-98029973-605.01-70188574
Konu : Araştırma Uygulama İzin Talebi
Aybüke Hatice AYDIN

09.02.2023

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne)

İlgi : 03.02.2023 tarihli ve E-13983731-300-172247 sayılı yazınız.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Musikisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Aybüke Hatice AYDIN'ın "Türkiye'de Musiki Programını Uygulayan Proje Anadolu İmam Liselerindeki Dini Musiki Dersinin İncelenmesi" konulu çalışmasına veri sağlamak amacıyla anket çalışması yapma izin talebine ilişkin ilgi yazınız incelenmiştir.

Genel Müdürlüğümüzce söz konusu anket çalışmasının, araştırma uygulamasına uygun olduğu değerlendirilmektedir.

Bilgilerini rica ederim.

Dr. Yusuf AKBAŞ
Bakan a.
Din Öğretimi Genel Müdür V.

EK-3. Yöneticilerle İlgili Görüşme Formu

YÖNETİCİLERLE YAPILACAK GÖRÜŞME FORMU

Merhaba ben Aybüke Hatice Aydın. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Mûsikîsi Ana Bilim Dalı Türk Din Mûsikîsi Tarihi Tezli Yüksek Lisans Programında yüksek lisans yapmaktayım. Türkiye’de Mûsikî Programı/Projesi uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri kapsamında müfredatta yer alan dinî mûsikî dersinin içerik, işleniş, müfredat, yaşanan problemler ve çözüm önerilerini içeren bir çalışma hazırlıyorum. Yapılacak çalışmanın öğretim programı hazırlayan kişilere, bu alanla ilgili araştırma yapmak isteyen araştırmacılara ve öğretmenlere faydalı olmasını umuyorum.

Bu araştırma için Türkiye’de Mûsikî Programı/Projesini uygulayan Anadolu İmam Hatip Liselerindeki öğrenciler, öğretmenler ve yöneticilerden oluşan bir grupla çalışılacaktır. Yöneticiler, öğretmenler ve öğrenciler ile görüşmeler yapılacaktır. Edinilen bilgiler yalnızca yapılacak mevcut çalışma için kullanılacak olup, kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacaktır.

Görüşme tahmini bir saat sürecektir. Yapacağımız görüşmenin ardından konu ile ilişkili gördüğünüz sorun ve önerileri dile getirmenizi rica edeceğim. Zamanı verimli kullanmak ve verdiğiniz cevaplara yönelik ayrıntıları daha iyi görebilmek açısından izniniz doğrultusunda ses kaydı almak istiyorum.

Yapılacak araştırmaya gönüllü olarak gösterdiğiniz katılımdan ötürü teşekkür ediyorum. Görüşme öncesinde sizin sormak istediğiniz sorular varsa onları cevaplayarak başlayabiliriz. Müsaadenizle sorulara başlamak istiyorum.

Demografik Bilgiler

Yaş:

Cinsiyet:

Mezun Olunan Bölüm:

Öğrenim Durumu:

Brans:

Görüşme Soruları

1. Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinde Mûsikî Programının açılma amacı nedir?
2. Mûsikî programı kaç yılında uygulanmaya başlandı?
3. Bu programın kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlar nelerdir?
4. Yetenek sınavı kimler tarafından yapılıyor ve hangi kriterler aranıyor?
5. Dinî mûsikî dersi veren öğreticilerde aranan kriterler nelerdir?
6. Öğrencilerin programa kabulünde hangi kriterler aranmaktadır?
7. Programdan mezun olan öğrencilerin üniversitelere yerleşme durumu nasıldır?
8. Programdan mezun olan öğrencilerin müzik ile ilgili yükseköğretim programlarını tercih etme durumu nedir?
9. Programdan mezun olan öğrencilerin dinî mûsikî ile ilgili yükseköğretim programlarını tercih etme durumu nedir?
10. Mûsikî programının müfredatı kimler tarafından hazırlanmaktadır?
11. Mûsikî programının içinde her ders için ayrı bir öğretim programı bulunmakta mıdır?
12. Program içindeki dinî mûsikî dersi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
13. Dinî mûsikî dersiyle ilgili karşılaştığınız problemler var mı, varsa nelerdir?
14. Dinî mûsikî dersinde yaşanan problemlere yönelik çözüm önerileri nelerdir?
15. Bu dersin verimliliğini artırmak için;
 - a) öğrencilere,
 - b) velilere,
 - c) öğreticilere,
 - d) karar vericilere,
 - e) araştırmacılara (akademik çalışmalara) yönelik önerileriniz var mı?
16. Dinî mûsikî derslerine kız öğrenciler dahil edilebiliyor mu?
17. Dinî mûsikî alanındaki diğer Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri ile iş birliğiniz var mı?
18. Konuyla ilgili eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK-4. Öğreticilerle İlgili Görüşme Formu

ÖĞRETİCİLERLE YAPILACAK GÖRÜŞME FORMU

Merhaba ben Aybüke Hatice Aydın. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Mûsikîsi Ana Bilim Dalı Türk Din Mûsikîsi Tarihi Tezli Yüksek Lisans Programında yüksek lisans yapmaktayım. Türkiye’de Mûsikî Programı/Projesini uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri kapsamında müfredatta yer alan dinî mûsikî dersinin içerik, işleniş, müfredat, yaşanan problemler ve çözüm önerilerini içeren bir çalışma hazırlıyorum. Yapılacak çalışmanın öğretim programı hazırlayan kişilere, alanla ilgili araştırma yapmak isteyen araştırmacılara ve öğretmenlere faydalı olmasını umuyorum.

Bu araştırma için Türkiye’de Mûsikî Programı/Projesini uygulayan Anadolu İmam Hatip Liselerindeki öğrenciler, öğretmenler ve yöneticilerden oluşan bir grupla çalışılacaktır. Yöneticiler, öğretici ve öğrenciler ile görüşmeler yapılacaktır. Edinilen bilgiler yalnızca yapılacak mevcut çalışma için kullanılacak olup, kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacaktır.

Görüşme tahmini bir saat sürecektir. Yapacağımız görüşmenin ardından konu ile ilişkili gördüğünüz sorun ve önerileri dile getirmenizi rica edeceğim. Zamanı verimli kullanmak ve verdiğiniz cevaplara yönelik ayrıntıları daha iyi görebilmek açısından izniniz doğrultusunda ses kaydı almak istiyorum.

Yapılacak araştırmaya gönüllü olarak gösterdiğiniz katılımdan ötürü teşekkür ediyorum. Görüşme öncesinde sizin sormak istediğiniz sorular varsa onları cevaplayarak başlayabiliriz. Müsaadenizle sorulara başlamak istiyorum.

Demografik Bilgiler

Yaş:

Cinsiyet:

Öğrenim Durumu:

Mezun Olunan Bölüm:

Branş:

Dinî Mûsikî Dersi Öğreticiliği Süresi:

Görüşme Soruları

1. Mûsikî Programına alınan öğrencilerde aranan kriterler nelerdir?
2. Dinî mûsikî dersinin Mûsikî Programı/Projesindeki yeri ve önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Dinî mûsikî dersi hangi ihtiyacı karşılamayı amaçlamaktadır?
4. Dersin kazandırmayı amaçladığı hedef davranışlar nelerdir?
5. Dinî mûsikî dersine özel bir öğretim programı var mı? Varsa kısaca içeriğinden bahseder misiniz?
6. Dersin öğretim programı içerisindeki süresi ne kadar? Bu süre kim/kimler tarafından belirleniyor?
7. Dersin öğretim programı içerisindeki süresinin yeterliliği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Yeterli görmüyorsanız neden yeterli değil? Açıklar mısınız?
8. Dersin öğretim programı hakkında ne düşünüyorsunuz?
9. Dersin öğretim programını yeterli görüyor musunuz? Yeterli görmüyorsanız hangi kısımlar yeterli değil? Nasıl geliştirilebilir?
10. Derslerde hangi repertuarı kullanıyorsunuz?
11. Derste kullanacağınız repertuarı hangi kriterlere göre belirliyorsunuz? Açıklayınız ve örneklendiriniz.
12. Derslerde konuları hangi sıraya göre işliyorsunuz? Sırasıyla anlatır mısınız?
13. Öğrencilerin konuları pekiştirmeleri için nasıl yöntemler kullanıyorsunuz?
14. Öğrencilerin derse hazırlıklı gelme durumları nasıldır?
15. Öğrencilerin dinî mûsikî dersindeki devam/devamsızlık durumları nasıldır?
16. Dersin öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?
17. Dinî mûsikî dersiyle ilgili problem yaşıyor musunuz? Açıklayınız.
18. Derste yaşanan problemlere yönelik çözüm önerileriniz nelerdir? Açıklayınız.
19. Bu dersin verimliliğini artırmak için;
 - a) öğrencilere,
 - b) velilere,
 - c) öğreticilere,
 - d) yöneticilere,
 - e) karar vericilere,
 - f) araştırmacılara (akademik çalışmalara) yönelik önerileriniz var mı?
20. Dinî mûsikî derslerine kız öğrenciler dahil edilebiliyor mu?

EK-5. Öğrencilerle İlgili Görüşme Formu

ÖĞRENCİLERLE YAPILACAK GÖRÜŞME FORMU

Merhaba ben Aybüke Hatice Aydın. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Mûsikîsi Ana Bilim Dalı Türk Din Mûsikîsi Tarihi Tezli Yüksek Lisans Programında yüksek öğrenim görmekteyim. Türkiye’deki Mûsikî Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri kapsamında müfredatta yer alan dinî mûsikî dersinin içerik, işleniş, müfredat, yaşanan problemler ve çözüm önerilerini içeren bir çalışma hazırlıyorum. Yapılacak çalışmanın öğretim programı hazırlayan kişilere, bu alanla ilgili araştırma yapmak isteyen araştırmacılara ve öğretmenlere faydalı olmasını umuyorum.

Bu araştırma için Türkiye’deki Mûsikî Proje Anadolu İmam Hatip Liselerindeki öğrenciler, öğretmenler ve yöneticilerden oluşan bir grupla çalışılacaktır. Yöneticiler öğretmen ve öğrenciler ile görüşmeler yapılacaktır. Edinilen bilgiler yalnızca yapılacak mevcut çalışma için kullanılacak olup, kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacaktır.

Görüşme tahmini bir saat sürecektir. Yapacağımız görüşmenin ardından konu ile ilişkili gördüğünüz sorun ve önerileri dile getirmenizi rica edeceğim. Zamanı verimli kullanmak ve verdiğiniz cevaplara yönelik ayrıntıları daha iyi görebilmek açısından izniniz doğrultusunda ses kaydı almak istiyorum.

Yapılacak araştırmaya gönüllü olarak gösterdiğiniz katılımdan ötürü teşekkür ediyorum. Görüşme öncesinde sizin sormak istediğiniz sorular varsa onları cevaplayarak başlayabiliriz. Müsaadenizle sorulara başlamak istiyorum.

Demografi Bilgiler

Yaş:

Cinsiyet:

Sınıf:

Enstrüman:

Müzikle İlgilenme Süresi:

Görüşme Soruları

1. Mûsikîye ilginiz ne zaman başladı?
2. Bu okulu tercih etme nedenleriniz nelerdir? Sizi kim yönlendirdi?
3. Yetenek sınavı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
4. Mûsikî Programında eğitim almaktan memnun musunuz?
5. Mûsikî Programının size sağladığı yararlardan bahseder misiniz?
6. Dinî mûsikî dersinin işlenişi ve yeterliliği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
7. Ders içeriğindeki repertuvarın çeşitliliği ve yeterliliği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
8. Bu derste kullanılan kaynak ve materyaller hakkında ne düşünüyorsunuz?
9. Dersin işlendiği fiziki mekan (derslikler) ihtiyaçları yeterli ölçüde karşılıyor mu? Açıklayınız.
10. Fiziki mekanın (dersliklerin) dersin öğrenilmesine ve işleniş sürecine etkileri nelerdir? Açıklayınız.
11. Dinî mûsikî dersiyle ilgili problem yaşıyor musunuz? Açıklayınız.
12. Derste yaşanan problemlere yönelik çözüm önerileriniz nelerdir? Açıklayınız.
13. Dinî mûsikî alanına yönelik gelecek planlarınız var mı?
14. Bu kurumda dinî mûsikî dersiyle ilişkili olarak;
 - a) yöneticilerden,
 - b) öğreticilerden,
 - c) dinî mûsikî dersinden beklentileriniz nelerdir?

EK-6. Gözlem Formu

GÖZLEM FORMU

Tarih:

Gözlem Yapılan Lise:

Amaç: Türkiye’de Mûsikî Programını uygulayan proje Anadolu imam hatip liselerindeki dinî mûsikî derslerinin detaylı olarak incelenmesi amaçlanmaktadır. Gözlem sırasında dikkat edilecek esaslar şunlardır;

1. Öğrencilerin dinî mûsikî dersine karşı tutumları nasıl?
2. Dinî mûsikî derslerinde teknoloji kullanılıyor mu? Kullanılıyorsa derslere ne şekilde adapte ediliyor?
3. Dinî mûsikî dersinde öğretici ve öğrenci arasındaki iletişim nasıl?
4. Öğrencilerin kendi aralarındaki iletişim nasıl?
5. Derste uygulamalarda proje çalışmaları mevcut mu? Varsa öğrencilerin proje çalışmalarındaki uyumları nasıl?
6. Dinî mûsikî dersinde öğreticilerin kullandıkları materyaller nelerdir?
7. Dersliklerin fiziksel imkanları nasıl?
8. Bu derste öğrenciler kullanılacak materyalleri yanlarında bulunduruyor mu?
9. Öğreticinin sınıfa hakimiyeti nasıl?
10. Öğreticiler, ders içerisinde öğrencilerin dikkatleri dağıldığında onların dikkatini çekmeye yönelik farklı stratejiler uyguluyorlar mı?
11. Öğretici dersi nasıl işliyor? Hangi öğretim yöntemini kullanıyor?
12. Öğrenciler derse hazırlıklı geliyor mu?
☐ Evet ☐ Hayır
13. Öğreticiler ders işlerken müfredata uygun bir şekilde hareket ediyor mu?
☐ Evet ☐ Hayır
14. Öğreticiler ders işlemeye başlarken önceki hafta işlenen dersin tekrarını yapıyor mu?
☐ Evet ☐ Hayır
15. Gözlem bulguları görüşmelerden elde edilen bulguları destekler nitelikte midir?
☐ Evet ☐ Hayır

EK-7. Katılımcılar İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu

KATILIMCILAR İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yürütülen "Türkiye'de Müsikî Programını Uygulayan Proje Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Dinî Müsikî Dersinin İncelenmesi " başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **cıkma** hakkına sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- Araştırmanın Amacı: Bu çalışma ile Türkiye'de Müsikî Programını uygulayan proje Anadolu imam hatip liselerindeki dinî müsikî dersinin detaylı olarak incelenmesi amaçlanmaktadır.
- Araştırmanın İçeriği: Araştırmanın içeriğini Türkiye'de Müsikî Programını uygulayan Anadolu imam hatip liseleri kapsamında yer alan dinî müsikî dersi oluşturmaktadır. Müsikî Programının uygulandığı proje imam hatip liselerinde dinî müsikî dersinin içeriğinin, işleniş biçiminin, kullanılan materyallerin, mevcut ders içeriklerinin yeterliliğinin, programın kazandırmayı amaçladığı hedef davranışların, öğretim sürecinde yaşanan problemlerin ve bu problemlere yönelik çözüm önerilerinin detaylı olarak ele alınması araştırmanın içeriğini oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında yapılacak görüşmeler için hazırlanan görüşme sorularının yanıtları ses kayıt cihazı ile kaydedilecektir. Alınacak ses kayıtları sadece araştırmacının bildiği şifre ile korunan laptop içerisine aktarılıp orada saklanacaktır. Ses kayıtları K1, K2, K3 gibi rumuzlarla isimlendirilerek muhafaza edilecektir.
- Araştırmanın Nedeni: ☐ Bilimsel araştırma ☐ Tez çalışması
- Araştırmanın Öngörülen Süresi: 12 ay
- Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı: 350
- Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler):
 - Türk Telekom Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Amasya
 - Ulus İlk Meclis Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Ankara
 - Mihraplı Abdülkadir Can Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Bursa
 - Salih Günaydın Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Batman
 - Çorum Şehit Erol Olçok Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Çorum
 - Hakkı Demir Anadolu İmam Hatip Lisesi/ İstanbul
 - İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Kocaeli
 - Karatay Konya Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Konya
 - Kayseri Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Kayseri
 - Şanlıurfa Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Şanlıurfa
 - Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Anadolu İmam Hatip Lisesi/ İzmir
 - Diyarbakır Tobb Ferdi Yiğit Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Diyarbakır

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:.....

EK-8. Veliler İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu

VELİLER İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Velisi olduğunuz öğrenciyi Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yürütülen "Türkiye’de Müsikî Programını Uygulayan Proje Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Dinî Müsikî Dersinin İncelenmesi " başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Öğrencinin bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Velisi olduğunuz öğrencinin bu çalışmaya katılması tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Öğrenci çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkına sahiptir. **Bu formu imzalamanız, öğrencinin araştırmaya katılımı için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Öğrenci verilen **formdaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmamalıdır. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

3. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- g. Araştırmanın Amacı: Bu çalışma ile Türkiye’de Müsikî Programını uygulayan proje Anadolu imam hatip liselerindeki dinî müsikî dersinin detaylı olarak incelenmesi amaçlanmaktadır.
- Araştırmanın İçeriği: Araştırmanın içeriğini Türkiye’de Müsikî Programını uygulayan Anadolu imam hatip liseleri kapsamında yer alan dinî müsikî dersi oluşturmaktadır. Müsikî Programının uygulandığı proje imam hatip liselerinde dinî müsikî dersinin içeriğinin, işleniş biçiminin, kullanılan materyallerin, mevcut ders içeriklerinin yeterliliğinin, programın kazandırmayı amaçladığı hedef davranışların, öğretim sürecinde yaşanan problemlerin ve bu problemlere yönelik çözüm önerilerinin detaylı olarak ele alınması araştırmanın içeriğini oluşturmaktadır. Yapılacak araştırma kapsamında görüşme yapılacak kişiler arasında öğrenciler de yer almaktadır. Etik olarak öğrencilerle görüşmelerin yapılabilmesi için velilerden izin alınması uygun görülmüştür. **Öğrencilere uygulanacak görüşme soruları öğrenciler ile tarafınıza iletilmiştir.** Araştırma kapsamında yapılacak görüşmelerde soruların yanıtları alınırken ses kaydı yapılacaktır. Çalışmadaki ses kayıtları ses kayıt cihazı ile alınacaktır. Alınacak ses kayıtları sadece araştırmacının bildiği şifre ile korunan laptop içerisine aktarılıp orada saklanacaktır. Ses kayıtları K1, K2, K3 gibi rumuzlarla isimlendirilerek muhafaza edilecektir. Bu form velisi olduğunuz öğrenci ile yapılacak görüşmeye izin verdiğinizizi belirten bir form olup ikinci sayfada yer alan imza kısmını imzalamanızı rica ederiz.

- h. Araştırmanın Nedeni: ☐ Bilimsel araştırma ☐ Tez çalışması
- i. Araştırmanın Öngörülen Süresi: 12 ay
- j. Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı: 350
- k. Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler):
- Türk Telekom Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Amasya
 - Ulus İlk Meclis Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Ankara
 - Mihraplı Abdülkadir Can Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Bursa
 - Salih Günaydın Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Batman
 - Çorum Şehit Erol Olçok Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Çorum
 - Hakkı Demir Anadolu İmam Hatip Lisesi/ İstanbul
 - İzmit Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Kocaeli
 - Karatay Konya Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Konya
 - Kayseri Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Kayseri
 - Şanlıurfa Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Şanlıurfa
 - Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Anadolu İmam Hatip Lisesi/ İzmir
 - Diyarbakır Tobb Ferdi Yiğit Anadolu İmam Hatip Lisesi/ Diyarbakır

4. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan araştırmada yapılacak çalışma içerisindeki gerekli bilgileri okudum ve velisi olduğum öğrencinin katılması istenen çalışmanın kapsamını ve amacını tamamen anladım. Bu çalışmanın istenilen zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalınmadan öğrenci tarafından bırakabileceği ve bırakıldığı takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağını anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın velisi olduğum öğrencinin katılmasını kabul ediyorum.

Katılımcının Velisinin (Kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

X X X X